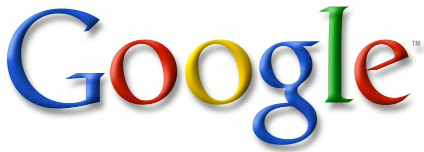
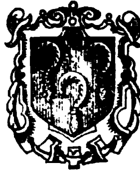

IDEËN

OVER DE

STAATKUNDE,

ONDERLINGE

VERKEERING

EN DEN

HANDEL

VAN DE

voornaamste Volken der Oudheid.

IDEËN

OVER DE

STAATKUNDE,

ONDERLINGE

VERKEERING

EN DEN

HANDEL

VAN DE

voornaamste Volken der Oudheid.

3 DERDE DEEL.

VOLKEN VAN AZIË.

INDIËRS.

DOOR

A. H. L. HEEREN,

RIDDER DER GUELF. ORD., HOFR. EN PROF. DER GESCHIED. TE GÖTTINGEN, ENZ. ENZ.

Naar de vierde zeer verbeterde uitgaaf, met platte gronden en kaarten, vertaald en met eenige aanmerkingen en platen voorzien,

DOOR

Mr. G. DORN SEIFFEN.

TE *ROTTERDAM*, BIJ

A. F. H. SMIT.

1825.

VOORREDE.

Indien de oordeelkundige nafpeuringen van den Hoogleeraar Heeren in de twee eerfte Deelen van dit werk ons zeer belangrijke blikken geschonken hebben op *de volken en derzelver onderlinge verkeering*, niet alleen in de landen van het westelijke Azië en zuidelijk Midden-Azië, maar ook op de zoodanige, die in de vroegste eeuwen het noordelijke gedeelte van dit wereld-deel bewoonden, zullen wij hem niet minder gaarn naar de boorden van den Ganges volgen, waar hij van deszelfs oorfprong tot aan zijne monden in alle deszelfs betrekkingen een volk doet te voorfchijn treden, zoo als wij er tot nu toe geen gezien hebben, en van hetwelk de Gefchiedenis der vroegere eeuwen flechts enkele fporen had bewaard, die ons nogtans geenzins tot geleiders konden ftrekken, om de duisternis op te helderen, die over dezelve algemeen verfpreid was.

De veroveraars toch, en die hen in vroegere eeuwen vergezelden, hadden niet dan flechts vlugtige blikken op eenige dezer volkftammen kunnen werpen, dewijl zij flechts kort bij hen

vertoefden, de taal niet verstonden, en dus van derzelver inrigtingen, leefwijze en wetenschappen niet dan zeer oppervlakkige denkbeelden aan het nageslacht konden mededeelen. Wat wij dus van het Indische volk thans voor oogen krijgen, is voor onzen geest geheel nieuw. Wij worden daarmede in eene andere wereld verplaatst, geheel verschillende van de onze, waar de voorwerpen, die zich aan ons opdoen, om het vreemde van hun aanzien en hunne gestalte en het geheel afwijkende in derzelver aard en wezen van onze gewone bevindingen en begrippen, eene gansch eigene belangstelling inroepen en verwekken. Wij zien hier namelijk een volk uit de grijze oudheid te voorschijn treden, dat nog thans bestaat, maar dat ook reeds in de vroegste eeuwen, in eenen tijd, die verre boven de geschiedkundige opklimt, eene beschaving heeft, zoo als wij die bij geen ander volk der oude wereld aantreffen, dat reeds in de hooge oudheid eene taal bezit, die in derzelver inwendig zamenstel hoogst volkomen, tot het uitdrukken van denkbeelden, zoowel zinnelijke als afgetrokkene, eenen rijkdom van woorden heeft, en eene gemakkelijkheid, om zamengestelde denkbeelden met een enkel woord slechts aan te toonen, in zoo verre, dat zij met de taal der Grieken

ken wedijvert, zoo zij die niet overtreft. Maar wat onze verwondering tot verbazing doet stijgen is, dat in die taal, die men de Sanskritische noemt, nu nog uit die vroegste tijden her eene letterkunde bestaat, die, in welk opzigt ook beschouwd, de letterkunde der nieuwere volken niet minder dan die der oude op zijde staat, zoo men slechts het geschiedkundige vak daarvan uitzondert. Beschouwt men dezelve met betrekking tot de dichtkunde, men vraagt hier niet te vergeefs naar lier- en leer-dichten en verschillende soorten van tooneel-poëzij; maar er bestaan ook in deze taal twee heldendichten, de *Ramajan* en *Mahabárat*, die, zoo als men thans op oordeelkundige gronden meent te kunnen bepalen, vijftien of zestien eeuwen vóór onze tijdrekening de onsterfelijke werken van Valmicky en Vyasa, van een ongeloofelijke uitgebreidheid, en tevens van die waarde zijn, dat zij, daar zij een godsdienstig onderwerp bezingen, met de dichtstukken van Milton en Klopstock kunnen vergeleken worden, in al de wijzigingen, die heldendichten van dien aard vereischen.

De wetgeving, die men bij dit oude volk aantreft, is niet minder voor den Europeaan belangwekkend, dan zijne dichtkundige werken.

De wetboeken van deszelfs eerften koning en wetgever *Menu* bevatten, in twaalf afdeelingen, al wat tot het openbare en bijzondere regt betrekking heeft; en, offchoon ook al eenige dezer wetten, vooräl, die de ftraffen bepalen, nog eene kindschheid der ftaatkunde aantoonen, daar zij eene mengeling van befchaafdheid en barbaarschheid bevatten, zoo zijn zij toch reeds het gewrogt van eene Aziatifche maatfchappelijke befchaving, die zich in de grijsheid der aloude tijden verliest.

Ouder evenwel dan deze zijn nog deszelfs gebruiken, liederen en lofzangen van eene godsdienftige ftrekking, van welke de Overfte Polier elf dikke boekdeelen, op palmbladen gefchreven, naar Engeland bragt; doch waarvan tot nog toe flechts eenige brokken vertaald zijn.

Doch wat zal ik meer zeggen van de uitgebreidheid der letterkunde van dit oude Indifche volk, dan dat er alleen te Parijs in de Bibliotheek 178 werken in de *Sanskritifche* taal voorhanden zijn, waarvan de titels alleen flechts nog tot onze kennis zijn gekomen.

Zeer veel zijn wij dus verfchuldigd aan de Engelfche natie, het zij dan ook das ftaatkunde, of winzucht, of beide, aanleiding tot het ontdekken van dien fchat mogt gegeven hebben.

Ze-

Zeker waren er ook mannen onder haar, die, met de ware zucht voor kunsten en geleerdheid bezield, dezen gevonden schat op prijs wisten te stellen, en doordringende in de geheimen der Sanskritische taal zich beijverd hebben, om Europa met deze Indische letterkunde, zooveel hunne krachten toelieten, bekend te maken, ofschoon onze kennis van dezelve, in vergelijking met datgene, wat zij voor de westersche volken eens worden kan, thans nog op eenen zeer lagen trap staat.

Het is nogtans deze letterkunde alleen niet, die onze verwondering en opgetogenheid aldus bij dit volk gaande maakt. Ook de overblijfselen van kunst, de gedenkstukken van vroegere beschaving, zijn hier voor ons van de hoogste waarde. Wie staat niet verbaasd, als hij verneemt, dat er eene vrij groote regelmatig gebouwde stad uit de vroegste eeuwen bestaat, in een gebergte van rotsen uitgehouwen, waar ieder gebouw, eigenaardig tot deszelfs gebruik bearbeid, met basreliefs voorzien is, en dat wel in eenen zoo harden steen, dat men ons staal te vergeefs beproefde, om denzelven te houwen, en die dus slechts met Indisch staal, dat, ook kortelings ontdekt, veel harder dan het Europesche is, kon gebijteld worden. Ik heb, om den

Le-

Lezer eenig aanschouwelijk denkbeeld van dezen kunstigen arbeid mede te deelen, drie platen bij dit werk gevoegd, namelijk een gezigt van de Pagode van Djaghanata, een ander van eenen grot-tempel onder den grond te Carly, zooals dezelve zich van binnen vertoont, en eene derde afteekening van de Pagode te Kennery van buiten, waaruit men eenig begrip zal kunnen vormen van de hoogte, waartoe deze kunst bij de oude Indiërs gestegen is geweest, in eenen zoo ouden tijd, dat de geschiedkunde schoorvoetende de eeuwen durft bepalen, waarin deze kunststukken zijn daargesteld.

Maar kan ook al de geschiedkunde in eene voortloopende tijdrekenkunde ons niet naauwkeurig bepalen, wanneer deze kunstwerken zijn daargesteld, daar men tot nog toe geene geschiedkundige werken in Indië heeft gevonden; en de geschiedenis daar alleen in tijdrekenkundige geslachtlijsten bestaat; zoo is daarmede toch tot uitbreiding onzer kennis zooveel gewonnen, dat zij ons overtuigend aanwijst, dat er in de vroegste eeuwen reeds een zeer beschaafd volk aan den Ganges woonde. Doch wie weet thans reeds te bepalen, welke ontdekkingen de verdere ontwikkeling der Sanskritische letterkunde in het vervolg ook nog in deze opzigten zal opleveren?

Even-

Evenwel is onze geschiedkundige kennis, hoe gebrekkig die dan ook nog zijn mag, niet reeds geheel zonder gewigtige resultaten. Wie zal b. v. thans nog willen beweren, dat Homerus zijne gedichten niet zoude geschreven, maar slechts in zijne geheugenis bevat hebben; zoo het waar is, zoo als men op oordeelkundige gronden aannemen kan, dat verscheidene eeuwen vóór Homerus in Indië reeds heldendichten aanwezig zijn, in zulk eene kunstkeurige taal, die reeds *eene lange beschaving* vooronderstelt; heldendichten, die in schilderingen dikwijls met die van den Maeonischen Bard wedijveren. Of zouden de Aziatische Grieken, die zich reeds in vroegere beschaving zoo zeer boven hunne stamgenooten in Europa verhieven, en deze aan de volken van Klein-Azië te danken hadden, onkundig hebben kunnen blijven van de kunsten en wetenschappen der Indische volken, daar Sardes reeds zoo vroeg eene groote en bezochte handelstad was, van waar een geregelde weg voor de karavanen naar Indië liep, die van daar hunne waren wederom naar Sardes ter markt bragten?

Welk een licht spreidt deze geschiedkundige kennis omtrent het Indische volk dan niet over de beschaving van Klein-Azië zelve, en welk eenen

eenen invloed zal deze beschaving niet op de dichtstukken van Homerus in het bijzonder gehad hebben. Ja! welk eene verrassende overeenkomst heeft men niet reeds tusschen sommige wetten der Atheners en de wetten van Menu aangetroffen (*). Gaarn zoude ik derhalve tot verdere ontwikkeling van enkele stukken, die in dit Deel van den Hoogleeraar naar zijne bedoeling slechts kortelijk konden aangestipt worden, door één Deel *Bijdragen* dadelijk hebben laten vergezeld gaan, waar de Lezer mij gewis voor danken zoude, indien niet nog gewigtigere werkzaamheid den geringen tijd, die mij van mijne veelvuldige bezigheden overschiet, voor dezen oogenblik volstrekt bijna geheel noodig had. Zoodra ik evenwel deze werkzaamheid zal volbragt hebben, zal ik, zoo verre mijne krachten dit toelaten, eenige stukken van dezen Indischen schat in het licht geven.

De werken over de Sanskridsche letterkunde, waarvan de Schrijver zich tot deze nasporingen over de Indische oudheidkunde bediende, en die in de Bibliotheek te Göttingen voorhanden waren, heeft hij ons opgegeven, en zij zijn deze:

THE

(*) Zie Bunsen *de iure hereditario Atheniensium*. Gott. 1813. Eene prijsvraag der Academie.

THE RAMAYUNA OF VALMIKI *in the original Sangscrit, with prose translation and explanatory notes, by* WILL. CAREY *and* JOSHUA MARSHMAN, *Vol. I. containing the first book. Serampoor* 1806. 4. 656. pag. *Vol. III. containing the latter part of the second book. Serampoor* 1810. 493. pag.

Van de zeven boeken, die het geheele heldendicht bevat, zijn slechts de beide eerste in drie Deelen, in het origineel en de overzetting, in het licht gekomen; maar door een ongeluk is het veroorzaakt, dat het tweede Deel der vertaling, daar de exemplaren door schipbreuk zijn verloren gegaan, niet naar Europa, ten minste niet in den boekhandel, kwam, terwijl het in Engeland voor geld niet te krijgen is. De Schrijver heeft zich dus tot zijn groot leedwezen, — want de Ramajan benevens de Mahabárat zijn de rijkste en zuiverste bron voor de kennis der vroegste Indische Oudheden, — met het eerste en derde Deel moeten vergenoegen.

NALUS, *carmen Sanscritum e Mahabarata, edidit, Latine vertit et adnotationibus illustravit* FRANSCISCUS BOPP *Londini* 1819. 8. 216. pag.

BHAGAVAD GITA, *id est, θεσπέσιον μέλος, sive al-*

almi Chrischnae et Arjunae colloquium de rebus divinis, Bharateae episodium; Poëtam recensuit, adnotationes criticas et interpretationem Latinam adiecit Aug. Guil. a Schlegel. *Bonnae* 1823. 4.

The Mega Duta *or* Cloud Messenger, *a poëm in the Sanscrit language by Calidasa; translated into English verses with notes and illustrations by* Horace Haymon Wilson. *Calcutta* 1813. 4. 120. pag.

Gita Govinda *by Jajadeva in: Works of* Jones *Vol. I.*

Sacontalà, *or the fatal ring by Calidasa in: Works of* Jones *Vol. VI.*

Hitopadesa *of* Vishnusarman *in: Works of* Jones. *Vol. VI.*

Instituts *of* Hindu Laws, *or the ordinances of* Menu; *verbally translated of the original Sanscrit, with a preface by Sir* Will. Jones. *Calcutta* 1796. 8.

A Digest *of* Hindu Laws, *on contracts and successions, with a commentary by Ingannatha Fercapanchanana; translated from the original*

nal Sanscrit by H. J. COLEBROOKE, *in three Volumes. London* 1801. 8.

UPNECKHAT, *Studio* ANQUETIL DU PERRON, *Paris* 1801. *II. Vol.* 4.

BAGHAVADAM, *ou doctrine divine, ouvrage Indien canonique, par* ORSONVILLE. *Paris* 1788. 8.

A Grammar of the Sanscrit language by CHARLES WILKINS. *London* 1804. 4.

COSHA, *or dictionary of the Sanscrit language by* AMERA SINHA, *with an English interpretation by* COLEBROOKE. *Serampoor* 1808. 4.

AMARA SINGHA, *sectio prima de coelo a* P. PAULLINO A ST. BARTHOLOMAEI. *Romae* 1798.

EIUSDEM *Grammatica Samscredanica. Romae* 1790.

EIUSD. *Systema Brahmanicum. Romae* 1802.

EIUSD. VYACARANA, *seu Samscridaneae linguae institutio. Romae* 1804.

Chrestomathia Sanscrita, quam ex Codd. Mnscriptis edidit OTHMARUS FRANK. *Monachii* 1820. *Vol. I. II.*

ASIATIC RESEARCHES, *or transactions of the*

Society instituted in Bengal, *Vol. I—XIV.* Van dit laatste deel heeft de Schrijver slechts uittreksels gehad.

Annals of oriental Litterature, *Part. I. II. III. London* 1821.

Indische Bibliothek von A. W. VON SCHLEGEL, *Heft* 1—4.

De hooggeleerde Schrijver gelooft niet, dat men hier eenig werk van aanbelang, dat van Indië naar Europa gekomen is, missen zal; terwijl de grammatica van *Carey* en het woordenboek van *Wilkins* hem in deze nasporingen van geen nut hebben kunnen zijn; en hij heeft tevens in de overzettingen der Sanscritische werken die strenge naauwkeurigheid in acht genomen, dat hij slechts van de zulke, die woordelijke vertalingen bevatteden, gebruik gemaakt heeft, en van geene dichterlijke overzettingen, of navolgingen, zoo als Jones er eenige gaf, omdat zijne bedoeling hier slechts was, om de bronnen der Indische oudheid-kennis op te geven; weshalve hij, die zich aan de kennis der Indische oudheden toewijden wil, hier eenen rijken schat zal bewerkt vinden, die hem ten vaste rigtsnoer en wegwijzer in derzelver nasporing zal verstrekken. Doch daarentegen zullen

len de Lezers, die, zonder zich zelve te kunnen verdiepen in de nasſpeuringen der grijze Oudheid, toch gaarn zulk een voedſel voorafbereid tot verzadiging hunner zucht tot kennis ook genieten willen, dikwijls bij het lezen van dit werk wenſchen, hetwelk mij onder de bewerking van hetzelve zoo dikwijls voor den geest kwam: Och! Ware de Schrijver nog wat uitvoeriger geweest; Hij doet ons, midden onder het aangenaam genot van eenen keurigen maaltijd, onverzadigd opſtaan en zegt ons: Vaartwel.

Utrecht G. Dorn Seiffen.
1 *Nov.* 1825.

INHOUD DES DERDEN DEELS.

INDIËRS.

BIJLAGEN.

IN-

I N D I Ë R S.

EERSTE AFDEELING.

OORDEELKUNDIGE BESCHOUWING DER INDISCHE OUDHEIDKUNDE.

Bij Indië moet de Lezer billijk zijn. Het is het afgelegenste der landen. Weinigen hebben het gezien. Die het zagen, zagen meestal slechts een gedeelte, of verhalen dikwijls slechts, wat zij gehoord hebben.

STRABO, B. XV. in het begin.

De nasspeuringen, die de onderzoekers van den godsdienst, zoowel als van de geleerdheid, der Oosterlingen in het werk stelden, bragten hen bijna altijd naar Indië terug. Maar nooit trok dit afgelegene land in het opzigt meer de blikken der Europeërs tot zich, dan in onze dagen. Sedert dat het aan de Engelschen onderworpen werd, maakten deszelfs wetenschappen en letterkunde, even zeer als deszelfs waren, de opmerkzaamheid der veroveraars gaande. Zij zelven meenden hier de bronnen ontdekt te hebben, waaruit niet slechts

het overige Azië, maar ook de westelijke landen, hunnen godsdienst en hunne wijsheid ontvangen hadden. Zij hebben getracht om deze bronnen insgelijks voor Europa toegankelijk te maken door geleerde verhandelingen, zoowel over de gewigtigste onderwerpen van den godsdienst en de beschaving der Indiërs, als door de vertaling hunner werken (*). Sedert ontstond de zucht tot deze nasporingen insgelijks in Duitschland. De vrienden der Indische oudheden vermeerderden, zelfs de heilige taal des volks met derzelver letter- en dichtkunde vond ingang, en hunne werken in de oorspronke-

(*) Niemand zal Sir WILLIAM JONES, den eersten President van het nieuw gestichte *Aziatische Genootschap* te Calcutta, in Jan. 1784, den roem betwisten, van deze studie niet alleen opgewekt, maar ook tot *dien* trap verheven te hebben, waarop zij de oplettendheid van het beschaafde Europa waardig geacht wordt. Wie toch bezat ook eene zoo algemeene beschaving, zulk eene taalkennis, zulk eenen uitgebreiden geschiedkundigen blik, eene zoo rijke dichterlijke verbeelding, en in het algemeen zulk eene sterke zucht voor al wat Oostersch is. Hoe gaarn verschoont men het in hem, als zijne uitstekende geestdrift somtijds eene meer bedaarde beoordeeling vooruitsnelde? Daarvoor wekte hij die tevens bij anderen op; en dus konde — en dit was de hoofdzaak — *de Indische oudheid in Indië zelve ontdekt worden* — Voor het volgende merk ik aan, dat van de schriften van dit Genootschap, de *Asiatic Researches*, waarvan 13 deelen in het licht zijn, ik slechts de 12 eerste (D. 1—4 in quarto en D. 5—12 in octavo) gehad heb. De verhandelingen van *Jones* zelven vindt men ook in zijne *Works*, *Vol. I—IV*. 4.

kelijke taal en in het oorspronkelijke schrift beginnen reeds, zoowel van de Duitsche persen, als van die aan de oevers van den Ganges en van den Teems, te voorschijn te komen.

Was het mogelijk, om den geheelen invloed, die het *beschaafdste* volk van het Oosten op de overige werelddeelen gehad heeft, duidelijk in deszelfs geheelen omvang aan te toonen, — wie zou er dan aan twijfelen, dat hierdoor ééne der grootste gapingen in de geschiedenis der beschaving van ons geslacht zoude aangevuld zijn? Maar dit volk, dat altijd slechts met zich zelve bezig was en zich om andere niet verder bekommerde, dan hoogst noodzakelijk was, indien zij als veroveraars tot hen indrongen, heeft zelve ons, naar het schijnt, geene berigten dienaangaande bewaard; en de gevolgtrekkingen, die men uit de vergelijking van deszelfs kennis en inrigtingen met die van andere volken kan afleiden, kunnen wel eenen zekeren graad van waarschijnlijkheid, maar moeijelijk dien van zekerheid, verkrijgen. Doch als zij ook slechts dit zullen te weegbrengen, dan is hiertoe het beantwoorden dezer vragen noodig: Wat weten wij eigenlijk van de oude wijsheid van dit volk? Wat van deszelfs godsdienst, dichtkunde, kunsten, staatkundige inrigtingen en van deszelfs verkeering en invloed op andere natiën? Uit welke bronnen is deze kennis tot ons gekomen? In hoe verre zijn deze zuiver, of troebel? Dan eerst zullen wij het ons zelven kunnen zeggen, of wij, en in hoe verre wij in staat zijn, om een tafereel van hetzelve in dat tijdperk te ontwerpen, toen het nog aan zich zelve overgelaten, en niet onder het juk van vreemde ver-

overaars gekromd, vrij en onverhinderd zich ontwikkelen konde.

Maar deze nafpeuring behoort uit verfcheidene oorzaken tot de moeijelijkfte. De rijkdom van de verzamelde ftof maakt dezelve reeds moeijelijk, en nogtans ftoot men wederom bij dezen rijkdom op de grootfte en aanmerkelijkfte gapingen. Doch hoe veel grooter nog de inwendige zwarigheden zijn, die hier den navorfcher wachten, en die alleen door eene naauwkeurige kennis van het Oosten, van den geest en de denkwijze der natie, kunnen overwonnen worden; — kan eerst in het vervolg opgehelderd worden.

Het is waar, dat dit onderzoek een groot voordeel bezit boven dat der meeste andere oude volken. *Het volk zelve leeft nog.* Terwijl het zich door gebruiken en godsdienst ftiptelijk van alle andere volken afzonderde; terwijl het zelfs volftrekt weigerde, om profeliten aan te nemen, reddede het daardoor deszelfs voortduring als natie. Ook de vreemdelingen, die zich onder hen nederzetteden, ja, die het zelfs overheerschten, bleven niet minder ftrikt van hetzelve afgezonderd, dan in hun vaderland. Maar dit is het juist, dat den omgang en het onderrigt, dat men van hen erlangen kan, moeijelijker maakt. Wel is waar, zij weigeren zulks niet volftrekt aan den vreemdeling, die hen weet te naderen. Maar al te dikwijls bragten deze hunne vooroordeelen mede, of het ontbrak hun ook aan de voorbereidende kennis, die noodig was, om van het onderrigt voordeel te trekken; en aan den anderen kant zijn de voorbeelden ook niet zeldzaam, dat de zucht, om den vreemdeling te vleijen, de

de leermeesters tot ontrouw en tot listige vervalschingen verleiden konde (*).

De geest der natie zelve leeft, als ware het, slechts in het verre verledene. Het tegenwoordige tijdperk houdt zij voor het tijdperk van diepe verdorvenheid en, naar haar voorgevoelen, is er een nog dieper bederf aanstaande, tot dat de herstelling van een vroeger geluk eene nieuwe en betere orde van zaken daar stellen zal. Maar dit door ons zoo even genoemde *tegenwoordige* tijdperk is geen ander, dan dat, hetwelk de bewoner der westelijke landen in het algemeen het geschiedkundige noemen zoude. Slechts met eenen minachtenden, ja zelfs verachtenden, blik ziet de Bramin daarop neder. Zijn geest vindt een rijk voedsel in dien grijzen voortijd, toen de groote Vishnoe of als Rama den krijg tegen de booze geesten voerde, of als de geëerbiedigde held Krishna de hersteller eener betere orde van zaken werd. Wat zoude hem kunnen bewegen, om in dezen tijd der ellende af te dalen? Wat konde hem tot die oefeningen brengen, waaraan wij onze oordeelkundige behandeling van de geschiedenis te danken hebben? Vruchteloos zou men deze dus bij hen zelven zoeken, en toch is zij het, waarna de Europeaan vraagt. De groote opgaaf dus voor hem, die dit volk wil leeren kennen, is, om met de Indi-

(*) Met eene edele vrijmoedigheid heeft WILFORD (*Asiatic Researches T. VIII. p.* 250. *sqq.*) ten opzigte van zijne verhandeling over Aegypte en den Nijl (*As. Res. T. III.*) dit toegestemd. Zijn Indische leermeester had in de handschriften, waaruit hij puttede, de namen der landen vervalscht.

diërs een Indiër te worden, zonder daarom op te houden een Europeaan te zijn. Wie het zich duidelijk voor zijnen geest gebragt heeft, hoe moeijelijk deze vordering te vervullen is, zal des te meer aanspraak op eene billijke beoordeeling zijner Lezers moeten maken, hoe meer hij zich zelven wantrouwt. Al had hij zelf ook aan de oevers van de Jumna en den Ganges gewandeld, of aan de voeten der leermeesters van Benares gezeten, — nogtans zoude hij het zich zelven moeten bekennen, hoe onmogelijk de geheele vervulling dezer vordering is. Hoe veel te meer dus voor hem, die onder zijnen noordelijken hemel nooit de pracht der Indische natuur aanschouwde, die van den rijkdom hunner letterkunde slechts enkele fragmenten kent, en zelfs bij deze zich slechts met, welligt gebrekkige, vertalingen behelpen moet?

Maar evenwel zijn wij — dank hebbe de arbeid dier mannen, die den weg voor ons bereidden — zoo ver gekomen, dat wij een zeker standpunt nemen kunnen, van het welke wij het geheele gebied der Indische oudheid en letterkunde in derzelver geheel overzien, schoon ook nog vele strekken daarvan in eenen duisteren nevel mogen gehuld blijven. Het zal derhalve de voornaamste vraag moeten zijn, om te beslissen, hoe veel wij overzien, en wat zich in dezen omtrek, of klaar en duidelijk, of ook slechts duister en onzeker, voordoet? De bepaling van datgene, wat wij weten en niet weten, is altijd zeer voordeelig; komt eens de tijd, dat ook deze nevelen verdwijnen, zoo mag alsdan een later schrijver dit verdere tafereel met eene meer zekere en meer gelukkige hand ten uitvoer

voer brengen; het onvolkomene en gebrekkige, wat de voorganger geven kon, zal tot dien tijd deszelfs waarde behouden; en kan die zelfs ook in de oogen des opvolgers niet verliezen, wanneer deze regtvaardig en billijk oordeelen wil.

Nadat op deze wijze het onderwerp der naſpeuring vastgeſteld is, blijkt daaruit vooraf van zelve, dat hier geenzins in aanmerking kan komen, om de leerſtelſels van den Indiſchen godsdienst en de wijsbegeerte uit elkanderen te zetten; noch om ergens een vraagſtuk op te werpen, zoo als b. v. over de vroegſte verbindtenis van Indië met Aegypte; over de uitbreiding der Indiſche beſchaving naar het Westen enz. (offchoon bij gelegenheid ook over deze onderwerpen zal moeten gehandeld worden;) even zoo min, als om regtſtreeks de gevoelens der mannen, die daarover geſchreven hebben, te wederleggen. Ons doel zoude bereikt zijn, zoo wij ſlechts de vaste ſtandpunten vonden, waaruit hunne naſpeuringen beſchouwd en regtmatig beoordeeld kunnen worden.

Het algemeene gevoelen, zoo wel van den ouden als nieuwen tijd, ſtemt daarin overeen, dat het de Indiërs of als het oudſte aller beſchaafde volken, of ten minſte als één der oudſte, beſchouwt. Alzins is de oordeelkundige navorſcher reeds hier tot de vraag geregtigd: Waarin heeft dan dit gevoelen van de hooge oudheid der Indiërs zijnen grond? Is de verzekering der Indiërs zelve reeds eene genoegzame bevestiging? Hebben wij daartegen geene reden, om zoo veel wantrouwender te zijn, hoe meer zij zelven hunnen ouderdom ſchijnen te overdrijven? Hoe duidelijker het ſteeds ſchijnt te wor-

 den,

den, dat niets minder dan eene zekere tijdrekening bij hen moet gezocht worden? Doch de meer bepaalde beantwoording der vraag kan eerst uit den verderen voortgang des onderzoeks voortkomen. Hier schijnt alleen noodig, om het eenigzins wankelende begrip van den *hoogen* ouderdom voorloopig iets naauwkeuriger te bepalen. Wanneer men den Indiërs eenen hoogen ouderdom toekent, heeft men deswege niet noodig, om zich op hunne tijdrekening van millioenen jaren te beroepen; men heeft niet eens noodig, om, zoo als vele der Engelsche onderzoekers, tot aan de tijden van den zondvloed op te klimmen, waar, volgens hunne berekeningen, het vierde tijdperk der Indiërs, de bedorven tijd, beginnen zal. Wat boven de tien eeuwen vóór het begin onzer tijdrekening opklimt, verstaan wij onder den naam van grijze oudheid. Hooger klimt bij andere volken, de Joden uitgezonderd, de geschiedkundige tijd nergens op. Wat verder terug ligt, is in het gewaad van verhaal of in de taal der hieroglyphen gehuld, en offchoon hier geene strikte grenslinie getrokken kan worden, zoo zal deze bepaling toch in het algemeen toereikende zijn. Of de beschaving der Indiërs reeds duizend, misschien tweeduizend, jaren teruggaat, is zeker geenzins eene geheel onverschillige zaak. Maar het is toch ook zeker, dat, waar de voortloopende geschiedenis en derzelver inwendige zamenhang ophoudt, ook het belang der naauwkeurige tijdrekenkundige opgaven geringer wordt; en *daarin* stemmen zeker alle denkende Lezers overeen, dat het beter is te erkennen, wij weten deze of gene zaak niet, dan gissingen voor zekerheid op te geven, offchoon

schoon het den schrijver vrij moet staan, om ook waarschijnlijkheden, ja zelfs vermoedens, *als zoodanige* voor te dragen.

Onze kennis van de Indische oudheden vloeit gedeeltelijk voort uit de berigten der Grieken en gedeeltelijk uit die der Indiërs zelve. De eerste hebben reeds in de naspeuring over Perzisch-Indië grootendeels hunne waarde verkregen en zijn opgehelderd geworden; ook zijn de schrijvers zelve te bekend, dan dat er eene beoordeeling van dezelve noodig zoude zijn. Ik herhaal daaruit enkel het algemeene resultaat, dat, toen de Macedonische veroveraar Indië binnen drong, bijna vierdehalve *eeuw vóór het* begin onzer tijdrekening, de natie over het geheel reeds op denzelfden trap van beschaving, zoo wel met betrekking tot haar openbaar als huisselijk leven, verschijnt, op welken zij naderhand staan bleef, waardoor wij volkomen geregtigd worden tot de gevolgtrekking, dat hare beschaving vele eeuwen ouder moet geweest zijn en, volgens de bovenstaande bepaling, tot in de *grijze oudheid* opklimt. Het tegenwoordige onderzoek zal zich dus alleen tot de Indische bronnen zelve bepalen; doch deze zijn wederom van tweederlei aard, deels gedenkstukken, deels schriften; weshalve iedere afzonderlijk moet behandeld worden.

De gedenkstukken der Indische bouwkunst zijn voor de kennis van *deze* natie niet veel minder gewigtig, dan die aan de oevers van den Nijl voor de Aegyptenaren. Wie zoude niet — al was hem al het overige ook onbekend gebleven — toch ten minste iets van de wonderbare gebouwen op de ei-

landen van Salfette en Elephante gehoord hebben? Doch bij Indië wordt de aanmerking ook nog bevestigd, dat, hoe naauwkeuriger het wordt nagefpeurd, het ook zoo veel ruimer ftof in dit opzigt aan den onderzoeker oplevert. Maar wanneer deszelfs gedenkftukken als bronnen der oudheidkunde moeten gebruikt worden, dan ontftaan ook hier de voorloopige vragen: In hoe verre kennen wij dezelve? Hoe verre zijn zij reeds tot dit doel gebruikt geworden; en hoe verre kunnen zij daartoe nog gebruikt worden? Welke gevolgtrekkingen, vooräl voor de oudheid der natie, kunnen wij, zoo verre wij die kennen, uit dezelve maken? De beantwoording dezer vragen is het, wat ons het eerfte moet bezig houden.

Wat ons van de Indifchen gedenkftukken bekend is, zijn wij bijna alleen aan de Engelfchen verfchuldigd. Noch de Portugezen, noch de Hollanders, noch de Franfchen, hebben zich daaraan laten gelegen zijn, indien men er eenige berigten, in reisbefchrijvingen medegedeeld, afrekent. Maar enkele berigten, zelfs befchrijvingen, geven weinig opheldering, wanneer dezelve niet met naauwkeurige afbeeldingen gepaard gaan. De Engelfchen hebben ons verfcheidene prachtige werken over Indië geleverd. Doch zij gingen daarbij meest van andere gezigtpunten uit. Het was oneindig meer de Indifche natuur, in het algemeen het hedendaagfche Indië, dat zij door hunne afbeeldingen vertegenwoordigen wilden, dan de Indifche voorwereld. In dezen geest is het groote werk van *Hodges* bearbeid (*). De

(*) *Views of Hindoftan Vol. I. II.* Anderen, zoo als Pen-

De beide deelen met platen bevatten slechts twee bladen, die aan de afbeelding van oud-Indische tempels, van Pagoden van Deogur en Tanjore, gewijd zijn. Bij een werk van dezen aard is deswege alles slechts op de uitwerking berekend, en het minste voor het getrouwe en naauwkeurige der afbeelding gezorgd. Bovendien is ook de geheele manier van *Hodges* het minste geschikt, om gedenkstukken der bouwkunst voor te stellen. Dezelve geeft niet meer dan schetsen en gezigten.

Alvorens in Engeland, voor zoo veel mij bekend is, ergens iets van belang voor de Indische gedenkstukken geschiedde, heeft een Duitscher zich de verdienste verworven, om de baan te openen en de gedenkstukken in de rotsen van Elephante af te teekenen. Deze was *Niebuhr* (*), wiens naam de naauwkeurigheid van zijne afbeeldingen genoegzaam waarborgt. Wij danken hem eenen plattengrond der rotspagode, de teekening eener zuil uit dezelve met haren maat, en zeven bladen met afbeeldingen der reliefs, die op de wanden staan. Zijne teekening is ook nog heden het naauwkeurigste, dat wij over Elephante bezitten; intusschen geeft dezelve van de vele slechts weinige reliefs; maar met deze evenwel een denkbeeld van de Indische beeldhouwkunst. Doch ook na hem blijft er hier voor toekomstige teekenaars nog een ruim veld open.

Ech-

PENNANTS *views of Hindostan*, waarin geene platen van oude gedenkstukken gevonden worden, gaan wij met stilzwijgen voorbij.

(*) NIEBUHR, *Reize II. D. bl.* 30. *van de Ned. vert.*, *Plaat III–XI.*

Echter was *Niebuhr's* arbeid zoo veel verdienstlijker, naardien dezelve het eerste de Engelschen werkzaam schijnt gemaakt te hebben. Weinige jaren na zijn werk verschenen in Londen: „ *De oude gedenkstukken van Indië door Rob. Gough* (*).” Maar dit werk zelve draagt de duidelijkste kenmerken, hoe gebrekkig destijds de kennis van de Indische oudheden nog in Engeland was. Het bevat slechts aanhalingen uit de schrijvers, die over Elephante en Salsette gesproken hebben; het is eene woordelijke overzetting van *Niebuhr*, terwijl de bijgevoegde platen de kopijen der zijne zijn. Slechts één blad is er nieuw bijgevoegd, hetwelk ook den platten grond der pagode in de rotzen van Salsette en eenige andere, benevens een gezigt van dit eiland en een paar opschriften aldaar bevat. De kennis der Indische gedenkstukken is dus door dit werk weinig uitgebreid. Eene naauwkeurigere kennis van den tempel in de rotzen van Salsette hebben wij eerst aan lord *Valentia* te danken.

Toen juist op dezen tijd onder de voorzitting van *Jones* de Aziatische Maatschappij te Calcutta werd opgerigt, konde men nieuwe ophelderingen over de gedenkstukken van Indië verwachten. Zij sloot wel dezelve geenzins van hare naspeuringen uit, echter waren deze meer op de talen, de letterkunde en wetenschappelijke onderwerpen gerigt. Hare ophelderingen van de Indische gedenkstukken bepalen zich tot de beschrijvingen van eenige Pagoden; inzonderheid die van Ellore en van Mavalipóram, be-

(*) *A comparative view of the Ancient Monuments of India* (*by* R. Gough) *Lond.* 1785.

benevens eenige pilaren met opschriften. Hoe dankbaar wij deze ook aannemen, zoo zou de verdienste toch nog grooter geweest zijn, indien meerdere afbeeldingen en volgens eenen grooteren maatstaf daarbij hadden kunnen geleverd worden.

Offchoon, sedert de verschijning van het werk van *Gough*, in eenige reizen en andere schriften (*) ook de afbeeldingen van eenige gedenkstukken gegeven werden, zoo was het prachtige werk van de Broeders Daniell (†) toch het eerste, dat aan de gedenkstukken der Indische bouwkunst uitsluitend toegewijd was. Men kan niet zeggen der Indische oudheden; want ook de gebouwen van lateren tijd, vooräl uit het tijdperk der Mongolen, bleven geenzins van hun plan uitgesloten. Maar ook dit werk, zooverre ik oordeelen kan uit dat gene, wat ik er van gezien heb, schijnt mij toe, meer voor de beschouwing dan voor het onderrigt berekend te zijn. De bonte manier van behandeling geeft bezwaarlijk een getrouw denkbeeld van bouwkunde, daar zij onwillekeurig verfraait, en dat dit somwijlen voorbedáchtelijk geschied is, wordt zelfs door eenen lateren reiziger gestaafd (‡). Hoe menigmaal ontstaat er bij den beschouwer eene twijfeling, of deze beelden niet te fraai zijn, om juist te wezen? Bovendien was de uitgever slechts kunstenaar en geen geleerde. De

(*) Zoo als in MAURICE, *History of Hindostan* 1794. *etc.* CRAWFORD, *Sketches of Hindostan*, *e. a.*

(†) *Antiquities of India from the drawings of* THOMAS DANIELL, *engraved by himself and* WILL. DANIELL, *taken in the years* 1790 *and* 1793.

(‡) VALENTIA, *travels Vol. I. p.* 357.

De gedenkstukken zijn niet volgens de orde van tijden en volken gerangschikt; het ontbreekt aan eene wetenschappelijke verklaring, die ons eene voorloopige kennis konde geven, waar ieder derzelve moet geplaatst worden, weshalve het onmogelijk blijft, om daaruit eene geschiedenis der Indische bouwkunst te ontwerpen.

Het werk des heeren *Langlès* (*), dat nog vóór het overlijden van deszelfs schrijver te Parijs geëindigd werd, geeft wel slechts afbeeldingen van reeds bekende gedenkstukken, naar de originelen van de *Daniell's* en andere, doch het is alzins een zeer verdienstelijk werk, dewijl het in zich vereenigt, wat in kostbare en zeldzame verzamelingen verstrooid is, en daardoor de bestudering gemakkelijk maakt. Maar de vergelijking met Niebuhr schijnt mij, ten opzigte der juistheid bij de beide afgebeelde gedenkstukken van Elephante, zeer tot voordeel van Niebuhr te spreken, en de maatstaf bij de daarstelling schijnt mij te klein, om eene juiste voorstelling te geven. Het groote in de bouwkunst kan slechts groot afgebeeld worden. Tevens levert dit werk een sprekend bewijs op, hoe wij eerst op den drempel van de kennis der Indische gedenkstukken staan. Want zelfs deze geleerde Oosterling heeft het niet gewaagd de gebouwen volgens derzelver ouderdom, bouwmeesters en stijl, te rangschikken, maar volgt veel meer de aardrijkskundige orde, van het zuiden naar het noorden voortgaande.

Onder de nieuwe reizigers heeft lord *Valentia* bo-

(§) *Monumens anciens et modernes de l'Inde en* 150 *planches, par* L. Langlès, *Paris* 1813.

boven andere de verdienste verworven, om van eenige gedenkstukken, die voorheen geheel niet, of slechts zeer onvolkomen, bekend waren, juiste afbeeldingen te leveren (*). Sedert zijn er wel meerdere reizen naar Indië en werken over Indië in het licht gekomen, doch afbeeldingen van eenige beteekenis, of beschrijvingen van gedenkstukken, zijn er niet meer verschenen.

Er ontbreekt dus nog veel aan, dat de gedenkstukken van Indië haren *Wood* of *Stuart* zouden gevonden hebben! Alle oordeelvellingen over gebouwen zonder getrouwe afbeeldingen en volgens eenen te kleinen maatstaf zijn onzeker en gevaarlijk. Maar nogtans tasten wij niet meer geheel in het duister rond. De voormelde werken helderen reeds veel op, en leiden tot gevolgtrekkingen, die voor de kennis der Indische oudheid hoogst belangrijk zijn.

De gedenkstukken der Indische bouwkunst worden van zelve in *drie* klassen verdeeld, de eerste: Rotstempels onder den grond in uitgehouwene rotzen, of tempelgrotten; de tweede: Rotstempels boven den grond, of gehouwene en bewerkte rotzen, die nogtans ook tevens onderaardsche gebouwen plegen te bevatten; en eindelijk de derde: Eigenlijke gebouwen. Alle komen daarin overeen, dat zij betrekking hebben op den godsdienst, zoowel op de nog in Indië bestaande sekten van Vishnoe en Siwa of Mahádéva, als op de sekte van Buddha, die, reeds lang uit Indië aan deze zijde verdreven, evenwel nog op Ceylon en op het vaste

(*) Men zie de platen, die bij zijne reis behooren.

te land van Indië aan gene zijde bestaat. Ik noemde deze klassen in *die* volgorde, welke tevens die van haren ouderdom schijnt te zijn. Wil men ook dit slechts eene gissing noemen, zoo is het toch eene zeer waarschijnlijke gissing. Want men zal bezwaarlijk aannemen willen, dat een volk, hetwelk reeds aan gebouwen boven den grond gewoon was, dan eerst zoude begonnen hebben, om zijnen goden woningen in grotten te bouwen; zoo als het om diezelfde reden niet minder natuurlijk schijnt, dat het uithoolen der rotzen derzelver uitwendige bewerking reeds voorafgegaan is. Nogtans hoe dit ook zijn mag, zoo moesten deze drie klassen onderscheiden worden, welker nadere beschouwing ons het eerste zal bezig houden.

De rotstempels van de eerste soort worden in zeer verschillende deelen van Indië gevonden en zijn waarschijnlijk geenzins nog alle aan ons bekend. Als de Natuur derzelver stichting in de vlakten van Bengalen en Panjab niet gedoogde, zoo is daarentegen het geheele schiereiland aan deze zijde van het rotsachtige Ghautgebergte er mede opgevuld, dat op verre nog niet genoegzaam nagespeurd is. De Natuur zelve noodigt hier tot de bewoning van onderaardsche grotten uit, in welke noch de loodregt nederdalende zonnestralen, noch de nederstortende plasregens in het natte jaargetijde kunnen binnendringen. Ook in vele andere streken der aarde werden zij door de menschen ter woningen verkozen; en, hoe meer zij zelven aan de kunstvlijt een veld ter oefening aanbieden, zooveel minder is het te verwonderen, dat deze bij eene zoodanige natie, wanneer zij slechts aan geene gereedschappen gebrek heeft,

ont-

ontwaakt (*). Gelijk de sterveling voor zich zelven woningen bouwt, zoo bouwt hij die ook voor zijne goden. Het gevoel van het bestaan van den Eeuwigen was het, dat de hutten tot tempels verhief; tempelgrotten moesten echter zooveel natuurlijker ontstaan, hoe meer men de onvergankelijkheid der gedenkstukken te gelijk bedoelde. Maar dit streven naar onvergankelijkheid, waarvan het denkbeeld reeds in de gedenkstukken zelve ligt, straalt bij alle volken zooveel helderder door, hoe dieper wij in hunne oudheid terugtreden. Doch de omvang, die in Indië aan deze gebouwen gegeven is, de grootheid van het plan, de zorgvuldige uitvoering, de rijkdom der kunstwerken, die derzelver zijdemuren versieren, de smaak, die, schoon dikwijls grillig, toch wederom zoo zeer beschaafd is, — deze dingen zijn het, die de verwondering van iederen denkenden opmerker opwekken. Bij derzelver beschouwing dringt zich aan hunnen beschouwer weldra de aanmerking op, die men zoo dikwerf gelegenheid heeft, om bij de ontzaggelijke werken der oudheid te maken, dat werken van dezen aard niet binnen weinige jaren konden voleindigd worden, maar dat er een lang tijdvak van onafgebrokene en ongestoorde werkzaamheid, ja, dat er welligt meer dan

(*) De naakte bosch-hottentotten maken reeds teekeningen op de wanden hunner holen. Hoe vele trappen zijn er tusschen deze en de Indische rots-gedenkstukken! En toch moet de kunst ook deze betreden hebben! Eene geschiedenis der kunst in de grotten — waren er slechts genoegzame bouwstoffen daartoe voorhanden — moest tot vele nieuwe beschouwingen leiden!

dan eene eeuw toe behoorde, om dezelve tot stand te brengen. Wij zullen de tot hiertoe bekende volgens de rij doorloopen.

De rots-tempels op het kleine eiland *Elephante*, (hetzelve draagt dezen naam bij de Europeërs uit hoofde van eenen meer dan levensgrooten uit steen gehouwen olifant (*)) niet verre van Bombay, zijn het meeste bezocht geworden. De hoofdtempel zoowel, als de ter zijden gelegene, zijn geheel in de levendige rots uitgehouwen en dus volkomene grotten. De tempel zelf heeft, behalve de zijvertrekken en kapellen, eene lengte van omtrent 130 voeten en eene gelijke breedte. Voor den hoofdingang aan de noordzijde (dus vóor de zon gedekt) is eene door kunst gemaakte vlakte, van welke men een uitgebreid gezigt over de zee heeft. Twee ingangen aan de zijden laten het nooit aan frissche lucht ontbreken. De berg, die boven de tempelgrot ligt, wordt door 26 zuilen en door 16 pilasters ondersteund, de helft aan iedere zijde, die de bouwmeester van de rots zelve heeft laten staan. De zijvertrekken of kapellen zijn eenigzins lager; maar anders op dezelfde wijze bewerkt. De wanden, zonder opschriften, doch voorheen met fraaijen pleisterkalk overtogen, zijn daarentegen met reliefs bedekt, gedeeltelijk zoo verheven gewerkt, dat de beelden slechts met hun-

(*) De kop en de hals zijn er thans afgevallen, en het geheel dreigt om te storten. LANGLÈS, *II. p.* 148. — Hij is uit eenen zwarten steen gehouwen en staat bij de plaats, waar men gewoonlijk aanlandt. Zie J. GOLDINGHAM in de Asiat. Research. Tom. VI. D.

hunne ruggen aan de rots fchijnen te hangen. Het is dus buiten kijf, dat zij even oud, als de tempels zelve, zijn. Gelijkfoortige beeldwerken komen insgelijks op de wanden der overige rotstempels voor, dezelfde figuren keeren daarop terug, derhalve zijn zij over het geheel uit den kring derzelfde fabelleer ontleend. Is deze die van de hedendaagfche Indiërs? Behooren dus deze werken aan dit volk; of waren zij de voortbrengfelen eener vroegere natie, die met hare godenleer is te ondergegaan? Offchoon eene naauwkeurige uitlegging van het beeldwerk van Elephante (bovendien is ons tot nu toe nog maar weinig door afbeeldingen medegedeeld) geenzins het doel van het tegenwoordige werk zijn kan, zoo vereischt het toch, om deze vragen te beantwoorden, een fcherper onderzoek. Uit dien hoofde zal ik beproeven, terwijl ik de orde der afbeeldingen bij *Niebuhr* volg, om eenige ophelderingen daarover te geven; doch, waar ik onzeker ben, liever mijne onwetendheid bekennen, dan losfe gisfingen mededeelen.

De eerfte der zeven platen van *Niebuhr* (*) is het gemakkelijkfte te verklaren. Men ziet hier juist aan den ingang een kolosfaal borstbeeld, 13 voeten hoog, met drie hoofden en vier armen. Het verbeeldt, zoo als *Niebuhr* juist opmerkt, de Indifche drieëenheid (†), Brama, Vishnoe en Siwa of

(*) Platen van NIEBUHR's *Reise D. II. pl. V.* LANGLÈS *Pl. Vol. II.* 73.

(†) Bij de Indiërs *Trimurti.* De uitlegging van dien naam uit het Sanskrit geeft PAULINO, *Syst. Brahman. p.* 109. — Zie de afbeelding op nevensgaande plaat. D.

of Mahádéva, hunne drie eerste Deva's of persoonlijk voorgestelde goden. De middenste is Brama, die ter regter Vishnoe en die ter linker zijde met de slang en den knevelbaard Siwa. Deze afbeelding is bij de Indiërs ook geheel onveranderd in stand gebleven. Dezelfde afbeelding dezer figuren, ieder afzonderlijk, met al derzelver bijsieraden, ziet men volkomen aan eenen bronzen afgod in het museum Borgia, waarvan pater *Paulino* ons reeds de afbeelding en opheldering gegeven heeft (*). Onzeker daarentegen zijn de twee mannelijke beelden, die ter zijde van het eerste beeld staan. Zij schijnen dienaars, *Tschubdars*, te zijn, die aan de goden, even als aan de aanzienlijken, tot geleiders gegeven worden. Die ter regter zijde, welke op eenen dwerg leunt, draagt over den linker schouder de koord, die den Bramin aantoont. In allen geval moet men zich dezelve als hooge dienaars, als dienende goden, voorstellen, zoo als hunne hooge gestalte, de Braminen-koord en de omstandigheid, dat zij we-

(*) *Syst. Brahmanicum p.* 105. *sqq. Tab. XV.* — Uitmuntend schoon is de *Trimurti*, die door den Hoogl. *Reinwardt* uit Indië gebragt is, en zich in het *Museum* te Leiden bevindt. *Trimurti* beteekent drie hoofdmagten, omdat de drie hoofdkrachten van *schepping*, *onderhouding* en *vernietiging* bijzonder aan deze drie goden toegeschreven worden. Zij komen ook, zoo als weldra blijken zal, elk afzonderlijk voor, en worden dan door de bijzondere kasten der Hindo's vereerd, maar aan deze drie vereenigd bewijzen zij allen hunne vereering. Zie over de bijzondere gevoelens van den oorsprong dezer vereeniging Du Bois, *beschr. van het Indische volk*, III. D. uit het Engelsch vert. 1820. D.

wederom op kleinere steunen, reeds genoegzaam aanduiden.

De afbeelding op het volgende blad (*Tab. VI.*) is zeer merkwaardig. Zij verbeeldt *Siwa* of *Mahâdéva* (*) als een tweeslachtig wezen, half als man en half als vrouw, met ééne borst; weshalve men anders wel eene amazone daarin meende te herkennen. Hij is kenbaar door zijne *bijsieraden*; in de ééne zijner vier handen houdt hij de slang, in de tweede de pauk (†), in de derde de geesselroede en met de vierde leunt hij op den stier *Nundi*, zijn gewoon rijdier (‡). Dat zoodanige afbeeldingen als tweeslachtige wezens, die ontwijfelbaar op eene diepe mystike beteekenis gegrond zijn, ook bij de twee andere groote Deva's gewoon zijn, heeft *Paulino* reeds aangetoond (§). Aan zijne lin-

(*) *Mahâdéva, de groote Deva* (godheid), is slechts één der menigvuldige bijnamen van Siwa. — De gebruikelijkste zijn: *Sada siwa*, *Mahâdéva* of *Mahêsa*, *I'sa* of *I'swara*, *Rudra*, *Hara*, *Sambhu*. D.

(†) Meer gelijkt het, mijns bedunkens, naar een zoo genoemd *bekken*, zoo als bij de zware muzijk gebruikt wordt; maar het is waarschijnlijk de *Chaktam*, een wapentuig, dat eene groote ronde plaat is, als een schild. D.

(‡) Men zie Paulino, *Syst. Brahm. p.* 88, 89. — Men ziet dezen stier *Nundi* liggende in levensgrootte in het Koninklijk Instit. te Amst., door den Hoogl. *Reinwardt* derwaarts van Java gezonden; hij is van denzelfden steen, als de overige Indische beelden in het Museum te Leiden; hij heeft eene versierde Braminen-koord om den hals hangen, aan welke onder den hals een geopend doodshoofd hangt, waarin een liggend beeldje uitgehouwen is. D.

(§) Paulin. *Syst. Brahm. p.* 86. Hij wordt deswege ook *Arthanari*, *het manwijf*, genoemd.

linker zijde staan twee vrouwelijke gedaanten; de éénе met eenen vliegenwaaijer en de andere met een onzeker werktuig; maar beide blijkbaar als dienaresſen. Ter regter zijde staat wederom Siwa zelf als man met zijn gewoon kenteeken, den drietand, het zinnebeeld der heerschappij over de boven-, midden- en benedenwereld. Achter of boven hem is de vierhoofdige Brama afgebeeld (slechts drie hoofden konden hier zigtbaar zijn); de vier zwanen, (het dier, dat hem door den hemel draagt) laten hieromtrent geenen twijfel over. Aan de andere zijde tegen over Brama, is Carticeja, de zoon van Siwa en Parbutti of Parvati (*), de krijgsgod met het zwaard in de hand, die op den door hem overwonnenen reus Kaymughusura zit. Naast Brama is Ganésa, de god der wetenschappen (met de griffel in de hand). Zijn kenteeken is buiten de griffel de olifantskop, dien hij anders zelf pleegt te dragen (†). Op eenen anderen wand is zelfs de fa-

(*) Deze naam wordt ook nog op verscheidene wijze geschreven, als *Parwati*, *Parvadi* en *Parbati*. — Er bevindt zich te Leiden in het Museum ook een zeer fraai bewerkt vrouwenbeeld, met de beenen kruiselings onder het lijf op eene lotus-bloem zittende, dat mij toescheen eene afbeelding van *Parvati* te zijn; doch de Hoogll. Reinwardt en Reuvens waren, wegens een *symbolum*, boven de lotus-bloem geplaatst, omtrent hetzelve onzeker. Intusschen is hetzelve zoo schoon gebijteld, dat ieder zich over den arbeld en de kunst verwonderen moet. D.

(†) Bij Niebuhr is de olifantskop, bij vergissing, slechts alleen afgebeeld zonder Ganesa; doch hij verschijnt bij Langlès *II. pl.* 75. en ook bij Niebuhr zelven aanstonds

fabel van zijne geboorte afgebeeld, die *Niebuhr* verhaald heeft, zonder echter daarvan eene teekening te geven (*); waaruit tevens blijkt, dat hij, en waarom hij, in het gevolg van Siwa behoort. De in de hoogte zwevende figuren in eene biddende houding zijn een koor van Deva's en Devani's, (mannelijke en vrouwelijke Geniussen) die den hofstoet van Siwa in zijne residentie Kaylas-Parbut uitmaken.

Op het naastvolgende blad (*Tab. VII.*) verschijnt *Siwa* wederom als hoofdfiguur, kenbaar door het teeken der slang in éénc zijner vier handen (†). Hij is versierd met de Braminen-koord en leunt op eenen

stonds op het volgende blad. — In het Museum te Leiden ziet men nog zes zulke Ganesa's, die de Hoogl. REINWARDT ook uit Java gezonden, of medegebragt heeft, en waarvan er eenige zeer gaaf, en alle fraai gebijteld zijn; zij zijn omtrent drie voeten hoog, van eene donkerkleurige steensoort en in eene zittende houding, als de oosterlingen met de beenen kruislings onder het lijf. De fraaiste *Ganesa* is echter, die op het Koninklijk Instituut te zien is, op een voetstuk omringd door bekkeneelen, even als die men in plaat vindt in *the history of Java by* RAFFLES, *Vol. II.* Hij wordt nog in Indië het meest vereerd, zoodat men hem niet alleen in de tempels, maar op de meest bezochte plaatsen vindt. Eenigzins anders dan NIEBUHR wordt de reden, waarom hij eenen olifantskop heeft, door DU BOIS verhaald. III. D. D.

(*) NIEBUHR's *Reize D. II. p.* 38.

(†) De slang is de *Cobra de Capello* (*Coluber Naja* Linn.), die in het Sanskrit *Naga* heet, de vergiftigste van geheel Indië. Zij wordt nog door de Hindo's vereerd, en men heeft zelfs pagoden, waar zij als de voornaamste godheid vereerd wordt, zoo als in het westen van

eenen dwerg, die den vliegenwaaijer draagt. Naast hem staat zijne echtgenoote *Parvati*, insgelijks op eenen vrouwelijken dwerg leunende. De gedaanten en kenteekenen van den vierhoofdigen Brama, van Ganesa en Carticeja, zijn dezelfde, als mede het koor van Deva's en Devani's, dat hier ook weder verschijnt.

De zittende mannelijke gedaante op het onderste gedeelte van *Tab. VIII.* is moeijelijk te bepalen, naardien met drie afgebrokene armen ook de bijsieraden zijn verloren geraakt. Is hij, zoo als de gelijkvormigheid van het hoofdtooisel, de vier armen en de Braminen-koord het waarschijnlijk maken, wederom *Siwa*, dan moet de naast hem zittende vrouwelijke gedaante ook weder zijne gade zijn. De twee ter zijde staande Tschubdars, beide met de Braminen-koord versierd, beteekenen in allen geval éénen der groote Deva's, dien zij dienen. De betrekking der dienenden is bij de overige beelden, van welke éóne, eene vrouwelijke gedaante, den vliegenwaaijer draagt, hier even als op de vorige bladen door de kleinheid der gestalte uitgedrukt. De tweede ter andere zijde draagt een kind, zoo als anders *Lakschemi*, de echtgenoote van Vishnoe, afgebeeld wordt (*). Is deze uitlegging juist, dan zou de voorstelling daardoor zeer merkwaardig worden, terwijl de gade van Vishnoe als

van Mysore, te Subrah manya. Men zie DU BOIS, III. D. bl. 153. D.

(*) Men zie het bronzenbeeld in het Museum Borgia, bij PAULINO, *Syst. Brahman. Tab. XII.* — *Laksçhmi* beteekent in het Sanskrit *rijkdom*. D.

als eene dienaresse van Siwa voorgesteld zoude zijn. Maar ik houd het voor waarschijnlijker, dat het eene dienstmaagd met den zoon van Parvati, Carticeja of den krijgsgod, is.

De zittende mannelijke gedaante op het bovenste gedeelte dezer plaat is zonder eenige kenteekenen, indien men het uitgespreide kleed, waarop dezelve zit, niet voor eene lotus bloem houden wil. Doch het zitten op eene lotus bloem wordt aan vele Indische goden toegekend en kan dus bezwaarlijk een zeker kenteeken opleveren. Onmogelijk kan ik dezelve met Langlès voor Budda houden (*), die hier geheel niet te huis behoort, en van welks eerdienst in dezen tempel anders geen spoor gevonden wordt.

De afbeelding op de volgende *Tab. IX.* is ééne der merkwaardigste. In de mannelijke gedaante zal men ook hier, schoon de kenteekenen met drie der handen verloren zijn geraakt, *Siwa* niet miskennen. Alles duidt aan, dat hier een tooneel uit zijne geschiedenis voorgesteld is, welks verklaring niet moeijelijk schijnt. Het is Siwa, zoo als hij eindelijk zijne gemalin Parvati, door Camadeu, den god der liefde, tot hem gebragt, in zijn Paradijs Kaylas-Parbut ontvangt. Langdurige hindernissen hadden deze voor het welzijn der wereld zoo gewigtige verbindtenis in den weg gestaan, die toch eindelijk overwonnen werden. Hier schijnt deze gebeur-

(*) LANGLÈS, *II. p.* 161. — Dat het de god *Budda*, *Buddha*, of *Boeddha*, niet zijn kan, blijkt voorál daaruit, dat deze met krullend haar, een diadeem en oorringen afgebeeld wordt. Zie *Asiat. Research. Tom.* 6. *p.* 451. D.

beurtenis nog in die eenvoudigheid voorgesteld te zijn, waarin de oudste Indische fabelleer die voorgedragen kan hebben. Andere goden, en onder deze de vierhoofdige Brama, zijn daarbij tegenwoordig; een dienaar brengt eene overdekte schotel, waarschijnlijk de aanduiding van den feestmaaltijd; eene talrijke schaar van Deva's en Devani's vieren den plegtigen dag. Wie een voorbeeld zien wil, hoe zeer deze, in deszelfs aanvang eenvoudige, Indische fabel door de behandeling der dichters opgesierd is, vergelijke het vertelsel, zoo als het aan eenen lateren navorscher der oudheden door zijnen Indischen leermeester gedaan werd (*).

Het schrikbeeld op *Tab. X.* kan aan geenen twijfel onderhevig zijn. Het is *Siwa*, de wreker en verdelger, uitgerust met al de kenteekenen des schriks, het zwaard, het ter dood bestemde kind, de slang en de pauk. In de plaats van de Braminen-koord draagt hij hier de keten van bekkeneelen (†). Eene soortgelijke afbeelding hiervan met nog meerdere kenteekenen vindt men op eene schilderij in het museum Borgia, hetwelk *Paulino* bekend gemaakt heeft (‡).

De-

(*) Polier, *Mythologie des Indiens T. I. p.* 204. *etc.*

(†) Te Amst. op het Koninkl. Instit. ziet men ook wederom Siwa bijna levensgroot in steen gehouwen, met eene braminen-koord van bekkeneelen; maar hij heeft ook een hoofdsieraad met bekkeneelen en wordt op eenen hond zittende afgebeeld, terwijl het geheele voetstuk ook omringd is met groote bekkeneelen, even als de Ganesa op het titelblad van *the history of Java by* Raffles *Vol. II.*

(‡) Paulino, *Syst. Brahman. p.* 88, 89. *Tab. X.*

. Deze ophelderingen konden slechts ten doel hebben, om telkens het hoofddenkbeeld van de voorstelling op te geven; doch geenzins om er eene volkomene uitlegging van te leveren, weshalve ik ook de laatste plaat bij *Niebuhr*, waarvan ik slechts in het algemeen zeggen kan, dat dezelve insgelijks een paar tooneelen, die op Siwa betrekking hebben, schijnt voor te stellen, liever met stilzwijgen voorbijga. Doch meer was er ook niet noodig, om daaruit met genoegzame zekerheid eenige gevolgtrekkingen te maken, die mij toeschijnen voor de kennis der Indische oudheden niet onbelangrijk te zijn.

Dus zijn, *in de eerste plaats*, de tafereelen op Elephante uit den kring der tegenwoordige Indische fabelleer ontleend en laten zich daaruit in de hoofdzaak verklaren, alhoewel hiermede niet gezegd wordt, dat alle beelden derzelve daaruit ieder afzonderlijk kunnen aangewezen worden. Bij den grooten innerlijken rijkdom dezer fabelleer en onze nog zeer bepaalde kennis van dezelve, laat zich dit niet eens verwachten, en als verscheidene afzonderlijke voorwerpen der hier afgebeelde zelfs tegenwoordig opgehouden hebben bij de Braminen bekend te zijn, zoo zoude dit slechts een bewijs te meer voor de hooge oudheid dezer gedenkteekens zijn. Doch het blijft uitgemaakt, bij het volk, dat deze grotten uithoolde en deze beelden vervaardigde, heerschte reeds dezelfde eerdienst, en dezelfde, schoon welligt nog naauwere, kring van mythen, als tegenwoordig.

Ten tweede: Doch niet alleen is dit duidelijk, dat deze tafereelen uit den kring der Indische fabelleer genomen zijn, maar ook de bijzondere godheid,

heid, aan wien dit gedenkteeken was toegewijd, is niet te miskennen. *Het was een tempel van Siwa.* Alle ons bekende zinnebeeldige voorstellingen op deszelfs muren verbeelden of deze godheid zelve, of zij hebben betrekking op hem. Het heerschende denkbeeld is, om hem af te beelden, zoo als hij in zijne residentie van Kaylas-Parbut op zijnen troon zit, omgeven door zijnen hofstoet van Deva's en Devani's. Doch konde er nog ergens eenige twijfel hieromtrent overblijven, zoo zoude dezelve toch weggeruimd worden door de hoogst oneerbare afbeeldingen, die op de wanden op Elephante gevonden worden, schoon *Niebuhr* daar geene melding van maakt. Het voornaamste zinnebeeld van Siwa is de lingam of phallus, het werktuig der voortteling, hetwelk ook in alle zijne nieuwe tempels afgebeeld en een voorwerp der vereering is. Het wordt ook hier op den achtergrond der hoofdkapel gevonden (*). Het vuile dezer afbeeldingen aan de wanden overtreft bijna alles, wat de verdorvenste verbeelding van het Westen immer konde te voorschijn brengen (†). Doch dat men daaruit geenzins de gevolgtrekking moet maken, als of de natie zoo zedeloos was, is reeds door velen opgemerkt geworden (‡).

Ten

(*) Gough, *Monuments etc. p.* 14.

(†) Ik beoordeel zulks naar eene plaat, die in Londen in het licht gegeven en mij medegedeeld is.

(‡) De lingam is overäl in het tegenwoordige Indië nog het kenteeken der sekte van Siwa, dat deszelfs aanhangers doorgaans in een zilveren doosje om den hals hebben hangen; doch men vindt den lingam ook overäl op de openbare wegen en plaatsen ten toon gesteld. Te

Ro-

Ten derde: Het is dus niet minder zeker, dat de eerdienst van Siwa en de sekte zijner aanbidders reeds in dat tijdperk in Indië verspreid was, toen deze rotsgrotten uitgehouwen werden. Van Vishnoe en deszelfs dienst vindt men daarentegen, voor zoo verre wij weten, in dezelve geene sporen. Het zoude echter alzins voorbarig zijn, om daaruit te willen opmaken, dat zijne sekte destijds nog niet bestaan heeft; maar de sekte van Siwa verschijnt toch als de heerschende, en het gevoelen, dat zij de oudste is, verkrijgt daardoor eene meerdere waarschijnlijkheid.

Ten vierde: Vraagt men, in welken tijd het uithouwen dezer grotten moet geplaatst worden, en met welk regt men dezelve gewoonlijk eenen zoo hoogen ouderdom toekent? Dan ontbreekt het ons zeker aan tijdrekenkundige bepalingen. De Indiërs zelve bekennen dienaangaande hunne volkomene onwetendheid (*), en waar zouden wij dus geschiedkundige opgaven daarover kunnen opzoeken? Toen de Grieken onder Alexander en zijne opvolgers Indië leerden kennen, zagen zij slechts het noordelijke Indië, de vlakte tusschen den Indus en Ganges,

Rome en in Griekenland hingen de vrouwen haren *Priapus* en *Phallus* ook om den hals, en deze dienst schijnt ontstaan te zijn als zinnebeeld van de voortbrengende kracht der Natuur, waardoor alles, wat op deze aarde leven ontvangen heeft, wordt voortgebragt en in stand gehouden; maar het kon niet missen, of bij het gemeen moest dit denkbeeld weldra met onkuischheid vermengd worden, even als ook in Indië bij de Lingamisten. D.

(*) Niebuhr's *Reize*, D. II. bladz. 40. Ned. vert.

ges, waar gebouwen van dezen aard niet gezocht moeten worden. Het eerste zekere spoor eener Indische tempelgrot vindt men, voor zooveel ons bekend is, in een fragment van een geschrift van Porphyrius over den Styx, dat Stobaeus ons nagelaten heeft (*). Het kolossale tweeslachtige godenbeeld in hetzelve laat zich gemakkelijk op het beeld van Siwa toepassen, zoo als wij dat hier boven leerden kennen. Offchoon niemand zal willen staande houden, dat in de daar gegevene beschrijving van den Indiër Bardesanes juist van de Pagode van Elephante gesproken wordt, zoo wordt er toch blijkbaar van eene soortgelijke, met beeldwerk versierde, tempelgrot gesproken, bij welke op zekere tijden de Braminen bijeen kwamen, om feesten te vieren, en waarbij tevens de gerigtelijke proeven en godenoordeelen gehouden werden, die van velerlei aard bij de Indiërs in gebruik waren (†).

Het zijn derhalve de gedenkteekens zelve, waaruit wij derzelver ouderdom moeten opmaken, en alles vereenigt zich daarbij, om dit te bewijzen. Zoowel derzelver omvang en de voleindigde uitvoering, als de aard van het werk zelve, leeren ons wel-

(*) Stob. *Eclog. Phys. I. p.* 144. *Ed. Heer.* „De Indische gezanten," (zegt *Bardesanes*, een tijdgenoot van Heliogabalus) „berigten, dat in Indië eene ruime grot in eenen hoogen berg is, waarin een godenbeeld van tien tot twaalf ellen hoog, met kruislings gevouwene armen, welks regter zijde mannelijk, doch de linker zijde vrouwelijk is enz."

(†) Een bijzondere verhandeling hierover vindt men in de *As. Res. I. p.* 389. In deze grot geschiedde de waterproef. Stob. *l. l. p.* 148.

weldra, dat er eene lange reeks van jaren vereischt werd, om dezelve te vervaardigen. De steensoort van de rots, is porfier, en één der allerhardste (*), en kon welligt alleen door de hulp van het beroemde Indische staal, *Wudz* genoemd, hetwelk reeds in ouden tijd om deszelfs voortreffelijkheid beroemd was, bewerkt worden. Is het te gelooven, dat het aandenken eener zoodanige onderneming geheel zoude verloren geraakt zijn, zoo het niet reeds in de grijze oudheid ten uitvoer gebragt was? Ook heeft de Natuur zelve het de sporen van dezen hoogen ouderdom ingedrukt. Vele der afbeeldingen aan den wand zijn dermate door het weder bedorven, dat men dezelve naauwlijks onderscheiden kan; en, hoe vele eeuwen werden er niet vereischt, om zulks, bij eene zoo harde soort van steen, te bewerken? Eindelijk schijnt ook de stijl, die in deze kunstwerken heerscht, niet minder voor derzelver hoogen ouderdom te waarborgen. Deszelfs karakter bezit bij groote volmaaktheid nogtans hooge eenvoudigheid. De godenbeelden verschijnen alle ongekleed; doch zorgvuldig voorzien met hunne versierselen, het hoofdtooisel, de hals- en armbanden, de gordels en andere kenteekenen; van de overladingen, die de latere gekleede afgoden der Indiërs mismaken, is hier nog geen spoor te vinden.

Soort-

(*) Ik kan dit met zekerheid zeggen, daar ik eene proef daarvan uit de verzameling van den heer *Blumenbach*, tevens met eene proef van het *Wudz* en, het eerste daaruit te Londen vervaardigde instrument, een pennemes, voor mij heb liggen.

Soortgelijke, maar nog grootere, tempelgrotten vindt men op het naburige eiland *Salsette*, ook tegen over Bombay. Van den tempel op Salsette hebben wij wel behalve de beschrijvingen ook den platten grond en eene teekening, doch van de zich daarin bevindende beelden geenzins zulke naauwkeurige afbeeldingen, als van die op Elephante, dewijl Niebuhr dezelve niet bezocht heeft. Het eerste berigt daarvan zijn wij den Italiaan *Gemelli Carreri* (*) verschuldigd; eene meer naauwkeurige beschrijving, benevens eenen onbevatbaren platten grond, geeft *Anquetil du Perron* in het voorberigt tot de Zendavesta (†); verdere berigten, benevens een gezigt van buiten, heeft lord *Valentia* ons gegeven (‡). In de laatste jaren hebben wij eerst eenen nieuwen platten grond en eenige afbeeldingen der reliefs bekomen van den heer Salt (§), waarvan *Langlès* zoowel als van de berigten, in het journaal van Calcutta medegedeeld, reeds gebruik gemaakt heeft (**). Dit alles is wel toereikende, om zich een denkbeeld

(*) Gemelli Carreri, *Voyage autour du monde*, *T. III. p.* 36. *sq.* Het is eene bloote beschrijving zonder platte gronden en afbeeldingen.

(†) Het is daaruit vertaald, en de platte grond gekopieerd bij Gough, *ancient monuments etc. p.* 38. *sq.*

(‡) Valentia, *Travels Vol. II. p.* 195. *Pl.* 10. — Tot opheldering van de volgende beschrijvingen heb ik de plaat van de *Pagode van Kennery* uit Lord Valentia's reizen hierbij gevoegd. D.

(§) In de *Transactions of the Bombay litterary Society Vol. I.*

(**) Langlès, *Monumens de Hindostan T. II. p.* 181—208. en *Pl.* 77—82.

Schweickhardt sculp.

PAGODE VAN KENNERY.

beeld van dezelve te maken; van de talrijke daarin voorhandene beeldwerken zijn echter slechts proeven gegeven.

De omvang en de menigte der tempelgrotten op Salsette (*) is veel grooter, dan op Elephante. De hooge berg, die op dit eiland gevonden wordt, is van dezelfde harde steensoort, als die op Elephante, en desniettemin is hij allerwege uitgehoold. De groote Pagode is verwulfd, heeft 40 treden in de breedte en 100 in de lengte. Behalve de 4 zuilen aan den ingang, telt men er 30 van binnen, waarvan er 18 kapiteelen met olifanten hebben, de andere hebben alleen eenen zeshoekigen vorm; (men zoude hieruit welligt kunnen opmaken, dat zij niet geheel voltooid zijn;) aan het einde der Pagode, die in eene rondte toeloopt, is eene soort van koepel, even als al het andere, in de levendige rots uitgehouwen.

Deze groote Pagode wordt slechts bij voorkeur zoo genoemd, twee andere schijnen in grootte naauwlijks voor haar te wijken; in sommige streken zijn zij zelfs met vele verdiepingen boven elkanderen, en daartusschen en rondom dezelve zoo vele kleine grotten, dat derzelver getal niet te bepalen is. Bijna alles is met beeldwerk versierd; trappen, kommen en opene plaatsen — alles is in de levendige rots uitgehouwen.

Op de gedenkteekens van dit eiland verschijnt de kunst zoo gelijk aan die op Elephante, dat men geen-

(*) De Portugezen noemden het eiland Canaria. Uit dien hoofde heet de hoofdtempel de Pagode van *Kennery*; de andere die van *Mondeser* en van *Dsiegwasary*.

geenzins twijfelen kan, of zij is het voortbrengfel van hetzelfde volk en van eenen gelijken ouderdom, hoewel tot derzelver uitholing een nog veel langer tijd moet noodig geweest zijn. Het bederf van vele beelden door het weder geeft ook hier de fprekendfte bewijzen van de eeuwen, die verloopen moesten, om hen in dezen toeftand te brengen.

Maar zij onderfcheiden zich van de gedenkteekens op Elephante door de *opfchriften*, die men hier en ginds op derzelver wanden vindt. Anquetil du Perron heeft er 22 van opgeteld en proeven daarvan gegeven (*). Het abé, volgens hetwelk zij gefchreven zijn, heeft met geene der vele, die op dit fchiereiland in gebruik zijn, eenige gelijkvormigheid, en tot hiertoe heeft nog niemand den fleutel daarvan ontdekt.

Doch de groote tempel van *Kennery* verfchilt van dien op Elephante hoofdzakelijk daardoor, dat dezelve aan *Budda* gewijd is. Men ziet dikwijls de gedaante van dezen god, kenbaar door het wollige haar, de lange ooren en de zittende houding met de beenen kruifelings onder het lijf; kleine reliefs, waarfchijnlijk tooneelen uit zijne fabelleer voorftellende (en onder dezelve één, waar het voorfteven van een fchip met vreemdelingen verbeeld wordt,) omringen het hoofdbeeld (†); doch zij zijn te klein voorgefteld, dan dat men het ook

(*) Zij zijn ook gekopieerd bij Gough *l. l.*

(†) Langlès, *pl.* 80. Volgens de houding kan het flechts het beeld van den god, doch niet van aanbidders zijn, die wel eene foortgelijke kunftige haardragt aannamen.

ook slechts zoude kunnen beproeven, om eene opheldering van dezelve te geven.

Maar daarentegen kan men er niet aan twijfelen, dat de eene kleine tempel, die van *Monpesér*, aan *Siwa* gewijd was, even als die van *Djegwasáry* aan *Indra*. In den eersten komt ons het kolossale beeld van Siwa, door zijnen geheelen hofstoet omringd, zijne gemalin Parbutti ontvangende, te gemoet, even als op het relief van Elephante bij Niebuhr (*); in den anderen ontdekken wij Indra, benevens zijne gemalin, in dezelfde houding, als in het vorige opgehelderde relief (†). Dus op dit zelfde kleine eiland heerschte eens de eerdienst van Siwa en Budda nevens elkanderen. Mogen wij dit als een bewijs aannemen, dat deze beeldwerken boven de tijden van de verdrijving der dienaren des eersten, door die van den laatsten, opklimmen? Daarentegen schijnt men niets te vinden, dat op de geschiedenis van Vishnoe betrekking kan hebben; veelmeer wordt volgens Valentia's berigt Vishnoe op ééne plaats als dienaar van Budda voorgesteld, die hem met den waaijer verkoeling aanbrengt (§). „Het is niet alleen de menigte dezer grotten," laat deze zelfde reiziger daarop volgen (**) „die ons toont, hoe groot eens de bevolking dezer dorre rotzen moet geweest zijn, maar ook de kommen, de ter-

(*) Langlès, *pl.* 82. (†) Langlès, *pl.* 81.

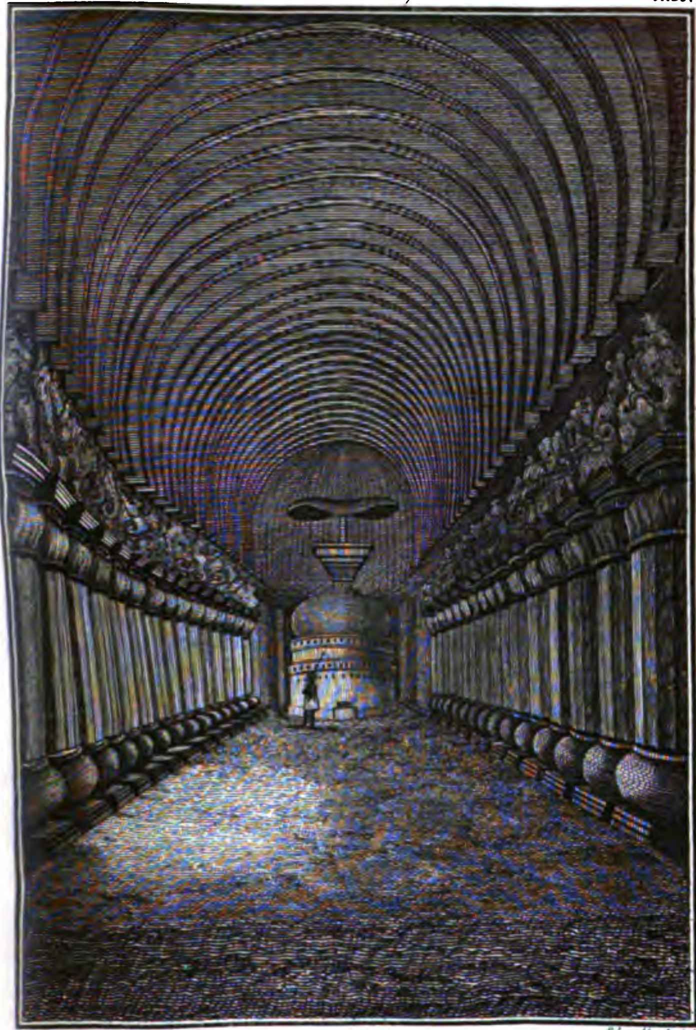
(§) De betrekking der dienende tot de hoogere is, zoo als reeds uit de beschrijving bij *Gemelli Carreri* blijkt, hier insgelijks door de verscheidenheid van grootte gekenmerkt.

(**) Valentia, *II. p.* 198.

terrassen en de reeks van trappen, die van de ééne naar de andere leiden. Thans hoort men hier geenen menschelijken voetstap, dan somtijds van eenen nieuwsgierigen reiziger; de eenmaal bebouwde velden der bewoners zijn eene ondoordringbare wildernis geworden, de schuilhoeken der tijgers en de zetel van besmettelijke krankheden en verwoesting."

Een ander rotsgedenkteeken van dezelfde soort is, voor zoo verre mij bekend is, het eerste door lord Valentia beschreven en afgebeeld geworden, de tempelgrot te *Carly* (*), omtrent in het midden van den weg tusschen Bombay en Puna, de hoofdstad der Muratten. Van geene andere hebben wij zulk eene fraaije afbeelding als van deze. Zij schijnt ten opzigt van de voltooijing des werks de eerste onder alle te zijn, schoon zij ook, voor zooveel den omvang betreft, voor den aanleg op Salsette moet achterstaan. De hoofdtempel is hier 126 voeten lang en 64 breed. Het dak is insgelijks gewelfd, door pilaren ondersteund, en eindigt ook in eene rondte, waarin eene kapel met eenen koepel staat. Alleen de muren van het voorhof, niet de

(*) Valentia *Travels*, *Vol. II. p.* 162. *sq. Pl.* 8. Gezigt van het binnenste der grot; *Pl.* 9. Platte grond van dezelve. — Ook te Carly vindt men eene reeks van grotten, waarvan ons alleen de grootste afgebeeld is. Derzelver inwendige gesteldheid schijnt geheel gelijk aan die van Salsette te zijn. De zuilen dragen olifanten, waarop mannelijke en vouwelijke gedaanten zitten. Het gewelfde dak is met houten bogen onderschraagd, die ontwijfelbaar van een veel lateren oorsprong zijn. — Deze schoone tempelgrot oordeelde ik wel waardig, dat dezelve ter beschouwing hier geplaatst werd. D.

PAGODE TE CARLY.

de binnenste, zijn met verheven beeldwerk bedekt; zij verbeelden gedeeltelijk olifanten, gedeeltelijk menschelijke gedaanten van beiderlei kunne. Meermaals aanschouwt men de gedaante van Budda, nu zittende, volgens de oostersche wijze, dan weder staande; doch altijd door aanbidders omringd. Ook hier zijn er opschriften in menigte, en wel alle in dezelfde onbekende karakters, als in de zeven pagoden te Mavalipóram (*). Het schijnt uit dien hoofde, dat ook deze tempel aan Budda was toegewijd. Dewijl de teekeningen der bijzondere figuren, even als de opschriften, die lord Valentia aan de Maatschappij der Wetenschappen te Bombay overgaf, tot hiertoe niet bekend gemaakt zijn, zoo kunnen wij daarover niets verder oordeelen. Doch het is zooveel minder twijfelachtig, dewijl de tempel door de Braminen voor een werk der Rakschu's, of booze geesten, opgegeven wordt, en geen eerdienst in denzelven mag gehouden worden.

Anders is het op *Ceylon*, buiten Salsette en Elephante, het eenige Indische eiland, waarop, voor zoo verre wij tot hiertoe weten, tempelgrotten gevonden worden. Eerst in de laatste jaren, sedert hetzelve den Engelschen toebehoort, zijn wij daaromtrent door de reizen van *Davy* in het binnenste gedeelte naauwkeuriger onderrigt geworden. Den grootsten aanleg van dezen aard vindt men in het zuidelijke gedeelte van het eiland, bijna onder 7° N. B. in eene zuidoostelijke rigting van de hoofdstad

(*) Valentia, *II. p.* 163. zij werden gezamenlijk door hem gekopieerd.

stad Candy, bij *Dambulu* (*). De rotstempels te Dambulu zijn, volgens Davy's getuigenis, de grootste, de meest voltooide, de oudste en ook de best onderhoudene op het eiland. Dezelve zijn in eene grot, waar de Natuur inmiddels reeds vooruit gewerkt had, voor welke een muur van 400 voeten lang heen loopt. De grootste dezer tempels is 190 voeten lang, 90 voeten breed en 45 voeten hoog; een kleinere 90 voeten lang en 70 breed, de derde 75 voeten lang en slechts 21 voeten breed. Het zijn tempels van Budda, wiens eerdienst op Ceylon uitsluitend en in deszelfs geheele zuiverheid is in stand gebleven. In den hoofdtempel ziet men een liggend standbeeld van Budda van 30 voeten, zoo als gewoonlijk van eene kolossale grootte, behalve een aantal kleinere van dezen zelfden god, of zijne vereerers, in verschillende houdingen. Men telt er 53, die echter gedeeltelijk tot zijn gevolg behooren. Nog heden wordt zijn eerdienst daar gevierd.

Maar ook in het hart van Indië, in het midden van het Ghaut-gebergte, vindt men eenen aanleg van deze soort, die het tot hiertoe vermelde nog verre overtreft. Dit zijn de vermaarde grotten van *Ellore*, in de nabijheid van Deogur en Aurungabad (†). Het eerste, zooveel ons bekend is, hoe-

(*) John Davy, *Account of the interior of Ceylon, London* 1821. *p.* 232.

(†) Onder 20° N. B. en 94° O. L. Het mag toevallig zijn, doch verdient toch opgemerkt te worden, dat Ellore juist in het midden tusschen de N. grenzen van Indië en de Z. spits van Kaap Comorin ligt. De afstand naar de Oostkust is zeker grooter, dan die naar de Westkust; maar

hoewel zeer oppervlakkig, berigt daarvan heeft *Thevenot* gegeven (*); eene meer naauwkeurige beschrijving, vooräl van het beeldwerk, *Auquetil du Perron* (†). Hij bezocht dezelve onder het geleide van twee jonge Braminen, op wier zekerheid ook de juistheid der ophelderingen aangaande het beeldwerk berust; want hij heeft geene afbeeldingen van dezelve gegeven. Anquetil du Perron heeft zich alzins de verdienste verworven van eene tamelijk uitgewerkte beschrijving dezer gedenkstukken gegeven te hebben; hij schijnt de meeste dezer grotten bezocht te hebben en teekende de uitleggingen, die zijne geleiders hem gaven, terstond op. Maar wanneer men ook de juistheid van deze niet in twijfel wil trekken, zoo geven toch alle nog zoo naauwkeurige beschrijvingen geen aanschouwelijk denkbeeld.

Dit gebrek werd eenigermate door den Engelschman *Malet* vergoed, aan wien wij eene nieuwe beschrijving met eenige platen en eenen platten grond van den éénen tempel te danken hebben (‡); nogtans merkt hij zelf aan, dat zijne gezondheid hem niet vergund heeft, om alle grotwerken, die in deze streken nog in menigte gevonden worden, te bezoeken, en dat hij ook niet voor de naauwkeurigheid der door hem geleverde teekeningen kan in-

maar nogtans blijft de uitdrukking, dat Ellore in het midden van Indië ligt, genoegzaam geregtvaardigd.

(*) Thevenot, *Voyage des Indes*, *p.* 220–223.

(†) *Zendavesta*, *Disc. préliminaire*, *p.* CCXXXIII–CCL. en daaruit bij Gough, *Monuments etc. p.* 60. *sq.*

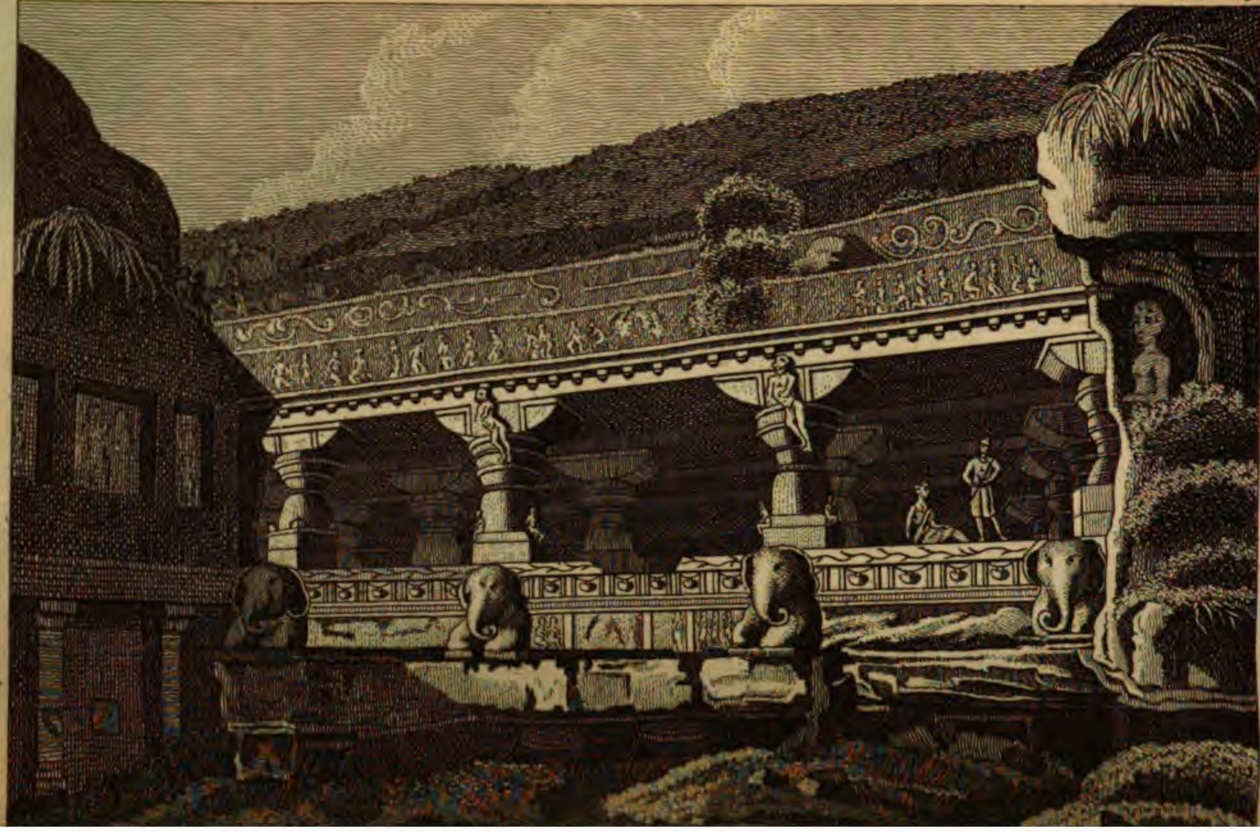
(‡) *As. Research. Vol. VI. p.* 382. *sq.*

instaan, dewijl zijn teekenaar ziek geworden was. Ook mist men in dezelve niet zelden het Indische karakter.

Door de *Daniell's* is zeker meer gedaan, uit wier prachtig werk *Langlès* zijne afbeeldingen in 34 bladen volgens eenen kleineren maatstaf gekopieerd heeft. Wij hebben hier zoowel de platte gronden, als de gezigten van binnen en buiten dezer 12 rotstempels; doch van de ontelbare reliefs slechts een paar der reeds vroeger bekende afbeeldingen (*). Hoe gebrekkig is onze kennis dus nog van deze werken der beeldhouwkunst! Maar toch zijn dezelve toereikende, om ons een denkbeeld van het geheel te geven en eenige gevolgtrekkingen daaruit af te leiden, welker juistheid bezwaarlijk zal kunnen in twijfel getrokken worden.

Men stelle zich een rotsgebergte voor, meest bestaande uit eenen rooden, zeer harden, graniet, in de gedaante van eenen halven cirkel, of hoefijzer, welks beide einden bijna eene E. mijl van elkanderen verwijderd zijn. In dit rotsgebergte eene rij van tempelgrotten, dikwijls met twee, of drie verdiepin-

(*) Men vindt de platte gronden en gezigten van den tempel van Djagannatha Pl. 35, van Parasu-Rama Pl. 36, van Indra Pl. 37–42, van Dumar-Leyna Pl. 43–45, van Djenussa Pl. 44–46, van Ramihur Pl. 48. 49, van Keyles Pl. 50–55, van Avatara Pl. 56, Ravana Pl. 57, 58, Tintodi Pl. 59, 60, Dautali Pl. 61, 62, van Vistukarma (Biskurma) Pl. 63–65, Dheswara Pl. 66; en algemeene gezigten der streek van Ellore Pl. 67–69. Het gezigt van den tempel van Djaghanuata volgens Pl. 35. ziet men op de nevensgaande plaat.

pingen boven elkanderen, die nu eens met elkanderen in verband staan, dan wederom van elkanderen door tusschenruimten gescheiden zijn; doch waarin wederom vele kleinere grotten gevonden worden. Alle zijn versierd met ontelbare reliefs; vele hebben door den tijd, vele door de vernielingszucht der menschen geleden. Het is moeijelijk te bepalen, welke dezer rotstempels de hoofdtempel is; doch de grootste derzelve en die, waarvan wij nog den platten grond en de meeste gezigten bezitten, wordt de tempel van *Keylas* genoemd (*), dat is, de residentie van Siwa of Mahádéva. Alles wat de bouwkunst in grootheid, pracht en sieraad, *boven* den grond kent, ziet men hier ook *onder* de aarde; voorhoven, trappen, bruggen, kapellen, zuilen en zuilengallerijen, obelisken, kolossale beelden en bijna aan alle wanden reliefs, die op de hier bovengemelde wijze goden, of hunne geschiedenissen, voorstellen. Eene ontzaggelijke uitwerking doet de rij staande olifanten in kolossale grootte, die den op hen rustenden rotstempel schijnen te dragen (†). Op de ruime plaats, waarop men door den grooten ingang komt, staat vervolgens in de tempelgrot een tweede tempel, terwijl een

(*) Volgens de opgegevene metingen heeft het voorplein eene diepte van 88 voeten en eene breedte van omtrent 138 voeten. De tempel zelf van de deur der galerij tot aan den achterwand eene lengte van 103 voeten bij eene breedte van 61 voeten, en tot aan het einde der vlakte achter den tempel 142 voeten, zoodat het geheel eenen omvang heeft als vele groote Gothische kerken.

(†) Langlès, *I. Pl.* 52.

een groot stuk der rots, dat men staan liet, in eenen piramidalen vorm als eene Pagode gehouwen werd; „ welker verwonderlijke bouworde, verscheidenheid, rijkdom en uitgezochtheid van sieraden alle beschrijving te boven gaan (*).” Maar nog verscheidene der andere tempelgrotten aldaar geven die van Keylas weinig of niets toe. Die van Indra en zijne gemalin Indrani bevat insgelijks eene Pagode in den voorschrevenen vorm en komt in rijkdom van bouwkunst en sieraden bijna met die van Keylas overeen. Indra en Indrani, beide door hunne dienaren omringd, zitten, hij op eenen liggenden olifant, zij op eenen leeuw. Alle deze beelden zijn kolossaal. Niet minder verwonderingwaardig is de grot, die onder den naam van *Dumas Leyna* bekend is; een tempel van Siwa en zijne gemalin Parbutti. Het beeldwerk aan de wanden verbeeldt onder andere de huwelijksplegtigheid van Siwa en Parbutti, en bevestigen daardoor de boven gegevene opheldering van dit tooneel in de grot van Elephante (†). Volgens Anquetil du Perron is ééne der middenste Pagoden aan Vishnoe toegewijd, verscheidene andere daar naast aan zijne vrouwen en gevolg, namelijk aan zijnen bouwmeester Biskurma (‡), die hem zijn paleis in Vaikonda, zijne hemelsche woonplaats, bouwde; eene andere aan Rama, zijne gemalin en haar gevolg enz. Er komen

(*) *As. Ref. III. p.* 405.

(†) Zie boven, bl. 27.

(‡) *As. Ref. VI. p.* 421. De zich daar bevindende grot is gewelfd, even als die te Carly, doch met steenen bogen.

zien weinige Indische goden voor, aan welke tempels toegewijd werden, die hier niet de hunne hebben, of schijnen te hebben; ja, in den tempel van Keylas schijnt de achterste galerij een waar Indisch Pantheon te zijn; van niet minder dan 43 godenbeelden heeft *Malet* de namen opgenoemd.

De *ouderdom* der rotsgrotten te Ellore kan even min, als die der grotten op Elephante en Salsette, geschiedkundig met zekerheid bepaald worden. Volgens het berigt der Braminen, dat zij aan *Malet* gaven, zoude derzelver bouwing vóór 7894 jaren door eenen Rajah Ilu geschied zijn (*). Zij klommen dus boven de Cali-yug, of dat tijdperk op, waarin wij, volgens de rekening der Indiërs, ons thans bevinden; dat wil zeggen, dezelve wordt in fabelachtige tijden verplaatst. Een Mahomedaan daarentegen meende van eenen geleerden, wiens naam hij vergeten had, gehoord te hebben, dat dezelve gelijktijdig met de nabijgelegene vesting Deogur, thans Dulatabad, door eenen Rajah Il aangelegd waren, die vóór 900 jaren regeerde. Eene zoodanige opgaaf, die op geene zekerheid steunt, kan in de oogen van eenen oordeelkundigen navorscher niet wel meer gewigt dan de eerste hebben. De ééne omstandigheid, dat één Rajah alle deze gebouwen daargesteld zoude hebben, wederspreekt zulks reeds genoegzaam; doch werd destijds deze vesting gebouwd, dan ziet men ten minste eenen grond voor den oorsprong van het verhaal. Den ouderdom der gedenkstukken van Ellore kan men dus tot hiertoe slecht uit hen zelven en bij verge-

lij-

(*) *As. Res. VI. p.* 385.

lijking met de andere, reeds beschrevene, vastſtellen. Ik geloof mij door deze vergelijking tot eenige reſultaten geregtigd, die ik mijne Lezers niet onthouden kan.

Vooreerst: In den aanleg dezer grotten draagt alles het zuivere Indiſche karakter; niets vreemds, noch in de fabelleer, noch in de kunst, is daarbij in acht genomen. Dezelve moeten dus uit tijden zijn, waarin de natie, aan zich zelve overgelaten, niet gekromd onder het juk van eenen buitenlandſchen veroveraar, *hare* dagen vrij en ongehinderd doorbragt. Maar eene trapswijze opvolging ſchijnt toch in deze aanleggen onmiskenbaar te zijn. Als in de tempelgrotten van Elephante en Salſette alles hoogst eenvoudig is, en de bouwkunst in hare kindschheid verſchijnt, zoo toonen daarentegen in den hoofdtempel van Ellore zoowel de rijkdom en de verſcheidenheid der afbeeldingen, als de volmaaktheid der uitvoering, zoowel der bouwkundige vormen als der beeldwerken, den hoogſten bloei der Indiſche kunst aan. Er moeten, volgens onzen maatſtaf gemeten, eeuwen toe noodig geweest zijn, om deze werken te voleindigen; doch er moet een tijdperk geweest zijn, waarin Ellore in het middenpunt van Indië en naast *Deo-Gur*, dat is, den Godenberg gelegen, ook eeuwen lang het middenpunt van den godsdienst der Hindo's was. Offchoon wij dit tijdperk niet tijdrekenkundig kunnen bepalen, zoo pleit toch alles daarvoor, dat de rotsgrotten te Ellore later zijn, dan die te Elephante en Salſette.

Ten tweede: In de rotsgrotten van Elephante en Salſette, even als te Carly, zoo ver wij dezelve ken-

kennen, schijnt de eerdienst van Siwa of Mahádéva de heerschende geweest te zijn; doch nevens deze ook die van Budda. Zij moeten dus uit tijden zijn, waarin de laatste nog niet uit Indië verdrongen was. De gebouwen te Ellore hebben daarentegen geene kenteekenen, die op den eerdienst van Budda betrekking hebben. Of men hieruit aanstonds de gevolgtrekking mag maken, dat, toen zij uitgehouwen werden, de eerdienst van den laatsten reeds van het vaste land van Indië verdreven geweest is, durf ik niet bepalen. Maar zooveel is zeker, dat in dit tijdperk de beide, nog bestaande, sekten van Siwa en Vishnoe reeds verdeeld waren en nevens elkanderen bestonden, hetwelk men bij de grotten van Elephante en Salsette nog in twijfel kan trekken. Ook hierdoor wordt het dus waarschijnlijk, dat de grotten van Ellore later dan deze eerste zijn.

Ten derde: Toen deze werken, ten minste die van Ellore, aangelegd werden, moet de fabelleer der Indiërs reeds hare volkomenheid verkregen hebben. Wij vinden op de wanden dezer grotten niet slechts de godheden, maar de godheden met al haar gevolg, verwanten en dienaren, voorgesteld. Nogtans is ook hier de rijkdom veel grooter in de grotten van Ellore, dan in de overige, en reeds hieruit kan men een later tijdperk opmaken, indien er niet nog eene zeer merkwaardige omstandigheid bijkwam. Op de wanden van Ellore ziet men groote onderwerpen uit de geschiedenis der helden afgemaald, die het buiten kijf schijnen te stellen, dat de twee groote Indische heldendichten, de Ramajan en Mahabárat, waarvan wij hieronder verder spre-

ſpreken zullen, de ſtof tot deze tafereelen opgeleverd hebben. In de groote tempelgrot van *Keylas* ziet men aan de regter zijde den ſlag tusſchen Rama en Ravuna, waarin Hanuman, de koning der apen, eene groote rol ſpeelt (*), het hoofdonderwerp van de Ramajan; aan de linker zijde, tegen over het eerſte, het gevecht van Keyſo Pando, uit de Mahabárat (†). De legers beſtaan meest uit voetvolk; eenige rijden op olifanten, andere zitten op wagens; doch men ziet geene ruiterij. De voornaamſte wapens zijn bogen, hoewel men ook knodzen en uitgetrokkene zwaarden ontdekt (‡). In eene andere der tempelgrotten van Ellore, die *der drie verdiepingen* (*Teen Tal*), verſchijnen de vijf broeders uit het geſlacht der Pando's, die gezamenlijk tot de hoofdperſonen van de Mahabárat behooren (§).

Ten vierde: Het plan, waarna de groote tempelwerken ontworpen zijn, is, wel is waar, gewoonlijk eenvoudig, maar toch altijd groots gedacht. Men treedt eerst in eene voorzaal, die door verſcheidene rijen zuilen onderſteund wordt. Uit deze, dik-

(*) *Aſ. Reſ. VI. p.* 406. De laatſte omſtandigheid toont duidelijk, dat de fabel, zoo als dezelve in de Ramajan behandeld is, voorgeſteld werd.

(†) *Aſ. Reſ. VI. p.* 407.

(‡) Eene afbeelding van het gevecht tusſchen Rama en Ravuna, geheel overeenkomſtig met deze beſchrijving, ziet men op het Indiſche tafereel in het Muſeum Borgia, dat Paulino, *Syſt. Brah. Tab. XVII en XVIII*, bekend gemaakt heeft; waarſchijnlijk is het middelijk of onmiddelijk eene kopij der reliefs van Ellore.

(§) *Aſ. Reſ. VI. p.* 491.

dikwijls langs eene menigte trappen, in de groote zaal, die nu eens met een plat, dan weder met een gewelfd, dak voorzien is (*). Dezelve vormt meest een langwerpig vierkant, dat nogtans aan het einde rondachtig toeloopt, met twee vrij staande rijen zuilen, door welke het schip des tempels in drie afdeelingen in de lengte verdeeld wordt. Echter was dit plan niet altijd hetzelfde. De ééne tempelgrot te Elephante heeft drie rijen zuilen, eene andere te Salsette zes. Het heiligdom, gewoonlijk eene kapel met den lingam, vindt men meestäl op den achtergrond; in de groote grot te Ellore is dit een afzonderlijke tempel, uit een gedeelte der levendige rots gehouwen, dat men staan liet. Ter regter en linker zijde zijn rotskamers, die blijkbaar tot de verblijfplaatsen der priesters van dit heiligdom bestemd zijn; en somwijlen loopt eene door pilaren ondersteunde galerij, welker wanden zorgvuldig versierd zijn, rondom het geheel.

Ten vijfde: De omvang en de menigte der gebouwen, vooräl te Ellore, schijnen genoegzaam uit zich zelve opgehelderd te worden. Zij moesten woningen en heiligdommen zijn, niet alleen van den

(*) Het blijkt dus duidelijk, dat de bouwmeesters dezer grotten het denkbeeld van een gewelf hadden; doch hieruit blijkt nog niet, dat zij dezelve in gebouwen boven den grond wisten aan te leggen. Het vermoeden van lord VALENTIA, *II. p.* 189., dat slechts de tempelgrotten van Budda gewelfd zouden geweest zijn, schijnt ongegrond, dewijl ook eene dergelijke te Ellore is, die aan Biskurma, eenen dienaar van Vishnoe, toegewijd was. *As. Res. VI. p.* 420.

den hoofdgod, maar ook voor zijne familie en zijn gevolg. Op deze wijze ontstond de behoefte, om ook voor deze te zorgen en hun bijzondere heiligdommen te verschaffen. De ontelbare menigte van kleine grotten, schoon ook buiten kijf gedeeltelijk tot woningen der priesters bestemd, was zulks echter nog veel meer voor de duizenden van pelgrims en boetelingen, die, zoo als nog heden bij de beroemde Pagoden van Indië, tot deze heiligdommen zamenvloeiden.

Ten zesden: Het denkbeeld van *zuilen* ontstond hier van zelve door de behoefte, om pilaren te laten staan, die het dak der uitgehoolde rots ondersteunden. De gedaante dezer zuilen kan dus geenzins zoo rank, als die der Grieksche zijn; doch bespeurt men bij vele derzelve de zigtbare kenteekens der pogingen, om derzelver gedaante zoo rank te maken, als de ontzaggelijke last, dien zij te dragen hadden, het maar eenigzins gedoogde (*); en welke verwoestingen de hand des tijds ook uitgeoefend heeft, zoo schijnen nogtans de zuilen en pilasters haar doorgaans getrotseerd te hebben. Niet zonder huivering treedt men vele dier grotten binnen, wanneer men dezen vervaarlijken last met de schijnbare zwakte der steunsels vergelijkt. Om zulks te berekenen of te schatten werd geene geringe kunst des bouwmeesters vereischt. In de vormen en versieringen dezer zuilen vindt reeds, volgens de weinige afbeeldingen, die wij daarvan hebben, eene groote verscheidenheid plaats, offchoon de zuilen in dezelfde grot ook dezelf-

(*) Men zie bij GOUGH *Tab. I.*, bij NIEBUHR *Tab. IV.* en bij VALENTIA *Vol. II. Tab.* 8, 10.

zelfde grootte en gedaante hebben. De lengte der schachten, in vergelijking tot derzelver dikte, is zeer verschillende; de schachten zijn somwijlen, zoo als in de grot van Kennery op Salsette, met knoopen voorzien, die men aan dezelve gelaten heeft, ten einde die te versterken. De kapiteelen konden, volgens derzelver bestemming, niet zoo fijn bewerkt zijn, als in de gebouwen boven den grond; niet zelden schijnt het denkbeeld van het geheel van planten, vooräl van den lotus, afgeleid te zijn. Het meer naauwkeurige karaktermatige van dezelve, dat zonder afbeeldingen toch naauwlijks verstaanbaar zoude zijn, moet ik den bouwkunstenaar overlaten; doch benevens de zuilen moeten nog vooräl de *obelisken* vermeld worden, die echter, voor zoo verre mij bekend is, slechts in de grotten van Ellore gevonden worden. De eenige tot hiertoe afgebeelde, van eenen rondachtigen vorm (*), doet wel het vermoeden ontstaan, dat het een phallus is; evenwel merkt *Mallet* uitdrukkelijk aan, dat er twee andere van eene vierkante gedaante zijn (†).

Ten zevende: De beeldende kunst schijnt bij de Indiërs, even als bij de Aegyptenaren, van het verhevene beeldwerk uitgegaan te zijn; doch hoe ver hunne vorderingen daarin geweest zijn, kunnen wij uit de weinige, tot hiertoe bekende, afbeeldingen nog geenzins met zekerheid beoordeelen. De kunst om het beeldwerk plat te bewerken schijnt aan de Indische kunstenaars onbekend gebleven te zijn; weligt

(*) *As. Res. VI. p.* 392. In de afbeelding bij LANGLÈS *Pl.* 37. volgens de DANIELL's verdwijnt de vorm van den Obelisk bijna geheel. (†) *As. Res. VI. p.* 405.

ligt, omdat het meeste op den indruk, dien het geheel, en wel op eenen zekeren stand gezien, maken zoude, moest berekend wezen. Doch aanstonds van het begin af gewende de kunst zich bij hen aan kolossale vormen. Bijna al de beelden der goden zijn kolossaal, van 11 tot 12 voeten hoog; dat de betrekking der dienaren door eene kleinere gestalte, zelfs tot die van dwergen toe, uitgedrukt wordt, is reeds boven opgemerkt (*).

De wanden werden, ten minste te Ellore, met eenen kalk (*Tschund*) overtogen, die met den voortgang des tijds steeds harder werd (†). De schildering moest dan de beeldhouwkunst bezielen; want de beeldwerken aan de muren waren, even als in Aegypte, *beschilderd*. Het Indische klimaat, niet zoo droog als het Aegyptische, schijnt voor de instandhouding der kleuren minder gunstig geweest te zijn; maar in de grotten van Ellore vindt men toch overäl de bewijzen daarvan. Van het relief ging de kunst, als ware het, van zelve tot de stand-

(*) Het opmerkelijkste in deze, ten minste op Elephante, zijn, behalve hunne kleine gestalte, *de haardragten*, gedeeltelijk volmaakt gelijkvormig aan de ronde paruiken onzer geestelijken. Zij moeten, naardien slechts bijzondere dienaars die dragen, eene bijzondere klasse derzelve beteekenen. Zouden het ook de *fabelvertellers* zijn? Volgens de Indische fabelleer had Rajah Vicramadatya 42 zulke kleine wezens om zijnen troon staan. Polier, *I. p.* 90. Doch ingevolge der berigten door den heer Stamford Raffles op Java medegedeeld, droegen de kluizenaars ook zulke kunstige haarsieraden. *History of Java II. p.* 10.

(†) *As. Res. VI. p.* 397. 408 *en* 409.

standbeelden over, terwijl vele der reliefs zoo verheven gewerkt zijn, dat zij slecht met de ruggen aan den wand vastgehecht zijn. Het kolossale werd voorts ook op de standbeelden toegepast, en wel niet alleen op de beelden der goden, maar ook, en wel vooräl, op de dieren, zoo als olifanten, stieren, leeuwen enz., dat gedeeltelijk door de betrekking tot de overige werken gevorderd werd; doch ook gedeeltelijk reeds uit de Indische fabelleer ontstond. Deze menigte van kolossale dieren bezielt, als ware het, volgens verzekering van ooggetuigen, het geheel en schijnt het in beweging te brengen. Verdichte dieren waren aan deze fabelleer ook niet vreemd; doch het ontbreekt ons nog aan juiste afbeeldingen, om dezelve met die der Perzen en van andere volken te kunnen vergelijken.

Eindelijk: De grotten van Ellore bevatten ook opschriften, van welke Wilford een paar door de hulp eens boeks, dat den sleutel tot verscheidene oud-Indische abeën bevatten zoude en hem door de Pandits, of geleerden, medegedeeld werd, (in zoo verre men deze kan vertrouwen,) gelezen en uit het Sanskrit verklaard heeft (*). Volgens die verklaring hebben deze opschriften gedeeltelijk betrekking op de beelden, die tooneelen uit den Mahabárat voorstellen, en het is eene voorwaar geenzins onwaarschijnlijke gissing, dat het zelfs verzen uit dit gedicht zouden kunnen zijn. Het laatste derzelve noemt den naam des kunstenaars, die het beeld vervaardigde (†). Zij zijn merkwaardiger door hun-

(*) *As. Res. V. p.* 135. *sq.*

(†) Hij heet *Sacya Padawrata p.* 138.

hunne taal, dan door hunnen inhoud, dewijl daaruit schijnt te blijken, dat, toen zij gegraveerd werden, het Sanskrit, hoewel in eenen thans verouderden vorm, de heerschende taal was, waarin een nieuwe grond voor de oudheid dezer kunstwerken ligt (*). Maar de kunst der Indiërs bleef niet bij

(*) LANGLÈS, in de 7. levering, vindt de bovengemelde opgaaf van den Mahomedaanschen geleerden waarschijnlijk, dat de grotten van Ellore voor 900 jaren door eenen Rajah *Il* (*Eel*) uitgehouwen zijn. Destijds zoude Deogur de hoofdstad van Decan en het middenpunt van een groot rijk geweest zijn, en Aethiopische kunstenaars zouden deze werken volgens Aegyptische en Aethiopische voorbeelden vervaardigd hebben. Ik beken, dat ik eene zoodanige navolging, schoon daar ook eenige gelijkvormigheid plaats mogt vinden, niet kan ontdekken in werken, die zoo geheel Indisch zijn, en ook door den heer *Malet* bij den eersten aanblik daarvoor erkend werden. *As. Res. VI. p.* 383. Hoe zoude men kunnen denken, dat vreemde kunstenaars op eens eene Indische kunst zouden hebben kunnen scheppen, met naauwlijks zigtbare en geheel onzekere sporen hunner eigene kunst? Doch op welke zwakke gronden het gezegde van dezen Turk rust, die zelf zijne bron niet wist optegeven, is reeds in den tekst opgemerkt; als mede, dat de regering van éénen vorst zeker niet toereikende was, om dergelijke werken te vervaardigen. Intusschen wil ik gaarn toestemmen, dat een gedeelte dezer grotten, waar de sekte der Sewra's of Jutti's, die later bestond, hare heiligdommen had, (zoo als de Engelschen ook reeds opmerkten, *As. Res. VI. p.* 384.) van eenen lateren oorsprong dan de andere kunnen zijn; doch daaruit volgt niets, dat den ouderdom der overige bewijst. Van den Rajah *Il* is, zoo verre ik weet, niets ge-

bij deze eerste, en waarschijnlijk oudste, klasse van bouwkunstige werken staan; zij was niet te vrede met tempels en woningen in het binnenste der rotzen uit te houwen, zij hervormde ook de buitenzijden der rotzen in gedenkteekens der bouwkunst, en bragt daardoor nog veel meer wonderbare werking te voorschijn, dan door de tot hiertoe beschrevene tempelgrotten, offchoon deze laatste ook hier gevonden worden.

Indië bevat één werk van deze soort, hetwelk zoo boven alle andere uitmunt, dat het voldoende is, om van hetzelve alleen te spreken; de zoogenoemde *zeven Pagoden*, of de gedenkstukken van *Mavalipóram*, aan de kust van Coromandel (*). Dezelve schijnen in de rij der menschelijke kunstvoort-

geschiedkundigs bekend, dan dat de Turk hem voor eenen tijdgenoot van Schah Momim Arif hield, die voor 900 jaren Perzië geregeerd heeft. Er kan een Rajah *El* van Deogur bestaan hebben; doch bezwaarlijk konde hij een uitgestrekt rijk beheerschen; want, volgens de weinige fragmenten der Indische geschiedenis, was dit land vóór de Mahomedaansche verovering 1,002 in vele kleine rijken verdeeld (Dow, *History of Hindostan I. p.* 32.) en bevattede dus bezwaarlijk vorsten, die dergelijke werken zouden hebben kunnen laten ten uitvoer brengen.

(*) Onder 12½° N. B., eene dagreis ten zuiden van Madras. Zij heten de 7 Pagoden, dewijl men van de zee af verscheidene Pagoden ontdekt, die zich gedeeltelijk tot in de zee uitstrekken, of door dezelve bedekt zijn. — Goldingham noemt de plaats *Mahabalipoorum*, waarom ik het *Mavalipuram* van den Schrijver overäl *Mavalipúram* volgens onze uitspraak geschreven heb. D.

voortbrengselen ééne der eerste plaatsen in te nemen; doch hier moet eerst de vraag beantwoord worden, in hoe verre wij dezelve kennen?

Tot hiertoe nog zeer onvolkomen. De reizigers, die dezelve bezochten, schijnen weinig meer dan de gebouwen langs de kust gezien te hebben; in het binnenste derzelve, over muren van rotzen en door digte struiken, door tijgers en slangen bewoond, waagde niemand er in te dringen, en één enkel mensch konde dit ook niet. Het eerste berigt daarvan gaf *Campbell* in de Aziatische Nasdpeuringen (*); nogtans na een bezoek voor acht jaren, slechts uit het geheugen. In deze zelfde verzameling werd hij gevolgd door *Goldingham* (†) en vóór weinige jaren door *Haafner* (‡). Geen dezer reizigers geeft ons afbeeldingen, en in het werk der *Daniell's* vindt men aan dezelve slechts twee bladen toegewijd, die in het werk van *Langlès* herhaald zijn (⁎). Uit deze en eenige verstrooide berigten ontstond eene leerzame beschrijving van deze puinhoopen van den overledenen *Ehrmann* in de Geographische Ephemeriden (**), die wederom aanleiding gaf tot een onschatbaar opstel, dat door wijlen den vrijheer *van Dalberg* op de-

(*) *As. Res. Vol. I. p.* 145.

(†) *As. Res. Vol. V. p.* 69. *sq.*

(‡) HAAFNER, *Reise längst der Küste von Coromandel, Th. II. S.* 192. *f.* Hij is de eenige, die voorgeeft dieper binnengedrongen te zijn. Ik beken, dat zijne reisavonturen mij dikwijls te wonderbaar voorkomen. Deze reis is reeds Amst. 1808. in het Nederd. vertaald.

(⁎) *Monuments de l'Inde, Pl.* 23, 24.

(**) *Allgem. geograph. Ephemerid.* 1809. *September.*

dezen zelfden tijd vervaardigd werd (*). Hoe beperkt en gebrekkig onze kennis van dezelve is; blijkt het beste uit deze opstellen zelve. Wat wij daarvan weten, bepaalt zich tot het volgende berigt.

De puinhoopen van Mavalipóram bestaan niet alleen in eenige tempelgrotten, maar het geheel is veel meer eene koninklijke stad, die bijna geheel in de rotzen gehouwen is. Een groot, welligt het grootste, gedeelte derzelve schijnt door de baren verslonden; doch nog een paar mijlen landwaarts in verheffen zich de kruinen van bewerkte rotzen en overäl in dezelve zijn grotten, zalen, vertrekken en andere aanleggen. Want niet alle zijn tempels; men ziet onder andere ook eene grot, die tot eene tshoeltri of herberg uitgehouwen is en door verscheidene rijen pilaren ondersteund wordt. Op één der bergtoppen ziet men eenen zetel in de rots, waarin men eenen koninklijken troon meent te herkennen. Maar behalve deze uitgehouwene grotten heeft ook de bouwkunst in den eigenlijken zin hier hare gedenkteekens opgerigt. Dezelve bestaan in muren, die uit op elkanderen gelegde vierkante steenblokken gebouwd zijn, ook ziet men geheele heuvels van baksteenen. Dit is echter ook alles, wat wij daarvan weten. De twee afbeeldingen bij de Daniell's zijn slechts gezigten, het ééne van den ingang van ééne der grotten, waar de wand met beeldwerk bedekt is, het tweede van een paar uitgehouwene rotstempels, die alzins in het oog loopende gedaanten vertoonen, en die men bijna met on-

(*) *Allgem. geograph. Ephemerid.* 1810. *May.*

onze Gothische kerken zoude kunnen vergelijken. Ook hier zijn de wanden der rotzen bijna overäl met voortbrengselen der beeldhouwkunst bedekt. Doch dezelve zijn door de Daniell's niet zoo zeer afgebeeld, dan wel aangeduid, uitgezonderd eenige koslossale leeuwen en olifanten. Dus ook hier kunnen wij slechts van de korte berigten uitgaan, die Goldingham daarvan gegeven heeft. Ingevolge hiervan zijn het grootendeels godenbeelden, nu eens met vier, dan weder met meerdere armen en verschillende bijsieraden, zoo als de Braminenkoord, de dieren, die aan dezelve toegewijd zijn enz., die even zoo min twijfel overlaten, dat ook deze goden uit denzelfden kring van mythen ontleend zijn, als die in de boven beschrevene holen der rotzen, zoo dat Goldingham reeds derzelver overeenstemming met die op Elephante bij verscheidene, — waaronder ook de tweeslachtige gedaante, zoo mede verscheidene dwergen behooren, — aanstonds herkende. Zoowel deze, als het afbeeldsel van den lingam geeft dus eene genoegzame zekerheid, dat ook hier de eerdienst van Siwa te huis behoorde; doch ook niet minder de dienst van Vishnoe, vooral in zoo verre hij als Krishna op de aarde verscheen. Want juist volgens deze berigten zijn het dezelfde gedaanten van menschen en dieren en zelfs geheele tooneelen, die men in het heldendicht de Mahabárat, dat dezen fabel behandelt, beschreven vindt, die hier afgebeeld zijn, zoo als b. v. Krishna onder de Gopis of herderinnen enz. Wij weten dus, waar de sleutel te vinden is, en hij eerst zal de gewenschte ophelderingen hier kunnen geven, dien het vergund is met de Mahabárat in de hand deze

puin-

hoopen te doorwandelen. Zelfs de door Goldingham nageteekende opfchriften, die boven ieder der godenbeelden ftaan, geven nog geene opheldering; dewijl noch de fleutel tot de letteren, noch de taal, waarin dezelve vervat zijn, gevonden is. Waren deze letters dezelfde, waarin de opfchriften te Kennery gefchreven zijn, zoo zoude daardoor ook de verbreiding van dezelve over de beide kusten van het fchiereiland bewezen zijn (*).

De gebouwen te Mavalipóram zijn gedeeltelijk onvoltooid en leveren een ondubbelzinnig bewijs op, dat een vreesfelijk natuurverfchijnfel, eene aardbeving, die de rotzen van een fcheurde, (waardoor welligt een gedeelte der ftad in de zee verzonk, waarin op eenen afftand nog de puinhoopen boven de oppervlakte des waters uitfteken,) dit werk deed ftaken. Maar ook van dit natuurverfchijnfel is het aandenken verloren, en de hooge oudheid van deze aanleggen, waaraan bovendien de tand des tijds zoo lang geknaagd heeft, dat vele der beeldwerken reeds onkenbaar geworden zijn, wordt reeds hierdoor waarfchijnlijk. Bij onze nog zoo on-

(*) Eene gelijkheid tusfchen de fchrijfteekens van Mavalipóram en van Kanara (ongetwijfeld Kennery?) meent *Langlès* opgemerkt te hebben. *Monuments de l'Inde pl.* 50. Ik voor mij beken, dat ik tusfchen de afbeeldingen der eerfte van *Goldingham* en der laatfte van *Gough* dezelve niet bemerken kan. Eer vind ik eene gelijkheid met die van Ellore, die *Wilford* in het V. deel der *Af. Ref. p.* 41. bekend gemaakt heeft. Er beftaat ten minfte eene gelijkheid der trekken over het geheel, fchoon ook geenzins de afzonderlijke letters dezelfde zijn.

onvolledige kennis dezer belangrijke gedenkteekens, reken ik mij toch tot de volgende aanmerkingen geregtigd:

Vooreerst: Mavalipóram was terzelfder tijd eene hoofdplaats van den eerdienst, de residentie der koningen, en hoogst waarschijnlijk ook eene aanzienlijke koopstad. De nog bestaande overblijfsels schijnen het buiten twijfel te stellen, dat het eene stad van grooten omvang moet geweest zijn. Zij geeft ons dus ook een nieuw bewijs van de naauwe verbindtenis, waarin koophandel en godsdienst in deze streken stonden.

Ten tweede: Het Indische verhaal maakt deze aanleggen zeer oud, terwijl het de koningen *Judister*, uit het huis der Pando's, en *Bali* voor derzelver stichters erkent, beide verwanten van Krishna, tot wiens fabelkring zij behooren (*). Deze gebouwen worden daardoor dus in het fabelachtige tijdperk terug geplaatst, hetwelk zeker geene naauwkeurige tijdrekenkundige opgaaf toelaat. Doch vergelijkt men deze gedenkstukken met elkanderen, dan wordt het hoogst waarschijnlijk, dat zij in het geheel niet gelijktijdig, maar bij lange tusschenruimte, ontstaan zijn; niet alleen wegens hunnen omvang, maar ook wegens de verscheidenheid van bouworde. Een paar dezer Pagoden schijnt, als ware het, een gewelfd dak te hebben, hetwelk echter spits toeloopt, even als de glasramen in eene Gothische kerk (†). Naast de rots-pagoden ontdekt men ande-

(*) Polier, *Mythologie des Indous*, I. p. 122, 338.

(†) Chambers, *in As. Ref.* I. p. 151. Men zie de afbeelding bij Langlès, *pl.* 23. Goldingham, *in As. Ref.* V.

dere, die, volgens de oudste bouworde *boven* den grond, uit enkel op elkanderen gelegde steenblokken in eenen piramidalen vorm opgerigt zijn. Geeft deze verscheidenheid, die eene nadere kennis en meerdere en betere afbeeldingen buiten kijf nog grooter toonen zouden, ons niet het regt, om te besluiten, dat deze gedenkstukken van Mavalipóram van zeer verschillende tijden zijn; maar toch ook tevens, dat deze stad zelve eene reeks van eeuwen moet gestaan hebben?

Ten derde: De beeldwerken op Mavalipóram hebben zoowel betrekking op den eerdienst van Siwa, als van Vishnoe; maar toch hoofdzakelijk op dien van den laatsten. Daarentegen wordt er, voor zoo ver ons tot hiertoe bekend is, van den dienst van Budda geen spoor gevonden. Zoowel deze omstandigheid, als de volkomenheid dezer beeldwerken, moet tot de gevolgtrekking leiden, dat deze gedenkstukken, schoon ook tot de zeer oude, nogtans niet tot de oudste, van Indië behooren.

Ten

V. p. 74., brengt een verhaal bij, dat een noordsch vorst vóór omtrent 1,000 jaren uitgestrekte gebouwen had willen aanleggen; doch met de *Indische* bouwlieden het niet eens over den prijs zoude hebben kunnen worden. Deze, 4, of 5,000 in getal, zouden daarop ontvlugt zijn en in 4 of 5 jaren deze prachtige werken daargesteld hebben, tot dat die vorst hen teruggeroepen had. — De heer von Dalberg, *A. G. Ephem. B.* 32. *p.* 7., die deze vertelling herhaalt, heeft, buiten twijfel bij vergissing, het woord *Indische* daaruit gelaten. Ik merk zulks uitdrukkelijk aan, opdat niet iemand hieruit aanstonds een bewijs zoude trekken, als of deze bouwkunst uit het noorden naar Indië overgebragt was.

Ten vierde: Maar zeer merkwaardig is de naauwe betrekking, waarin zij tot den inhoud van het heldendicht de Mahabárat staan. De afbeeldsels op de muren draaijen zich ten minste grootendeels in den kring der aldaar behandelde mythen rond. Volgens de verzekering der Braminen echter zou de stad onder haren Sanskritischen naam *Mahabalipoor* (*) (de stad van den grooten Bali) in het gedicht zelve vermeld worden (†). Is dit zoo, dan ligt daarin, als mede in de onverstaanbaar gewordene opschriften, een sterk bewijs voor derzelver oudheid. Doch met de wonderstad *Dwarka*, die de Ramajan bezingt, moet Mavalipóram niet verwisseld worden (‡). Dwarka lag midden in de zee, niet aan de kust, en volgens de Indische mythe gaat Vishnoe *van* Dwarka naar Mavalipóram (§).

Ten vijfde: In dezelfde streek, waar wij de puinhoopen van Mavalipóram vinden, plaatst *Ptolemaeus* (⁎) eene stad *Maliarpha*. Hij noemt dezelve eene handelstad (*emporium*), van welke er, volgens zijne opgaaf, meerdere aan deze kusten van Indië waren. De ligging en de gelijkvormigheid van naam maken het alzins zeer waarschijnlijk, dat deze geene andere stad dan Mavalipóram is; is dit zoo, dan hebben wij tevens een geschiedkundig bewijs, dat Mavalipóram zoo wel ten tijde van

(*) CHAMBERS, *in As. Res. I. p.* 146.

(†) *As. Res. I. p.* 155.

(‡) Het vermoeden des heeren VON DALBERG, *A. G. Ephem. B.* 32. *p.* 12.

(§) *As. Res. I. p.* 156.

(⁎) PTOLEM., *VII. cap. I.*

van Ptolemaeus bestond, als eene aanzienlijke handelplaats was. Doch dat zulks geenzins verhindert, om deze gedenkstukken reeds tot eenen veel hoogeren ouderdom te doen opklimmen, is niet noodig, om eerst bewezen te worden. Veeleer zoude, in zoo verre Ptolemaeus zelf uit veel oudere bronnen geschept heeft, daardoor ook derzelver hooge oudheid bewezen zijn.

Deze gedenkstukken in de rotzen zijn de gewigtigste, die tot heden in Indië ontdekt zijn. Blijkt nu uit alle, dat de bewoners van Indië, door de hen omringende Natuur uitgenoodigd, het in den aanleg en de versiering van grotten en rotzen verder dan eenig ander volk gebragt hebben, zoo wordt het toch ook tevens duidelijk, dat zij zelven daarom geen *volk* waren, dat holen bewoonde. Deze gebouwen worden slechts op enkele plaatsen gevonden, niet als algemeene woningen voor levenden en dooden, maar als woningen der goden en derzelver dienaren. Alles pleit er voor, dat eene heerschende priesterkaste dezelve liet aanleggen, als onverwoestbare heiligdommen, als het middenpunt van haren eerdienst, ja, misschien ook wel van hare staatkundige magt. Indien, zoo als nog uit het vervolg dezer nafpeuringen duidelijker blijken zal, ook bij de Indiërs de staatkunde en de godsdienst op het naauwste verbonden waren, hoe zoude men op den grooten hoop door eerdienst en godsdienst wel krachtiger hebben kunnen werken, dan door deze ontzettende en prachtvolle werken? Dood en niets beteekenende staan zij thans daar, wanneer men dezelve enkel op zich zelve beschouwt; maar dan eerst begin-

ginnen zij voor den navorfcher te herleven, wanneer hij die in verband met den godsdienst en de fabelleer des volks, zoo als hun heldendicht die voor ons bewaard heeft, gadeflaat. Weldra ontftaat dan bij hem de overtuiging, dat zij, over het geheel genomen, tot hetzelfde tijdperk moeten behooren, waarin dit gemaakt werd, en fchoon de toonen van hetzelve flechts uit verre eeuwen zich aan zijn oor doen hooren, zoo zal hij niet nalaten kunnen, fchoon in geenen kronijk het jaar van derzelver bouwing aangeteekend ftaat, zoo lang geene andere bewijzen voor den lateren oorfprong gegeven worden, dan men tot hiertoe heeft kunnen uitvinden, om ook deze half door het weder bedorvene werken der kunst uit dezelve af te leiden.

Na deze rots-gedenkftukken onder en boven den grond blijft ons de *derde* en talrijkfte klasfe van gedenkftukken overig, die geheel door menfchenhanden gebouwd werden. Zij zijn van verfchillenden aard. Maar wanneer er van *oude* gedenkftukken gefproken wordt, dan fchijnen, behalve de tempels en derzelver aanhoorigheden, misfchien flechts eenige bergvestingen op eenen hoogen ouderdom aanfpraak te kunnen maken. Doch ook dit is onzeker, en onze nafpeuring zal zich tot deze tempels met de benoeming van *Pagoden*, eenen naam, bij de Indiërs zelve onbekend, doch die door de Europeërs er aan gegeven is (*), bepalen moeten.

Verfcheidene derzelve zijn reeds in de dikwijls vermelde werken afgebeeld. Doch wie dezelve als bron-

(*) *Vehar* in het Sanskrit. LANGLÈS *p. IV.*

bronnen der Indifche oudheidkunde gebruiken wil, vindt weldra groote reden tot voorzigtigheid en wantrouwen, als derzelver ouderdom ook flechts met eenige waarfchijnlijkheid zal bepaald worden. Het volkomen gebrek aan eene gefchiedenis der Indifche bouwkunst wordt in dezelve aanftonds zigtbaar (*). Wil men niet blindelings de opgaven der Braminen volgen, die er welligt eene verdienfte in ftellen, om iemand te misleiden, zoo zal men telkens twijfelen, wanneer men zich de vraag aangaande den ouderdom van een gebouw doet. Om deze gaping hier volkomen aangevuld te zien, zal wel niemand verwachten. Alleen de bouwkunftenaar zoude in ftaat zijn ons eene zoodanige gefchiedenis te leveren; doch dezelve laat zich, mijns bedunkens, nog geenzins uit onze prentwerken fcheppen; alleen op de plaats zelve, na eene langdurige en herhaalde opmerking in alle deelen van Indië, mag een ingewijde die verklaren. En toch moet ik hier eenige aanmerkingen daarover aan het oordeel mijner Lezers onderwerpen.

De Indifche bouwkunst, dit leerden de tempels in de rotzen reeds, is eene dochter van den godsdienst. Zij bleef zulks aanhoudend, ook toen men *boven* den grond gebouwen oprigtte. Slechts in de Pagoden en de daarmede in verband ftaande aanleggen vormde en befchaafde zij zich, niet in de bijzondere woningen. Wat zijn nog heden eigenlijk de fteden der Hindo's? Wat de zoogenoemde zwarte ftad van Calcutta, Madras en de overige?

Niet

(†) Men zie hierover eenige aanmerkingen van den kapitein M'Kenzie, *Af. Ref. VI. p.* 443.

Niet veel meer dan groepen hutten, zoo als het klimaat die vereischt, uit Bamboes en soortgelijke stof rondom de Pagoden opgeslagen. Maar dewijl de bouwkunst aldus aan den godsdienst verbonden werd, bleef zij ook even onvergankelijk, als deze. Er konden tijden komen, waarin de werken der bouwkunst spaarzamer opgerigt werden, zoo als ten tijde der overheersching; maar ook zelfs dan werd de heilige ijver der Indiërs slechts tegengehouden, niet vernietigd. Ten *allen* tijde werden er dus en worden er nog in Indië tempels opgerigt. Men wachte zich derhalve, om aan Pagoden aanstonds het denkbeeld eener hooge oudheid te hechten, offchoon er alzins eenige derzelve zijn, die zich daarop beroemen kunnen.

Indien er nu van oudsher eene heilige bouwkunst in Indië bestond, in hoe verre is zij zelfstandig gebleven, of in hoe verre hebben vreemde gebieders haar karakter veranderd? Vóór de tijden der Mahomedaansche veroveringen, aanstonds na het jaar 1,000 onzer tijdrekening, is het ons niet bekend, dat vreemde veroveraars, offchoon somwijlen een gedeelte van Indië aan de naburige Perzische, of Arabische, rijken onderworpen was, zich duurzaam daarin nedergezet hebben en daar inheemsch geworden zijn. En wanneer ook welligt vroeger afzonderlijke Arabische volkplantingen aan de kusten van het schiereiland aangelegd zijn mogen, zoo heeft nogtans tot hiertoe niemand, zooveel mij bekend is, eenig spoor van eene Arabische bouwkunst, zoo als Spanje die oplevert, in Indië gevonden. Maar sedert de Mongolen zich daar vestigden en een schitterend rijk vormden, heer-

leef-

leefde de bouwkunst insgelijks onder hen, en zoo vele paleizen en praalgraven, vooräl in de landen aan den Ganges; ſtaan nog als de bewijzen hunner bouwkunst daar. De voortgangen der bouwkunst bij de Mongolen in Indië zouden zeker eene hoogst belangrijke afdeeling in eene algemeene geſchiedenis dezer kunst in het Oosten opleveren; ik gevoel mij daartoe niet bekwaam; doch ſchoon wij eenen wederkeerigen invloed der Indiſche en Mogoolſche bouwkunst op elkanderen niet ontkennen mogen, zoo komt het mij toch zeer waarſchijnlijk voor, dat de Mongolen oneindig eerder iets van de Indiërs, dan de Indiërs van de Mongolen in hunne bouwkunst overgenomen hebben. Al hadden de Indiërs dit ook gewild, zoude hun godsdienst hun zulks wel veroorloofd hebben? Deze vreemdelingen ontheiligden of verwoesteden hunne tempels; konden zij dezelve volgens deze hunne modellen weder opbouwen? Mijns bedunkens heeft de Indiſche bouwkunst zich in de hoofdtrekken van haar karakter van de vermenging met vreemdelingen zuiver gehouden, zoo zij ook al in bijzaken, hoofdzakelijk in de verfieringen, iets daarvan mag aangenomen hebben. Dus ontſtaat de vraag: Waarin het eigenlijke karakter der Indiſche bouwkunst beſtaat? Ik geloof hetzelve op de volgende wijze te moeten bepalen.

Vooreerst: De Indiſche bouwkunst ontſtond uit den vorm van piramiden. Dit is de vorm der Oud-Indiſche Pagoden. In dit haar hoofdkarakter is de bouwkunst van Indië aan deze zijde, of het eigenlijke Indië, van die aan gene zijde, en waarſchijnlijk van het grootste gedeelte van het overige Azië

onderscheiden, waar de vormen der bouwkunst duidelijk de navolging van tenten verraden (*). Hoe door deze verscheidenheid van den oorspronkelijken vorm de karakters der bouwkunst over het geheel verschillende zijn, valt in het oog; doch ook in de bijzondere deelen, want

Ten tweede: De piramidale vorm sluit reeds door zich zelven het verwulven en de gewelven uit. Uit de beschrijving der tempel-grotten is het wel zeker, dat de Indiërs een *denkbeeld* van gewelven hadden, doch het werd ook reeds boven (†) aangemerkt, dat daaruit geenzins volgt, dat zij ook in eigenlijke gebouwen van dezelve gebruik maakten, of daarvan wisten gebruik te maken. Nieuwe schrijvers ontzeggen hun ronduit de kunst, om gewelven te kunnen vervaardigen (‡). Maar in de afbeeldingen hunner oudste gebouwen loopen toch vele derzelve als koepels toe (§). Veronderstelt dit niet de kunst van te kunnen verwulven, of zijn deze daar eerst in lateren tijd opgezet? Doch de afbeeldingen, zoo als wij in het vervolg weldra zullen opmerken, komen niet altijd met elkanderen overeen, en ik moet dus deze vraag aan de bouwkunstenaars en beter onderrigte opvolgers ter beslissing overlaten.

Ten

(*) Vooräl voor het gedeelte van Indië aan gene zijde, Ava, Pegu enz., vergelijke men de platen in de *Reise* VON SYMES, *von den Tempeln und Klöstern in dem Reich der Birmanen.*

(†) Zie boven bladz. 47.

(‡) Men zie vooräl LANGLÈS, *p.* 54.

(§) Zoo als b. v. de Pagode van Tanjore.

Ten derde: Deze zelfde piramidale vorm maakte wel de pilasters en zuilen overtollig, doch men kende deze reeds uit de onderaardsche aanleggen, en dewijl men niet alleen bij den piramidalen vorm staan bleef, zoo vonden dus deze ook in gebouwen van eenen anderen aard hunne plaats. Doch dezelve schijnen mij blijkbaar naar de modellen, die deze grotten opleveren, daargesteld te zijn. In de evenredigheden en de versieringen der zuilen bleven de Indiërs wel beneden de Grieken en Aegyptenaren, doch in den rijkdom der pilaster-sieraden, onder andere ook door niet dragende caryatiden, overtroffen zij zeker beide volken (*).

Ten vierde: Dewijl de Pagoden dikwijls het doel der bedevaarten van vele duizende pelgrims werden, zoo vorderde de behoefte zelve gebouwen van eenen anderen aard in derzelver nabijheid, waartoe boven al de *Tshoeltri's* of herbergen geteld moeten worden. Men zou dezelve Karavansera's kunnen noemen, indien men er niet te ligt een valsch nevendenkbeeld mede verbond. De godsdienst der Indiërs maakt den aanleg van zoodanige gebouwen tot eenen pligt, of plaatst denzelven ten minste onder de goede werken; derhalve kan het ons geene verwondering baren, indien hun getal zoo zeer vermenigvuldigd is, en zij in de nabijheid van beroemde Pagoden nooit plegen te ontbreken. In den aanleg en de versiering van deze, waar de godsdienst geene bepaalde vormen voorschreef, schijnt de Indische bouwkunst zich bij voorkeur ge-

(*) Men vergelijke als een bewijs den rijke versierden pilaster bij LANGLÈS, *Pl.* 7.

geoefend te hebben (*). Het was vooräl hier, waar zuilen en pilasters hunne plaats vonden; doch gewelfde *Tshoeltri's* komen in de mij bekende afbeeldingen der Indische gedenkstukken niet voor. De kunstkenners mogen beslissen, of dit ons tot de gevolgtrekking wettigt, dat, indien ook de gewelven aan de Indiërs niet ten eenemaal onbekend waren, dezelve toch zeldzaam en welligt alleen bij koepels gebruikt werden. Een gemetselde waterterbak (*tang*) is steeds in de nabijheid der *Tshoeltri's*.

Ten vijfde: In den bouw der Piramiden-Pagoden schijnt mij eene vordering der kunst onmiskenbaar door te stralen. Voor de oudste houden wij die, welke, volgens de wijze der zoogenoemde cyclopische muren, uit enkele op elkanderen gestapelde vierkante steenen, zonder verdere sieraden, als piramiden gebouwd zijn. De naast hierop volgende vordering schijnt geweest te zijn, om dezelve uitwendig te versieren, terwijl men velerlei bouwkunstige sieraden aan dezelve bragt. Vervolgens ging de kunst verder. De beelden van goden en dieren werden op derzelver buitenzijden voorgesteld, en weldra geheele tooneelen uit de groote heldendichten. Het binnenste dezer Piramiden-Pagoden pleegt verschrikkelijk duister te zijn; want aan het licht werd de toegang ontzegd; slechts eene lamp verlicht het en toont de voorwerpen onder een schemerlicht. Bij den voortgang des tijds schijnt de bouwkunst hare zwaarmoedige gedaante meer en meer

(*) Men zie de prachtige Tshoeltri van Madura bij Langlès, *Pl.* 61.

meer afgelegd te hebben. De Pagoden bekomen eindelijk een lichter aanzien, en worden eindelijk zelfs tot groote ingangen of voorportalen tot het binnenste der heiligdommen. De geheele omtrek van het heiligdom wordt dan met éénen, of ook wel met eenen dubbelen, ringmuur voorzien. Binnen denzelven werden ook de andere gebouwen en gedenkteekens, die men noodig had, opgerigt; groote zalen, welker platte dak, even als bij de Aegyptische, door eene menigte zuilen gedragen wordt; gebouwen, waarin de heilige kolossale dieren rusten; andere met de noodige toebereidselen tot de plegtige omgangen (processiën) met de beelden der goden, van het ééne heiligdom naar het andere; de heilige kommen om hen te wasschen enz. Hadden wij de geschiedenis dezer gebouwen, zoo zoude waarschijnlijk blijken, wat bij de Aegyptenaars buiten twijfel gesteld is, dat het heiligdom aanvankelijk naakt en alleen stond, tot dat vrome rijken de afzonderlijke gebouwen om hetzelve maakten, waardoor het thans dikwijls bijna verduisterd wordt.

Alvorens van eenige dezer Pagoden, die door haren ouderdom zullen uitmunten, melding te maken, moeten wij eene, voor de geschiedenis der Indische bouwkunst geenzins aangename, aanmerking vooräf laten gaan. In dat gedeelte van Indië, dat als de wieg van den Indischen godsdienst en der beschaving beschouwd moet worden, heeft de geestdrijverij der Muzelmannen de oude gedenkteekens van den godsdienst den Hindo's grootendeels verwoest. Het armste dienaangaande is het eigenlijke Bengalen; in Bahar en vooräl in Benares, de hei-

lige ſtad, is meer in ſtand gebleven. De kust van Coromandel was daarentegen veel minder aan deze verwoestingen blootgeſteld. Deswege vindt men op dezelve en in het binnenſte van het ſchiereiland de meeste en beroemdſte dezer heiligdommen. „ Hier" zegt lord *Valentia* (*), „ heeft bijna ieder dorp zijne Pagode met eenen hoogen ſteenen weg, die naar de poort geleidt, van geene ſlechte bouwkunst, waarbij de Braminen of van hunne inkomſten, of van de mildadigheid der regering, leven. De groote wegen, die naar deze heilige gebouwen leiden, zijn met Tshoeltri's bezet, voor de herberging der ſcharen van pelgrims, die insgelijks door de Braminen verzorgd worden." — Zoo heeft dus in Indië juist het omgekeerde geval van Aegypte plaats. Wanneer in dit laatſte land juist daar, waar de wieg van zijne grootheid was, in Opper-Aegypte, ook de overblijfſelen zijner bouwkunst voornamelijk zijn in ſtand gebleven, en daarentegen Neder-Aegypte in vergelijking arm daaraan is, zoo gingen zij in Indië daar te grond, waar zij zich waarſchijnlijk het eerſte verhieven; en hoe oud ook eenige derzelve mogen zijn, die het ſchiereiland ons aanbiedt, zoo behooren zij waarſchijnlijk toch niet tot de oudſte, die Indië bezeten heeft.

In de rij dier Pagoden, die zoowel volgens hare bouworde, als volgens de getuigenis der Hindo's, tot de oudſte behooren, plaatſen wij vooreerst die van *Deogur*, of *Dulatabad* in de nabijheid van Ellore. Het is — even als die te Mavalipóram — eene *groep* van drie Pagoden in eenen piramidalen vorm,

(*) VALENTIA, *Travels I. p.* 355.

vorm, uit vierkante boven elkahderen gelegde ftukken fteen zonder beeldhouwwerk (*). Op de fpits van ieder derzelver verheft zich de drietand van Mahádéva, een bewijs, dat zij aan dezen god toegewijd waren. Eene bepaling over derzelver ouderdom weten de Hindo's zelve niet verder optegeven, dan dat zij die onder de oudfte rangfchikken; doch behalve de wijze, waarop zij gebouwd zijn, fchijnt derzelver ligging dit ook reeds te bevestigen. Want moet men het niet zeer waarfchijnlijk vinden, dat zij betrekking hadden op de nabijgelegene rotsgedenkftukken, die reeds befchreven zijn? Zouden zij niet juist tot die tijden behooren, waarin, zoo als boven getoond is, Ellore het middenpunt van de befchaving der Indiërs fchijnt geweest te zijn? Ik zal nog eens daarop terugkomen.

De vermaarde Pagode van *Tanjore* is volkomen gelijk als deze gebouwd. Ook zij beftaat uit op elkanderen geftapelde vierkante fteenen, zonder alle uitwendige fieraden en zonder koepel (†). De piramide is 200 voeten hoog en, volgens Valentia's meening, is zij het fchoonfte werk dezer wijze van bou-

(*) Dezelve zijn afgebeeld bij HODGES, *Pl. XXIII.* en bij MAURICE, *Hiftory of Hindoftan*, *Vol. VI.*

(†) Men zie de afbeelding in MAURICE, *Hiftory of Hindoftan*, *I. Pl.* 3., naar de teekening van HODGES. Zij is wezenlijk verfchillende van die bij LANGLÈS, *Pl.* 9, 10., naar die van de DANIELL's. Hier heeft de piramide uitwendige fieraden, (fchijnbare venfters, bijna als de Obelisk van Axum, VALENTIA, *III. Pl.* 7.) en eindigt in eenen kleinen koepel. Doch *Valentia* bekent zelf, Deel I. bl. 356., dat de Daniell's hun werk verfraaid hebben. Ik houde mij dus aan de eerfte afbeelding.

bouwen in Indië. Haar binnenste bevat eene zaal, die nogtans ook slechts door lampen verlicht wordt, en de verzamelplaats der Braminen is. Alle bepaalde berigten over hare bouwing ontbreken, en juist daarin, in verband beschouwd met hare bouworde, zoekt men het bewijs voor haren hoogen ouderdom. De lingam toont, dat zij aan Siwa toegewijd was; naast dezelve staat het kolossale beeld van zijnen stier Nundi in een gebouw, dat door acht pilaren van eene echt Indische bouworde gedragen wordt (*). Het is uit één stuk bruinen porfier en heeft eene lengte van 16, en eene hoogte van 12 voeten. Al staat het niet gelijk met de Aegyptische kolossen, zoo levert het toch een bewijs op, dat ook de Indiërs de kunst verstonden, om ontzettende massa's voorttebrengen. De stier is niet minder, dan de godheid zelve, het voorwerp der vereering; onder het geluid van cimbalen en fluiten werden nevens zijne woning, zoo als nevens de Pagode, de feesten gevierd, die onwillekeurig de plegtige feesten van Bacchus voor den geest terug roepen.

Merkwaardig, reeds door hare ligging, zijn de Pagoden van *Ramisceram*, het eiland tusschen het vaste land en Ceylon, van waar Rama zijnen plegtigen togt tegen Ravuna ten uitvoer bragt, dien de Ramajan bezingt. Het is eene groep van Pagoden, van welke Valentia eene beschrijving, doch geene afbeelding, gegeven heeft (†). De grootste is aan Ra-

(*) Valentia, *Travels I. p.* 340.

(†) Bij Langlès *Pl.* 10. Doch ook hier is volgens Valentia de teekening van de Daniell's niet naauwkeurig.

Ráma, de tweede aan zijne gemalin Sita, en eene derde kleinere aan Mahádéva toegewijd. Nog altijd zijn zij één der eerste heiligdommen der natie, welks binnenste de vreemdeling niet betreden mag. Slechts met water uit den Ganges, dat de pelgrims en Fakirs aandragen, mogen de godenbeelden gewasschen worden. Het geheel is door eenen ringmuur omgeven, waarvan de hoofdpoort 40 voeten hoogte heeft. Een groote weg leidt naar de hoofd-Pagode, zij heeft de gedaante eener verkorte piramide „ en herinnert mij" (zegt lord Valentia) aan de oud-Aegyptische gedenkstukken." Men herkent daarin deze overoude bouworde, terwijl de steenblokken loodregt op den kant en vervolgens plat slechts op elkanderen gelegd zijn. De buitenzijde der Pagode was rood geschilderd en met eene ontzaggelijke menigte beelden versierd. Het binnenste wordt ook hier alleen door lampen verlicht; „ maar het geheel, (zegt deze reiziger) heeft een zoo prachtig aanzien, dat alle woorden vruchteloos zouden zijn, om het naar waarde te beschrijven."

Tot de Pagoden, die door haren ouderdom merkwaardig zijn, schijnt zeker die van *Madura* ook te behooren, Zij heeft insgelijks eenen piramidalen vorm (*), en de buitenzijde is met bouwkunstige sieraden, met pilasters en schijnbare vensters, versierd. — Maar zij geeft tevens een bewijs, hoe voorzigtig men in deze beweringen zijn moet. Want de gebouwen, die zich om dezelve bevinden, het paleis en vooräl de Tshoeltri zijn nieuw; de laatste werd eerst in 1623 gebouwd. Doch dezel-

(*) Men zie Langlès, *p.* 3. *Pl.* 3. naar de *Daniell's*.

zelve is hoogst merkwaardig, als eene proef der toenmalige Indische bouwkunst, ten bewijs, dat, als deze ook welligt in bijzaken iets van de Mahomedanen aangenomen had, zij toch ook hier nog zoowel in het karakter van het geheel, als in de sieraden, het echt Indische kenmerk draagt (*).

Ééne der oudste en tevens der heiligste Pagoden der Indiërs is die van *Jagarnaut*, (*Djaga Natha*) eenen bijnaam van Krishna, aan wien zij toegewijd is. Zij ligt bijna aan het noordeinde der kust van Coromandel en is bij de Europeërs onder den naam van de *zwarte Pagode* bekend, dewijl hare donkere kleur op de zandige kust haar reeds van verre aan den voorbijvarenden ontdekt (†). Ook zij heeft eenen piramidalen vorm, en een aantal kleine Pagoden staan in hare nabijheid. De grootste is 120 voeten hoog (‡). Over haren ouderdom zijn de gevoelens verdeeld. De Braminen rangschikken haar onder de oudste heiligdommen (§); waartegen Langlès haar slechts eenen ouderdom van 700 tot 800 jaren wil toekennen (**). Maar zij is hoogst merkwaardig

(*) Men zie de afbeelding van dit prachtige gebouw bij LANGLÈS, *Pl.* 6.

(†) VALENTIA, *Travels T. I. p.* 55.

(‡) LANGLÈS, *Pl. I.* 25, 26., geeft de beste mij bekende afbeelding, benevens den platten grond volgens eene hem medegedeelde teekening.

(§) De fabel harer bouwing door den Rajah Ainderdon, in het tijdperk van Krishna, geeft POLIER *II. p.* 162.

(**) LANGLÈS, *Notice géographique I. p.* 120. *etc.* Zijne gronden schijnen mij hier, even als bijna altijd, waar hij eigene stellingen wil voordragen, zeer zwak te zijn.

dig voor de geschiedenis van den godsdienst der Indiërs; in zoo verre het gegrond is, dat bij haar het onderscheid der kasten ophoudt, en hoogeren en minderen met elkanderen spijzen kunnen, zonder verontreinigd te worden (*).

Het is reeds boven opgemerkt, dat, wanneer de Indische bouwkunst zich in de vormen harer tempels gelijk bleef, zij daarentegen in de beeldwerken, die dezelve versieren, even als in de omstaande gebouwen, en vooräl in derzelver ringmuren, zigtbare vorderingen maakte. Terwijl namelijk vooreerst meer Pagoden naast elkanderen gebouwd werden, (eene gewoonte, die blijkbaar, even als bij de tempelgrotten, hierin haren grond had, dat men nevens de woning der godheid ook voor zijne gemalin of zijn gevolg woningen bouwde,) ten tweede ook andere gebouwen, vooräl de zalen met platte daken, die, even als de Aegyptische, uit steenblokken bestaan, die door eene menigte zuilen gedragen worden, daar naast aangelegd werden, zoo ging men verder en begon de geheele heilige ruimte met muren te omringen, die, uit vierkante steenen gebouwd, dikwijls eenen grooten omvang hadden, en derhalve wederom groote en prachtige ingangen vereischten. Daar het geenzins mijn doel is, om deze Pagoden iedere afzonderlijk doorteloopen, zoo beroep ik mij hier slechts op die van *Siringam* met eenen zevenvoudigen ringmuur (†); op die van *Kandjewe-ram*

(*) POLIER *II. p.* 167. Volgens hem duurt deze gewoonte nog heden voort.

(†) LANGLÈS, *p.* 25. de buitenste ringmuur omsluit een uur

ram (*), die aan Siwa en zijne gemalin is toegewijd; maar vooräl op die van *Chalambron*, in het landschap Tanjore (†), die bijna als het model der overige kan aangemerkt worden. Een dubbele ringmuur omgeeft hier de heiligdommen (‡). De buitenste, een regelmatig langwerpig vierkant, 220 toisen lang en 160 breed, naauwkeurig naar de wereldstreken geplaatst, is van baksteenen, doch met vierkante steenen bekleed; de binnenste daarentegen geheel van vierkante steenen gebouwd. Iedere zijde heeft eene prachtige poort uit groote steenen met pilasters van 32 voeten hoog, en boven iedere poort eene piramide van 150 voeten hoog. Dezelve zijn blijkbaar naar de Pagoden gevormd; doch ligter gebouwd, en van boven tot onder met beeldhouwwerk, dat goden en dieren voorstelt, bedekt (§). Binnen dezen tweeden ringmuur zijn de heilige gebouwen en aanleggen. Een gedeelte van derzelver vlakken grond namelijk is door eenen derden muur omgeven, om welken van binnen eene

uur in het vierkant. De muren zijn naauwkeurig naar de vier wereldstreken geplaatst en boven iederen der vier groote ingangen verheft zich eene piramide, die rijk met beeldwerk versierd is.

(*) Men zie de afbeelding dezer Pagode bij Valentia *Pl.* 12. en Langlès *Pl.* 28. Zij is inzonderheid merkwaardig door de reeks van dierenbeelden, die als ware het als wachters daar gesteld schijnen te zijn.

(†) Zij ligt 2 uren van de kust en 9 bezuiden Pondichery.

(‡) Men zie de uitvoerige beschrijving bij Langlès, *p.* 26. *sq.* benevens den platten grond *Pl.* 15.

(§) Men zie de afbeelding bij Langlès *Pl.* 16.

eene kolonnnade loopt. In denzelven ſtaan drie kapellen, de eerſte aan den lingam, de tweede aan Vishnoe toegewijd, terwijl de derde zonder godenbeeld is. In het midden van den vlakken grond is een groote waterkom, die tot de reinigingen beſtemd is. Rondom denzelven loopt ook eene gallerij met zuilen, en langs ſteenen trappen klimmen de pelgrims in het heilige water, ten einde zich aan hunne overdenkingen overtegeven. Aan de regter zijde is de hoofdtempel, aan *Parvati* of *Parbutti* gewijd, wier ſtandbeeld tegen over den ingang ſtaat. Deze tempel heeft ook wederom zijnen ringmuur, om welken inwendig eene gallerij met zuilen loopt; een voorhof met 6 rijen pilaren geleidt naar den tempel, welks heiligſte altijd door vele lampen verlicht is. Vóór den ingang ontdekt men den ſtier Nundi. De pilasters, die den ingang vormen, zijn boven door eenen ſteenen ketting verbonden, welks ſchakels zeer kunſtig uit één ſtuk ſteen vervaardigd zijn. De zuilen en pilasters zijn van boven tot onder met beeldhouwwerk verſierd. Vlak naast den tempel is ten zuiden eene zaal, welker plat dak door 100 zuilen gedragen wordt; even als een ſoortgelijk kleiner gebouw in het noorden. Maar de meeste verwondering wekt de aanleg aan de zijde van den grooten waterkom; een heiligdom of kapel, in het midden eener ontzaggelijke zuilenzaal van 360 voeten lang en 260 voeten breed. Omtrent 1,000 zuilen (*), iedere van 30 voeten hoog, die

(*) Offchoon het getal van 1,000 niet geheel naauwkeurig zijn mogt, kan er toch niet veel aan ontbreken, zoo als de vergelijking der zaal met 100 zuilen, die naauw-

die regte lanen vormen, dragen het platte dak, dat, even als in de Aegyptische tempels, uit groote steenblokken bestaat, die er plat opgelegd zijn. Alles is met beeldwerk bedekt; men ziet geheele tafereelen uit den Mahabárat, even als in het algemeen uit de geschiedenis der Indische goden. Deze verschillende zalen met derzelver kapellen waren bestemd, om bij de plegtige omgangen het godenbeeld te ontvangen, dat op ontzaggelijke groote wagens naar dezelve gevoerd werd. Niet minder dan 3,000 Braminen waren bij dit heiligdom aangesteld; en hoe ontelbaar moest niet de toevloed der pelgrims zijn, daar de kosten der onderhouding alleen door de milde giften van deze bestreden werden, dewijl het heiligdom zelve zonder middelen en in eenen behoeftigen toestand is.

Ik meende een eenigzins uitvoeriger berigt van dezen tempel te moeten geven, ten einde mijne Lezers eenen maatstaf van de Indische bouwkunde te geven, volgens welke andere dergelijke gebouwen zouden kunnen gemeten worden; maar ook tevens als eene bevestiging der bovengemelde aanmerking, hoe de groote Indische gedenkstukken van tijd tot tijd ontstaan zijn, en hoe behoedzaam men in de bepaling over hunnen ouderdom moet te werk gaan. De Braminen geven over den oorsprong van dit heiligdom eene naauwkeurige opgaaf uit de *Sidambara Purána* (*) (of geschiedenis van dezen tem-

naauwkeurig geteld zijn, bewijst. Vóór den ingang staan masten met vlaggen.

(*) Sidambara is een naam van Parbutti, aan welke deze Pagode is toegewijd.

tempel), volgens welke hij door drie monarchen Durdjen, Choren en Panda gebouwd, en omtrent het jaar 400 van Kali Jug, (of 617 vóór Chr.) (*) voltooid is. De namen dezer Rajahs behooren tot het fabelachtige tijdperk, dat de Mahabárat bezingt (†), en de tijdrekenkundige opgaaf, die hen in den geschiedkundigen tijd verplaatst, zoude reeds daarom wantrouwen verwekken, als wij niet ook bekennen moesten, dat wij over de zekerheid, zelfs over den verderen inhoud, van de *Sidambara Purána* in eene volkomene onzekerheid verkeeren. Doch altijd blijkt hieruit, dat de Indiërs zelve deze Pagode voor ééne der oudste houden. Doch naauwlijks is er eene andere, waar het *langzame* ontstaan der daartoe behoorende gebouwen meer in het oogloopende zoude zijn, (zoo als zelfs een ooggetuige dit opmerkt (‡), en welligt konde men uit deze gebouwen alleen als ware het eene schets der Indische bouwkunst door de verschillende tijdperken geven. Want de eene groote ingang was, volgens het berigt van *Valentia*, eerst voor korten tijd, door eene vrome weduwe met eene uitgaaf van niet minder dan 40,000 pagoden (bijna even zoo vele dukaten) weder hersteld geworden

(*) Volgens de gewone rekening. Men zie LANGLÈS *p.* 36, 37.

(†) Over Durdjen, die tot de tijden van den oorlog tusschen Pando's en Coro's behoort, zie POLIER, *II. p.* 140. *sq.*

(‡) VALENTIA, *Travels I. p.* 307. Volgens zijn berigt verschijnt de hoofdtempel als het oudste gebouw, hetwelk de opschriften, die zich daarin bevinden, in onbekende letters, ook schijnen te staven.

worden, en aan eene nog ongedekte gallerij met zuilen werd nog gebouwd (*). De voornaamste Pagode daarentegen draagt, volgens Valentia's berigt, zulke sporen van de oudste bouworde, dat hij die zelfs nog ouder rekent, dan die van Tanjore en Ramiseram. Maar deze rijke beeldhouwwerken in de groote zalen met zuilen, meest uit de Mahabárat, kunnen onmogelijk uit de kindschheid der kunst zijn, en wie de afbeeldingen dezer luchtig gebouwde en weelig versierde piramiden boven den grooten ingang, wie deze rijke pilasters en kunstige steenen kettingen, die dezelve alleen tot sieraad verbinden, beschouwt, zal zich bezwaarlijk overreden, dat de kunst met zulke werken een aanvang heeft kunnen nemen.

Het zoude tegen het doel dezer nasspeuringen strijden, om hier verder van afzonderlijke Pagoden te spreken (†), daar datgene, wat ik aantoonen wilde, dat zelfs, volgens onze nog zoo onvolkomene berigten, een voortgang der kunst in dezelve zigtbaar is, reeds duidelijk blijkt. Mogt de kunstenaar en beoordeelaar, (want deze twee eigenschappen moet hij in zich vereenigen) niet lang meer wegblijven, die op de plaats zelve deze nasspeuringen onderneemt, en datgene, wat hier slechts in eene korte

(*) Valentia, op aang. pl.

(†) Wij moeten hier de Pagode van *Tritchinapali* nog aanhalen, die van den piramidalen vorm afwijkt en eene vierkante gedaante en sporen van den eerdienst van Budda bevatten zoude, Langlès *p.* 22. *p.* 12, 13. Doch de berigten zijn even zoo onvoldoende, als de afbeeldingen, om daaruit verdere resultaten te trekken.

te schets kon aangeduid worden, tevens uitvoeriger behandelt en verklaart. Eerst langs dezen weg mogen wij hopen, tot zekere resultaten over den betrekkelijken ouderdom dezer gedenkstukken te zullen geraken.

Maar de kennis van de Indische oudheid- en bouwkunde heeft eene gewigtige vermeerdering verkregen door de ontdekkingen, die eerst sedert de laatste uitgaaf van dit werk in de eilanden-wereld van Indië aan gene zijde op *Java*, gedurende de regering der Engelschen aldaar, door den, ook als oudheidkenner zoo bekenden, gouverneur, *Stamford Raffles*, gedaan zijn. Zijn vijfjarig bestier heeft ons Java naauwkeuriger leeren kennen, dan het tweehonderdjarige bezit der Hollanders. Op zijne reizen drong hij in de binnenlanden door en *ontdekte* grootendeels hier de oudheden, aan welker beschrijving hij in zijn voortreffelijk werk eene bijzondere afdeeling heeft toegewijd (*). Het binnenste des eilands, vooräl het Z. O. gedeelte, is rijk aan gedenkstukken van Indische bouw- en beeldhouwkunst, die niet slechts bewijzen, dat deze hier eens verbreid waren, maar ook eene zoo hooge mate van beschaving verkregen hadden, als naauwlijks op het vaste land. Doch al deze gedenkstukken behooren tot de klasse der eigenlijke gebouwen; tempelgrotten worden hier, in zoo verre wij tot heden toe weten, niet gevonden. De grootste gebouwen zijn die te *Brambånan*, bijna in het midden des eilands. Vijf parallelogrammen, van welke de grootste steeds de kleinere insluit, bevatten niet min-

(*) Raffles, *History of Java*, II. p. 1—65.

minder dan 296 kleine tempels of kapellen. De hoofdtempel heeft eenen piramidalen vorm, en vóór den ingang ſtaan ſtandbeelden van eene bovenmenſchelijke grootte als wachters. Het geheel is ongetwijfeld aan den dienst der Braminen toegewijd en herinnert door zijne inrigting aan de bovengemelde Pagode van Siringam met de zevenvoudige omſluiting (*). Of hier op Java en vooräl te *Boro-Bodo* zekere bewijzen van den eerdienst van Budda gevonden worden, is nog twijfelachtig (†). De gebouwen zijn gedeeltelijk uitgehouwen en gedeeltelijk uit bakſteenen, de laatſte buiten kijf van latere dagteekening dan de eerſte; doch de ouderdom dezer gezamenlijke gebouwen klimt niet tot zulke afgelegene tijden op, dan die op het vaste land. Volgens de opgaven van *Raffles* gaat geen derzelve boven onze tijdrekening; maar de meeste en grootſte derzelve ſchijnen tusſchen de zesde en negende eeuw aangelegd te zijn (‡). Zij behooren dus tot de middeneeuwen, en verdienen door den toekomſtigen navorſcher niet over het hoofd gezien te worden, om welligt eenig licht over dit anders voor de Indiſche geſchiedenis zoo geheel duistere tijdperk te verſpreiden. Overigens is Java, zoo-veel

(*) Zie boven, bladz. 74.

(†) Raffles, *II.* 10. 29. De geleider van Raffles, een Bramin, ontkende het, dewijl de kunstmatige wollen haardragt, die anders tot de kenteekens van Budda behoort, de dragt der vromen bij eene zekere boetdoening is. Doch de geheele aanleg en voorſtelling te Boro-Bodo zijn zoo gelijk aan die op Ceylon, dat ik die alzins voor eenen tempel van Budda houde.

(‡) Raffles, *II. p.* 62.

veel wij tot hiertoe weten, het eenige der groote eilanden van Indië aan gene zijde, waar gedenkstukken der bouwkunst den vorigen eerdienst der Braminen aantoonen. Noch op *Sumatra*, noch op *Celebes* (*), zijn dezelve voor als nog gevonden. Doch wij moeten alzins twijfelachtig spreken. Deze eilanden zijn nog niet naauwkeurig genoeg onderzocht; de ondoordringbare bosschen bevatten dikwerf gedenkteekens, die door den ongelooflijk weelderigen groei der boomen, zelfs in de nabijheid, voor het oog bedekt blijven, en wie kan bepalen, wat het nog geheel onnagespeurde *Borneo*, het grootste aller eilanden op onzen aardbol, in deszelfs binnenste verbergt? Zal de zoo ondernemende ontdekkingsgeest van onzen tijd, die de afgelegenste woestijnen doorzoekt, ook niet op deze werkplaats der Natuur, de geheimste en misschien de rijkste van alle, zijne opmerkzaamheid rigten.

Nogtans indien wij tot heden dikwijls over den ouderdom dezer Indische heiligdommen in onzekerheid verkeeren, zoo zijn er nog eenige andere gedenkteekens, die duidelijker spreken en derhalve niet met stilzwijgen door ons mogen voorbijgegaan worden; *pilaren* of ook *tafelen met opschriften*, welker verklaring aan de Engelsche scherpzinnigheid gelukt is. Zuilen met opschriften opterigten, ten einde de herdenking aan zekere voorvallen der nakomelingschap over te leveren, was eene oude Indische gewoonte (†), even als de besluiten der ko-

(*) Raffles, *account of Celebes. II. in Append. p. CLXXXI.*

(†) *As. Res. III. p. 46, 47.*

koningen, waarbij landerijen te leen gegeven werden, op steenen of metalen tafelen tot zekerheid des bezitters te laten graveren. Van die, welke tot nu toe opgehelderd zijn, is de oudste eene in leengeving van land op eene koperen tafel, te *Mongeer* in Bengalen gevonden, die, volgens de uitlegging van Wilkins, van het jaar 23 vóór Chr. zijn zal (*). Intusschen draagt zij de tijdsbepaling van het drieëndertigste *Sombos*, dat is, jaar; en alleen ten gevolge eener stelling kan het waarschijnlijk gemaakt worden, dat dit van de jaartelling van Vicramaditya, die met deszelfs dood 56 jaren vóór Chr. begint, te verstaan is (†). Vele der helden uit den Mahabárat worden daarin vermeld, zoo als een veroveraar Paal-Deb, die Indië van den oorsprong van den Ganges tot aan de brug van Rama op Ceylon, die de Ramajan bezingt, aan zich onderwierp.

Het opschrift aan den pilaar te *Buddal* in Bengalen, dat Wilkins insgelijks uitgelegd heeft, is waarschijnlijk uit hetzelfde tijdperk (‡); bestemd, om den naam van Gorava Misra, die denzelven oprigtte, en van zijne voorvaderen aan de nakomelingschap overteleveren. Hij heeft, wel is waar, geene tijdsbepaling; doch het schrift heeft eene in het oog loopende gelijkvormigheid met het eerste (§); een koning *Paal-Deb*, vermoedelijk dezelfde van het vorige opschrift, wordt ook in dit vermeld. Het is

(*) *As. Res. I. p.* 123.
(†) *As. Res. I. p.* 142. *de noot van Jones.*
(‡) *As. Res. I. p.* 131.
(§) Men vergelijke de proeven van het schrift, die in de *As. Res.* van beide gegeven zijn.

is even als het eerste in het Sanskrit; verscheidene der helden uit den fabelkring van de Mahabarat en Ramajan niet alleen, maar ook Valmiki, de dichter van het laatste dichtstuk, worden daarin bij namen genoemd.

Niet veel later, van het jaar 67 na Chr., zoude een derde opschrift op eenen obelisk zijn (*), die bo-

(*) De obelisk bevat, volgens kapt. POLIER, *As. Res. I. p.* 379., 5 opschriften in het Sanskrit. Het eerste, ter eere van Visala Deva, heeft het jaargetal 1230. Het tweede, waarvan hier gesproken wordt, heeft (*As. Res. I. p.* 380.) het jaargetal, 123 der jaartelling van Vicramaditya, (d. i. 67 j. n. Chr.). Er wordt uitdrukkelijk bijgevoegd: *the date is here* perfectly clear; *at least it is clear, that only three figures are written, without even room for a cypher after them.* Wie zoude na eene zoodanige verzekering kunnen twijfelen? En nogtans lezen wij (*As. Res. VII. p.* 175.) in het opstel van *Colebrooke: the date instead of being* 123, *of the aera Vicramaditya, or A. D.* 67. *as appeared from the former copy* (van kapt. POLIER) *was clearly ascertained from the present* (van kapt. HEARE) *to be* 1220 *of the above aera, or A. D.* 1164. — Het eene gezag staat hier dus tegen het andere. Doch POLIER had zich, — geen afschrift, maar eene naauwkeurige afdruk (*exact impressions I. p.* 379.) van het opschrift verschaft. De Lezers mogen dus oordeelen, of *hij* geen meerder geloof verdient? *De dagteekening van het eerste opschrift* 1230. zoude twijfeling kunnen verwekken, daar hetzelve ter eere van *denzelfden* koning gesteld is. Doch POLIER merkt uitdrukkelijk aan, dat ook in deze dagteekening 123 zou kunnen gelezen worden, dewijl de o een dubbele kring is, die ook geen cijfer maar een sieraad of een eindteeken zou kunnen zijn; in welk geval *beide* uit het jaar 67. n. Chr. zijn zouden.

boven op een gedenkteeken staat, hetwelk aan Firuz Schah, (die na Chr. 1351—1388. te Dehli regeerde) toegekend wordt, indien eene meer naauwkeurige kopij niet getoond had, dat het jaargetal op denzelven aanvankelijk verkeerd gelezen is, dat het, in plaats van het voormelde jaar 67 n. Chr., veelmeer in het jaar 1164 onzer tijdrekening moet gesteld worden. Het opschrift is gesteld ter eere van den *Rajah Visala* (of *Vigrata*) *Deva*, wiens veroveringen zich tot in de noordelijke sneeuwbergen uitgestrekt hadden.

Voor één der oudste, door hem verklaarde, opschriften houdt Wilkins dat, hetwelk gevonden wordt in eene door de kunst gevormde tempelgrot, met een gewelfd dak te Gya (thans Nagurjeni) in Bahar (*). Hetzelve is zonder tijdsbepaling; doch in een schrift, dat van de vorige wezenlijk verschillend en volgens zijne overtuiging ontwijfelbaar het oudste is, dat hem tot dien tijd onder de oogen kwam. De taal is nogtans zuiver Sanskrit. Hetzelve bevat eene aanroeping aan de godin Durga of Parbutti, Siwa's gemalin, voor wier heiligdom door eenen vromen vorst Ananta Varma land geschonken zou zijn.

Van een vijfde opschrift, belangrijk door deszelfs tijdsbepaling en inhoud, heeft Wilkins enkel eene vertaling zonder proeven van het schrift en aanmerkingen gegeven (†). Hetzelve werd in een woest

(*) *As. Res. I. p.* 279.

(†) *As. Res. I. p.* 284. Wie het opschrift geplaatst heeft, wordt niet gezegd. — De beide volgende staan *I. p.* 357. *III. p.* 39.

woest oord van Bahar, te Budda-Gaya, op eenen steen gevonden, waar eens Amara Deva, als boeteling levende, door Budda bezocht werd, die bij het begin van de Kali-Jug hier verschenen was. Amara Deva was één der negen wijzen of dichters aan het hof van den vermaarden koning Vicramaditya en zijn eerste raadgever. Hij was het, die hem hier eenen tempel of heiligdom bouwde. Dit meldt het opschrift, geplaatst op eenen steen in het jaar der jaartelling van Vicramaditya 1005 (d. i. in het jaar 949 n. Chr.)

Een ander opschrift, dat door eenen Indischen Geleerden uit het Sanskrit vertaald is, bevat de te leengeving van land, die de Rajah Aricesari Deva, (wiens voorouders en derzelver daden dichterlijk opgeteld worden) voor heilige bedevaarten deed. Het is uit het jaar 939 na den dood des konings Saca, dat is, 1018 na Chr. De medegedeelde proeven van het schrift zijn zeer gelijkvormig aan die van het eerstgemelde opschrift uit het jaar 23 v. Chr.; verscheidene letters zijn volkomen dezelfde. De taal is ook zuiver Sanskrit.

Een nog later, insgelijks eene te leengeving van land, die de Rajah Chrisnarama doet, die zijne afkomst van Budda afleidt, is van het jaar 1448 dezer zelfde jaartelling, Sacabda genoemd, of 1526 onzer tijdrekening: Een paar andere, zonder tijdsbepalingen (*), gaan wij met stilzwijgen voorbij.

Ook de in het negende deel bekend gemaakte en verklaarde opschriften, meestal op koperen tafelen, negen in getal, zijn soortgelijke oorkonden over

(*) *As. Res. II. p. 167. V. p. 132.*

over de te leengeving van landerijen of plaatsen. Dezelve zijn in het Sanskrit of Deva Nagari-schrift. Het oudste is van het jaar 1173 na Chr.. De inleidingen zijn steeds groote loftuitingen op de leengevers en kunnen, daar somwijlen hun geslachtregister opgeteld wordt, even als het opschrift, in het twaalfde deel bekend gemaakt zonder jaartal, over de opvolging der geslachten, die in de middeneeuwen over Indië regeerden, eenig licht verspreiden.

Deze tot hiertoe verklaarde opschriften, (de juistheid van derzelver verklaring ondersteld) klimmen wel is waar slechts weinig boven het begin onzer tijdrekening op, doch strekken zich daarentegen tot aan het einde der middeneeuwen uit. Dus kunnen zij alzins wegens de hoogere Indische oudheid geene oplossingen geven; doch behalve de bijzondere geschiedkundige berigten, die hier buiten onzen gezigtkring liggen, leiden zij toch over het schrift, de taal en de tijdrekening, tot eenige gewigtige resultaten.

Alle tot hiertoe verklaarde opschriften zijn uit het Sanskrit verklaard; ja zij zijn grootendeels zuiver Sanskrit. Al blijkt dus hieruit geenzins, dat het Sanskrit in die tijdperken de algemeene volkstaal van Indië was, dan blijkt toch zoo veel, dat hetzelve in de landen aan den Ganges, inzonderheid in Bahar, de taal was, waarin men schreef, en hoogst waarschijnlijk de nog levende taal.

Voorts leeren wij uit deze opschriften, dat tweederlei tijdrekeningen, die van den dood des konings Vicramaditya en die van den dood des konings Saça in gebruik waren, vermoedelijk in onderscheidene Staten of gedeelten van Indië. Het begin van beide is

is niet twijfelachtig; die van Vicramaditya begint 56 v. Chr., en beide waren, volgens deze opschriften, nog gebruikelijk, de eerste omtrent het midden der tiende, de tweede in de zestiende eeuw. De tegenwerpingen, die in het achtste deel der Aziat. Nasspeuringen door *Bentley* tegen den leeftijd van Vicramaditya gemaakt zijn (*), hebben geene betrekking op zijne jaartelling, maar alleen op de vraag: Of de bovengenoemde negen wijzen en dichters, inzonderheid Amarasinha, Calidas en Varaha Mihira, aan het hof van den ouden, of aan dat van eenen lateren Vicramaditya geleefd hebben? Waarop ik bij eene andere gelegenheid weldra zal terugkomen.

Het abé, waarin deze opschriften geschreven zijn, is of het heilige schrift, dat onder den naam van *Deva Nágari* bekend is, of toch zoo na daarmede verwant, dat het daaruit ontcijferd kan worden. Deze met een goed gevolg bekroonde pogingen van geleerde Engelschen toonen alzins ontegensprekelijk, dat het gebruik van dit schrift reeds boven het begin onzer tijdrekening opklimt en door deze tijdperken voortduurde; doch zeker zijn wij er daarom nog verre af, om den sleutel tot eene algemeene kennis der Indische schriften te bezitten. De opschriften in de rotsgrotten en rotstempels van Salsette, Mavalipóram enz. kan men geenzins uit ééne der tot heden bekende oude en nieuwe soorten van Indisch schrift, zoo min uit het Deva Nagari, als uit de overige, verklaren. Zij schijnen zelfs wederom onder elkanderen te verschillen, en het is des-

(*) *As. Res. VIII. p.* 243.

deswege zeer waarschijnlijk, dat zelfs reeds in de grijze oudheid onderscheidene abéen in Indië gebruikelijk waren. Indien evenwel, volgens de bovengemelde opgaven, de sleutel tot die van Ellore nog gevonden werd (*), als deze niet in eene onbekende, maar in de Sanskritische taal vervat zijn, mogen wij alsdan de hoop opgeven, dat ook de overige nog ontcijferd zouden kunnen worden? Hadden wij maar eerst een naauwkeurig onderzoek daarover, in welk eene betrekking de velerlei Indische abéen ten opzigt tot derzelver ouderdom en afkomst jegens elkanderen stonden! Bezwaarlijk is in eenig ander land van Azië zooveel geschreven, als in Indië; want waar zou men zulk eene menigte en verscheidenheid van abéen aantreffen? Maar de gevoelens der schrijvers liepen hier nog zoo uit een, dat zij niet zelden geheel tegen elkanderen overstonden. Men vergelijke de gevoelens van *Jones* met die van *P. Paullino*. Volgens den eersten (†) is het Nagari het abé, waarin de Indische talen oorspronkelijk geschreven waren, en hetwelk nog in geheel Indië, van de grenzen van Cashgar tot Ceylon, en van den Indus tot Ava, in gebruik is, ja waaruit zelfs de abéen van het westelijke Azië afgeleid zijn. „Wie dit beweert," zegt daarentegen *Paullino* (‡), „moet de andere Indische abéen nooit gezien, of ten minste met het Nagari vergeleken hebben." Daarentegen telt hij vier abéen op, waarvan men zich in Indië tot het schrijven van

(*) Zie boven, bladz. 51.
(†) *As. Res. I. p.* 423.
(‡) *Grammat. Samscred. p.* 6, 7.

van het Sanskrit bedient: het Nagari, in Patna en de aangrenzende landen; dat der Braminen te Benáres, in hunne scholen aldaar; het Telinga-schrift, in Orissa en het binnenste van het schiereiland tot aan Golconda; en eindelijk het Malabaarsche Sanskrit-abé, dat op Coromandel, zoowel als op Malabaar, enkel tot het schrijven van het Sanskrit gebruikt wordt. — Intusschen is deze tegenstrijdigheid meer schijnbaar, dan werkelijk. Aan Jones waren deze abéen zoo weinig vreemd, dat hij veelmeer terstond in zijne eerste verhandeling, dat der Braminen in Bengalen van het Nagari uitdrukkelijk onderscheidt (*). Het Nagari-abé (waarvan men zich geenzins enkel tot het schrijven van het Sanskrit, maar even als bij de Duitschers van de Latijnsche letters tot het schrijven van meerdere talen bedient,) vindt men in deze zelfde verhandeling volgens deszelfs afzonderlijke letters opgehelderd; sedert wij volkomen de spraakkunsten en diepindringende navorschingen van eenen *Carey*, *Wilkins*, *Bopp* en *Frank* verkregen hebben, is over de beginselen van dit abé een genoegzaam licht verspreid. Het heeft 16 teekens voor klinkers, daar de lange en korte verschillend geschreven worden, en 34 voor de medeklinkers, hoewel, volgens Wilkins, deze 50 teekens bij eene meer eenvoudige uitspraak op 28, namelijk 5 klinkers en 23 medeklinkers kunnen verminderd worden (†). Nog heden is dus het Nagari het meest gewone schrift, waarvan men zich tot het uitdrukken van het Sanskrit bedient. De zorg-

(*) *As. Res. Vol. I. p.* 9.

(†) Wilkins, *Grammar. p.* 2, 3.

zorgvuldige nateekening van oude opschriften heeft intusschen niet alleen getoond, dat het Nagari in vroegere tijden tot het schrijven van het Sanskrit gebruikt werd, maar ook, dat deszelfs trekken in den loop des tijds aan groote veranderingen onderworpen geweest zijn; nogtans heeft er geene zoo geheele omkeering plaats gehad, dat geene taalkennis en oefening toereikende waren, om de opschriften, in het oude Nagari vervat, uit het nieuwere te ontcijferen.

Zoo lang de geschiedenis en het verband der Indische abéen nog niet verder daar op de plaats zelve opgehelderd zijn, moeten wij ons hier slechts tot eenige algemeene aanmerkingen bepalen, die ons uit derzelver vergelijking schijnen voort te spruiten.

Alle opschriften, die tot heden in Indië ontdekt zijn, zelfs de oudste nog niet verklaarde, zijn met letters geschreven; van Hieroglyphen vindt men geen spoor. Ook kan het geen schrift van lettergrepen, zoo als het Sinesche, zijn; het bepaalde getal der zoo dikwijls wederkeerende teekens schijnt dit met zekerheid te leeren. Het lezen der Veda's, de heiligste pligt der Braminen, vooronderstelt letterschrift. Het letterschrift kan in Indië niet later dan de Indische beschaving zelve zijn, dewijl deze op schriften gegrond was.

Verder: De tot hiertoe ontcijferde opschriften worden van de linker naar de regter zijde gelezen, hetwelk volgens Wilkins de algemeene regel bij al de talen der Hindo's is (*). Zij hebben niet min-

(*) Wilkins, *Grammar. p.* 2.

minder teekens voor klinkers dan voor medeklinkers (*).

Ten derde: De abéen, die tot hiertoe in Indië bekend geworden zijn, ook die der opschriften in de tempelgrotten, kunnen niet, gelijk het spijkerschrift in het westelijke Azië, het naaste de bestemming gehad hebben, om in steen uitgehouwen en tot opschriften gebruikt te worden. Zij hebben gezamenlijk *ronde* trekken en zijn reeds deswege weinig daartoe geschikt; de menigte kleine tusschenvoegsels, die aan dezelve eigen zijn, maken hen daartoe nog minder bruikbaar. Zijn deswege de gedenkteekens van Indië ook niet geheel zonder opschriften, zoo zijn zij toch zeldzaam en altijd slechts kort. Het geheele karakter dezer abéen schijnt veel meer daarvoor te spreken, dat zij voor het eigenlijke schrijven uitgevonden waren en gebruikt werden. Indië levert schrijfgereedschap in menigte op, en schoon wij het tijdstip niet bepalen kunnen, waarop het blad der palmboomen, het oudste onder hetzelve, is begonnen hiertoe gebruikt te worden, zoo kan men toch niet twijfelen, dat zulks in de grijze oudheid moet geschied zijn (†). Want is niet de godsdienst, en met denzelven de be-

(*) Uitdrukkelijk wordt het van beide reeds gestaafd in JONES *Works p.* 116. Hierin verschillen dus de Indische abéen wezenlijk van de Semitische; doch komen met die van het spijkerschrift hierin overeen.

(†) Men zie hierover de nasporingen van PAULLINO, *Samscredamicae linguae institutio p.* 327. *sq.*, waar ook bewezen is, dat het gebruik van papier van katoen bij de Indiërs reeds boven den tijd van Chr. geboorte opklimt.

beschaving van dit volk, op heilige boeken gegrond, welker inhoud en omvang het reeds toonen zouden, dat zij niet anders dan met letters geschreven konden worden, zoo al de volksverhalen zelve het Deva Nagari — zoo als de naam het reeds aanduidt — niet voor eene uitvinding der goden erkenden.

De navorsching over het schrift leidt ons van zelve tot dat over de *talen* van het oude Indië, in zoo verre deze in deszelfs letterkundige werken leven, dus boven al het *Sanskrit*.

Zoude er oorspronkelijk in Indië maar één volk gewoond, slechts ééne taal bestaan hebben, dan ware het, bij den ontzaggelijken omvang en de zoo verschillende gesteldheid des lands, nogtans zeker onvermijdelijk geweest, dat deze ééne taal vele tongvallen verkreeg, welligt zoo van elkanderen verschillende, dat derzelver gelijkvormigheid slechts van verre bleef. Doch men herinnere zich de menigte vreemdelingen, die van buiten ingekomen zijn, gedeeltelijk veroverende volken, die *hunne* talen medebragten en behielden, en men zal zich over de verscheidenheid der talen in dit land niet meer verwonderen. Intusschen onderscheiden zich de inlandsche Indische talen van die der veroverende volken toch bij voortduring zoo sterk, dat men die niet met elkanderen verwarren kan. Maar ook bij deze is niet alleen eene verscheidenheid der nog levendige talen blijkbaar, maar ook dier gene, welke eens levendig waren. Tot deze eerste behooren tegenwoordig voornamelijk het Bengaalsche in de landen aan den Ganges, het Maratsche, het Telinga in het binnenste van het schiereiland, het Ta-

Tamulische op Malabaar en het Hindostansche op Coromandel; tot de laatste vooräl het Sanskrit en het Prakrit (*).

Geene andere der oude Aziatische talen heeft in onze dagen meer de opmerkzaamheid tot zich getrokken, dan het *Sanskrit*. De eerste vraag is dus, wat weten wij daarvan, en in hoe verre kunnen wij hetzelve beoordeelen? Eerst in de laatste tien jaren heeft de oefening dezer taal op het vaste land wortel gevat. De schriften van pater Paullino van St. Bartolomeo, voormaligen zendeling in Indië, gaven hier, hoe ongunstig men dezelve overigens beoordeelen mag, de eerste aanleiding (†). De krijgsbetrekkingen en de sluiting van het vaste land hielden de gewigtige, deels in Engeland, waar reeds een afzonderlijk instituut, het College te Hartford, voor het aanleeren der Indische talen gesticht was, en deels in Bengalen verscheidene hulpmidde-

(*) Men zie hierover inzonderheid de verhandeling van Colebrooke, *on the Sanskrit and Prakrit languages*, *As. Res. VII. p.* 199. Wij schrijven met dezen grooten taalkenner altijd *Sanskrit*, waarvan hij ook op *p.* 200. de afleiding opgeeft; hetwelk dienvolgens *de beschaafde* (*polished*) *taal*, en integendeel *Prakrit gemeene* (*vulgar*) taal beteekent.

(†) *Grammatica Sanscredanica*, *Romae* 1790. Op de gelijkheid tusschen het Sanskrit met de Perzische en Germaansche talen maakt hij ons ook opmerkzaam in het geschrift: *de antiquitate et affinitate linguae Sanscredanicae*, *Zendicae et Germanicae*, *Romae*, 1798. Vervolgens verscheen in het licht een *Vyacarana seu locupletissima Sanscredanicae linguae institutio*, *Romae* 1804. Grammatica en woordenboek.

delen van taalkundige werken terug (*), tot dat de herstelde rust ons die met zoo vele andere toevoerde. Desniettemin was de Duitsche geest inmiddels reeds ontwaakt, en twee jonge mannen, de heeren *Bopp* (†) en *Frank* (‡), door de milddadigheid der Beijersche regering ondersteund, gingen naar Engeland aan de bron en kwamen met eenen rijken voorraad terug. De *Schlegel's* en andere traden in hunne voetstappen, en wij mogen er niet meer aan twijfelen, dat de reeds ontkiemde zaden opschieten, rijpen en rijke vruchten dragen zullen.

Deze hulpmiddelen in verband met datgene, wat wij door overzettingen van deze taal weten, hoezeer altijd nog beperkt, zijn toch toereikende, om een oordeel over dezelve in het algemeen te vellen; en

(*) *A Grammar of the Sangskrit language, composed from the works of the most esteemed Grammarians; to which are added exemples for the exercise of the student, and a complete list of the datoos or roots by Will. Carey, D. D. teacher of the Sangskreet, Bengalee of Mahratta Languages in the college of Fort William, (Price eight guineas)* 1808. De hooge prijs laat een groot werk verwachten. Ik heb het niet gezien. *A Grammar of the Sanskrits Language by* CHARLES WILKINS, *Lond.* 1808. Ook het door mij gebruikte hoofdwerk.

(†) FRANZ BOPP, *über das Conjugationssystem der Sankrit-Sprache in Vergleichung mit jenem der Griechischen, Lateinischen, Persischen und Germanischen Sprache nebst Episoden des Ramajan und Mahabarat.* 1816.

(‡) *Chrestomathia Sanscrita, quam ex codd. mascptis adhuc ineditis Londini exscripsit, et in usum tironum versione, expositione etc. illustrata edidit* OTHMARUS FRANK. *Monachii* 1820.

en offchoon de lof, die aan dezelve fomwijlen toegezwaaid is, overdreven mag zijn, zoo kan men toch niet afzijn; om haar voor ééne der welluidendfte, rijkfte en befchaafdfte talen der wereld te verklaren. Zij heeft bijna enkel zuivere klinkers, flechts twee tweeklanken komen in haar abé voor, en hare 38, deels enkele, deels dubbele medeklinkers zijn meest lip- en tongletters. Moeijelijk vindt men nog eene andere taal, die een zoo juist verband tusfchen klinkers en medeklinkers oplevert; zij overtreft hierin misfchien nog zelfs de Spaanfche. Meer over hare welluidendheid te zeggen zoude gewaagd zijn, zoo lang men deze flechts naar de doode letters beoordeelen kan. Doch zij is tevens ééne der rijkfte en befchaafdfte talen. De geheele volheid der dichterlijke befchaving viel haar ten deel, daar helden-, lier- en tooneeldichters eeuwen lang in dezelve zongen; zij kent het rijm, zonder nogtans deszelfs boeijen te dragen, en zelfs de letterfpeling (*alliteratio*), en fchijnt alle, zelfs de teederfte, vormen van de verzen-maat zich toegeëigend te hebben, voor welke het Indifche oor vatbaar is (*). Ontbrak het haar waarfchijnlijk aan redekundige befchaving, (waarvoor de regeringen van In-

(*) Wij bezitten thans over de Indifche verzen-maat de geleerde verhandeling van COLEBROOKE: *On Sanskrit and Prakrit Poetry in Aſ. Reſ. X.* 389. *etc.*, die zich uitfluitend met dit onderwerp bezig houdt. De Sanskritifche letterkunde bezit uitvoerige werken over de Prosodie, zoo als dat van PINGALA en andere. De meest gewone verzen-maat is die van kopletten van vier regels (*ſlokas*), ieder van acht lettergrepen, COLEBROOKE *p.* 438.

Indië geene plaats lieten) zoo bezit zij daarentegen een dichterlijk proza, hetwelk men zeer trachtte te beschaven en te verfijnen (*), en daarbij heeft zij tevens eenen hoogen graad van wetenschappelijke beschaving bereikt; en haar wijsgeerige rijkdom, daar zij zelfs voor de *meest afgetrokkene* denkbeelden eenen overvloed van uitdrukkingen heeft, is even zoo groot, als haar dichterlijke. Reeds zeer vroeg schijnt zij hare taalkundige vormen verkregen te hebben. De Indiër plaatst zijne oudste taalkundigen reeds in het fabelachtige tijdperk (†); maar ook in den loop der eeuwen schijnt de spraakkunst de Indische letterkundigen voortdurend te hebben bezig gehouden. De verbuiging hunner naamwoorden is onderscheiden, naarmate zij met klinkers of medeklinkers eindigen; zij heeft acht verbuigingen der naamwoorden en duidt volkomen alle naamvallen door verandering der uitgangen aan; zelfs heeft hij eenen drievoudigen ablativus, alsmede het enkelvoudige, tweevoudige (dualis) en meervoudige getal. Ook bepaalt zij het geslacht, het mannelijke, vrouwelijke en onzijdige, naar den uitgang der woorden; doch men vindt geen woord, dat, zoo als in de westersche talen, van tweederlei geslacht is. De ver-

(*) Men zie hierover COLEBROOKE *p.* 449. Voornamelijk in deze komen de zamengestelde woorden voor, die men als eene schoonheid beschouwt.

(†) Namelijk PANINI, wiens spraakkunst als ware het de tekst is, waarover de latere taalkundigen hunne verklaringen gegeven hebben. Een uitmuntend overzigt van de geschiedenis der Indische taalkundigen geeft ons COLEBROOKE, *As. Res. VII. p.* 202. *sq.*

vervoeging der werkwoorden geschiedt insgelijks enkel door de verandering der uitgangen. De vormen derzelve worden verdeeld in tien klassen of conjugatiën; behalve het activum, passivum en deponens, heeft men ook onregelmatige, zoo als ook bevelende en willende, werkwoorden. De tijden worden ook volgens verscheidene trappen verdeeld; zij hebben drie verledene en twee toekomende tijden, benevens eene menigte deelwoorden, en het enkelvoudige, tweevoudige en meervoudige getal wordt even als bij de naamwoorden uitgedrukt (*). Wanneer de denkende opmerker in dit alles eene onmiskenbare gelijkvormigheid met den Westerschen taalvorm bespeurt, zoo vindt hij in de zamenstelling der woorden bij haar eene vrijheid, waardoor zij deze nog overtreft. Het is haar geoorloofd, om, door de uitlating van enkele letters, verscheidene woorden tot één geheel te verbinden; waaruit, inzonderheid bij de dichters, de lang uitgerekte woorden ontstaan, die den ongeoefenden het lezen moeijelijk maken; maar het geoefende oog van den Indiër geene hinderpalen in den weg leggen (†).

De Indiërs noemen het Sanskrit de taal der goden (‡); hunne heilige boeken en in het algemeen hunne klassike werken zijn grootendeels in dezelve ge-

(*) Dit is alles volgens de spraakkunst van WILKINS in vergelijking met BOPP.

(†) De ontzaggelijke zamenstellingen, tot 152 lettergrepen in één woord, (*As. Res. I. p.* 360.) schijnen toch meer kunstgrepen in het schrijven geweest te zijn, dan dat zij invloed op het spreken zouden gehad hebben.

(‡) *As. Res. VII. p.* 199.

geschreven. Zij wordt daarom niet te onregt de heilige taal genoemd. Thans is zij eene doode taal, alleen voor de Pandits of Geleerden, die dezelve geleerd hebben, verstaanbaar. Uit dien hoofde heeft men het twijfelachtig willen beschouwen, of zij eene eigenlijk levende of volkstaal, of slechts eene uitvinding der Braminen, ten beste van hunnen eerdienst, geweest is (*).

Eene onbedachtzame twijfeling, die, door datgene, wat wij thans van deze taal weten, genoegzaam wederlegd wordt! In het algemeen is het moeijelijk te zeggen, wat men onder het uitvinden van eene zoodanige taal verstaan moet? Maar al konde men aan een zoodanig *uitvinden* denken, dan zoude men toch aan eene zoodanige *beschaving* nooit anders kunnen denken, dan in den mond des volks. Hoe zoude eene letterkunde, in proza en poëzij één der rijkste, hebben kunnen bloeijen in eene taal, die door niemand gesproken werd? Hoe zouden de werken in dezelve niet alleen in stand gebleven, maar zelfs een klassiek aanzien bij de natie verkregen hebben? Eene taal, die eens levende was, kan als doode taal in derzelver letterkunde *in stand blijven*, zoo als het Latijn en Grieksch; doch hare letterkunde konde slechts ontstaan, toen zij eene levende taal was.

Azië toont ons meer voorbeelden van uitgestorvene talen, (ik heb slechts noodig, om aan de oud-Perzische tongvallen te herinneren) die nog in hare letterkunde in stand blijven, offschoon de letterkunde van geene eenige in rijkdom met het Sanskrit, slechts

(*) *As. Res. VII. p.* 201.

flecʼts op eenen verren afftand, fchijnt vergeleken te kunnen worden. Waar de godsdienst des volks op heilige boeken gegrond is, zal ook de taal, waarin deze gefchreven zijn, al zou dezelve in het gemeene leven ook ontaarden of te gronde gaan, toch niet geheel in vergetelheid geraken kunnen; inzonderheid wanneer aan eene priester-kaste met den uitwendigen eerdienst ook tevens de lezing dezer fchriften toebetrouwd is. Maar men herinnere zich bovenal, dat in het Oosten de letterkunde over het algemeen in een veel naauwer, bij vele volken onaffcheidbaar, verband met den godsdienst ftaat. Ook bij de Hindo's is zulks in eenen hoogen graad het geval, en de letterkunde van het Sanskrit vond, toen de taal in het gewone leven te gronde ging, in den godsdienst eenen onwankelbaren fteun.

De vraag: of het Sanskrit eene oorfpronkelijke Indifche taal is? is verfchillend beantwoord. *Jones*, die de voornaamfte volken en hoofdtalen van Azië uit Perzië laat komen, liet ook Indië door veroveraars uit dat land bezetten, die hunne taal medebragten (*), en leidt daaruit de groote gelijkvormigheid af, die tusfchen het Sanskrit en het Zend, de oudfte der Perzifche tongvallen, zoude plaats vinden. *Paullino*, die hem anders in alles zoo gaarn tegenfpreekt, ftemt toch hierin met hem over-

(*) *Works of* JONES, *Vol. I. p.* 26. *fq.*, en over het Zend inzonderheid *p.* 82 en 83. in de voorlezing over de *Perzen*. „ Ik was niet weinig verbaasd te vinden, dat 6 tot 7 woorden van de 10 in Anquetil's Zend-woordenboek zuiver Sanskrit waren."

overeen (*). Het gezag van eenen lateren onderzoeker, van *D. Leyden*, waarop ik weldra zal terugkomen, zoude alzins grooter zijn, bijaldien het bekend was, dat zijne taalkunde ook het Zend omvat had. Maar zoo lang als wij het Zend nog niet verder dan uit eene gebrekkige lijst van woorden kennen, waarboven de kennis dezer mannen zich ook niet konde uitstrekken, zal het geoorloofd zijn nog eerst verdere ophelderingen dien aangaande te verwachten. De vraag, of het Sanskrit door eene veroverende natie naar Indië gebragt is, kan men niet meer geschiedkundig beantwoorden, dewijl deze omstandigheden boven de tijden onzer geschiedenis opklimmen; doch mijns bedunkens heeft dezelve ook geen groot praktisch gewigt. Want zelfs zij, die dit aannemen, mogen toch niet ontkennen, dat het Sanskrit eerst in Indië met de natie zelve deszelfs beschaving verkregen heeft. Eene taal nu behoort daar te huis, waar zij beschaafd, niet waar zij uitgevonden werd. Ook onze moedertaal stamt, zoo als men het thans waarschijnlijk vindt, uit Perzië af; doch niemand zal het in twijfel willen trekken, dat zij in Duitschland eerst tot eene Duitsche taal gevormd is. De verwantschap tusschen het Zend en het Sanskrit kan welligt bij de naburigheid der volken grooter zijn, dan de verwantschap tusschen het Duitsch en het Perzisch. Doch naar alles, wat wij weten, is het Sanskrit, even zoo wel als het Duitsch in Duitschland, eerst in Indië tot eene beschaafde taal geworden. Want al-

(*) In de verhandeling: *De affinitate linguae Sanscridamicae et Persicae.*

alle klassike schrijvers en dichters in het Sanskrit, wier werk deze beschaving was, behooren even goed in Indië te huis, als die in het Duitsch in ons vaderland.

Indien het nogtans niet in twijfel kan getrokken worden, dat het Sanskrit eens in Indië eene levende taal was, zoo is de vraag, of dit slechts in zekere deelen van Indië plaats had, en in welke? Of dat de taal zich over geheel Indië uitgebreid heeft? Hoe voorts deze taal tot eene taal om te schrijven werd, en welke de tijd harer volkomene beschaving was? Hoe en wanneer zij ophield eene levende taal te zijn? — Vragen, welker volledige oplossing eerst dan mogelijk zijn zoude, als wij eene oordeelkundige behandeling van de geschiedenis der natie bezaten. Bij gebrek aan deze zullen wij ons met waarschijnlijkheden moeten vergenoegen!

Wanneer er gezegd wordt, dat het Sanskrit eene levende taal geweest is, zoo wordt hiermede niet beweerd, dat het in dezelfde zuiverheid, waarin wij het in de klassike werken van de Indische letterkunde vinden, ooit in een gedeelte van Indië, veel minder in geheel Indië, is gesproken geworden; maar alleen, dat de taal om te schrijven uit de veredelde landtaal gevormd is. Dat echter het Sanskrit in dezen zin des woords in een groot gedeelte van Indië de landtaal geweest is, kan men uit de vergelijking met de nog levende Indische talen en de betrekking, waarin het tot dezelve staat, met de grootste waarschijnlijkheid toonen (*). Volgens de ophel-

(*) Op welke gronden de heer KLEUKER, *Zendavesta II. D. bl. 66.*, gewaagt, dat het Sanskrit nog eene levende taal.

helderingen, die geleerde Engelschen, die *hier* niet dwalen konden, gegeven hebben, komt de taal, die in Cashmir gesproken wordt, het Sanskrit zoo nabij, dat de afstamming van hetzelve daarin niet te miskennen is. Volgens *Colebrooke* (*) bevat het Bengaalsch slechts weinige woorden, die niet blijkbaar van het Sanskrit afstammen. De tegenwoordige taal van Panjab schijnt aan dezen zelfden schrijver slechts eene verbastering van het *Prakrit* te zijn, eenen tongval, die het Sanskrit zeer nabij komt en nevens hetzelve het meeste door de dichters beschaafd werd. Mogen wij na dit alles het niet als hoogst waarschijnlijk aannemen, dat in dit noordelijke gedeelte van Indië, inzonderheid in de landen aan den Ganges, vooräl Bahar, waar het schouwtooneel van onderscheidene der oudste Indische verdichtingen is, het Sanskrit eens de volks-taal was? Dat zij buitendien bij de openbare gedenkteekens hier gebruikt werd, is reeds boven uit de opschriften getoond. Dat voorts het Hindostansch, dat in een gedeelte van het binnenste des schiereilands gesproken wordt, eene dochter van het Sanskrit is, meent deze zelfde taalkundige met zekerheid te kunnen staande houden (†). Daarentegen is het onzekerder, of het Maratsche, even als de tongvallen aan de kusten des schiereilands, het Telinga aan

taal is in hare volkomene zuiverheid in de bergen, die Perzië van Indië scheiden, heb ik niet kunnen vinden. De *Asiatik Researches*, zoo verre wij die bezitten, leveren ook voor deze stelling nog geenen grond. D.

(*) *As. Res. VII. p.* 224. Ook voor het volgende.

(†) Colebrooke, *As. Res. VII. p.* 221.

aan de oevers van de Krishna en Godavery tot aan de Oostkust, en het Tamulische op Malabaar van eenen gelijken oorsprong zijn? Want offchoon wij hooren, dat vele woorden in dezelve van het Sanskrit afstammen (*), zoo bewijst dit echter geenzins de afstamming der talen. Maar de naspeuringen van eenen, voor de Indische taalkennis te vroeg gestorvenen, geleerden hebben het bewezen, dat de heerschappij van het Sanskrit zich eens nog veel verder, ook over het oostelijke Indië, moet uitgebreid hebben. Deze landen, waarover de godsdienst van Budda, hoezeer ook waarschijnlijk met velerlei afwijkingen, zich verbreid heeft, hebben ook eene heilige taal, waarin hunne godsdienstige schriften vervat zijn, het *Bali* of *Pali*. Volgens de naspeuringen van *D. Leyden* (†), die zich zoo lang in deze wereldstreek ophield, en wien wij de naauwkeurigste berigten aangaande de gesteldheid, betrekking en afkomst der daar bestaande talen te danken hebben, is het geenzins twijfelachtig, dat het Bali eene dochter van het Sanskrit is, zoo wel volgens de woorden, als volgens de spraakkunst. Hij houdt dezelve benevens het Zend voor hare oudste dochter, die als eene heilige taal van Malakka tot aan Sina heerscht. Zij moet zich dus met de uitbreiding van den eerdienst van Budda ook verbreid hebben;

(*) Colebrooke, *l. l. p.* 228.

(†) *On the languages and the litterature of the Indo-Chinese nations by* J. Leyden *M. D. in As. Res. Vol. X. p.* 158—288. De schrijver doorloopt hier 13 talen van het genezijdsche Indië, welker aard en verwantschap hij aantoont, en spreekt dan eindelijk van het *Bali*, de heilige taal dezer landen.

ben; of reeds als eene zelfstandige taal, of als onvermijdelijke verbastering van het Sanskrit onder afgelegene volken, en die eene andere taal spraken, dit durven wij voor als nog niet beslissen.

Maar zijn deze tongvallen dochters van het Sanskrit, zijn tevens de oudste werken der Indische letterkunde in deze taal geschreven, zoo is juist daardoor ook reeds den hoogen ouderdom der taal in *dien* zin bewezen, dat wij geene oudere taal in Indië kennen. Doch de vragen, hoe deze taal hare volledige beschaving verkreeg, en wanneer en waardoor zij ophield eene levende taal te zijn, blijven hierbij nog onbeantwoord. De eerste derzelve kan eigenlijk slechts daarin, wat aanstonds over de letterkunde der natie zal gezegd worden, hare beantwoording vinden; de andere kunnen wij slechts met waarschijnlijke gissingen beantwoorden.

De nasporingen van *Jones* en zijne vrienden hadden hen tot het resultaat gebragt, dat de eeuw, die het begin onzer tijdrekening het naaste voorafgaat, zoo niet als de eerste, toch ten minste als één der schitterendste tijdperken der Indische letterkunde moet beschouwd worden (*). Want volgens de berigten der Indiërs was het destijds, dat aan het hof van den Rajah Vicramaditya (†), wiens jaartelling met zijnen dood 56. j. vóór Chr. begint, negen der voornaamste Indische dichters, bovenal Calidas, de dichter der Sankontalâ, en Amarasinha, de schrijver van het woordenboek Amara Coscha, leefden

(*) *Works of* JONES, *I. p.* 310, 311.

(†) Bij DOW, *History of Hindostan*, alsmede bij POLIER wordt den naam *Bickermagit* geschreven.

den. De Engelsche beoordeelaar *Bentley* heeft zich tegen dit gevoelen verklaard en getracht te bewijzen, dat deze Vicramaditya en de negen paarlen aan zijn hof, in een veel later tijdperk, namelijk in de twaalfde eeuw onzer tijdrekening, te huis behooren, dewijl hij een opvolger van den Râjah Bojah geweest is, die in het jaar 1182 na eene honderdjarige regering gestorven is (*). Deze opgaaf van eenen zoo veel lateren Vicramaditya, aan wiens hof deze negen dichters zullen gebloeid hebben, berust nogtans enkel en alleen op de getuigenis van eenen Indischen geleerden, die *Bentley* gretig aannam, dewijl deselve zijne twijfeling met betrekking tot den tijd van Varaha oploste, dien hij volgens astronomische gronden niet zoo vroeg als gewoonlijk in het tijdperk van den ouderen Vicramaditya plaatsen wilde. Maar kan de opgaaf van dezen Bramin, (die in het geheel geene bron noemde, en nog daarenboven aan de grootste verdenking bloot gesteld is, dat hij ten gevalle van Bentley spreken wilde) in de oogen van onbevooroordeelde lezers eenig gezag hebben, inzonderheid wanneer de geschiedenis zulks tegenspreekt? Het tijdperk, waarin deze latere Vicramaditya geplaatst wordt, is dat, waarin de heerschappij der Gasnaviden over het noordelijke Indië door den veroveraar Mahomed uit het geslacht der Gauriden omvergeworpen werd (†). Is dit het tijdperk, waarin een dichteren-kring aan het hof van eenen Indischen Vorst de kunst der Zanggodinnen beoefenen en zich als klassike dichters

(*) *As. Res. VII. p.* 243.
(†) Sedert het jaar 1183.

ters bij de geheele natie aanzien verwerven konde? Van eenen vorst, wiens naam destijds niet eens verder genoemd wordt? Ook zelfs het verhaal der honderdjarige regering van den opvolger van den Rajah Bojah schijnt slechts uit een gebrek van het geheugen te ontstaan. Niet de voorganger, maar de opvolger (na eene regeringloosheid, die tusschenbeiden plaats had,) van den ouderen Vicramaditya heet in de Indische geschiedenis insgelijks Rajah Bojah, die wel geen honderd maar toch vijftig jaren zou geregeerd hebben (*), en de overeenkomst dezer namen moet toch ten minste niet minder buitengemeen schijnen, dan deze honderdjarige regering.

Hoedanig men nu ook over het tijdperk dezer dichters denken mag, zoo is het toch geenzins het eerste, waarin het Sanskrit tot de taal der dichters en wel van de dichters, die van oudsher voor klassike erkend werden, gevormd werd. De groote heldendichters waren hun reeds lang voorafgegaan, en dat, wat ik weldra beneden over den sterken invloed zeggen zal, die hunne werken op de beschaving der natie gehad hebben, zal het, zoo ik hoop, bewijzen, dat ook het klassike tijdperk van het Sanskrit reeds in eene veel hoogere oudheid moet verplaatst worden. Het grootste bewijs hiervoor ligt wel reeds in het algemeen in de hooge mate van beschaving en rijkdom dezer taal en derzelver letterkunde; want alleen in het verloop van den leeftijd van vele menschen kon deze beschaving en rijkdom ontstaan. En daar de Veda's in deze taal

(*) Dow. *History of Hindostan I. p.* 26. 27.

taal geschreven zijn, zonder welke geene Braminen-kaste (*) bestaan mag, zoo volgt hieruit van zelve, dat dezelve niet later dan deze kaste zijn kan.

Maar is nu het Sanskrit, indien het eens eene levende taal was, in den mond des volks van zelve verbasterd, of is het eenigermate door soortgelijke oorzaken, als het Latijn in Europa, dat insgelijks hare dochters overleeft, tot eene doode taal geworden? Hoe zoude het bij de groote, schier geheele, gaping, die bijna door de eerste tien eeuwen onzer tijdrekening heen in de Indische geschiedenis gevonden wordt, mogelijk zijn, om deze vragen geschiedkundig op eene voldoende wijze te beantwoorden? Misschien dat eene meer naauwkeurige kennis met de letterkunde van het Sanskrit hierover een helderder licht verspreiden zal. Tot heden kan men slechts weinige daadzaken aanvoeren, die naauwelijks eenige stralen in dezen duisteren nevel werpen.

Het ware vaderland dezer taal in den bovenstaanden zin, het noordelijke Indië, is juist het gedeelte dezes lands, dat het eerste en het meeste door vreemde veroveraars lijden moest, die van Alexander tot op Nadir Schah hetzelve binnendrongen. Het zoude dus geenzins bevreemdend zijn, indien dit invloed op de taal gehad had. Intusschen zoolang zij zich niet duurzaam in hetzelve vestigden, (en wij weten niet, dat zulks vóór de Mahomedaansche veroveringen geschied is) schijnt deze invloed toch niet zoo groot geweest te zijn. De Grie-

(*) *Caste* is eigenlijk een Portugeesch woord; doch de Hindo's zelve noemen zulk eene afdeeling van het volk, als daar onder verstaan wordt, *Dshadi* of ook *Varna*. D.

Grieken hebben ons helaas! in het geheel geene berigten over den toestand der Indische talen tot en na Alexander's tijden nagelaten. Dat intusschen het Sanskrit eene schrift-taal geweest en gebleven is, bewijzen de bovenaangehaalde opschriften ontegensprekelijk. Het eerste mij bekende berigt over de volks-taal ontvangen bij het indringen der Mahomedaansche veroveraars, sedert het jaar 1000 onzer tijdrekening. Destijds, luidt het berigt, werd in Bengalen het Bhascha gesproken (*); doch dat niets anders dan een volks-tongval van het Sanskrit was. „ Deze uitdrukking," zegt *Colebrooke* (†), „ die alle Indische letterkundigen, van Panini af tot aan de tegenwoordige leeraars der spraakkunst, gebruiken, duidt den tegenwoordigen volks-tongval van het Sanskrit aan, in tegenoverstelling van den verouderden tongval der Veda's; in het gewone leven wordt zij toch ook van iederen nieuwen Indischen volks-tongval gebruikt, inzonderheid van de zulke, die uit het Sanskrit verbasterd zijn." Uit deze berigten blijkt dus, dat de verbastering van het Sanskrit als volks-taal reeds boven de tijden der Mahomedaansche verovering opklimt; doch als reeds de oudste der Indische taalkundigen Panini het Bhascha of de volks-taal van de schrift-taal onderscheidt, leidt ons dit niet tot de gevolgtrekking, dat van oudsher een zoodanig verschil moet plaats gehad hebben, en dat niet zoo zeer de volks-taal als een verbasterd Sanskrit, maar welligt meer de schrift-taal van het Sanskrit als eene veredele volks-taal moet

(*) *Works of* JONES *I. p.* 25.
(†) *As. Res. VII. p.* 225.

moet beschouwd worden, Sedert de Mahomedaansche verovering kan deze Volks-taal alzins meer verbasterd zijn; doch naar datgene, wat wij hier boven van het tegenwoordige Bengaalsche en deszelfs naauwe betrekking met het Sanskrit gezegd hebben, houd ik het toch voor hoogst waarschijnlijk, dat het nog hetzelfde *Bhascha* is, dat ten tijde der Mahomedaansche verovering hier gesproken werd; doch waarschijnlijk met meerdere onzuiverheden uit de talen der Barbaren. Overigens is een berigt, ons door *Colebrooke* gegeven, zeer merkwaardig (*), dat de oude tongval *Praja Bhascha*, die in den omtrek van Mathura gesproken werd, waar Krishna verscheen, nog heden hier en in een groot gedeelte van Duab aan de oevers van den Jumna en Ganges met de meeste zuiverheid gesproken wordt, en de liefdegevallen van dezen god met de Gospi's (herderinnen), die in deze taal gedicht zijn, hier nog in volksliederen bezongen worden. Hoe verder men dus naar het noorden opklimt, des te meer schijnt het Sanskrit in de lands-taal in stand gebleven te zijn.

De tot hier gemaakte aanmerkingen moeten slechts den weg banen tot het onderzoek over de tweede hoofdbron der Indische oudheidkunde, namelijk de *Indische letterkunde*. Ook hier ontstaan dus de vragen: Hoe ver kennen wij dezelve? Hoe ver zijn wij tot derzelver beoordeeling geregtigd, en welk oordeel in het geheel mogen wij over dezelve vellen?

Doch de uitdrukking *Indische* letterkunde bevat reeds

(*) *As. Res. VII. p.* 231.

reeds iets zeer onbepaalds. Bij de groote opmerking, die het Sanskrit in Europa verwekt heeft, denken wij daarbij het eerst aan de letterkunde van het Sanskrit. Doch deze taal bleef geenzins de eenige, die in Indië als schrift-taal gebruikt en beschaafd werd. Ook andere talen, ook de zoodanige, die niet meer tot de levende behooren, zoo als het Prakrit, — dat nogtans slechts als een tweede, minder verfijnde, doch zachter tongval van het Sanskrit kan beschouwd worden (*), — genieten een soortgelijk voorregt, en zelfs de thans nog levende tongvallen zijn niet arm in werken in proza en inzonderheid in dichtwerken, die door de natie eenigermate als klassiek beschouwd worden. Maar desniettemin behoudt de letterkunde van het Sanskrit eenen zoodanigen rang boven de overige, dat haar bij voorkeur deze bijnaam toekomt. Het is de *heilige* taal. Hunne oudste boeken van den godsdienst, de Veda's, gelijk alles, wat met denzelven verbonden is, zijn in deze taal geschreven, zoowel als de beroemdste en oudste hunner heldendichten. Bij de beantwoording dezer vragen zal derhalve vooreerst de letterkunde van het Sanskrit bij ons in aanmerking moeten komen.

Thans kennen wij de letterkunde van het Sanskrit niet meer alleen uit de titels hunner werken (†), maar

(*) Jones *Works*, *VI. p.* 206. *The Prakrit, which is little more than the language of the Brahmans melted down by a delicate articulation tho the softness of Italian.*

(†) De gewigtigste bijdrage tot de laatste leverden tot heden de heeren Hamilton en Langlès in de *Catalogue des manuscrits Samskrits de la Bibliothèque Impériale, avec de*

maar ook gedeeltelijk uit overzettingen en uittreksels, en gedeeltelijk uit de oorspronkelijke werken. Daaruit is ons bekend, dat zij zoowel in prozaische als in poëtische werken rijk is; doch hoe beperkt bij dit alles onze kennis nog blijft, zal eene meer naauwkeurige beschouwing van elk afzonderlijk gedeelte het beste toonen.

Als het oudste werk zoowel van het Sanskrit als van de geheele Indische letterkunde, ja in eenen zekeren zin de bron, waaruit dezelve is voortgevloeid, worden ons de *Veda's* genoemd. Bij iedere gelegenheid worden zij vermeld als de boeken, welker lezing den Braminen bevolen is, als de bronnen van den godsdienst, als door Brahma zelven medegedeeld (*). Dus in de eerste plaats, wat weten wij van de Veda's? Wat bevatten zij?

Alzins bezit Europa een waarschijnlijk volledig afschrift der Veda's in de oorspronkelijke taal, dat in

de notices du contenu de la plupart des ouvrages etc. à Paris 1807. Deze catalogus bevat de titels en gedeeltelijk uittreksels uit 178 schriften in het Sanskrit, en 14 in het Bengaalsch. Bij deze moet thans nog gevoegd worden: *Catalogus Librorum Sanskritanorum, quos Bibliothecae Universitatis Hafniensis vel dedit vel paravit* Nathanaël Wallich *M. D., Horti Botanici Calcuttensis praefectus. Scripsit* Erasmus Nyerup, *Bibliothecarius Universitatis. Hafniae* 1821. Deze kostbare verzameling bevat alle in Bengalen gedrukte Sanskritische werken, met korte, doch onwaardeerbare, letterkundige aanmerkingen van den uitgever voorzien.

(*) Men zie het uit het Sanskrit vertaalde opstel: *On the Indian litterature. As. Res. I. p.* 340. met de verklaring.

in het Engelsche Museum bewaard wordt (*). Doch zij zijn onvertaald, en derzelver groote omvang zal het ook bezwaarlijk ooit gedogen, dat er eene volledige overzetting van dezelve gegeven wordt. Jones heeft wel eenige lofzangen daarvan in het Engelsch vertaald (†), en eenige plaatsen zijn door Bopp overgezet (‡); deze zijn echter niet zoo zeer overzettingen, dan wel navolgingen in berijmde Engelsche verzen. Alzins danken wij intusschen dezen Geleerden voor eenige meer naauwkeurige berigten in zijne verhandeling over de letterkunde van de Hindo's (§). Evenwel zouden deze en eenige andere verstrooide fragmenten ons geenzins veroorloven, om over het geheel ons oordeel te vellen, als niet de verhandeling van *Colebrooke* (*), die het eerste met eenen oordeelkundigen blik deze boeken naauwkeurig bewerkte, ons eenigermate daartoe in staat stelde. Hoe moeijelijk het intusschen valt, om in Indië zelve een *volledig* exemplaar der Veda's te verkrijgen, leert zijn voorbeeld, dewijl vele gewigtige afdeelingen hem niet onder de oogen kwamen.

De

(*) In XI. dikke deelen. De overste Polier, dezelfde, wien wij de *Mythologie des Indous* te danken hebben, waarvan wij hier onder nog nader spreken moeten, bragt dezelve uit Indië mede en leide die in deze verzameling neder. Men zie *As. Res. I. p.* 347.

(†) *Works of* Jones. *VI. p.* 313. *sq.*

(‡) Achter het stelsel van de vervoeging der werkwoorden van het Sanskrit.

(§) *Works Vol. I. p.* 349.

(*) In de *As. Res. VIII. p.* 377–497. *On the Vedas, or sacred writings of the Hindus.* — Ik schrijf met hem steeds *Veda's* en niet Vedams of Veds, gelijk andere.

De verzameling der heilige schriften, die wij de Veda's noemen, vormt wel een geheel als verzameling, doch verdeelt zich in vier deelen, die als even zoo vele afzonderlijke Veda's beschouwd en door bijzondere namen onderscheiden worden. Dezelve heten de *Rigveda*, de *Yajusveda*, die wederom in de witte en zwarte verdeeld wordt; de *Samaveda* en de *Atharveda* (*). De laatste is door naauwkeurige beoordeelaars dikwijls als van lateren oorsprong opgegeven geworden; maar hoezeer de echtheid van enkele afdeelingen derzelve niet zonder grond in twijfel getrokken wordt, zoo is het nogtans hoogst waarschijnlijk, dan ten minste één gedeelte van de vierde Veda zoo oud als de drie andere is (†). De reden, waarom dikwijls slechts de drie genoemd worden, ligt niet in het verschil van den ouderdom, maar van den inhoud. De namen der drie eerste Veda's zijn van den onderscheidenen inhoud en de bestemming der gebeden afkomstig, die dezelve bevatten, en die bij plegtige gele-

(*) In het Perzisch heten zij: *Rig*, *Tejir*, *Sam* en *Atherbum*. Men zie *Ayeen Acberi*. *II. p.* 408. De in het jaar 1778 door Voltaire uitgegevene *Ezour Vedam, ou ancien commentaire de Vedam, traduit par un Brama du Sanscritam*, dien men zoo lang voor eene zuivere bron van Indische wijsheid hield, is een werk van nieuw maaksel, zoo als Ellis het nu in zijn *Account of a Discovery of a modern imitation of the Vedas*, *As. Res. XIV. l.*, bewezen heeft. De naam *Ezour* is eene verminking van *Jajous* of *Tejir*.

(†) Colebrooke *l. l. p.* 381. Zeker is dezelve zeer oud; want ook in de oudste heldendichten worden reeds vier Veda's vermeld.

legenheden uitgesproken werden. Zijn deze in dichtmaat, dan heten zij Rich, zijn zij in proza, Jajusch en, voor zoo verre zij tot gezangen bestemd zijn, Saman. De vierde Veda bevat ook wel gebeden, doch geene zoodanige, die bij dezelfde plegtige gelegenheden, als de drie andere, gebruikt werden, maar bij andere, en onderscheidt zich ook hierdoor van de eerstgemelde.

Iedere Veda bestaat uit *twee* deelen, uit gebeden (*Mantras*) en voorschriften (*Brahmanas*). De volledige verzameling van lofzangen, gebeden en aanroepingen, die tot eene Veda behooren, heten derzelver Sanhita. Al het overige behoort tot de Brahmanas. Deze bevatten voorschriften, die de godsdienstpligten inscherpen, grondregels, die deze voorschriften ophelderen, en stukken, die op de godgeleerdheid betrekking hebben. Deze laatste heten Upanischads. Intusschen moet men bij de tegenwoordige rangschikking der Veda's zich de afzondering dezer verschillende stukken niet al te stipt voorstellen. Sommige Upanischads zijn gedeelten der Brahmanas, andere staan in eenen geheel bijzonderen vorm, en wederom andere zijn zelve gedeelten van de Sanhita (*).

Een voornaam gedeelte der Veda's bestaat dus uit lofzangen en gebeden. Die van de eerste Veda zijn meest lofzangen, in 10,000 verzen, of liever afdeelingen (stanzen), in onderscheidene soorten van verzen. Dezelve worden aan heiligen (Rischis) in den mond gelegd, die, even als de goden, aan welke zij gerigt zijn, daarin genoemd worden. Dikwijls

(*) Colebrooke *l. l. p.* 387, 388.

wijls zijn de Rischis blijkbaar de schrijvers (*). Het zijn gedeeltelijk Braminen; doch somtijds ook koningen. Vele zijn ook dankgezangen aan koningen, die de schrijvers grootmoedig beloond hadden. Andere zijn bezweringen. De lofzangen en gebeden der tweede Veda maken een kort gedeelte van dezelve uit. Dezelve zijn, nu in verzen, dan in poëtisch proza; zij hebben meerendeels betrekking op offeranden, bij welke zij uitgesproken moeten worden, inzonderheid bij de plegtige offerande van een paard. Ook gebeden bij de inwijding van eenen koning. Zij worden deels aan Rischis, deels aan koningen toegekend (†). De lofzangen en gebeden dezer beide Veda's zijn ter voorlezing bestemd; hetwelk nogtans volgens zekere voorgeschrevene vormen geschieden moet. De lofzangen der derde Veda daarentegen, alle in dichtmaat, zijn enkel voor het gezang bestemd. Ook de vierde Veda bevat over de 760 lofzangen en gebeden, die grootendeels in verwenschingen bestaan. De goden, aan welke al deze lofzangen gerigt zijn, zijn echter geenzins diegene, die in de Indische fabelleer naderhand als helden schitteren; het zijn veelmeer voorwerpen der Natuur, die als personen afgebeeld worden, zoo als het uitspansel des hemels; het vuur, de zon, de maan, het water, de lucht, de damp-

(*) Colebrooke *p.* 392. Uit zijn werk is ook het volgende getrokken.

(†) Vele derzelve zijn vertaald in de *As. Res. V.* en *VII.* in de drie belangrijke opstellen van Colebrooke, *on the religious Ceremonies of the Hindus, and of the Brahmans especially.*

dampkring, de aarde enz., onder velerlei namen of bijnamen (*). De offers, de reukwerken en de heilige drank uit het sap der maanplant (†), die hun toegebragt worden, leveren overvloedige stof op tot de talrijke gebeden, die bij bijzondere gelegenheden moeten uitgesproken worden. Volgens de grondstellingen der Braminen komt het daarbij weinig daarop aan, om derzelver zin te verstaan; men moet vooräl den heiligen kennen, die spreekt, de godheid, die aangesproken wordt, de gelegenheid, waarbij de lofzang gebruikt wordt, de tijd-maat der lettergrepen of den rythmus, en de onderscheidene wijzen van voorlezing, of woord voor woord, of met verplaatsingen der woorden, aan welke tooverkrachten toegekend worden (‡).

Het andere gedeelte der Veda bestaat uit de Bramanas en Upanischads. Bramanas is de algemeene naam voor de gezamenlijke deelen der Veda's, die niet tot de Sanhita's behooren. De Upanischads maken een hoofdgedeelte daarvan uit. Een naam, die niet, zoo als men dit dikwijls vertaalt, verborgenheden, maar de kennis van God, beteekent, en wel in eenen dubbelen zin, de kennis zelve en de schriften, waarin deze geleerd wordt (§). Alzoo zijn dus de Upanischads de eigenlijke grondslag der Indische godgeleerdheid, daar zij de na-speculatie

(*) Men zie inzonderheid COLEBROOKE *As. As. Res. VIII. p.* 398. en vergelijke hiermede de vertalingsproeven door BOPP uitgegeven.

(†) *Asclepias acida*, of *Cynanchum viminale*.

(‡) COLEBROOKE *l. l. p.* 389, 390.

(§) COLEBROOKE *l. l. p.* 472.

speuringen over de Godheid zelve, zoowel als die over de wereld, over den aard der ziel enz., bevatten. Iedere Veda bevat, wel is waar, ook Upanischads, doch in de twee eerste maken zij slechts het geringste gedeelte uit; daarentegen bevat de Samaveda de langste en meest afgetrokkene nasporingen dezer soort, en ook in de vierde, of Atharveda, maken de Upanischads de grootste helft uit (*). De Upanischads zijn in verschillende vormen, veelal in zamenspraken, die tusschen goden, hoofdstoffen, Rischis enz. gehouden worden; doch dikwijls ook in eenen eigenlijken leervorm geschreven, en daar zij niet zelden in aanroepingen overgaan, zoo blijkt daaruit, waarom de juiste grenslijn tusschen dezelve en de Mantras niet altijd kan getrokken worden. Eenige derzelve werden reeds door Jones vertaald (†); doch aan *Anquetil du Perron*, die ook de Zendavesta naar Europa overbragt, hebben wij zoo al geene volledige vertaling, echter genoegzame uittreksels daaruit, te danken. Zij beslaan in zijnen Upnekhat (‡) niet minder dan twee deelen, in 4°. Hierdoor kan de Lezer zich tot geene mindere verwachting voor de kennis der Indische godgeleerde studie geregtigd houden. Maar vooreerst is deze Upnekhat een *Perzisch* uittreksel en uit deze taal, niet uit de oorspronkelijke, overgezet; en wie durft hier voor de trouw der Perzische vertaling borg blijven? Daarenboven schijnt de uitge-

(*) Colebrooke *l. l. p.* 461. 471.
(†) In de *Extracts from the Vedas*, *Works. Vol. VI.*
(‡) *Upnekhat studio* Anquetil du Perron. *Paris* 1801. Het is de Perzische vorm van den naam voor Upanischad.

gever het er bijna op toegelegd te hebben, om dezelve door de gedaante, die hij er aan gaf, onbruikbaar te maken. De Upnekhat bevat namelijk wel uittreksels uit alle vier de Veda's, doch zonder eenige orde, nu uit deze dan uit gene; doch op verre na de meeste uit de vierde, dus zonder systematisch overzigt en onvolledig. Echter heeft de vertaler deze uittreksels in eene volstrekt woordelijke Latijnsche overzetting zoo onverstaanbaar weder gegeven; dat hij zelf dikwijls bij het onverstaanbare het verstaanbare Latijn, tusschen twee haakjes, voegen moest. Nu vorme men zich een denkbeeld van deze handelwijze bij stoffen, die op zich zelve reeds afgetrokken en duister zijn, en men zal het ten minste niet bevreemdend kunnen vinden, dat tot hiertoe buiten den schrijver en vertaler nog niemand den Upnekhat doorgelezen heeft. En wanneer iemand denzelven las, begreep hij dien? Ik wil, ook na herhaalde proeven, mijne onbekwaamheid dienaangaande wel bekennen, en moet de navorschers der geschiedenis van den godsdienst overlaten, om dienaangaande ophelderingen te geven.

Deze ophelderingen zullen dienen, om de vraag in het algemeen te beantwoorden, wat in de Veda's te zoeken is? Het is geene geringe aanwinst om derzelver inhoud en bestanddeelen in het geheel te kennen, offchoon de bestudering van het bijzondere nog eerst eenen naderen bewerker verwacht. Maar toch ook datgene, wat wij tot heden van deze heilige schriften weten, voert ons van zelve tot eenige resultaten, die voor de kennis der Indische oudheidkunde niet onbelangrijk zijn.

Dus

Dus in de eerste plaats: De Veda's zijn voor het grootste gedeelte verzamelingen van bijzondere kleine stukken van onderscheidene schrijvers, wier namen, even als bij de lofzangen, dikwijls in dezelve vermeld worden (*). Zij konden dus niet op eens ontstaan, en schoon zij ook uit gronden, die wij weldra zullen aantoonen, tot eene hooge oudheid moeten opklimmen, zoo werd er toch een lange tijd vereischt, totdat zij ontstaan en in eene verzameling, zoo als die thans is, vereenigd konden worden. Naardien een groot gedeelte derzelve uit lofzangen en gebeden bestaat, zoo zou men het niet anders dan hoogst waarschijnlijk vinden, dat deze voorheen door mondelinge overlevering waren bewaard gebleven, tot dat men de schrijfkunst te baat nam, om dezelve te doen voortduren, indien de overlevering dit ook niet uitdrukkelijk zeide (†).

Voorts: Om dezelve hunne tegenwoordige gedaante te geven, werd er dus een verzamelaar vereischt,

(*) Bij iedere Veda namelijk vindt men eenen bladwijzer „ van eene ontwijfelbare echtheid," die den inhoud en de schrijvers der verschillende stukken opgeeft. *As. Res. VIII. p.* 392., waar COLEBROOKE de gewigtigste noemt. — Onder de aldaar opgeteekende namen der koningen vond ik geenen, die in de lijst bij JONES *Works I. p.* 296 *sq.* voorkwam.

(†) *As. Res. VIII. p.* 378. — Het aanheffen der lofzangen door de Braminen hebben de Grieken ten tijde van Alexander reeds opgemerkt. Daarmede beklom Calanus vrijwillig den brandstapel. De Indiërs zeiden, dat het lofzangen ter eere hunner goden waren. ARRIAN. *Op. p.* 147. — Zal men er aan twijfelen kunnen, dat het lofzangen uit de Veda's waren?

eischt, die dezelve rangschikte. Het verhaal noemt als zoodanig bij de Indiërs *Vyása*, die reeds in het fabelachtige tijdperk geplaatst wordt. Maar Vyasa is slechts een bijnaam en beteekent *verzamelaar* (*). Wij zijn dus hiermede niet wijzer. Doch volgens Colebrooke wordt deze bijnaam aan *Dwapajana* gegeven, die de Veda's zal verzameld hebben. Maar ook van dezen laatsten is verder niets bekend, en zelfs Colebrooke bekent (†), dat het ons nog geheel aan daadzaken ontbreekt, om het tijdpunt, waarin zij verzameld werden, of waarin het grootste gedeelte derzelve ontworpen werd, met eenige zekerheid te bepalen. Doch kunnen wij ons over eene zoodanige onzekerheid verwonderen? Is het met de Mozaische schriften en met de Zendavesta anders gelegen? Zij zijn aanwezig en in stand gebleven; doch derzelver oorsprong verbergt zich in de nevelen der eeuwen.

Ten derde: Vraagt men intusschen evenwel naar den ouderdom der Veda's, zoo zijn er velerlei gewigtige gronden voor de hand, om deze verre in de hooge oudheid te doen opklimmen. De Veda's zijn zeker het oudste werk der Sanskritische letterkunde. Dit toont derzelver verouderde taal reeds aan, die aan de overzetting en verklaring van dezelve zulke groote hinderpalen in den weg legt. Voorts worden de Veda's in alle, zelfs in de oudste, schriften van het Sanskrit reeds als aanwezig vermeld, en ontelbare plaatsen daaruit bijna op iedere bladzijde aangehaald (‡). Het zal beneden duidelijker blij-

(*) *As. Res. VIII. p.* 378, 392, 488.
(†) *As. Res. VIII. p.* 489. (‡) *As. Res. VIII. p.* 482.

blijken, welk een groot deel der Sankritische letterkunde in het algemeen in dezelve vervat is. Eindelijk is bij iedere Veda eene verhandeling gevoegd, die de inrigting van den almanak verklaart, om den tijd van zekere godsdienstige gebruiken te bepalen. Dezelve is ingerigt voor de vergelijking van den loop der zon en maan met het burgerlijke jaar, en verraadt duidelijk, dat dezelve in de kindschheid der sterrekunde vervaardigd is (*).

Ten vierde: Maar het sterkste bewijs voor den hoogen ouderdom der Veda's is mijns bedunkens daarin gelegen, dat in dezelve in het geheel geen spoor der tegenwoordige sekten van Siwa en Krishna gevonden wordt. *Colebrooke* (†) merkt zulks uitdrukkelijk aan, daar hij zegt: „In geen gedeelte der Veda's, met uitzondering van de laatste afdeelingen der Atharveda, (die juist daarom voor onecht moeten gehouden worden) heb ik het minste spoor van de vereering van Rama en Krishna, als afstammelingen van Vishnoe, aangetroffen." Geeft ons dit geen regt tot het resultaat, dat de Veda's boven het ontstaan dezer sekten opklimmen, die toch,

(*) *As. Res. VIII. p.* 489. Dezelve heet *Jyotisch.* De daarin gebruikte tijdrekenkundige kring (*yuga*) is slechts van 5 jaren. De maanden zijn maan-maanden; doch in het midden en op het einde van het tijdperk van vijf jaren is eene invoeging door de verdubbeling van ééne maand. Colebrooke haalt eene plaats aan uit den almanak der tweede Veda, die eene bepaling van het toenmalige punt van den zonnestand bevat, hetwelk op de 14*de eeuw vóór* het begin onzer tijdrekening past. *l. l. p.* 493. Ik moet dit onderzoek aan de sterrekundigen overlaten.

(†) *As. Res. VIII. p.* 494.

toch, zoo als reeds uit de aanmerkingen over de gedenkteekens der bouwkunst blijkt, van eenen hoogen ouderdom moeten zijn? Maar tevens verklaart ook deze aanmerking, hoe de onderscheidene sekten der Hindo's desniettemin al de Veda's als de bron hunner leer kunnen aannemen, zoo wel als de verschillende belijders van onzen godsdienst onze heilige schriften.

Ten vijfde: Indien de Veda's nogtans in eenen hoogen ouderdom moeten terug geplaatst worden, kunnen zij in den loop van den tijd, sedert dat zij geschreven werden, niet veel veranderd, noch vervalscht zijn? Dit schijnt zooveel te waarschijnlijker, dewijl, volgens het verhaal der Indiërs, Vyasa verscheidene leerlingen had, die ieder wederom hunne kweekelingen, en deze andere, onderrigteden, zoodat op deze wijze eindelijk zoo vele groote veranderingen in den tekst, of in de wijze om dezelve te lezen en op te zeggen, ontstonden, dat er niet minder dan 1100 verschillende scholen opgerigt werden, waar men in de kennis der heilige schriften onderwees (*). Wanneer men deze opgaaf ook slechts nemen wil voor dat gene, wat zij is, zoo moet toch hieruit het vermoeden van groote veranderingen ontstaan. Alzins zoude eerst de vergelijking van vele exemplaren hier eenig licht kunnen verschaffen; doch vooreerst hebben deze veranderingen grootendeels alleen op den uiterlijken voordragt betrekking; zoo veel te meer, daar deze volgens het bovenstaande als de hoofdzaak beschouwd wordt; doch verder kunnen zulke veranderingen ook

(*) *As. Res. VIII. p.* 382.

ook bezwaarlijk nieuw; maar moeten reeds zeer oud zijn, of, met andere woorden, de tegenwoordige tekst der Veda's moet reeds eenen hoogen ouderdom bereikt hebben, welke veranderingen dezelve ook vroeger mag ondergaan hebben. Dit toonen in de eerste plaats de ontelbare aanhalingen, die zelfs reeds in de oude schriften, even als in de tegenwoordige Veda's, gelezen worden; voorts dragen de Veda's in de oude kantteekeningen, waarmede zij voorzien zijn, de punten harer echtheid bij zich. De Indiërs zeggen, dat een met kantteekeningen voorzien werk eerst voor vervalschingen beveiligd is, dewijl de kantteekenaar iedere plaats opmerkt en ieder woord verklaart (*). Zelfs ook de streng voorgeschrevene wijze, waarop de Veda's volgens bepaalden rhythmus of melodiën gelezen, of gezongen moeten worden, maakte de vervalsching moeijelijker, ja maakt dezelve bijna onmogelijk, naardien zulks terstond moest opgemerkt worden.

Ten zesde: De Veda's, terwijl zij, even als de Zendavesta, grootendeels een voorschrift van plegtigheden bevatten, vooronderstellen dus eenen zekeren eerdienst, die, aan gebruiken en aanroepingen gebonden, aan eene priester-kaste toevertrouwd is. Deze eerdienst heeft intusschen betrekking op eenen godsdienst, welks grondslag, volgens de overeenstemmende verzekering van allen, die zich daarmede bezig houden, het geloof aan eene eenige Godheid is (†), die zich echter in de groote voorwerpen

(*) *As. Res. VIII. p.* 480 *sq.*

(†) *As. Res. VIII. p.* 396. Jones, Paullino, alsmede de Deensche zendelingen verklaren hetzelfde in hunne be-

pen der Natuur openbaart, die onder velerlei benamingen als goden aangeroepen worden. Wij mogen alzoo den godsdienst der Veda's in dezen zin eenen natuur-godsdienst noemen. Maar hij is te gelijk, en dit is deszelfs nationale eigenschap, met de fijnste bespiegelingen doorweven, waaraan de Upanischads zoo rijk zijn. In deze, in eene geheimzinnige duisternis gehulde, leeringen en bespiegelingen over het oneindige; over den oorsprong en de natuur der dingen; over het uitvloeijen en wederkeeren der wezens in de godheid, vond eene natie, die tot stille bespiegelingen genegen was, zulk een ruim voedsel voor haren geest, dat zij daardoor niet zelden tot eene sombere geestdrijverij gebragt werd. Hoe moeijelijk deze gedeelten der Veda's, die de Upnekhat bevat, ook te verstaan zijn, zoo vereischen zij toch slechts eene matige beoefening, om ons den eenen hoofdtrek van het geestige karakter dezer merkwaardige natie, hare zucht tot bespiegelingen, volkomen te verklaren.

Ten zevende: De Veda's waren dus wel de bron van den Indischen godsdienst, doch geenzins der Indische fabelleer. De bron van deze is, zoo als onder nader blijken zal, het Indische heldendicht. De goden, aan welke de aanroepingen in de Veda's gerigt zijn, zijn wel vele, doch het zijn voorwerpen der Natuur, als personen voorgesteld, en men kan dezelve volgens de eigene kantteekeningen der Veda's op drie terug brengen (*): Het vuur, de lucht

berigten. Het wordt insgelijks door vele plaatsen uit den *Upnekhat* bevestigd.

(*) COLEBROOKE *As. Res. VIII. p.* 396. heeft de oorspron-

nacht en de zon; die wederom slechts als openbaringen van één oorspronkelijk wezen moeten beschouwd worden. Er komen wel in eenige plaatsen de eerste grondtrekken van mythen voor, die de dichters uitvoeriger behandelen, doch nergens de geliefkoosde legenden van deze sekten, die den Lingam of Krishna vereeren (*). Daaruit ontstaat dus van zelve een oorspronkelijk onderscheid tusschen den godsdienst der priesters en dien des volks; waarmede geenzins ontkend wordt, dat beide in zekere betrekkingen met elkanderen en in zekere evenredigheid tot elkanderen staan, welker ontwikkeling den navorschers van den Indischen godsdienst moet overgelaten blijven (†). De Veda's zijn de bronnen van den godsdienst der priesters; doch

spronkelijke plaats en de vertaling er van gegeven. Men vergelijke daarmede de eerste der drie verhandelingen van COLEBROOKE: *On the religious ceremonies of Hindus. As. Ref. Vol. V.*, die de dagelijksche gebruiken en gebeden van eenen Bramin bevat. Zij zijn aan de zon, aan het vuur, aan het water enz. gerigt; niet aan Vishnoe, Siwa enz., offschoon derzelver namen een paar malen vermeld worden. Daarentegen dikwijls aan Brahma, als den eersten en onveranderlijken. „*Brahma is truth, the one immutable being*" *etc. p.* 362. Eerst nadat de sekten van Vishnoe en Siwa ontstaan waren, werd hun eerdienst aan dien van Brahma voorgetrokken; want die des laatsten is slechts geestelijk, die der beide andere zinnelijk.

(*) COLEBROOKE *p.* 398. *Not.*

(†) De evengemelde verhandeling van COLEBROOKE *As. Ref. Vol. V.* bevat tevens, offschoon dezelve niet stellig den godsdienst des volks en dien der priesters onderscheidt, de gewigtigste bijdragen en ophelderingen.

doch zij kunnen geenzins als de bronnen van den godsdienst des volks beschouwd worden. Ook is derzelver lezing niet eens aan het volk geoorloofd. De Braminen mogen en moeten dezelve lezen en verklaren; het is hun roem in de Veda's ervaren te zijn; de daarop volgende kasten mogen dezelve slechts hooren, of ten hoogste lezen, en de mindere kasten, de groote hoop, mogen dezelve niet eens hooren lezen. Op deze wijze hield de kaste der Braminen het altijd in hare magt, om de overige zooveel of zoo weinig daarvan mede te deelen, als zij goed vond. Maar is eene zoo afgetrokkene leer, als die der Upanischads, er toe geschikt, om eene volksleer te worden, zelfs dan, wanneer men die daartoe maken wilde? Ligt het over het algemeen niet in den aard der zaken, dat bij eene natie, waar eene naauw vereenigde priester-kaste zich in het bezit van heilige schriften bevindt, ook een onderscheid tusschen den godsdienst der priesters en dien des volks bestaan moet?. De naspeuringen over de Aegyptenaars zullen tevens de waarheid en het gewigt dezer aanmerking nog in een helderder licht plaatsen.

Ten achtste: Er ontbreekt echter veel aan, dat deze oude leer en godsdienst der Veda's zich zelven onder de Braminen in hare zuiverheid in stand zou gehouden hebben. Hoe zoude zulks ook mogelijk geweest zijn, daar de zoo hoogst duistere en geheel verouderde tongval der Veda's, inzonderheid der drie eerste, het lezen derzelve ook voor de Braminen ten uiterste moeijelijk maakt (*), en zelfs ha-

(*) *As. Res. VIII. p. 497.*

hare zeldzaamheid in Indië het slechts voor weinigen mogelijk maakt? „Veel, dat de Veda's leeren," zegt *Colebrooke* (*) „is thans verouderd; deszelfs plaats is door andere godsdienstige instellingen en gebruiken vervangen; godsdienstige boeken, op de Purana's gegrond, en gebruiken uit eene onzuivere bron, de Tantra's, ontleend, hebben grootendeels de gebeden der Veda's in onbruik gebragt. De dienst van Rama en Krishna is op dien der elementen en planeten gevolgd." Dit werpt dus ook eenig licht op het ontstaan der *sekten* onder de Hindo's. Het onderscheid van de lezing en verklaring der Veda's konde verschillende *scholen* onder de Braminen tot stand brengen, zoo als volgens het bovengemelde ook heeft plaats gehad (†); doch de verschillende sekten onder het volk konden hieruit niet voortkomen. Deze hebben betrekking op den eerdienst van goden, die niet in de Veda's, maar in de Indische heldendichten, schitteren. Gelijk als Homerus en Hesiodus het waren, die, zoo als Herodotus reeds opmerkt, den Grieken hunne goden vormden, even zoo waren het ook de groote heldendichters der Indiërs, die den Indischen volksgodsdienst, ten minste voor het grootste gedeelte, deszelfs goden gaven. Slechts mogen wij hierbij niet onopgemerkt laten, dat deze goden zelve tot de Braminen-kaste behoorden; waardoor dus niet slechts in het algemeen de oorspronkelijk naauwe betrekking verklaard wordt, waarin de godsdienst der priesters en des volks stonden, maar ook hoe, toen de

(*) Colebrooke *As. Res. VIII. p.* 495. 496.
(†) Zie boven bladz. 121.

de oude godsdienst des Veda's in de Braminen-kaste verbasterde, de godsdienst der priesters met dien des volks als ware het in een smeltenkonde.

Den oorsprong der sekten geschiedkundig te verklaren, en volgens den tijd te bepalen, is ons zeker niet mogelijk. De twee sekten van Siwa en Vishnoe zijn thans wel over het algemeen de uitgebreidste, doch geenzins de eenige. Nevens dezelve bestaat die van Ganesa en meer andere (*). Uit den innerlijken aard en de voorwerpen van den eerdienst wordt het zekerlijk zeer waarschijnlijk, dat de sekte van Siwa, die den Lingam vereert, de oudste, en in het algemeen welligt de oude volksgodsdienst is, terwijl daarentegen die van Vishnoe, als vereerster van Krishna, eerst aan eene hervorming haren oorsprong te danken heeft, welker doel was, om den grofzinnelijken eerdienst meer te verfijnen. Doch de sekte van Krishna staat tevens in eene zoo onoplosbare verbindtenis met het Indische Epos, welks hoofdonderwerp de geschiedenis der menschwording van Vishnoe als Krishna is, dat men deszelfs eerdienst wel te regt eenen dichterlijken godsdienst noemen kan, zoo als hier onder uit de nasporingen over het Indische Epos nog nader blijken zal. De proef, die *Jones* tot de tijdsbepaling van den oorsprong der sekte van Krishna genomen heeft, die volgens deszelfs verschijning 1200 jaren vóór Chr. moet gesteld worden, berust op zeer

(*) Men zie hierover inzonderheid COLEBROOKE in *As. Res. VII. p. 279 sq.* — Zie boven de noot bl. 23. D.

zeer zwakke gronden, even als die der verschijning van Budda twee eeuwen later (*).

Wat wij van den laatsten met zekerheid weten, is alleen, dat ook hij de stichter eener sekte werd, die eens in een groot gedeelte van Indië moet geheerscht hebben; welker leer en eerdienst evenwel met die der Bramhinen streed, zoodat er een doodelijke haat tusschen hen ontstond, die met de verdrijving der Buddisten uit Indië eindigde. Maar hoe vele en welke gewigtige vragen hierbij nog onbeantwoord blijven, is opmerkzaam. Het is niet alleen de tijd van derzelver ontstaan, (waaromtrent, volgens alle bijgebragte gissingen, nogtans de grootste kenner van het Sanskrit, *Colebrooke*, het slechts als zijn *gevoelen* durft opgeven, dat dezelve wel later is dan de Veda's, maar ouder dan het ontstaan den sekten van Siwa en Krishna (†)) welke twijfelachtig is; alhoewel reeds daaruit blijkt, dat zij zeer oud moet zijn, dat volgens de bovengemaakte aanmerkingen verscheidene der oudste rotstempels aan Budda toegewijd waren. Maar een ander gewigtiger bewijs ligt hierin, dat de Buddisten reeds in de Ramajan (schoon ook slechts, zoo verre wij dezelve bezitten, eene enkele maal) vermeld, en met de atheisten, dat is, de vijanden der Braminen, die de leeringen, uit de Veda's afgeleid, ont-

(*) *Works of* JONES *I. p.* 29. Namelijk volgens eenige opgaven der bewoners van Cashmir.

(†) *As. Res. VIII. p.* 495. De gronden voor de hooge oudheid van den Veda-godsdienst zijn door hem op nieuw uit elkanderen gezet in: *Observations on the Jains, As. Res. IX.* 293. *etc.*

ontkennen, op denzelfden trap geplaatst worden (*). Het blijkt dus daaruit duidelijk, dat, toen de Ramajan gedicht werd, de sekte der Buddisten niet alleen reeds bestond, maar ook als de vijanden der Braminen beschouwd werd. Ook de betrekking hunner leer op die der Braminen, en nog meer de geschiedenis hunner vervolging en verdrijving uit Indië, ligt in eenen duisteren nevel gehuld. Colebrooke zoekt het verschil hunner leer hierin, dat zij de bloedigen offers zouden hebben willen afschaffen, of ten minste zeer beperken, waardoor de Braminen de winst van het offervleesch zouden gemist hebben (†). Offchoon ik dit niet ronduit ontkennen wil, zoo schijnt het mij toch toe, dat men nog een ander gewigtiger punt vooräf in overweging moet nemen. De dienst van Budda heerscht nog op Ceylon; voorts in geheel Indië aan gene zijde, in zoo verre, als op het Maleische schiereiland het Islamisme niet ingedrongen is, in Tibet niet minder; ja zelfs de dienst van Fo in Sina, die daar de volks-godsdienst, is, zal die van Budda zijn (‡). Deze stellingen vereischen wel

(*) *Ramajan P. III. Sect. LXXVI. p. 452. As an Atheist, fallen from the path of rectitude! As a thief so is a Bouddist.* Deze geheele afdeeling, waarin de Bramin Javali tegen Rama het masker van eenen atheist en Buddist aanneemt, is voor dit onderwerp zeer leerzaam. Het is bovenäl de verwerping der dooden-offers door de overblijvende kinderen, dus de vermindering der huwelijken, die het afgrijzen der Braminen verwekt.

(†) Colebrooke *l. l.*

(‡) *Works of* Jones *I. p.* 104.

wel gedeeltelijk nog een nader onderzoek en vergelijking, dan, voor zoo verre mij bekend is, reeds in het werk gesteld zijn geworden; doch is het zoo, dan valt ons hier een groot onderscheid van den godsdienst der Braminen in het oog. Alle deze volken hebben geene *indeeling in kasten.* Verwierp dus de leer van Budda deze misschien geheel? De hoogere kasten, vooräl die der Braminen, vòorzeker, en op de mindere komt het zoo veel niet aan. Dus zoude men hieruit reeds den haat der Braminen tegen dezelve kunnen afleiden. Maar hierbij komt eene tweede, nog gewigtigere, omstandigheid. Waar de dienst van Budda heerscht, treedt eene priesterorde in de plaats der priesterkaste, en wel eene monniken-orde, die onder verschillende benamingen, der Talapoins in Ava en Pegu, der Gylongs in Tibet, en andere, zich over deze landen verspreid heeft. Dezelve is in eenige derzelve, zoo als in Tibet, de onmiddelijke regeerster des lands, in andere, zoo als in Ava, (het rijk der Birmans) en in Ceylon, heeft of had dezelve eenen grooten staatkundigen invloed. Doch als monniken-orde, die niet door de geboorte, maar door de opneming, zich staande houdt, zijn deszelfs leden doorgaans tot den ongehuwden staat verpligt en wonen in kloosters (*). De Braminen daarentegen leven niet alleen in den echt, maar dezelve is voor hen zelfs een godsdienstpligt. Men moet

(*) De aangehaalde kloosters op Ceylon zijn die van Malvathe en Asgiri. DAVY *p.* 47. . Over de kloosters der Birmanen en Tibetanen geven SYMES en TURNER in hunne reizen berigt.

moet huisvader zijn, om de offers te brengen, om tot de heilige boetdoeningen te kunnen geraken. De hoop van kinderen te krijgen is de wensch, waarvan, om zoo te ſpreken, het geheele geluk der Indiërs afhangt; niet alleen met betrekking tot dit leven, maar ook wegens de dooden-offers, die de kinderen verpligt zijn te brengen, en waarvan het lot der overledenen afhangt, ook in het toekomende. Welk eenen twist moest er dus niet ontſtaan, toen de dienst van Budda zich begon uit te breiden? Zeker heviger dan die, welken de invoering van den ongehuwden ſtaat in het westen te weeg bragt. Eene geſchiedenis van deszelfs vervolging en verdrijving uit Indië hebben wij tot heden niet, en reeds daaruit kan men met waarſchijnlijkheid de gevolgtrekking afleiden, dat ook deze in een zeer vroeg tijdperk moet plaats gehad hebben. Wanneer latere ſchrijvers dezelve in de eerſte of tweede eeuw onzer tijdrekening willen laten afdalen, dan ſchijnt mij zulks op niet veel meer dan op eene bloote gisſing te berusten. Het is wel waar, dat men in de middeneeuwen nog eenige ſporen van denzelven in Indië vinden wil (*); doch deze zijn op zich zelve toch zeer onzeker, en als ook al hier of daar in eenige ſtreek van Indië een gering overblijfſel van denzelven is in ſtand gebleven, zoo wordt hierdoor eene veel vroegere vervolging en verdrijving toch niet uitgeſloten.

De Indiërs beſchouwen de Veda's als de bron

zoo-

(*) Gedeeltelijk in de verklaarde opſchriften, (zie boven bladz. 82.) deels in de berigten der twee Arabiſche reizigers in Indië in de 9de eeuw bij RENAUDOT, p. 102.

zoowel van hunne wetgeving, als van alle weten-ſchappelijke kennis. In welk eene naauwe betrekking godsdienst, wetgeving en wetenſchappen gewoonlijk bij de Oosterſche volken ſtaan, vooräl bij die, waar zij gezamenlijk in de handen eener priesterkaste zijn, is reeds bij de Perzen aangetoond, en zal bij de Aegyptenaren nog duidelijker blijken. De vraag, die hier ter beantwoording blijft, is wederom: In hoe verre wij de bronnen dezer kennis bezitten en dus tot derzelver beoordeeling in ſtaat zijn?

Het was de *wetgeving* der Indiërs, die, en zekerlijk met volkomen regt, de opmerkzaamheid der Engelſchen bovenäl tot zich trok. Dit was juist geen enkele zucht tot navorſching van oudheden, doch zij moesten de wetten eener natie, die zij wenschten te regeren, leeren kennen. Maar dewijl de Indiërs zelve hunne wetten, als uit de hooge oudheid afkomſtig, beſchouwden, zoo leide deze ſtudie ook onvermijdelijk tot de naſpeuring van eenen hoofdtak der Sanskritiſche letterkunde terug. De ſtichter der Aziatiſche maatſchappij maakte zelf dit tot zijne geliefkoosde bezigheid. Onder zijn opzigt, en met eene voorrede van hem verrijkt, verſchenen de *Inſtellingen der Indiſche wetten* (*) in het licht, die naderhand door Colebrooke's bearbeiding van een nog grooter werk gevolgd werden, na-

(*) *Inſtituts of Hindu Law; or the ordinances of Menu according to the gloſs of Culluca, containing the Indian Syſtem of Duties, religious and civil. Verbally translated, from the original Sanskrit; with a preface by Sir* WILL. JONES. *Calcutta* 1796. 8.

namelijk de *Indische Pandecten* (*), namen, die wij des te liever behouden, dewijl Jones zelf door deze de betrekking uitdrukt, waarin het groote en kleine werk tot elkanderen staan (†). Voor de algemeene beschouwing der Indische wetgeving is nogtans het eerste voor ons het belangrijkste, naardien het door de hooge oudheid, aan hetzelve toegekend, zoo merkwaardig wordt, en van de Indische pandecten slechts de titels van de overeenkomsten en van het erfregt uitgewerkt zijn geworden.

De *wetten van Menu* bevatten in twaalf afdeelingen zoowel de voorschriften van het openbare, als bijzondere regt. Dezelve worden aan Menu, met wien de rij der fabelachtige koningen begint, den kleinzoon van Brama en den vader van Brigu, toegeschreven; waarmede, volgens de Indische wijze van spreken, niets anders kan gezegd worden, dan dat zij van eenen goddelijken oorsprong en het oudste wetboek der natie zijn. Brigu maakt dezelve aan de Wijzen of Rischi's bekend, die hem deswege ondervragen (‡). Zij staan in de naauwste betrekking

(*) *A Digest of Hindu Law, on contracts and successions; with a commentary by Jagunnatha Fercapanchanana. Translated from the original Sanscrit by* H. T. Colebrooke *Esq. in three Volumes. London* 1801. 8. In dezelve worden vooreerst altijd de teksten der oude regtsgeleerden, *Menu*, *Sancha*, *Vrisespati* en andere, opgegeven, waarop dan de verklaringen der uitleggers volgen. Het erfregt wordt daardoor bijzonder gewigtig, dewijl het ook de wetten over de familie-betrekkingen, van man en vrouw, van ouders en kinderen enz., bevat.

(†) *Instituts etc. Preface p. IV.*

(‡) *Instituts etc. Preface p. VIII.*

king tot de Veda's, ten minste tot de drie eerste, die bijna op iedere bladzijde aangehaald worden; te regt kan men dus zeggen, dat zij uit dezelve afgeleid zijn, en de Veda's als de bron der wetgeving beschouwd worden (*). Zij moeten dus wel later zijn dan de Veda's; doch ook bij dezelve zal men zich ligtelijk overtuigen, dat zij niet het werk van één mensch, ook bezwaarlijk van één tijdperk, zijn konden, maar dat zij reeds lang praktisch in gebruik waren, alvorens zij bijeenverzameld en in schrift gesteld werden. Zij zijn eene mengeling van ruwheid en beschaving, en schoon vele derzelve, vooräl der strafwetten, nog de kindschheid der staatkunde schijnen te verraden, zoo veronderstelt het geheel toch reeds in eenen Aziatischen zin eenen toestand van maatschappelijk leven, die reeds veel beschaving vordert. De verdeeling in kasten verschijnt reeds volkomen beschaafd; de wetten, die de godsdienstige plegtigheden regelen, zoo als de Veda's dezelve leeren, zijn in beoefening, en de heerschappij der Braminen is volkomen gegrond, ofschoon de koningen niet uit derzelver midden zijn; de betrekkingen der eigendommen zijn reeds zeer menigvuldig en ingewikkeld; het geld komt voor als het gewone middel van ruiling, volgens hetwelk de straffen ook het meest bepaald worden. Dus over het algemeen is de wetgeving geenzins zoo eenvoudig, dat men dezelve uit de eerste kindschheid der natie zoude hunnen afleiden.

Maar

(*) *Instituts etc. p.* 18. „ De oorsprong der wetten zijn de Veda's, welke wet en voor wien Menu die ook gaf, is in de Veda's volkomen opgehelderd."

Maar aan den anderen kant ontbreekt het toch niet aan in- en uitwendige bewijzen, die het waarschijnlijk maken, dat aan deze wetgeving alzins een hooge ouderdom moet toegekend worden. Vele der bewijzen, die wij voor de oudheid der Veda's bijgebragt hebben, zijn insgelijks op de wetten van Menu toepasselijk. Vooreerst *de taal*. De wetten van Menu zijn in dichtmaat, wel is waar in het Sanskrit, doch even als de Veda's in een zeer verouderd, offchoon niet *zulk* een verouderd, Sanskrit opgesteld, terwijl het, volgens de uitdrukking van Jones, tot het Sanskrit der klassike dichters omtrent in eene gelijke betrekking staat, als het Latijn van Lucretius tot het Latijn in de wetten der twaalf Tafelen (*). Voorts sluiten de wetten van Menu, met opzigt tot den godsdienst en eerdienst, naauwkeurig aan de Veda's aan. Dezelfde goden, echter niet die, welke de dichters vereeren, komen in dezelve voor. Ten derde, dus ook geen spoor van de sekten, over welke boven gehandeld is, en waarin de Hindo's ingevolge hiervan zich verdeelden. Eindelijk, de lange reeks der kantteekenaars en uitleggers der wetten van Menu leidt ons van zelve tot eenen hoogen ouderdom terug en regtvaardigt het algemeene gevoelen der natie, dat dezelve als het oudste harer wetboeken aanmerkt (†).

Met

(*) *Praeface p. VI.*

(†) De inhoud dezer kantteekeningen en verklaringen der oude wijzen (Munis) over Menu heet *Derma Sastra* of stelsel van wetten. Één der voornaamsten onder dezelve is Culluca; wiens uitleggingen met den tekst uitgegeven zijn.

Met dit alles hebben wij zeker nog geene meer bepaalde opgaaf omtrent den ouderdom der wetten van Menu, dat is, de verzameling derzelve in hare tegenwoordige gedaante. Intusſchen heeft Jones getracht te bewijzen, dat zij omtrent 880 jaren vóór het begin onzer tijdrekening zouden kunnen verzameld zijn; doch dat de hoogſte ouderdom, dien men aan dezelve zou kunnen toekennen, niet boven de 1280 opklimt. Om dit te bewijzen neemt Jones aan, dat de Jayus-Veda, volgens eene rij van leermeesters en ſcholieren, die daarin gevonden wordt, in verband met eene ſterrekundige opgaaf over het toenmalige punt van den zonneſtand, niet boven het jaar 1580 vóór het begin onzer tijdrekening zou kunnen opklimmen (*). Dat voorts de betrekking van de taal der Veda's tot die van Menu, volgens de overeenſtemming der veranderingen van de Latijnſche taal, zoo als wij die uit de fragmenten der wetten van Numa tot die der twaalf Tafelen kennen, drie eeuwen vereischt heeft, en derhalve de wetten van Menu omtrent 1280 jaren vóór Chr. moeten geplaatst worden. Ofſchoon eene volledige toetſing dezer ſtellingen niet door mij in het werk geſteld kan worden, dewijl zij niet alleen een ſterrekundig onderzoek, maar ook eene kennis van het Sanskrit en wel uit de verſchillendſte tijdperken veronderſtelt, zoo voelt ieder Lezer toch gewis het onzekere en wankelbare dezer opgaven, als men ook ſlechts de overeenſtemming van het gelijke tijdvak tusſchen de veranderingen van het Latijn en het Sanskrit in over-

(*) *Preface p. V. VII.*

overweging neemt, daar toch de veranderingen eener taal door den invloed van zeer verschillende oorzaken nu spoediger dan langzamer volgen kunnen, gelijk de geschiedenis onzer eigene moedertaal daarvan een opmerkzaam voorbeeld geeft.

De vraag: In hoe verre eene *wijsbegeerte* onder de Indiërs is tot stand gekomen, kunnen wij wel eenigermate, doch geenzins zoo beantwoorden, dat wij deze wijsbegeerte uit hare schriften zelve volledig kunnen betogen; hetwelk wij bovendien, wanneer het ook mogelijk was, aan de geschiedschrijvers der wijsbegeerte zouden moeten overlaten. Tot hiertoe is er nog geene hunner wijsgeerige *Sastra's* vertaald, of ook slechts bij wijze van uittreksels medegedeeld geworden. De eenige, aan Vyasa toegeschrevene, die Jones las, was kort, zeer duister, en bestond in reeds gewijzigde uitspraken van vonnissen (*). Van hunne leerdichten zullen wij hier onder nog nader spreken. Het naauwkeurigste berigt dienaangaande geeft de Ayeen Acberi, die de negen verschillende scholen doorloopt en de schriften, waarop dezelve gegrond zijn, aanhaalt (†). Voor den navorscher der Indische oudheidkunde is deze *afgeleide* bron alzins reeds eene troebele bron; nogtans kan men uit dezelve toch een algemeen overzigt der Indische wijsbegeerte scheppen, en vooräl de vraag beantwoorden, of de Indiërs eene wijsbegeerte hadden, die van hunnen godsdienst verschilde? Dan of veel meer hunne wijsbegeerte van hunnen priester-godsdienst

(*) Jones *Works I. p.* 103.
(†) *Ayeen Acberi II. p.* 406. *sq.*

dienst afgeleid was? Na de beschouwing dezer berigten zal wel niemand in twijfel staan, om deze vragen anders te beantwoorden, dan dat de band tusschen godsdienst en wijsbegeerte hier zoo naauw was toegehaald, als men zulks bij eene naauwverbondene priesterkaste reeds bij voorraad verwachten kon, en dat de Veda's dus niet minder zoowel de laatste bronnen der wijsbegeerte, als die van den godsdienst waren. Dit leert reeds de omstandigheid, dat de hoofdschool der Indische wijsbegeerte op Vyasa, den verzamelaar der Veda's en leeraar der Jaimini's, teruggeleid wordt, wiens schrift door deszelfs naam *Vedanta* reeds de naauwe betrekking met de Veda's aantoont, als de bron, waaruit hunne leer ontsprongen is(*). De Upanischads geven door hunne fabelachtige duisterheid eene overvloedige stof tot bespiegeling. Het kon niet anders zijn, dan dat hier verschil van gevoelens ontstond, en daaruit dus de onderscheidene sekten voortsproten, die de Ayeen Acberi optelt en onderscheidt. Zekerlijk is het hier, waar het navorschende karakter dezer natie, dat met deszelfs neiging tot het bespiegelende leven in zulk eene naauwe verbindtenis staat, ten duidelijkste getoond wordt. Maar juist deze onverbreekbare band tusschen wijsbegeerte en godsdienst leert ons reeds, dat eene vrije ontwikkeling van den wijs-

(*) JONES *Works p.* 165. Hoe wankelbaar onze oordeelvellingen over de wijsgeerige stelsels nog zijn moeten, zal hem duidelijk worden, die, wat Jones hier over de leer van Jaimini zegt, met datgene vergelijken wil, wat daarover in de *Ayeen Acberi II. p.* 428. *sq.* gevonden wordt.

wijsgeerigen geest, zoo als het Westen dien kent, hier niet kan verwacht worden. De Indische wijsbegeerte schijnt eenen gelijken loop met de schoolsche wijsbegeerte der middeneeuwen genomen te hebben. Zij is even zoo spitsvindig, als deze, werd even zoo bij voorkeur tot eene redeneerkunde, en het onderscheid der scholen schijnt op even zulke fijne onderscheidingen te berusten, als dit bij deze het geval werd. Alzins is er bij de Indiërs ook wel eene praktische wijsbegeerte tot stand gebragt; de zedekunde is niet geheel veronachtzaamd geworden; doch hunne zedekundige schriften schijnen niets meer dan bloote grondstellingen, of ook leeringen, in dichtmaat gehuld, te bevatten. Werken, die met die der stichters en beschavers van het Grieksche zedekundige stelsel vergeleken zouden kunnen worden, zijn ten minste tot hiertoe niet bekend geworden.

Op eene gelijke wijze, als de Veda's als de bronnen der wijsbegeerte beschouwd worden, is het ook met de overige wetenschappen en kunsten gelegen, die de vier *Upaveda's* bevatten; namelijk de geneeskunst, de toonkunst, in eenen meer uitgebreiden zin des woords, waaronder tevens de maatkunde (*metrica*) en danskunst begrepen worden; de krijgskunst en de bouwkunst, die in het algemeen de werktuigelijke kunsten omvat. Zij worden beschouwd, als onmiddelijk uit de Veda's afgeleid (*). Geene der Upaveda's is tot heden bekend

(*) Jones, *on the litterature of the Hindus*, *Works I.* p. 358. De uitdrukking Upaveda's zegt zooveel als onder-

kend gemaakt, en van de zoo even gemelde kunsten is de *muzijk der Indiërs* de eenige, over welke wij geleerde navorschingen, die uit de bronnen geschept zijn, bezitten. De verhandeling van *Jones* over dit onderwerp (*), die in de overzetting van den vrijheer *von Dalberg* door aanmerkingen en bijvoegsels zoo zeer verfraaid en verrijkt is geworden (†), levert de bewijzen op, in welk eene naauwe betrekking de muzijk met den godsdienst stond. Zoo als wij hier boven reeds aangemerkt hebben, is een gedeelte der lofzangen van de Veda's alleen voor het gezang bestemd; is er wel meer noodig, om deze naauwe betrekking te toonen?

De *spraakkunst* van het Sanskrit kan als een tak van de wijsgeerige studiën der Indiërs beschouwd worden. Even als bij de andere wetenschappelijke vakken wordt ook hier één schrijver als de eigenlijke schepper der wetenschap opgemerkt. *Panini*, wiens *Sutra's* de Indiërs ten minste voor het oudste taalkundige werk verklaren, dat zij bezitten, wordt door hen zonder nadere bepalingen toch in de afgelegene tijden teruggebragt, waarin de Wijzen, door de godheid aangedreven, als leeraars der wetenschappen optraden. Hij heet de kleinzoon van Devála, eenen ingegeesten wetgever; doch wij kennen zijne taalkunde niet verder, dan uit de berigten;

der Veda's; Jones vertaalt het door het woord *subscriptures*.

(*) Jones, *on the musical modes of the Hindus*, in *As. Res. III. p. 55. sq.*

(†) *Ueber die Musik der Inder von* F. H. von Dalberg 1802. Met eene verzameling van Indische volksliederen.

ten, die Colebrooke daarvan gegeven heeft (*). Volgens het oordeel van dezen kenner ſtaan al deszelfs deelen in zulk eene naauwe betrekking tot elkanderen, dat dezelve het werk van éénen man zijn moet. Maar dit ſchijnt toch eene voorafgaande oefening van de taal te verraden, en Panini zelf haalt ook meermalen oudere taalkundigen aan. Maar aan den anderen kant ſchijnt toch de opgaaf van den *hoogen* ouderdom van dit werk, zoowel door uitwendige, als inwendige, kenteekens bevestigd te worden. Door uitwendige, terwijl dit door eene lange reeks van uitleggers uit zeer verſchillende tijdperken opgehelderd is (†), zoodat men het in eenen zekeren zin als de gemeenſchappelijke bron der beſtaande taalkundige werken der Indiërs beſchouwen kan; door inwendige, wegens het korte en duistere van deszelfs voorſchriften, die derzelver uitlegging volſtrekt onontbeerlijk maakten (‡). Eene meer bepaalde opgaaf over den ouderdom van dit werk zal oogenſchijnlijk dan eerst kunnen gegeven worden, als wij de betrekking, waarin deszelfs regels tot de taal der Veda's en tot die der latere klasſike dichters ſtaan, nader kennen.

Het

(*) Colebrooke, *in Aſ. Reſ. VII. p.* 202. *ſq.* Het is in Calcutta onder den titel: Panini, *the grammatical Sutras* 1809. in het licht verſchenen. Doch, zooveel ik weet, zonder vertaling.

(†) De voornaamſte derzelve, *Patanjali*, behoort zelfs nog in de fabelachtige tijden te huis. In zijnen *Maha Bashya*, of groote verklaring (*commentarie*), is ieder der 3996 regels van Panini uitvoerig onderzocht en opgehelderd. Colebr. *l. l. p.* 205.

(‡) Colebr. *l. l. p.* 205.

Het ontwerpen van *woordenboeken* was een gevolg dezer taalkundige studiën. Het beroemdste derzelve is het *Amera Cosha*, welks schrijver *Amara Sinha* aan het hof van Vicramaditya leefde (*). De Parijsche bibliotheek bezit een afschrift daarvan (†), en wij kunnen het met meer zekerheid beoordeelen, dewijl pater Paullino eene vertaling van de eerste afdeeling van hetzelve heeft uitgegeven (‡). Het is een zaakwoordenboek, in verzen geschreven, waarin in 17 afdeelingen de namen der goden, der menschen, der gesternten, der wetenschappen, der bergen, rivieren, enz. verklaard worden, en het heeft wederom stof opgeleverd voor talrijke uitleggers, die zich beijverden, om de afleidingen der woorden uit te vinden, terwijl zij dezelve tot hunne wortelwoorden terug bragten (§).

In het begin dezer afdeeling hebben wij reeds opgemerkt, hoe weinig wij durven hopen, om eene oordeelkundige behandeling van de geschiedenis bij de

(*) Colebrooke, *l. l. p.* 214.

(†) Langlès, *Catalogue des manuscrits Samscrits etc.* *p.* 22.

(‡) *Amarasingha, sectio prima de coelo. Romae* 1798. Deze eerste afdeeling bevat inzonderheid de verklaring van de bijnamen der goden. Dikwijls zijn er geheele plaatsen of rijen van verzen afgedrukt. Naderhand verscheen het gedrukt in Bengalen: *Cosha, or Dictionary of the Sanscrit-language with an English interpretation by* Colebrooke, *Serampour* 1808.

(§) Colebrooke *l. l.* Het getal der wortelwoorden zou, volgens Langlès *l. l. p.* 25, dat van 10,000 niet te boven gaan.

de Indiërs te vinden. Inmiddels verdient dit onderwerp alzins een meer naauwkeurig onderzoek. Deze stelling wil slechts zooveel zeggen, dat in de Indische, dat is, in de Sanskritische letterkunde geene geschiedkundige werken in *dien* zin, zoo als wij deze uitdrukking nemen, te verwachten zijn, even min werken van eigenlijke geschiedschrijvers, dan enkele jaarboekschrijvers.

Het eerste zal men niet ontkennen, dewijl er tot hiertoe niet alleen geene geschiedkundige werken gevonden zijn, maar ook door de Pandits zelve in het geheel niet aangehaald worden (*). Zouden zij dit nalaten, indien zij die bezaten? Zouden zij die voor de Engelschen verborgen hebben, die begerig naar dezelve onderzoek deden? Zou ijdelheid of zucht naar gewin hun die niet overgeleverd hebben? Doch wil men niettegenstaande dit alles hieraan nog twijfelen, zoo zal het onderzoek aangaande het heldendicht daaromtrent de verdere bewijzen geven. Eene oordeelkundige behandeling van de geschiedenis kan onmogelijk onder eene natie tot stand komen, die geene zucht daarvoor koestert, of geene waarde daaraan hecht. Niet om geschiedkundige waarheid, maar om dichterlijke sieraad is het haar te doen. Het verhaal moest niet zoo zeer het verstand, dan wel de verbeeldingskracht, bezig houden. In hoe verre het waarschijn-

(*) In de talrijkste verzameling van Sanskritische schriften buiten Indië, die de Parijsche bibliotheek bezit, vindt men geen enkel geschiedkundig werk. Langlès, *Catalogue de Manuscrits Samscrits*, *p.* 13, zegt dit uitdrukkelijk.

fchijnlijk is, dat bij hare groote heldendichten eenige ware gebeurtenisfen ten grondflag lagen, zal in het vervolg nog duidelijker blijken; doch wil men ook zelfs dit aannemen, dan zijn dezelve toch altijd onder de handen der dichters zoodanig verminkt, dat de gefchiedenis bijna zoo goed als geene winst daaruit trekken kan. Ik beweer niet te veel, als ik zeg, dat de Indiërs niet eens een denkbeeld hebben van dat gene, wat wij eenen gefchiedkundigen ftijl noemen. Vele der boven gemelde opfchriften ftrekken daarvan tot het fprekendfte bewijs (*). Hier, waar de eenvoudigfte dingen te verhalen waren, zoo als het beleenen van landerijen, kan het niet zonder eenen grooten dichtmatigen toeftel gefchieden, en de daden der vorften, die vermeld worden, worden door woordenpraal en door overdrijvingen verminkt, die niemand onzer dichters zich zou durven veroorloven. Zou men bij een volk, waar een zoodanige fmaak heerscht, eene oordeelkundige gefchiedenis willen zoeken?

Al hadden de Indiërs geene gefchiedfchrijvers, zoo konden zij toch jaarboekfchrijvers hebben, zoowel als de andere Oosterfche volken die hadden. Al konde aan de oevers van den Ganges geen Polybius of Gibbon geboren worden, zoo vond men er welligt toch eenen Abulfeda of eenen Mirkhond? Ik wil de mogelijkheid daarvan niet ontkennen; doch tot heden hebben wij nog van geenen zoodanigen gehoord, en zouden de Indiërs

(*) Men moet de boven op bl. 84 vermelde opfchriften in de *Af. Ref.* nazien.

diërs dezelve den vreemdeling minder hebben aanbevolen, dan de Arabieren en Perzen de hunne? Wij mogen dus ten minste dit als bewezen aannemen, dat de Pandits geene soortgelijke kennen; doch zijn zij hun onbekend, waar moet men die dan zoeken of verwachten? Intusschen bespaar ik de verdere beantwoording dezer vragen tot aan het begin der tweede afdeeling, waartoe dezelve behoort; zoo veel te meer, naardien men dezelve eerst, na de opheldering van het heldendicht bij deze natie, eenigermate voldoende beantwoorden kan. Daaruit zal het eerst blijken, dat en in welken zin hunne geschiedenis eene dichterlijke geschiedenis moet genoemd worden.

Even als de geschiedenis is ook de *aardrijkskunde* der Indiërs eene dichterlijke aardrijkskunde. Zij bezitten verscheidene aardrijkskundige werken, ten deele in het Sanskrit, ten deele ook in de volkstaal geschreven, waarvan *Wilford* in het achtste deel der Aziatische Naspeuringen ons een naauwkeurig berigt heeft gegeven (*). Volgens zijn gezeg-

(*) *As. Res. VIII. p. 267. An essay on the sacred Isles in the West*; waarvan slechts de eerste afdeeling, *of the geographical systems of the Hindus*, in dit deel te vinden is. Op *pag.* 269 zegt hij zelf: *With regard to history the Hindus really have nothing but romances, from which some truths occasionally may be extracted, as well as from their geographical tracts.* Des te vreemder is het, dat deze schrijver op den inval kon komen, om te willen bewijzen, dat de heilige west-eilanden der Indiërs de Britannische waren. De ijver en groote vlijt dezes mans werd, helaas! door zijne kritische inzigten be-

zegde bevatten verscheidene der Purana's of mythologische gedichten bijzondere afdeelingen over de aardrijkskunde, die *Bhu-Chanda* of *Bhuvàná Cosa*, afdeelingen over de aarde, heten. Dit zijn de bronnen, waaruit hunne aardrijkskundige kennis, die men in de schriften over dit onderwerp vindt, geput zijn (*). Schriften van deze soort zijn nogtans zeldzaam, dewijl de Braminen derzelver verspreiding zeer tegenwerken. „Zij hebben" zeggen zij „de Purana's, wat hebben zij meer noodig?" Wilford kon zelfs de beide belangrijke werken, die men als den arbeid der twee koningen, het eene van Vicramaditya en het andere van Munja, opgeeft, niet te zien krijgen (†). Eene Indische aardrijkskunde staat dus, met betrekking tot het wetenschappelijke, omtrent op denzelfden trap met eene Grieksche, die uit Homerus en Hesiodus, of uit de Cyclische dichters, geput was. Maar dit sluit echter niet in zich, dat alle aardrijkskundige opgaven *verdicht* zijn. De Indische dichters kenden natuurlijk *hun* land, en verscheidene der aardrijkskundige opgaven, die hierop betrekking hebben, kunnen geschiedkundig verklaard worden. De heilige hoofdrivier, de Ganges, met deszelfs zeven bijrivieren, even heilig als hij; de langs deszelfs oe-

bestierd. Hoe veel zou hij anders hebben kunnen leveren!

(*) Wilford zegt, dat er, behalve het dichterlijke, ook nog wel een modern stelsel der Indische aardrijksbeschrijvers gevonden wordt, doch het is zeker het slechtste der beide. *l.l. p.* 272.

(†) Wilford *l.l. p.* 268.

oevers liggende landen, inzonderheid Magada of Bahar, waar de fabel van Krishna te huis behoort; het hooge, met sneeuw bedekte, gebergte Himalaja in het noorden, het eiland Lanka, of Ceylon, in het zuiden; even als afzonderlijke steden, gelijk Ajudhia of Aude, Kinoge en eenige andere zijn niet te miskennen. Maar de aardrijkskundige namen in het Sanskrit zijn gewoonlijk geheel van de nieuwere onderscheiden, en bij de meeste derzelve erkennen de Engelsche uitleggers zelve hunne onwetendheid. Hierdoor wordt dus de oude Indische aardrijkskunde zelve in eenen zeer duisteren nevel gehuld. Maar dat hunne begrippen van de landen *buiten* Indië, die zij zich als zeven eilanden, of schiereilanden (*Dwipa's*), voorstellen, even als hunne denkbeelden van de gedaante des aardbols, alleenlijk het werk der dichters zijn, blijkt reeds uit de nasporingen en afbeeldingen zoo duidelijk, dat het geen nader bewijs noodig heeft (*).

Het onderzoek over de *sterrekunde* der Indiërs en derzelver ouderdom moet ik den deskundigen in dat vak overlaten, en mij alleenlijk tot eene enkele letterkundige aanteekening bepalen. Zij berust hoofdzakelijk op den ouderdom van de *Surya Siddantha*, het hoofdwerk over de Indische sterrekunde, hetwelk door de Pandits, als het oudste, dat zij bezitten, geroemd wordt. Deszelfs hooge oudheid is door *Bentley* in twijfel getrokken, daar hij poogt te bewijzen, dat dit werk, hetwelk de Pandits aan *Varaha*, éénen der oudste wijzen, of ten minste eenen tijdgenoot van Vicramaditya, toeschrij-

(*) *As. Res. VIII. p.* 376.

schrijven, door *Varaha Mihira*, die in de elfde eeuw leefde, geschreven is (*). Intusschen heeft deze stelling zelfs in Engeland tegenspraak ontmoet, waartegen *Bentley* zich in het achtste deel der Aziatische Nasporingen verdedigt, en bij deze gelegenheid zijne aanvallen op den ouderdom van een groot gedeelte der Sanskritische letterkunde doet, waarop wij naderhand nog zullen terugkomen. Geheel onafhankelijk van deze is de stelling van eenen Duitschen Geleerden (†), volgens welke de Indiërs hunne sterrekunde van de Arabieren zouden ontvangen hebben, hetwelk ook nog aan eene nadere toetsing zal moeten onderworpen worden.

De tot hiertoe gedane navorschingen betroffen de wetenschappelijke letterkunde der Indiërs; wanneer ik hunne *dichterlijke* letterkunde daarvan onderscheid, zoo moet ik dien ten gevolge aanmerken, dat hier in het geheel geene zoo stipte grenslijn, als in het Westen, getrokken kan worden. Ook de wetenschappelijke werken dezer natie, zelfs de zoodanige, waar de stof dit naauwlijks schijnt te veroorloven, zijn in dichtmaat geschreven,

(*) Men vergelijke de verhandeling van Bentley in de *As. Res. VI. p. 546. On the Antiquity of the Surya Siddantha*; die de schrijver naderhand tegen de beoordeeling in het *Edinburgh Review* verdedigde, in de *As. Res. VIII. p. 195. On the Hindu system of Astronomy.*

(†) De Inspecteur Schaubach in zijne beide verhandelingen: *De Astronomici studii apud Indos origine et antiquitate* in *Commentat. Re. Reg. Soc. Scient. Gotting. Vol. I. II.* en in het opstel: *Ueber die Chronologie der Inder*, in v. Zach, *Monatl. Corresp.* 1813. *Febr. u. März.*

ven, zoo als het woordenboek van Amara Sinha daarvan ten bewijs kan ſtrekken. Alzins heeft de Sanskritiſche letterkunde ook prozaiſche werken; doch het ſchijnt, dat, ten minſte in de klasſike werken van deze ſoort, het proza den gebondenen ſtijl nabij komt; de Engelſchen noemen het een *poëtisch proza* (*). Buiten kijf toont zich dit dichterlijke in den rhythmus; misſchien ook in de gelijkluidendheid der eindwoorden. Eene nadere kennis aan de taal kan ons hieromtrent eerst verder onderwijzen. Alleenlijk wil ik hier aanmerken, dat, als ik thans van de *dichterlijke letterkunde* der natie ſpreek, ik daaronder die werken verſta, die niet alleen naar derzelver vorm, maar ook volgens hunnen aard en inhoud tot de dichtkunde behooren.

De onderſcheidene takken der dichtkunde, de verhalende zoowel als het tooneeldicht, het lierdicht even als het leerdicht en de fabel, alle hebben in de Sanskritiſche letterkunde gebloeid en heerlijke vruchten gedragen! Maar als men dezelve vergelijkt, dan kan het volſtrekt niet twijfelachtig zijn, aan welke ſoort boven de andere de voorrang toekomt. De Indiërs zelve kennen dien aan hunne *heldendichten* toe. De groote en klasſike werken van deze worden door hen als takken hunner heilige letterkunde aangemerkt. Zij worden, even als de Veda's, in de afgelegenſte tijden terug geplaatst, en ook hun wordt een goddelijke oorſprong toegekend. Met het heldendicht is

(*) Jones *Works I. p.* 319. 327. Zoo als, bij voorb., in de Bhagavad, zie boven bladz. 96.

is bij voorkeur de beschaving der natie verbonden; want door hetzelve werd het Indische godendom gevormd, en dit werd wederom de bron, zoowel van de overige soorten der poëzij, als van de kunst. Het is dus dit onderwerp, dat bovenal onze opplettendheid vereischt; doch ook hier dient de vraag voorloopig beantwoord te worden: In hoe verre zijn wij met het heldendicht der natie bekend? In hoeverre zijn wij alzoo geregtigd, om over hetzelve te oordeelen? Zeker zijn tot hiertoe noch de wenschen, die men uiten, noch de hoop, die men koesteren konde, vervuld geworden; maar toch weten wij thans zoo veel van hetzelve, om deszelfs karakter met zekerheid te kunnen bepalen.

De Indische letterkunde is rijk aan heldendichten (*); de oudste klassike nationale werken bragten eene menigte navolgingen voort, even als de gezangen van den Ionischen Bard (†). Doch even als in de Grieksche letterkunde de Ilias en de Odyssea boven alle andere uitmuntte, heeft zulks in de Indische met de *Ramajan* en de *Mahabárat* plaats (‡).

Van

(*) Men zie de Verhandeling van COLEBROOKE: *On Sanskrit and Prakrit Poetry*, *As. Res. X.*, die de titels en den inhoud van verscheidene en ook proeven uit dezelve aanhaalt.

(†) Dat de Indiërs ook de gezangen van HOMERUS niet alleen gekend. maar ook in hunne taal overgezet en gezongen hebben, verhaalt AELIAN. *Var. Hist. L.* 12. *c.* 48, hetwelk ook CHRYSOSTOM. *Orat.* 53. bevestigt. D.

(‡) POLIER, *Mythologie des Hindous*, *I. p.* 115. plaatst vóór beiden, wat den ouderdom betreft, nog de *Mar-*

 con-

Van deze twee klasfike werken zijn wij, hoewel eerst sedert kort, het naauwkeurigste met de *Ramajan* bekend; sedert dat twee Engelsche geleerden de twee eerste boeken in Engelsch proza vertaald hebben (*). Offchoon hierbij het bevallige der verzen verloren geraakt is, zoo schijnt daarentegen de naauwgezette trouw der overzetters geenszins in twijfel getrokken te kunnen worden. Ook zijn wij hierdoor in staat gesteld, om den inhoud van het gedicht te overzien, dewijl vóór het eigen-

conday Purana, hetwelk de overwinning der godin Bhuvani, de moeder der drie groote Dejotas, of van *Durga* (éénen harer veelvuldige namen, men zie MAYER's *Mythol. Lex.* op Durga) op den reus en boozen geest Moifasur bevat. Maar te onregt. Van de *Markandeya Purana* geeft LANGLÈS, *Catal. des Man. Samscrits*, *p.* 54., volgens de 124 afdeelingen den inhoud op, waaruit blijkt, dat de geschiedenis van Durga slechts eene *episode* uit de Mahabárat is. Intusschen is deze dwaling zeer vergeeflijk; want deze *episode* is ook als een afzonderlijk, op zich zelve bestaande, gedicht, onder den titel van *Tchandika*, in omloop. Doch waarom POLIER aan hetzelve eenen hoogeren ouderdom, dan aan de twee andere klasfike heldendichten, wil toekennen, is mij onbekend. Het wordt anders nooit met deze in gelijken rang geplaatst.

(*) *The Ramayuna of Valmiki, in the original Sungskrit, with prose translation and explanatory notes by* WILL. CAREY *and* JOSHUA MARSHMAN, *Vol. I., containing the first book. Serampore* 1806. 4*to.* 655 *bl. Vol. III. containing the latter part of the second book, Serampore* 1810. 493 *bl.* Het geheele gedicht bestaat uit 7 boeken, waarvan ieder een aantal afdeelingen, het eerste 64 en het tweede 80, bevat.

genlijk begin (het begint eerst met de vijfde afdeeling) een overzigt van het geheel — waarschijnlijk van eene latere hand, doch zeer gewenscht voor ons — is vooraan geplaatst geworden.

Het onderwerp des gedichts is de overwinning van den goddelijken held Rama over Ravuna, den vorst der Rakſchu's, of der booze geesten. Men kan dus alzins zeggen, dat zulks eene zinſpeling ten doel heeft, terwijl het de overwinning van het goede over het kwade moet aanduiden. Doch of een heldendicht allegorisch is of niet, hangt niet zoo zeer van het onderwerp, dan van de behandeling af. Deze nu is in de Ramajan niet allegorisch, maar zuiver episch; doch episch naar de Indiſche wijze. De Rakſchn's hadden de overhand op de goede goden gekregen en waren voor *hen* onbedwingbaar, dewijl zij de belofte der onſchendbaarheid van hen verkregen hadden. Derhalve kon een ſterveling ſlechts Ravuna beteugelen; doch even zoo min een enkel ſterveling. Op deze wijze ontſtond het dringende verzoek der goden aan Vishnoe, éénen der eerſte onder hen, dat hij de menschheid mogt aannemen. Vishnoe bewilligt hierin; doch zoodanig, dat hij zich in vier deelen verdeelt, en de menschheid aanneemt onder de gedaante van vier broeders, waarvan Rama de eerſte is. Aldus heeft de dichter een godmensch, als den voornaamſten held van zijn gedicht. Hij overwint en doodt Ravuna, waarna hij zelf, doch door het volk, dat hij hier beneden regeerde, vergezeld, naar zijnen hemel terug keert. Dit is in weinige woorden het hoofdonderwerp des gedichts; doch de uitvoering en behandeling is

is zoo ongemeen rijk, dat het in dit opzigt met ieder ander heldendicht wedijveren kan. Het eerste boek, dat wij in het eerste deel der overzetting voor ons hebben, geeft ons hiervan reeds overvloedige bewijzen. Het begint met de beschrijving der stad Ujadhija, waar de vrome en wijze koning Duscha Rutha regeerde, toen deszelfs zoon Rama verschijnen zoude. Dezelve was eens door Menu, den eersten regeerder der menschen, gebouwd. Derzelver straten en wegen waren verwonderlijk schoon aangelegd en rijkelijk met grachten doorsneden, en derzelver muren met veelkleurige velden geleken naar een schaakbord. Zij was vol met kooplieden van allerlei aard, van dansende meisjes en mannen; van olifanten, paarden en wagens. Versierd met edelgesteenten, met rijkdom vervuld, van levensmiddelen voorzien en pralende met tempels en paleizen, welker koepels naar de toppen der bergen geleken, met lusthoven, rijk in groepen van mango-boomen en baden. Zij was vervuld met den geur van wierook, van bloemkransen en van welriekende offers. Zij werd bewoond door de wedergeborenen (*), die grondig in de Veda's onderwezen waren, met heerlijke eigenschappen begaafd; vol waarheid, ijver en medelijden; aan de Wijzen gelijkvormig; over hunne hartstochten en begeerten volkomen meester. In Ujadhija was geen gierigaard, geen leugenaar, geen bedrieger, noch geen kwalijkgezinde. In hetzelve leefde niemand minder dan duizend jaren; niemand was onver-

zoen-

(*) Wedergeborenen, tweemaal geborenen, heten de drie opperste kasten; doch voornamelijk die der Bramienen.

zoenlijk; niemand zonder eene talrijke nakomelingschap; niemand gaf den Braminen minder dan duizend ropijen; niemand onttrok zich aan de pligten van zijnen stand, en niemand ging in dezelve zonder oorringen, zonder halssieraad, zonder krans, zonder reukwerk, of zonder eene sierlijke kleeding. Duscha Rutha, haar koning, reeds 9000 jaren oud, zou de gelukkigste vorst geweest zijn, indien hij zonen gehad had. Hij besluit met den raad zijner Braminen, om een plegtig offer, een Ushwameda, te brengen. De offerande van een paard, ééne der grootste godsdienstige handelingen der Hindo's, is, volgens de verordening van de Schastra's, van zulk eenen omvang, dat verscheidene jaren tot derzelver toebereiding vereischt worden. Zoo had de dichter dus een nieuw onderwerp, voor eene dichterlijke behandeling bij uitstek geschikt. Doch aan dit onderwerp knoopt zich een nieuwe draad van het verhaal. Ten einde het werk wel te doen slagen, was noodig, dat Shanta, de dochter van den koning, die door eenen anderen vromen vorst als kind was aangenomen, met eenen jongen heiligen, die eenzaam in een woud leefde en de Veda's las, in het huwelijk trad. Om Rischya Schringa, dus was de jonge kluizenaar genoemd, hieruit te lokken, was geene gemakkelijke zaak. De uitvoering hiervan werd aan een aantal jonge meisjes opgedragen, die, in alle kunstenarijen der zinnelijkheid ervaren, als Wijzen verkleed, hem moesten lokken. Rischya Schringa had nog nooit een vrouwelijk wezen gezien; hij hoort hare gezangen, ziet hare dansen door de welriekende planten en heesters; geleidt haar in zijne hut, en door

door haren wijn bedwelmd voelt hij wederliefde, wordt weggevoerd en wordt de gemaal der lotus-oogige Shanta. In dit bekoorlijke tafereel wordt de geheele bevalligheid der Indische poëzij ontvouwd. Nu kan het groote offer volbragt worden, waartoe de Vorsten en Braminen uit afgelegene streken genoodigd waren, en de goede uitslag hiervan geeft Duscha Rutha de zekerheid van zonen te krijgen. Op deze wijze was alzoo de menschwording van Vishnoe voorbereid. De dichter verplaatst ons nu in de woning van Brama. De Dewa's begeven zich derwaarts met de hemelsche Wijzen, die bij de offerande tegenwoordig geweest waren, en smeeken om hulp tegen Ravuna. Hier kwam ook Vishnoe aan, „ de roemrijke, de heer der wereld, in een geel gewaad, met gouden armbanden versierd en rijdende op den adelaar Vinuteya, gelijk de zon op eene wolk, met zijne werpschijf en zijnen knods in de hand." Door de goden op het dringendste gebeden, geeft hij aan derzelver gebeden gehoor en belooft eene menschwording van 11000 jaren, en den ondergang van Ravuna, die alleen langs dien weg kon ondergebragt worden. Op deze wijze wordt Vishnoe mensch in de vier zonen, die Duscha Rutha nu uit zijne drie gemalinnen geboren worden, Rama, de oudste, uit Kuschulja, Luckschumuna en Schutrugna uit Sumitra, en de vierde, Bhuruta, uit de schoone Keykeji (*). Maar des niet te min (zoo speelt de Indische verbeelding) blijft Vishnoe, ondanks zijne menschwording, als godheid in zijnen hemel. Doch op zijne be-

(*) *Ramajan I. p. 217.*

begeerte ontstaan nu de toekomstige helpers en bondgenooten van Rama in zijnen kampstrijd, het talrijke volk der apen. Derzelver inweving in het heldendicht schijnt één der avontuurlijke denkbeelden te zijn; doch dit gemeene gaat verloren, zoodra wij zien, dat deze apen ook van eenen hoogeren oorsprong, dat zij dier-goden zijn. Als goden-zonen worden zij reeds kenbaar door hunne geboorte; want op Brama's bevel worden zij door de goden voortgebragt; bovenmenschelijke wezens, van eene ongemeene kracht, inzonderheid hunne vorsten en aanvoerers, Bali, Hanuman enz. (*), geweldig als de tijger en de leeuw. Zonder bedenking zouden wij dezelve Satyrs noemen, indien men daaraan niet zoo ligtelijk valsche nevendenkbeelden hechte. Terwijl de dichter hen thans liet ontstaan, had hij voor het vervolg van zijn gedicht eene rijke bron voor zich geopend. Nu springt het gedicht (daar het Rama's kindschheid met stilzwijgen voorbijgaat) tot dien tijd over, waarin hij en zijne broeders tot jaren van huwbaarheid kwamen. Om dezen tijd komt een Wijze, van koninklijken bloede, die door boetedoening zich tot eenen heiligen en Bramin verheven had, Wischwa-Mitra, tot den koning Duscha Rutha. Hij had de gelofte van eene offerande gedaan; doch de Rakschu's verhinderden hem, om die op eene gode behagelijke wijze te brengen. Zij konden alleenlijk door Rama bedwongen worden, en zoo komt hij den koning Duscha Rutha smeken, om hem zijnen zoon Rama, den jongen held, mede te geven, ten ein-

(*) *Ramajan I.* 223—231.

einde hem bij te ſtaan. Het verhaal van het ontvangen van Wischwa-Mitra is een waarlijk aartsvaderlijk tooneel! De vader kan niet beſluiten, om den geliefden zoon Rama, den lotusoogigen, te laten mede trekken. Kan de zestienjarige jongeling reeds den kampſtrijd met den boozen wagen? Maar hij had Wischwa-Mitra reeds vooraf zijn woord gegeven, om deszelfs bede te vervullen. Daarom hield Wischwa-Mitra zeer ſterk bij hem aan. „ Bij den toorn des Wijzen werd de aarde bewogen, en de goden werden zelfs door vrees bevangen (*)". Maar Vuſchista, de priester en raadgever des konings, trad in het midden en overreedde den koning Duſcha Rutha. Hij zelf riep Rama en zijnen broeder Lukſchumuna, kuste hen en gaf hen aan Wischwa-Mitra over. Bij hunne afreis vielen er bloemen uit de lucht, en de hemelingen zelve vierden hun vertrek met hunne gezangen. De beſchrijving der reis biedt den dichter nu eene rijke ſtof aan. Verſcheidene avonturen hadden er plaats, ten deele zeer kunſtig met het hoofdonderwerp verbonden. Het verhaal hiervan vult bijna de helft van het boek. Op dezen weg ontvangt Rama van Wischwa-Mitra de hemelſche wapens, even als Achilles van Thetis. Maar *deze* wapens zijn toch van eenen anderen aard. Zij zijn aanwezig, zoo dikwijls als Rama die door een formulier oproept; zij worden zelfs tot perſonen en houden geſprekken met den held (†). Nu verrigt Rama zijne eerſte heldendaad, terwijl hij de tooveres Taruka doodt. De verdere weg leidt de wandelaars naar den Ganges; vanhier

(*) *Ramajan I.* 251. (†) *Ramajan I.* 295. 299.

hier het uitvoerige verhaal van den oorsprong van den Ganges; want ieder merkwaardig voorwerp wordt ter leering gebezigd, die Wischwa-Mitra aan den jongen Rama mededeelt. De Ganges, zoowel als de zeven rivieren, die dezelve opnedemt, zijn vrouwelijk; doch volgens onze begrippen bevat deze fabel zoo veel wanstaltigs, dat de vertalers het slechts waagden, om dezelve aan te stippen. De heilige rivier komt van het gebergte Himmalaja; zij zuivert de wereld, en zij is het, die de zee vol maakt. Uit de Ramajan blijkt het ook, dat de Ganges voor de Indiërs niet veel minder was, dan de Nijl voor de Aegyptenaren. Ook hij, even als zijne bijrivieren, zijn van eenen goddelijken oorsprong; veranderingen van vrouwelijke heiligen in rivieren zijn aan de Indische verbeelding niet vreemd. Nu komt de geschiedenis van Rama's huwelijk nader. Middelerwijl de wandelaars aan gene zijde van den Ganges naar het noordoosten voortgaan, komen zij tot den koning Junuka, die, in het bezit van den grooten boog, dien nog niemand heeft kunnen spannen, met een groot offer bezig is. De ontvangst is zoo plegtig, ja zelfs nog plegtiger, dan ergens bij éénen der helden van Homerus; doch het onderscheidende Indische kenmerk is de eerbied, waarmede zelfs de koningen de volmaakte Wijzen onder de Braminen behandelen. „ Met eerbiedig gevouwene handen zeide de koning tot het hoofd der Wijzen, Wischwa-Mitra: O gij goddelijke! neem plaats onder de groote Wijzen. Aldus uitgenoodigd, zettede Wischwa-Mitra zich neder; waarop de koning, door zijne raadslieden omgeven, met gevouwe-

ne (*) handen den zittenden Wijzen naderde en tot hem zeide: Heden, o hemelsch wezen! ben ik gelukkig gemaakt met het water der onsterfelijkheid. Heden zal mijn offer zijne uitwerking hebben! In dier voege den Wijzen aansprekende, vroeg de vrome koning op nieuw met eenen vrolijken blik en gevouwene handen: Wie (heil moge u wedervaren!) zijn deze beide doorluchtige jongelingen, in hunnen gang, vol majesteit, als de olifant, moedig als de tijger en de stier, met groote lotusvormige oogen? Die in den bloei der jeugd tot ons komen, even als goden, die uit den hemel op de aarde nederdalen, gewapend met hunne dolken? De Wijze, als hij deze woorden des grooten konings hoorde, antwoordde: Deze zijn de zonen van Duscha Rutha; zij zijn gekomen, om naar uwen grooten boog te vragen! Zoo sprak de Wijze en zweeg (†)." De prijs nu van het spannen van den boog was de dochter des konings, de schoone Sita. Vruchteloos hadden de Rajahs naar haar bezit gedongen. Hier wordt in eene lange episode de geschiedenis der boetdoening van Wischwa-Mitra er tusschen gevoegd, waardoor het hem, die, ofschoon koning, toch uit de Ketri-kaste was (§), eindelijk gelukte, om in de kaste der Braminen opgenomen te worden (‡). Nu beval de koning den boog te

(*) Eigenlijk *zamengelegde*. De vlakke handen werden tegen elkanderen gelegd tot een teeken van eerbied.

(†) *Ramajan I*, 444. (§) De kaste der krijgslieden. D.

(‡) Eene Duitsche vertaling dezer episode vindt men reeds achter de verhandeling van FRIED. SCHLEGEL, *über die Weisheit der Inder*.

te brengen; er waren achthonderd mannen noodig, om de kast met acht raderen, waarin dezelve lag, te trekken. Met ééne hand greep Rama den boog, spande denzelven, en de gespannen boog brak in het midden. De harde slag van dit breken geleek naar het gekraak van eenen nederstortenden berg! Nu was het beslist, dat Sita de gemalin van den beproefden held zijn moest, even als hare zuster Upmila die van Luckschumuna. De vader des helds, de koning Duscha Rutha, werd nu uitgenoodigd, om het huwelijksfeest zijner zonen bij te wonen; binnen vier dagen kwam hij, omringd door zijne wijzen, zijne raden en zijn leger, van Ujadhija in de stad Mitila aan. De huwelijken werden voltrokken; ook voor de twee nog overige zonen vond men echtgenooten in het geslacht van Junuka, de dochters van zijnen broeder. Rama en zijne broeders met derzelver gemalinnen en de koning Duscha Rutha keeren nu naar Ujadhija terug; de koning besluit, om Rama tot zijnen medereregent aan te nemen, terwijl hij zijnen anderen zoon, Bhuruta, naar zijnen grootvader van moederlijke zijde, den wijzen koning Kekuja, zendt, om die beschaving en dat onderwijs te erlangen, hetwelk voor eenen vorst noodig is.

Men bespeurt ligtelijk, dat in deze eerste boeken genoeg draden tot een lang weefsel gesponnen waren. Uit de opgaaf van den inhoud der andere boeken, die vóór het gedicht geplaatst is (*), vernemen wij, dat door de listen van Keikeji, die haren

(*) In de 3de afdeeling. Met de 5de afdeeling begint eigenlijk eerst het gedicht zelve.

ren zoon Bhuruta tot opvolger wilde bestemd zien, deze verheffing van Rama verhinderd, en Duscha Rutha overgehaald wordt, om hem voor vijftien jaren uit het land te verbannen. Rama, verzeld door zijne gemalin Sita en zijnen broeder Luckschumuna, verlaat Ujadhija, en zij gaan als boetelingen naar het woud. Maar weldra berouwt het den koning; hij kan zijnen zoon Rama niet missen. De klagten der moeders en de treurigheid zijner onderdanen treffen hem ten sterkste. Hij zinkt onmagtig neder en geeft den geest (*). Het lijk des konings wordt in een vat met olie gelegd. Zijne gemalin Kuschulya, Rama's moeder, wil zich met hem laten verbranden. Maar de Staat is zonder koning! Tafereel, wat een rijk zonder koning is. De vergadering der raden en Braminen onder den opperpriester Vuschischta besluit boden af te zenden naar Bhuruta, den zoon van Keikeji, die nog bij zijnen moederlijken grootvader vertoeft, ten einde hem op den troon te plaatsen. Zij reizen af. Beschrijving van hunnen weg. Bhuruta, door zijnen grootvader met rijke geschenken uitgerust en met een groot gevolg, keert met hen terug. Het lijkfeest van Duscha Rutha wordt beschreven. Het lijk, in zijden kleederen gewikkeld en op een praalbed gelegd, wordt verbrand. Doch Bhuruta weigert eene kroon aan te nemen, die volgens het Indische regt aan den oudsten broeder, aan Rama, behoort. De raad der Wijzen en der Braminen besluit, om naar het woud tot Rama te zenden,

(*) Hiermede begint het derde deel, dat naar Europa gekomen is.

den, ten einde dezen de kroon aan te bieden. De prachtige uittogt en de reis van Bhuruta derwaarts wordt beschreven. Dezelve gaat westelijk over den Ganges. Aan gene zijde dier rivier woont de beroemde wijze Bhurudarajo, wien Bhuruta, terwijl hij zijn gevolg en leger achterlaat, een bezoek geeft. Maar Bhurudarajo, door veelvuldige boete en vroomheid reeds tot Rischi verheven, dringt er op aan, dat ook zijn gevolg moest herwaarts komen, ten einde allen te onthalen. Beschrijving van het feest, dat hij Bhuruta en zijn talrijk gevolg geeft. Het is in eenen zekeren zin een tooverfeest. De magt van den hemelschen Wijzen is zoo groot, dat de Natuur hem ten dienste staat. En zoo wordt ook hier wederom de geheele rijkdom van het Indische heldendicht ontvouwd. De rivieren en bosschen moesten hem hunne schatting betalen. Een prachtig paleis verheft zich, opgesierd met tafels, die rijkelijk met spijzen en drank voorzien waren. De vorsten en wijzen plaatsen zich, vervolgens de legerhoofden. De muzijk der goden doet zich hooren; Brahma zendt duizende versierde meisjes en danseressen. Het geheele leger viert het feest tot aan den morgen, wanneer op het bevel des Wijzen de betoovering verdwijnt, en alles in zijn natuurlijken stand terugkeert, als ware alles een droom geweest (*). Bhuruta vervolgt nu zijne reis; hij komt in het woud bij Rama, wien hij benevens zijnen broeder en Sita als boetelingen vindt. Hij draagt hem het rijksbewind op; doch Rama weigert standvastig zulks aantenemen, alvorens

(*) *Ramajan III*, 304.

eens hij de vijftien jaren zijner boetdoening volein-digd heeft. Hij stelt Bhuruta de sieraden der koninklijke waardigheid, de gouden schoenen (*) en den witten zonnescherm ter hand, om dezelve na verloop van dien tijd terug te erlangen. Zoo keert Bhuruta weder naar Ujadhija, de vorstenlooze stad; doch vertoeft daar niet, maar verplaatst zijne residentie naar Nudigrama, en bestiert van daar het rijk in den naam van zijnen broeder (†). Inmiddels blijft Rama met zijne gemalin en zijnen broeder in het woud als boeteling. Maar Ravuna, de vorst der Rakschu's, ontvonkt in liefde voor de schoone Sita. Het gelukt hem haar door list en geweld te schaken; hij ontvoert haar naar zijne stad en zijn eiland Lanka. De volgende boeken zijn nu met de klagten en heldendaden van Rama opgevuld. Hij sluit een verbond met Hanuman, den aanvoerer der apen. Deze neemt op zich, om Sita optezoeken. Hij trekt naar Lanka, ziet haar, brengt haar de boodschap van Rama en snelt naar dezen terug. Nu wordt de groote togt tegen Lanka ondernomen. Er wordt eene brug over de zee geslagen; de legers der bondgenooten trekken daarover; het versterkte Lanka wordt belegerd.

In

(*) Ook bij de Perzen was een bijzonder schoeisel, dat den persoon vergrootte, een kenteeken der koninklijke waardigheid.

(†) Hier eindigt het derde deel met het tweede boek en de vertaling van den Ramajan. De inhoud der volgende vijf boeken, welligt de schoonste van het gedicht, kennen wij tot hiertoe slechts uit de opgaaf van den gebrekkigen inhoud, die vóór het gedicht geplaatst is.

In de beschrijving van dezen oorlog schijnt de verbeelding des dichters ten hoogsten top gestegen te zijn. Het oorlogstooneel blijft niet alleen op de aarde, maar de legers strijden ook in de lucht; Rama en Ravuna ontmoeten elkanderen op hunne krijgswagens; hieruit ontstaat een kampstrijd, dat de aarde zeven dagen beeft, tot dat Ravuna, de vorst der Rakschu's, valt. Nu trekken Rama en Hanuman in Lanka binnen. Sita verschijnt, en daar Rama haar verwijtingen doet, zoo bewijst zij hare onschuld door de vuurproef. Brahma en alle goden verschijnen en deelen hunnen zegen uit. Duscha Rutha komt ook, en alle keeren naar Ujadhija terug, waar nu niets meer de verheffing van Rama verhindert. Maar hij blijft niet op aarde, hij geeft de regering aan zijnen broeder Luckschumuna over en, door zijn volk vergezeld, keert hij naar zijnen hemel terug.

Dit is slechts de hoofdleidraad van het gedicht; want het geheele weefsel dezer onmetelijken rijkdom van verdichtingen uit de bloote opgaaf van den inhoud te ontwikkelen is onmogelijk. De kritiek zal nu van zelve verscheidene vragen doen.

Men kan even zoo min het bestaan van een uitgebreid heldendicht, onder den titel van de Ramajan, in twijfel trekken, als het bestaan van eene Ilias. Doch het is geenzins het eenige gedicht van dezen titel, men kent er verscheidene (*); die waarschijnlijk navolgingen, of ten minste behan-

(*) Men zie LANGLÈS in de *Catalogue de manuscrits Samscrits*, *p.* 14., waar ook de overige gedichten van dezen titel opgeteld worden.

handelingen van hetzelfde hoofdonderwerp zijn. Intusschen wordt het onze door den naam van *Valmiki* van de overige onderscheiden, en slechts ééne stem schijnt er vóór te zijn, dat de Ramajan van Valmiki het oorspronkelijke gedicht is, hetwelk de overigen slechts gevolgd hebben. Maar over den persoon des dichters en de geschiedenis van zijn gedicht heerscht nog grootere duisterheid, dan over de Ilias. Valmiki wordt in eene onbepaalde oudheid terug geplaatst; hij behoort tot dat tijdperk, waarin Rama zelf verscheen, en is één der groote Muni's of Wijzen, die in het gezelschap der goden leven (*). In het laatste boek van zijn gedicht voert hij zich zelven sprekende in. Hij is dus nog meer dan Homerus, zelf de vertrouweling der goden, wier omgang hij genoot. Wie zal hier aan eene bepaalde tijdrekening denken? Doch het gedicht is zeer oud in *dien* zin, dat het uit tijden zijn moet, waarin de Indische dichtkunst, geheel aan zichzelve overgelaten en zuiver van ieder vreemd bijvoegsel, in haren vollen eigenaardigen bloei was. Maar of het gedicht, zoo als het thans voor ons ligt, op eens uit den geest des zangers voortkwam, dan of het door meerdere bijvoegsels allengskens eerst datgene geworden is, wat het is, — de oordeelkundige zal deze vragen niet voorbarig willen beantwoorden. Er is wel alzins eene zekere éénheid in, die het heldendicht vereischt; doch door de tusschengevlochtene verhalen, die aan de wijzen en helden zoo dikwijls in den mond gelegd worden,

ont-

(*) Aldus wordt hij in de vooraan geplaatste eerste afdeeling afgeschilderd.

ontving het Indische heldendicht nog veel meer zulke inlasschingen, dan het Grieksche. Alvorens ik echter tot de algemeene beschouwing van het Indische heldendicht overga, zal het noodig zijn ook van het andere groote heldendicht, van den *Mahabárat*, te spreken.

De lang gevoede hoop, waartoe Wilkins ons het regt gaf, om de Mahabárat (*) in eene Engelsche vertaling te lezen, is, helaas! onvervuld gebleven. Slechts ééne *episode* van eenen weinigbeduidenden omvang, *Baghavat Gita*, is door hem overgezet; doch deze is niet naar den aard van het heldendicht, maar van het leerdicht, daar het een ingelascht gesprek tusschen Krishna en zijnen kweekeling Arjun over godsdienstige onderwerpen bevat. Weshalve ik hieronder bij het leerdicht op dezelve zal terug komen.

De Mahabárat was op het bevel van Acbar den Grooten in het Perzisch vertaald. Voor deze vertaling is eene korte opgaaf van den inhoud geplaatst, volgens de bijzondere boeken, die in de Ayeen Acberi in het Engelsch is overgezet (†). Rajah Behrut (Barata) regeerde in de stad Hastnapur

(*) De titel *Mahabárat* (*Mâha Bârata*) wordt gewoonlijk vertaald door; *de groote oorlog*. Doch volgens anderen is Barut of Behrut of de naam van den koning, den stamvader der geslachten der Coro's en Pando's, of ook wel van eene stad. cf. OBSONVILLE, *Baghavadam*, *p.* 129. JONES *Works VI. p.* 443.

(†) *Ayeen Acberi II. p.* 100 *sq.* Ik plaats de Sanskritische vormen der namen, voor zoo verre dezelve mij bekend zijn, tusschen twee haakjes, bij het Perzisch.

pur (Hastinapur), de hoofdstad van Indië. Zijn afstammeling in het zevende gelid was de Rajah Chutterberi (Bichitrabirya), die twee zonen naliet. De oudste, Dertraschter (Dhitarastra), was blind. Hij had 101 zonen. Zij heten de Coro's (Korawas); de oudste derzelve was Durdjohn (Durjodhana). Pando, de jongste, had vijf zonen, Judister, Bimsin, Arjun, Nekul en Seddu (Judistira, Bhima-Sena, Arjuna, Nakula en Sahadleva); zij heten de Pando's (Pandavas). Na den dood van Pando werd de blinde Dertraschter wel tot koning verheven, doch Durdjohn trok alle magt aan zich, en dewijl hij vreesde, dat de regering aan de Pando's komen zoude, trachtte hij dezelve om te brengen; terwijl hij hunne woning, die met pek en andere brandbare stoffen was opgevuld, aanstak. Doch hoezeer Durdjohn waande, dat zij verbrand waren, ontkwamen zij door de woestijn naar de stad Cumpela. Weldra werden zij door dapperheid en mildadigheid groot, en Durdjohn besloot het rijk met hen te deelen. Hij gaf hun de ééne helft met Dehli en behield de andere met Hastnapur voor zich. Maar toen Judister uitmuntede, werd de nijd van Durdjohn weldra opgewekt; hij noodigde hen op een feest en won hen hierop in het dobbelspel, door middel van valsche steenen, alle hunne bezittingen af. Bij den laatsten worp hadden zij beloofd, om, ingevalle zij dien verloren, zich voor twaalf jaren in de woestijn te begeven en zich daar te verbergen. Dit geschiedde; doch toen zij bij hunne terugkomst door Durdjohn met wreedheid behandeld werden, vatteden zij de wapenen op. Aldus volgde de groote oorlog tusschen de Pan-

Pando's en Coro's. Na eenen langdurigen kampstrijd behaalden de Pando's in eenen slag, die achttien dagen duurde, de overwinning; Durdjohn sneuvelt, en de Pando's behouden den troon (*).

De-

(*) De *Mahabárat* is in 18 zangen of boeken (*Purbhs*) verdeeld; die, volgens de opgaaf van den inhoud, die voor de Perzische vertaling geplaatst is, ieder afzonderlijk het volgende behelzen: B. I. De familiegeschiedenis der Pando's en Coro's. II. Judister zendt zijne broeders naar alle oorden der wereld, om veroveringen te maken. De Coro's geven bevel, om een offer-feest aantergten, ten einde met de dobbelsteenen te spelen. Toebereidselen tot hetzelve. III. Na het verlies van het spel trekken de Pando's naar de woestijn en blijven daar twaalf jaren. Verhaal der gebeurtenissen, die inmiddels voorvielen. IV. De Pando's keeren uit de woestijn in de stad Beruth en verbergen zich daar. V. Zij worden ontdekt; de oorlog barst uit. Verzameling der legers aan den Kurkhet. VI. Kampstrijd der helden. De eerste tien dagen van den slag. Verscheidene zonen van Dertraschter worden gedood. VII. Durdjohn houdt eenen krijgsraad. Derna wordt aanvoerer; doch sneuvelt den vijfden dag. VIII. Gebeurtenissen der twee volgende dagen. Kurren, één der grootste helden van zijnen tijd, wordt aanvoerer. Judister vlugt voor hem; doch hij sneuvelt door de hand van Arjun. IX. Schul wordt aanvoerer. Zijne daden en dood. Durdjohn verschuilt zich. Bakiken haalt hem uit zijne schuilplaats. Zijn dood. Dit is de 18de dag van den slag; de Pando's behalen eindelijk de overwinning. X. Verhaal der laatste gebeurtenissen van den oorlog. Er blijven slechts acht mannen van de Pando's overig. XI. Klagten der vrouwen aan weerszijden over den dood harer betrekkingen. Durdjohn's moeder vloekt Krishna. XII. Judister's daden na de overwinning. Hij wil de regering neder-

leg-

Deze opgaaf van den inhoud schijnt alzins een overzigt van het gedicht te geven, doch zeer gebrekkig. Eene daarbij gevoegde lijst zegt, dat het gedicht 100,000 verzen bevattede, waarvan er 24,000 den oorlog der Coro's en Pando's beschreven; doch dat de overige, en dus op verre na het grootste gedeelte, episoden en uitwijdingen bevatteden. De gegevene opgaaf van den inhoud bevat oogenschijnlijk slechts het verhaal van den strijd en deszelfs gevolgen, hetwelk alzins de hoofddraad is, waaraan het geheel geknoopt is; en welligt wordt het eindelijk blijkbaar, dat de Perzische Mahabárat, in proza geschreven, alleen een uittreksel, maar geene vertaling, van de Indische is. Wien moet

leggen; doch zulks wordt hem door Vyasa, Krishna en Bikum afgeraden. Dit boek bevat vele verhevene lessen van godsdienst, zedekunde en regeringsregelen. XIII. Judister wil zich naar de woestijn begeven; doch wordt door Vyasa hiervan terug gebragt. Toebereidselen voor het feest Ismid. XV. Dertraschter en Kundehary, de moeder van Durdjohn, en Kunty, de moeder der Pando's, begeven zich in de eenzaamheid. XVI. Vernietiging van den stam der Jadu's en andere voorvallen. XVII. De koning Judister gaat met zijne broeders in de eenzaamheid, in het sneeuwgebergte, en staat zijne regering af. XVIII. Dood der Pando's. Judister en zijne broeders varen ten hemel. — Deze vertaling van den inhoud der bijzondere boeken, uit een Perzisch handschrift, ben ik verschuldigd aan mijnen geleerden vriend Mitscherlich, thans Professor te Berlijn. Deze stemt het naauwkeurigste overeen met de opgaaf in de *Ayeen Ackeri II. p.* 100., zoodat dus de juistheid van deze door de hier medegedeelde vertaling bevestigd wordt.

moet het niet vreemd voorkomen, dat er in den inhoud in het geheel geene melding van den invloed der goden gemaakt is, tot dat in het elfde boek op eenmaal Krishna genoemd wordt; men ziet niet waarom? Moeten wij dus niet vermoeden, dat de inhoud van den Mahabárat veel te gebrekkig opgegeven is (*)?

Dit vermoeden nu schijnt bevestigd te worden, als wij de *tweede* bron te hulp nemen, namelijk de uittreksels, die *Polier* ons, in zijne fabelleer der Indiërs, uit dit gedicht gegeven heeft. Een groot gedeelte dezes werks is uit de Mahabárat geput; alleen doet zich hierbij de groote zwarigheid voor, dat nevens de Mahabárat de *Baghavat Purana* ook nog als eene bron genoemd wordt, en men het met geene juistheid in het bijzondere kan opgeven, wat uit de éénе of uit de andere geput is? De Baghavat Purana bevat hoofdzakelijk de geschiedenis van Krishna; doch die ook, zoo als uit het volgen-

(*) Vóór de *Mahabárat* is eene inleiding geplaatst, die met de wijding van Vyasa tot dichter door Brahma en Ganesa begint, die, in de tweede afdeeling, ook eene korte opgaaf van den inhoud van het gedicht bevat; maar in de Engelsche vertaling van dezelve, in de *Annals of Oriental Litterature, P. I. II. III.*, is juist deze afdeeling weggelaten: *The chapter of contents is here omitted, being of a nature not to be translated, II. p.* 282. De weinig verstaanbare Latijnsche overzetting van de inleiding in Frank *Chrestomathia, P. I. p.* 122—147., geeft slechts de eerste helft der Engelsche, en dus ook niets van de opgaaf van den inhoud. Had Frank ons deze in de plaats van de andere gegeven! De Schrijver moest zich dus met bronnen, die in den tekst aangehaald zijn, vergenoegen.

gende blijkt en door de getuigenis van de Baghavat Purana bevestigd wordt (*), in het heldendicht van den Mahabárat gevlochten is. Offchoon de krijg tusfchen de Coro's en de Pando's het onderwerp des gedichts is, zoo is toch Krishna, die onder dezen naam als de mensch geworden zoon van Vishnoe op aarde verfcheen, de voornaamfte held in hetzelve. Hij was de verdediger en de bijstand zijner bloedverwanten, de Pando's; onder zijne beftiering en door hem zegevierden zij. Het onderwerp des gedichts moest derhalve veelmeer aldus uitgedrukt worden: *De verfchijning van Vishnoe als Krishna op aarde, en de overwinning, die de goede vorften, onder zijnen bijftand, op de boozen behalen.* Hoe hierdoor het geheele heldendicht eigenlijk eerst eenen poëtifchen vorm verkrijgt, is blijkbaar en zal in het volgende uittrekfel nog duidelijker worden (†).

De heerfchappij der boozen had dermate de overhand gekregen, dat de Aarde het niet langer verdragen konde. In de gedaante eener koe verfcheen zij voor Indra, den regeerder van het uitfpanfel, ten einde zich te beklagen. Hij verwees haar naar Siwa, en deze naar Vishnoe. Vishnoe begaf zich met haar naar den tempel van Brahma, den onzigtbaren, aan den oever der melkzee, en ontving hier het bevel, om in de ftad Matra (Matura) aan de oevers der Jumna, in de woning van Bosdajo en Dejoki de menschheid aan te nemen, of onder den naam van

(*) *Baghavadam par* Obsonville, *p.* 303. Baghavat is éene der bijnamen van Krishna.

(†) Polier, *Mythologie des Indous*, *I. p.* 395 *sq.*

van Krishna als een mensch geworden god te verschijnen. Deze Bosdajo was uit den stam van Jadu, den zoon van Jujat (Jujati), die eens de regeerder der aarde (Indië) geweest was. Uit dit zelfde huis waren ook de beide liniën der Coro's en Pando's, die om de heerschappij streden. Op deze wijze baant de dichter zich den weg tot de uiteenzetting der geslachtregisters van dit huis, waaraan het eerste boek van zijn gedicht gewijd is. Dewijl dit geslachtregister eenen geheelen kring van mythen omvat, zoo levert het deswege eene rijke stof. In hetzelve is de geboorte van Krishna ingevlochten, die, zoo als men ligtelijk verwachten zal, niet zonder een wonderwerk geschieden konde, ten einde de lagen van Kansa (Kanyse) te ontgaan, wien voorspeld was, dat de achtste zoon uit dit huwelijk (en dit was Krishna) hem dooden zoude. Hierdoor wordt het rijk der booze geesten, der Daints, in beweging gebragt, doch alles vruchteloos! Reeds als kind verrigt Krishna wonderen; de geschiedenis zijner jeugd, zijne opvoeding en zijn verblijf onder de Gopi's, of de herderinnen, zijne voorvallen met dezelve, geven den dichter eene zeer rijke stof. Volwassen zijnde keert Krishna naar Matra terug en doodt Kansa, die zijne ouders in den kerker hield gesloten. Het geslacht van Jadu regeerde in de stad Hastnapur aan de Jumna. Uit de linie der Pando's waren toenmaals vijf prinsen aanwezig, door wonderwerken geboren, en alle buitengemeene wezens. Judister was de regtvaardigste, Bhim de sterkste, Arjun de eerste boogschutter, Schekdajo de wijste, en Nukul de schoonste. Doch zij waren niet in het bezit van

den

den troon; want de dwingeland Durdjohn, uit het geslacht der Coro's, had dezen bemagtigd, terwijl hij de Pando's tot het dobbelspel verleidde, en in hetzelve door bedrog hun het rijk afwon. Sedert verdrukte en vervolgde hij hen op allerlei wijze. Door eenen vertrouwden, dien Krishna naar Hastnapur zond, kreeg hij berigt van den toestand zijner bloedverwanten en beloofde hun zijne hulp. Maar middelerwijl werd Matra door den Rajah Jeraschind (Ugrasena), den schoonvader des gesneuvelden Kansa, die eene plegtige gelofte gedaan had, om zijnen dood te wreken, aangegrepen. Doch hij werd door Rama, den broeder van Krishna, geslagen, en zou gesneuveld zijn, bijaldien de laatste hem het leven niet geschonken had. Maar Jeraschind rustede zich ten tweedemaal en vreesselijker dan voorheen uit. Ten einde het volk van Matra voor ieder gevaar te beveiligen, roept Krishna nu een eiland uit het midden van den oceaan te voorschijn, waarop de hemelsche bouwmeester Biskurma (Bischkarma) op zijn bevel de wonderstad Dwarka (Davoraka) bouwt; „ de muren en de straten schitteren van goud, zilver en edelgesteenten; de wallen zijn van louter goud, en de huizen van zuiver kristal. De portalen der huizen zijn met gouden vaatwerk versierd, even als de markten (bazars) met glansrijke winkels; de tuinen worden door boomen van het paradijs beschaduwd en verfrischt door het water der onsterfelijkheid. Eene menigte tempels rijst op, en de wierook, die op derzelver altaren brandt, vervult de lucht." In deze wonderstad verplaatste Krishna de bewoners van Matra, waar zij in veiligheid zijn. Ook verplaatst Krish-

Krishna daar zijne eerste gemalin Ruckmany (Ruckmini), die nogtans, even als hij, van eenen verheven oorsprong, een mensch geworden wezen, zijne hemelsche echtgenoote Latchemi (Lackshmi) is. Nu gaat Krishna naar Hastnapur, ten einde bemiddelaar tusschen de Pando's en Durdjohn te worden. Doch de dwingeland neemt weldra zijne toevlugt tot list en rigt een feest aan, waarop hij de Pando's met het huis, waarin zij waren, verbranden wil. Maar deze ontsnappen aan dit onheil, hoezeer Durdjohn hen omgekomen waant, dewijl hij hen met andere vreemdelingen verwarde. Zij vlugten in de eenzaamheid van een digt woud, waar niemand dan Krishna hun verblijf kende. Door de heldendaden, die zij van daar, onbekend, verrigten, door de wonderstad Dwarka en hare lotgevallen, door de aanslagen en ondernemingen van Durdjohn, gelijk als door die der Pando's daartegen, door den bijstand van Krishna en van zijnen broeder, en eindelijk door den oorlog, de groote veldslagen, die in denzelven voorvielen en met den ondergang van Durdjohn eindigden, was hier nu voor den dichter een zeer ruim veld geopend; tot dat de wonderstad Dwarka wederom in den Oceaan verzinkt, waaruit zij was opgerezen; de Pando's de heerschappij in Hastnapur behouden en Krishna weder naar zijnen hemel, Baikunt, opvaart, uit welken hij nedergedaald was. Hoe men ook anderzins over de Mahabárat oordeelen mag, — en hoe onvolkomen moet ons oordeel niet blijven, daar wij niet eens eene gebrekkige prozaïsche vertaling hebben, laat staan dan dat wij van de keurigheid der taal en van de melodie der verzen

iets zouden weten — zoo zal iemand het toch bezwaarlijk in twijfel trekken, om het voor ééne der *rijkste* heldendichten te erkennen, die ooit uit eenigen dichterlijken geest voortgekomen zijn.

Offchoon wij ons oordeel over het geheel naar deze onvolledige opgaaf van den inhoud bepalen moeten, zoo hebben wij nogtans in de laatste jaren twee episoden daaruit in de grondtaal met eene naauwkeurige overzetting ontvangen, waarvan de reeds gemelde Bhagavat Gita tot het leerdicht behoort (weshalve daarover hierna); doch de andere, *Nalus*, episch is, waarom dus hier daarvan moet gesproken worden. Wij zijn dezelve verschuldigd aan den heer *Bopp*, den man, die onder de Duitschers het eerst de diepte der Sanskritische taal en letterkunde doorgrond heeft (*). Mogt zijne belofte, om ons nog meer episoden van het groote gedicht op eene gelijke wijze te geven, weldra vervuld worden, dan zullen wij ook over het geheel met meer zekerheid kunnen oordeelen.

De episode van *Nalus* is uit het derde boek van het gedicht genomen. Toen de Pando's, door Durdjohn door het valsche dobbelspel van hun rijk beroofd, naar de bosschen getrokken waren, verhaalt de wijze Vrihasdanus aan den oudsten hunner, Judister, tot troost, de geschiedenis van Nalus, dien een gelijk lot getroffen had, en die toch wederom in het bezit van zijn rijk geraakte. — Nalus, de ko-

(*) *Nalus, carmen Sanscritum e Mahâbhâratha; edidit, Latine vertit et adnotationibus illustravit* FRANCISCUS BOPP, *Londini* 1819. 8. 216 bl. De aanmerkingen hebben meestal betrekking op de taal.

koning van Nischad, ontvlamd door het gerucht der schoonheid van Damajantha, de dochter van Bhima, den koning van Vidarba, was, hoezeer afwezend, op haar verliefd geworden. Een zwaan met gouden vleugels bood zich tot de bode zijner liefde aan. Hij zendt haar af; Damajantha, door hare dienstmaagden omringd, hoort haar met welgevallen. Haar vader had de vorsten en koningen naar Vidarba genoodigd, opdat zij zich eenen gemaal zoude uitkiezen. Nu snelde Nalus ook derwaarts; maar het gerucht van Damajantha's schoonheid was ook tot de goden doorgedrongen; Indra en andere kwamen insgelijks als vrijers. Ten einde haar te verschalken namen zij de gedaante van Nalus aan; doch Damajantha, Nalus herkennende, legde hem, terwijl zij de goden afwees, den bruidskrans op den schouder. Zij billijkten deze keuze, overlaadden haar met geschenken en keerden naar hunnen hemel terug. Aldus werd Damajantha de gemalin van Nalus, wien zij éénen zoon en ééne dochter baarde. Maar de terugkeerende goden werden door twee Rackschu's ontmoet, Dwhaparus en Cales, die insgelijks als medeminnaars hadden willen optreden. Zij hooren van Indra, dat het te laat is; doch Cales besluit zich te wreken. Hij gaat naar Nischad, waar Nalus en zijne echtgenoote gelukkig leefden, en overreed Pushkar, den broeder van Nalus, om dezen tot het dobbelspel te verleiden, terwijl hij Nalus eene onverwinnelijke speelzucht inblaast. Vruchteloos poogt Damajantha hem terug te houden, te vergeefs zendt zij hare beide kinderen naar hare naastbestaanden. Nalus heeft alles tot op zijne kleederen verloren. Ook de-

deze worden hem afgewonnen; maar de trouwe gade volgt hem niet alleen in de ellende, maar deelt zelfs hare kleederen met hem. Doch de wraakzucht van Cales is nog niet voldaan. Hij verbijstert zijne zinnen, zoodat hij de ongelukkige Damajantha slapende in het woud verlaat. Hare vertwijfeling, haar omzwerven. Zij ontmoet eene handelkaravaan, doch die in den nacht door eenen troep wilde olifanten overvallen en vernield wordt. Een echt Indisch tooneel! Zij ontvlugt naar de stad, waar zij door de moeder des konings Chadir als bloedverwante herkent en naar Vidarba aan hare betrekkingen terug gezonden wordt. Intusschen komt Nalus in het woud bij den slangenkoning Carcathacus, die hem als wagenmenner, onder eene andere gedaante, naar Ajudhia zendt, om van Rhitoparnus de kunst van het dobbelspel te leeren. Deze leert hem zulks tegen de kunst van den wagen te mennen. Aldus wint hij zijn rijk weder en komt, wederom vereenigd met Damajantha, in het bezit zijner gade, kinderen en van zijnen troon. Bijaldien deze episode zich reeds door de vinding aanbeveelt, zoo wordt deze nog veelmeer door de behandeling overtroffen. Dit betreft vooräl de eerste helft, waarin verscheidene plaatsen gevonden worden, die eenen Homerus niet onwaardig zijn.

De oorlog der Pando's en Coro's werd voor de Indische dichtkunst, vooräl voor het heldendicht, bijna hetzelfde, dat de Trojaansche oorlog voor de Grieksche was. Onderscheidene heldendichten, het gedicht *Magha*, waarvan het onderwerp de dood van Sisupala is, dien Krishna in dezen strijd doodde; het *Cirata Junija*, dat de overwinning van Ar-

Arjuna, met hemelsche wapenen, over Durdjohn bezingt, ontleenen hunne stof daaruit; doch die ons tot hiertoe weinig meer dan bij name bekend zijn (*).

Ik heb gemeend over de stof dezer Indische heldendichten eenigermate uitvoeriger te moeten zijn, ten einde voor de navolgende opmerkingen, over het Indische epos en deszelfs invloed op de beschaving der natie, plaats te vinden. Als ik hetzelve meermalen met het Grieksche, of ook met het latere, vergelijk, zoo geschiedt dit geenzins, om vergelijkingen te maken, maar enkel en alleen, dewijl ik geloof daardoor deszelfs karakter in een helderder licht te zullen kunnen plaatsen.

Het Indische heldendicht stelt eenen tijd voor, die boven den geschiedkundigen tijd opklimt. De Mahabárat houdt men wel voor later dan de Ramajan (†), en beschrijft ook eene latere, de achtste, menschwording van Krishna; doch volgens de bewering der Pandits is de oorlog tusschen de Coro's en Pando's, en bestaat het gedicht, dat denzelven bezingt, nog 105 jaren vóór het begin van het tegenwoordige tijdperk, van de Cali Jug (‡), en wordt dus in een fabelachtig tijdperk verplaatst. In dezen zin wordt het ook aan Vyasa toegeschreven, wiens naam tot dezen tijd behoort (§). In hoe

(*) Colebrooke in *As. Res. X. p.* 406 *etc.*

(†) Volgens eene plaats bij Polier *I. p.* 579. schijnt het zelfs, dat in de Mahabárat zaken worden gevonden, die op de Ramajan betrekking hebben.

(‡) *Ayeen Acberi II. p.* 99.

(§) Zie boven bladz. 122. 174.

hoe verre ook bij hetzelve inlasschingen plaats vonden, zal dan eerst met waarschijnlijkheid bepaald kunnen worden, als wij het werk zelve bezitten. Maar kan men hetzelve wel eenen hoogen ouderdom ontzeggen, als wij zien, dat de rotsgedenkstukken van Indië grootendeels met voorstellingen uit den Mahabárat bedekt zijn?

De Ramajan en de Mahabárat bepaalden het karakter van het Indische heldendicht, en in eene zekere mate van de geheele Indische dichtkunst. Dit karakter bestaat het naast daarin, *dat zij zoo weinig met het zuiver menschelijke te vrede is.* De personen, die in hetzelve voorkomen, zijn of regtstreeks hoogere wezens, of ook, waar zij als menschen verschijnen, toch bijna nooit enkele menschen. De Indische godsdienst kent verscheidene middelen, om zoowel de menschen den goden, als de goden den menschen, gelijkvormig te maken. De hooge Wijzen, die door eene gestadige bestudering der Veda's, door godsdienstige overpeinzingen in de eenzaamheid en door aanhoudende boete zich gereinigd hebben, de Rischi's en Muni's, staan op denzelfden trap met de Deva's, of verheffen zich nog boven dezelve. Ook hunne plaats is in dien hemel, waar Indra, de vorst des uitspansels, waar Vishnoe en Siwa wonen, tot wier gevolg en hofstaat zij behooren; ja, zij kunnen zich zelfs tot Mukt, de hoogste zaligheid in de volkomene vereeniging met de godheid, verheffen. Maar nog gewigtiger is deze *menschwording* der godheden. Dezelve is als ware het de grondslag van het Indische heldendicht, zonder welken het in zijne vormen in het geheel niet bestaan konde.

De-

Deze menschwordingen bestaan hierin, dat de hoogere en mindere Deva's genoegen scheppen, om eenen tijd lang de menschelijke natuur aan te nemen, geboren te worden, in menschelijke betrekkingen te treden, ten einde zekere doelen te bereiken, die alleenlijk op deze wijze bereikt kunnen worden. De altijd spelende Indische verbeelding heeft dit dikwijls in het gekunstelde gedreven. De mensch gewordene goden blijven dan ook tevens in hunne hemelsche betrekkingen, en Vishnoe, terwijl hij als Krishna op aarde rondwandelt, huisvest niet minder in zijnen Baikunt, in zijnen hemel. Dezelfde godheid neemt te gelijk meer dan één menschelijk ligchaam aan; of terwijl dat de eerste menschwording nog voortduurt, ontstaat er reeds eene tweede. Alzins mogen deze misgeboorten der Indische verbeelding aan de oordeelkunde van den Europeër gapingen aanbieden; doch daarom zijn de menschwordingen in het algemeen niet minder de groote hefboom der Indische dichtkunst, inzonderheid van het heldendicht. De gezamenlijke hoogere wezens van den Indischen godsdienst worden hierdoor eerst voor het heldendicht bruikbaar; het staat in de magt des dichters, hoedanig en in welke gedaante hij hen wil laten optreden. Want zelfs de uitdrukking *menschwording* is te eng, om het begrip te omvatten. Het zijn geenzins bloote menschelijke gedaanten, waarin de goden zich openbaren. De meeste handelende wezens, die de dichters laten optreden, *Hanuman*, het legerhoofd der apen, *Jamvent*, de beheerscher der beeren (*), *Garud*,

(*) Polier *I. p.* 579.

rud, de vorst der arenden, en honderd andere, zijn dergelijke mensch-gewordene goden. Wie ziet niet, hoe hierdoor het geheele karakter van het Indische heldendicht veranderd moest worden? Hoe het veronachtzamen van het zuiver menschelijke het noodzakelijke gevolg daarvan is? In het Grieksche heldendicht treden ook goden op en hebben invloed op de lotgevallen der stervelingen; maar zij zijn toch slechts de neven-personen, of, om eenen kunstterm te bezigen, de maschines. In de Indische dichtkunst, vooräl in de Ramajan, heeft juist het tegenovergestelde geval plaats. Deze hoogere wezens zijn de hoofdpersonen, op wier lotgevallen de handeling rust; en als slechts bloote menschen optreden, zoo blijven die aan dezen toch verre ondergeschikt. Doch moet één hunner des niet te min eene beduidende rol spelen, zoo bedient de dichter zich bijna iedere maal van de middelen, die hem ten dienst staan, om hen den goden naderbij te brengen. Het is eene opmerking, die zich ligtelijk aan eenen ieder als van zelve opdringt, dat het Indische heldendicht in dit opzigt oneindig meer gelijkheid met het godsdienstige heldendicht der Duitschers en Engelschen heeft. Maar de Indische dichter bezit vele voordeelen boven de dichters dezer volken. Eene veel rijkere wereld staat hem ten dienst. Het is niet de Eeuwige en Onzigtbare, die als handelend persoon ingevoerd wordt; het is de ontelbare menigte van Deva's en Devani's; niet, zoo als de engelen, eenvormig door gebrek aan geslacht, door volkomene zedelijke reinheid, of verdoemenis. Doch eene zekere toenadering van het Indische tot het Duitsche en Engel-

gelsche heldendicht, vooräl tot het eerste, is toch onloochenbaar, en zeker is zij des te merkwaardiger, naarmate zij onafhankelijker van elkanderen hunne beschaving verkregen hebben. Zoude — indien het geoorloofd is aan eene vroegere verwandschap te denken — na eene scheiding van duizende jaren, nog de neiging voor het goddelijke en hemelsche in de borst dezer edele volken zoo zuiver bewaard zijn gebleven, dat het ook bij hen in hunne epische dichtkunst doorstraalde, zoodra deze hare nationale hooge vlugt nam? Zouden Vyasá en Klopstock, Valmiky en Milton, ook nog na de wijde tusschenruimten en de lange reeks van eeuwen, die hen van elkanderen scheidde, in den geest vermaagschapt gebleven zijn?

Uit deze veronachtzaming vàn het zuiver menschelijke schijnen mij de volgende, in het oog loopende, eigenschappen van het Indische heldendicht ook verklaard te kunnen worden. De Indische goden konden geene idealen van ligchamelijke schoonheid worden, zoo als de Grieksche in alle hunne hoofdwijzigingen. Aan eenige derzelve wordt somwijlen schoonheid in het algemeen toegekend; doch de Indische dichter maakt ook even zoo min zwarigheid, om hun eenige eigenschappen te verleenen, die met het denkbeeld van zuiver menschelijke schoonheid niet bestaan. De blaauwe kleur van Vishnoe, de menigvuldige armen en hoofden en soortgelijke misvormingen, die aan de Grieksche fabelleer vreemd bleven, strekken hiervan ten bewijs. Juist daarom schijnt verder de grenslijn tusschen het wonderbare en het avontuurlijke aan het Indische heldendicht geheel vreemd gebleven te zijn.

waar konde deze grenslijn getrokken worden, zoodra wezens van zulk eenen avontuurlijken aard met zulke bovenmenschelijke krachten handelen? Het Indische heldendicht zoekt het zonderbare en overdrevene, ook waar het zulks, volgens onze begrippen, niet noodig heeft. Eindelijk: Het Indische heldendicht is bij al deszelfs weelderigheid en overvloed toch minder in staat, om ons, die zuiver menschelijk gevoelen, te roeren, hoewel het daarom geenzins zonder roerende tooneelen is.

Een tweede, niet minder uitstekende, hoofdtrek van het Indische heldendicht ligt daarin, *dat het het heldendicht eener priester-kaste is.* Geene andere eigenschap van hetzelve komt zoo zeer uit. Niet alleen het hoofdonderwerp is godsdienstig, maar ook de geheele kring der verdichting draait om godsdienstige voorstellingen en beelden rond. Welken ouderdom men aan de Ramajan en Mahabárat ook toekennen wil, zoo kan het Indische heldendicht slechts in dat tijdstip deszelfs beschaving bereikt hebben, toen de kaste der Braminen in haren vollen luister was. Alles in hetzelve is op de verheerlijking dezer kaste, en niet zelden op eene geenzins zeer zachte wijze, berekend. Mag men bij voorwerpen, waar ons de tijdrekening verlaat, nog van tijdsbepalingen spreken, zoo zou ik het in dien tijd verplaatsen, waarin, volgens het eigene verhaal der Indiërs, de priester-kaste over die der ketri's of krijgslieden, en dus ook der Rajahs, die tot deze behoorden, de overwinning behaald had. De diepe eerbied, waarmede de Braminen ook zelfs door de koningen behandeld werden; de beperkingen, die de eerdienst dezen oplegt, en de zorg-

zorgvuldige vermijding van iedere beleediging van eenen Bramin, — dit alles zal reeds uit het bovenstaande duidelijk geworden zijn. Maar inzonderheid dient nog opgemerkt te worden de vreesselijke uitwerking, die aan de verwenschingen van eenen Bramin toegeschreven wordt. Zij worden vervuld aan diegene, dien zij treffen, en bijaldien het heldendicht daarin wederom een magtig middel om zich te redden ontdekt heeft, zoo was het dit ook niet minder voor de priesterlijke magt. Het godsdienstige karakter dezer dichtkunst verleent haar ook tevens eene waardigheid, die het boertige wel is waar niet volstrekt uitsluit, maar toch deszelfs aanwending slechts zeer in de verte veroorlooft (*). De optredende personen nemen jegens elkanderen, zoowel in hunne gesprekken als in hun gedrag, inzonderheid jegens de Braminen, een ceremonieel in acht, hetwelk aan dat der helden van Homerus eenigzins gelijkvormig is.

Ten derde: Hieruit moesten eigene zwarigheden ontstaan, dat aan deze bovenmenschelijke wezens, die hier optreden, toch noodzakelijk beperkte krachten en eene beperkte kennis moesten toegekend worden. De Indische dichters poogden zulks het eerst te overwinnen, dat zij deze menschgewordene goden zelve *onder* de magt van het noodlot buigen (†). Zoodra het hierdoor bepaald is, dat zekere dingen slechts in een zeker tijdpunt en onder zekere omstandigheden geschieden kunnen, zoo wagen het de goden ook zelfs niet, om dit

(*) Men zie een bewijs hiervan in POLIER *II. p.* 42, 43.
(†) *Ramajan III.* 165. POLIER *I. p.* 605. *II. p.* 243.

dit te willen voorkomen, dewijl het toch vruchteloos zijn zoude. De tegenstrijdigheden, die de beperkte kennis bij wezens van eene meer verhevene soort zoude kunnen doen ontstaan, worden echter mede in de Indische dichtkunst door ééne der schoonste verdichtselen opgeheven. Voor de oogen der stervelingen en ook voor die der menschgewordene goden hangt de wolk Maja, de misleiding, die hen verhindert vooruit te zien. Als deze verdwijnt, dan ontdekt het oog den innerlijken zamenhang der dingen, en de toekomst ligt open voor hen.

Eindelijk: Bij zoo vele nationale eigenschappen draagt het Indische heldendicht toch op eene in het oog loopende wijze het algemeene oostersche kenmerk van het fabelachtige. De gestadige episoden, ofschoon zij aan den draad van het geheel geknoopt zijn, kunnen toch als even zoo vele afzonderlijke vertellingen beschouwd worden, zoo als de Ramajan daarvan de bewijzen in menigte oplevert, en de Mahabárat, zoo wij die konden lezen, niet minder zoude opleveren. Juist hierdoor was het Indische heldendicht zoo geschikt, om eene volkspoëzij te worden. Het leefde niet alleen op palmbladen, maar ook in den mond des volks. De voortbrengselen van eenen Valmiky en Vyasa waren, even als die van den Maeonischen Bard, om stuksgewijze in het openbaar opgezongen te worden, en zijn het nog (*). Hoe meer vereering en milda-

dig-

(*) Nog heden worden er stukken uit de Ramajan vóór den ingang der Indische tempels voor het volk opgezongen. Men zie PAULLINO *Gramm. Samscred. p.* 70.

digheid jegens de Braminen het grootte onderwerp zijn, dat zij op iedere bladzijde prediken, des te meer had deze kaste haar voordeel er bij, om dezelve zoo veel mogelijk tot eene volkspoëzij te maken. Kunnen wij ons derhalve nog verwonderen over den veelvermogenden invloed, dien het Indische heldendicht op de beschaving van den volksgodsdienst, op de Indische kunst en op de andere takken der dichtkunst, met één woord, dien het op de beschaving der geheele natie in het algemeen had? Mogen wij ons dus verwonderen, als het volk deze groote heldendichten in het algemeen met de Veda's gelijk stelt?

Aan deze twee groote heldendichten sluiten zich de *Purâna's* het naaste aan. Ook zij behooren tot de *Schastra's*, de algemeene benaming, waarmede de heilige schriften bij de Braminen bestempeld worden (*). Men telt 18 Purana's, van welke wij alleenlijk de laatste uit eene onvolledige vertaling, de andere meestal uit eene opgaaf van den inhoud, eenigzins nader kennen, dien Hamilton en Langlès in

(*) De uitlegging der woorden geeft JONES *on the litterature of the Hindous*, *Works* I. *p.* 361. Het beteekent zooveel als *Goddelijke verordeningen*; en dewijl men het over het getal der werken, die als van eenen goddelijken oorsprong beschouwd moeten worden, niet volkomen eens is, zoo wordt ook de uitdrukking *Sastra's* of *Schastra's* niet altijd in eenen gelijken omvang gebruikt. Volgens Jones vormen de *Veda's*, *Vedanga's*, *Upaveda's*, *Derma's*, *Dersana's* (?) en *Purana's*, de zes groote Sastra's. In de Ramajan heet het meermalen: onderwezen in de Veda's, Vedanga's en Sastra's, bij voorb. *I.* 220.

in den Catalogus der Sanskritische handschriften te Parijs gegeven hebben. Jones telt de namen der 18 Purana's op; doch als men dezelve met die bij Langlès vergelijkt, dan zal men niet eens eene naauwkeurige overeenstemming der titels vinden (*).

De Purána's zijn mythologische gedichten, als men dit begrip in den uitgestrektsten zin neemt, dat zij niet alleen de geschiedenis der goden, maar ook onderwijzingen bevatten (†). Zij zijn de bronnen van den volksgodsdienst, der geschiedenis, der aardrijkskunde en andere wetenschappen, in zoo verre men dezen in eenen fabelkring verwachten

(*) De namen zijn volgens Jones *Works I. p.* 360.: 1. *Brahma Purana*, 2. *Pedma*, 3. *Brahmanda*, 4. *Agni*, (welke vier, volgens zijne getuigenis, op de schepping betrekking hebben,) 5. *Vishnoe*, 6. *Garuda*, 7. *Brahma's veranderingen*, 8. *Siwa*, 9. *Lingam*, 10. *Nareda*, 11. *Scanda*, 12. *Marcandeya*, 13. *Bhawischya*, (welke negen over de eigenschappen en de magt der goden handelen,) 14. *Matsya*, 15. *Varaha*, 1 . *Curma*, 17. *Varena* en 18. *Baghavat-Purana*. Van deze komen in den Catalogus van Langlès voor Nr. 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 14 (die hier als de *eerste* Purana genoemd wordt,) en 18. In plaats der ontbrekende nummers 3, 6, 7, 13, 15, 16 en 17, komen daarentegen bij Langlès voor: *Kaliha-Purana*, *Vayou*, *Narasinga*; doch waarvan de inhoud niet opgegeven is. Zomwijlen, offchoon niet altijd, werden de beide voorschrevene groote heldendichten ook onder de Purana's geteld.

(†) *Puranas, or Indian Mythologies*, volgens Colebrooke *As. Res. IX. p.* 290. Doch geenzins eigenlijke leerboeken, waartoe men dezelve wel heeft willen maken, offchoon zij alzins bij het onderwijs gebruikt worden.

ten kan. „ Iedere Purana," zegt *Colebrooke* (*), „ omvat vijf onderwerpen. Eene *Cosmogonie*, of de leer van het ontstaan, en de vernieuwing der wereld; eene *geslachtrekening* der goden en helden; eene *tijdrekening*, volgens het fabelachtige gevoelen des volks, en eene *geschiedenis*, die de daden en ondernemingen der halve goden en helden verhaalt." Offchoon de stelling, dat iedere Purana deze vijf onderwerpen omvat, volgens het inhoudsregister te algemeen zijn mogt, zoo zijn toch de hoofdonderwerpen, die zij bevatten, daardoor aangeduid, en niet te onregt zegt de Engelschman, dat men dezelve met de Cosmogoniën en Theogoniën der Grieken vergelijken kan; alleenlijk dat zij nog veelvuldiger en rijker zijn dan deze. De *Matsya-Purana*, die als de eerste en belangrijkste der 18 genoemd wordt (†), begint met een gesprek tusschen Menu en Vishnoe over het ontstaan van het heeläl, van de goden en van de kwade geesten. Voorts eene geschiedenis der koningen, zonen der zon en der maan; beschrijvingen van onderscheidene feesten ter eere van verschillende goden; afdeelingen over de verblijfplaatsen der goden; de deelen der aarde; de geschiedenis van Parbutti, de gemalin van Siwa; de oorlog der Deva's en Rakschu's enz. De *Brama-Purana* (‡) bevat in vier afdeelingen een rijk Indisch geslachtregister der goden; maar daarentegen ontbreekt (waarschijnlijk alleen, dewijl het Parijsche handschrift

zoo

(*) *As. Ref. VII. p.* 202. *Not.*
(†) Langlès *Catalogue etc. p.* 58.
(‡) Langlès *p.* 36.

zoo gebrekkig is) het geslachtregister der koningen; anderzins, volgens Hamilton, een wezenlijk gedeelte eener Purana. De *Agni Purana* (*), ééne der voornaamste, is in 358 kapittels ingedeeld en kan bijna als een kort begrip van de geheele wetenschap der Hindo's, ook der wetten en der artsenijkunde, beschouwd worden. Daarentegen zijn eenige Purana's bij voorkeur aan de geschiedenis van bijzondere goden, echter bijna nooit uitsluitend, toegewijd; zoo als de *Siwa Purana* (†), *Lingam Purana* (‡); of ook aan beroemde heiligen, boetelingen en kluizenaars, zoo als de *Marcandeya Purana* (§). Uit de *Kalika Purana* hebben wij de overzetting eener afdeeling *van de bloedige offeranden*, waaronder ook menschenoffers zijn (⁎); de *Baghavat Purana*, de laatste van alle, is nogtans tot hiertoe de eenige, van welke wij eene, maar zeer gebrekkige, vertaling bezitten (**). Dezelve bevat wel hoofdzakelijk den fabel van Krishna (die nevens vele andere ook den bijnaam van Bhaghavat draagt); maar geeft ook tevens onderrigt over eene menigte andere onderwerpen. „Ik wenschte te weten," zegt

(*) LANGLÈS *p.* 44. (†) LANGLÈS *p.* 49.
(‡) LANGLÈS *p.* 29. (§) LANGLÈS *p.* 58.
(⁎) *As. Res. V. p.* 371.
(**) *Baghavadam, ou doctrine divine, ouvrage canonique* (*par* OBSONVILLE), *Paris* 1788. 345. *p.* 8. De vertaling is niet onmiddellijk uit het Sanskrit, maar naar eene Tamulische overzetting vervaardigd. Volgens Hamilton's beoordeeling is zij slechts eene soort van uittreksel, waarvan het begin tamelijk naauwkeurig is; doch het vervolg van fouten van allerlei aard wemelt. LANGLÈS *Catalogue*, *p.* 9.

zegt de koning Parikyta tot den wijzen Suka, den zoon van Vyaſa (*), „ hoe de zielen met de ligchamen vereenigd zijn? Hoe de god Brahma ontſtond? Hoe hij de wereld ſchiep? Hoe hij Vishnoe en zijne eigenſchappen erkende? Wat de tijd is? Hoe oud de menſchen en de wereld zijn? Hoe geraakt de ziel tot de vereeniging met de godheid? Welke is de grootte en de maat van het heelal, der zon, der maan, der ſtarren en der aarde? Welk is het getal der koningen, die op aarde geregeerd hebben? Welk is het onderſcheid der kasten? Welke waren de onderſcheidene gedaanten, die Vishnoe aannam? Welke de drie hoofdkrachten? Wat is de Vedam? Wat zijn deugd en goede werken? Wat is het doel van alles?" Ik achtte het niet overbodig deze plaats daaruit te kiezen, die den Lezer de beste opheldering omtrent den inhoud en de verſcheidenheid van het onderrigt in de Purana's geven kan (†).

De Purana's ſtaan in het midden tusſchen het heldendicht en het leerdicht. Door de veelvuldige mythen, die daarin verhaald worden, komen zij het eerſte nabij; doch, zonder alle epiſche eenheid, die bij al den rijkdom van mythen toch in de Ramajan en Mahabárat heerscht, kunnen zij ook geenzins heldendichten genoemd worden. Zij hebben onderwijs ten doel, en reeds daardoor komen zij het

(*) *Bághavadam p.* 49.

(†) Het 12de en laatſte kapittel van de Bhaghavat bevat eene aanwijzing van den inhoud, die Hamilton bij Langlès *p.* 10. vertaald heeft, waaruit blijkt, dat al deze vragen daarin beantwoord worden.

het leerdicht nader; doch nog meer door den vorm van zamenspraken, die in dezelve de heerschende is; want gewoonlijk is het één der voorname Wijzen, die aan leergierige scholieren onderwijs geeft. Zij worden daarom ook, tot deze bestemming voorål geschikt, door de hoogere kasten in de schôlen gelezen, en als de beste voorbereiding tot het lezen der Veda's beschouwd.

De Purana's zijn, zoo als van zelve blijkt, de hoofdbron van de Indische fabelleer, en in zooverre de goden, die deze vereert, de voorwerpen der vereering zijn, van den volksgodsdienst. Wij hebben hierboven reeds aangetoond, dat deze niet uit de Veda's geput konde worden. Dezelve is, niet minder dan de Grieksche, een godsdienst der dichters, en de epische gedichten in ruimeren omvang (in zooverre men in het algemeen de verhalende daaronder rekenen wil) zijn derzelver bronnen. Maar of de Purana's oorspronkelijke, dan of zij slechts afgeleide, bronnen zijn, namelijk, of men haar onder de oude werken der natie rangschikken moet, dan of zij van eenen lateren oorsprong zijn? Dit is de vraag, op welker beantwoording het aankomt.

Eene eigenlijke beoordeeling der Purana's kan eerst geschieden, als wij dezelve hebben. Wat men er tot heden over zeggen kan, berust op berigten van andere en gebrekkige uittreksels. De gewone stelling der Braminen plaatst de Purana's op denzelfden trap van ouderdom als de Veda's en de Mahabárat, daar zij deze ook aan Vyasa toekent. Maar hoewel het thans nog onmogelijk is, om een oordeelkundig onderzoek over den ouderdom van bijzondere Purana's te doen, zoo schijnt het

het toch niet twijfelachtig, dat, indien zij ook al van verschillenden ouderdom zijn, zij toch niet alle in hare tegenwoordige gedaante zoo oud kunnen zijn, als het verhaal wil.

De Purana's zijn blijkbaar grootendeels verzamelingen uit verschillende schrijvers, en kunnen slechts vervaardigd zijn geworden in zulk een tijdvak, toen reeds eene rijke Sanskritische letterkunde, in de verschillendste takken tot rijpheid gekomen, aanwezig was. De letterkunde eener natie kan haar begin niet met verzamelingen nemen, deze vereischen een tijdvak van geleerdheid, dat eerst veel later invallen kan, even als zij aan den anderen kant reeds eene behoefte aan onderrigt vooronderstellen. Tot een zoodanig doel nu zijn de Purana's geschreven, gelijk zij ook nog heden daartoe gebruikt worden. Zij zijn niet, even als de voorheen beschrevene groote dichtwerken, voortbrengselen van den dichterlijken geest, maar, even als de gedichten van Tzetzes en andere taalkundigen, voortbrengselen van vlijt en belezenheid. Hierbij komt, zoo als men verzekert, dat zij in de geschiedkundige afdeelingen menig verhaal als profetie bevatten, hetwelk blijkbaar eerst na de vervulling is vervaardigd geworden (*).

Maar hoewel ik overtuigd ben, dat de Purana's in hare tegenwoordige gedaante haren oorsprong niet uit de vroegste tijden der Sanskritische letterkunde kunnen afleiden, zoo ben ik er daarom toch verre af, om derzelver inhoud volstrekt als eene uitvinding van lateren tijd, dat is van de middeleeuwen, te

(*) *As. Res. VIII. p.* 486.

te beschouwen. Wanneer en hoe zij haren tegenwoordigen vorm gekregen hebben, is nog onmogelijk te bepalen. Oogenschijnlijk zoude men zeggen, dat zij niet, gelijk het Indische verhaal wil, het werk van éénen mensch konden zijn; want zij zijn, daar eenige meer aan Vishnoe, en andere aan Siwa hulde toebrengen, niet zelden in tegenspraak; doch het is ook zeer waarschijnlijk, dat iedere afzonderlijk, niet op eenmaal, maar allengs ontstaan is. Er is geen andere vorm, die meer bijvoegsels en inlasschingen gedoogde, daar geene derzelve in haar geheel zamenhangt, maar veel meer eene verzameling van verhalende en leerzame dichtstukken schijnt te wezen.

Derhalve ben ik van gevoelen, dat de Purana's wel latere verzamelingen, maar uit oudere dichtwerken zijn (*), die nogtans door den verzamelaar en bewerker eene menigte willekeurige bijvoegsels kunnen gekregen hebben. De hoofdbron, waaruit hare schrijvers putteden, kan naauwlijks twijfelachtig zijn; het is de oude epische poëzij der natie. Is niet, om slechts één voorbeeld aan te voeren, de Bhaghavat, die men voor ééne der laatste houdt (†), voor het grootste gedeelte uit de Mahabárat ontleend? Hierbij kwamen zeker alsdan wijsgeerige stellingen, die in gedichten van verschillenden aard en vorm konden behandeld zijn. Dit alles en vele andere dingen moesten vooraf gaan, alvorens er verzamelingen van dezen aard ontstaan konden.

Van

(*) Men vergelijke WILFORD in *As. Res. V. p.* 244.
(†) *As. Res. VIII. p.* 487.

Van dit gezigtpunt uitgaande, zoo blijkt het, hoe men de Purana's zeer wel voor werken van lateren tijd houden, doch desniettemin aan derzelver inhoud eenen hoogen ouderdom toekennen kan. Een nieuw beoordeelaar, *Bentley*, beweert (*), dat geene der Purana's boven de 684 jaren oud kan zijn, dewijl alle schriften, waarin het tijdrekenkundige stelsel, dat onder den naam van de Calpa van Brahma bekend is, voorkomt, geenen hoogeren ouderdom hebben kan. Maar al ware deze stelling, die door anderen ontkend wordt, ook waar, dan volgt toch alleen daaruit, dat de tijdrekenkundige afdeelingen in de Purana's niet ouder zijn konden, in welke naar evenredigheid slechts in een klein gedeelte over de tijdrekening gehandeld wordt.

„ Ook in Europa," zegt de grootste kenner der Sanskritische letterkunde (†), „ heeft letterkundige bedriegerij plaats gehad. Maar zou desniettemin een iegelijk, die onze geheele oude letterkunde voor bedriegerij verklaren wilde, niet te regt gelaakt worden? Wij mogen dus de geheele Indische letterkunde niet zonder onderscheid veroordeelen. Zelfs Harduin zonderde, bij zijne zonderlinge stellingen, Cicero, Virgilius, Horatius en Plinius uit. Men moet ook in Indië tegen bedrog op zijne hoede wezen. Enkele ondergeschovene werken, enkele vervalschte plaatsen, zullen in het vervolg door de vlijt der beoordeelaars ontdekt worden; doch het grootste gedeelte der boeken, die de geleerden onder de Indiërs voor oud erkennen, zal voor echt be-

(*) *As. Res. VIII. p.* 241.

(†) Colebrooke in *As. Res. VIII. p.* 487.

bevonden worden; dat is vóór dezelfde boeken, die zij reeds vóór honderde, zoo niet vóór duizende, jaren bezaten."

Ook dit oordeel is het mijne. De gezamenlijke Sanskritische letterkunde, zoo als *Bentley* daartoe geneigd schijnt, als een voortbrengsel der middeleeuwen te beschouwen, is eene nog meer zonderlinge stelling, dan die, welke Harduin eens opperde. Wanneer het uit de berigten der Grieken reeds zeker is, dat de beschaving der natie reeds ten tijde van Alexander eene *oude* beschaving was, zoo is daarmede ook de ouderdom hunner letterkunde over het *geheel* bewezen; want aan deze hing immers hare beschaving. Het was zeker even zoo onmogelijk, dat de Indiërs zonder hunne Veda's en zonder hunne heldendichten Indiërs worden konden, als de Grieken zonder hunnen Homerus en zijne opvolgers datgene, wat zij geworden zijn, ja nog onmogelijker; want heilige boeken, zoo als de Veda's, kenden de Grieken niet.

De *fabelleer*, die deze gedichten bevatten, kan ons tot hiertoe slechts gebrekkig bekend zijn, daar wij dezelve alleen bij uittreksels kennen, die noodzakelijk verminkt moesten worden, daar zoowel de Engelschen, als pater Paullino, aanstonds daarvan uitgingen, om gelijkvormigheden met de Grieksche en Aegyptische godenleer te ontdekken (*) en verge-

(*) De verhandeling van JONES *on the gods of Greece, Italy and India*, *As. Ref. VIII. p.* 221. en *Works I. p.* 229. gaf den toon aan. PAULLINO in zijn *Systema Brahmanicum*, schoon anders altijd een tegenstander der Engelschen, sloeg toch hierin denzelfden weg in.

gelijkingen te maken. Zij vonden wat zij zochten; deze gevoelens werden nu in omloop gebragt en droegen er niet weinig toe bij, om de geheele beschouwing der Indische oudheid te verwarren en duister te maken. De nieuwste, en verre weg de volledigste, verhaler der Indische fabelleer, de Zwitser *Polier*, heeft zich van dezen misslag geheel onthouden (*). De vorm van zamenspraken tusschen hem
[illegible] en

(*) *Mythologie des Indous, travaillée par Mdme la Chanoinesse* DE POLIER, *sur des Manuscrits authentiques, apportées de l'Inde par feu Mr. le Colonel* DE POLIER, *T. I. II.* 1809. De heer de Polier ging, in dienst der Eng. O. Comp., naar Indië en wijdde zich daar met de grootste inspanning en het beste gevolg, volgens de getuigenis van Jones en andere Engelschen (Jones *Works I. p.* 355. *As. Res. VIII. p.* 377.), aan het verzamelen van Indische merkwaardigheden en aan de bestudering hunner fabelleer, nogtans zonder zelf het Sanskrit geleerd te hebben. Zijn leermeester Ramtchund moest hem de mythen volgens de heldendichten en de Purana's voorzeggen, die hij aanstonds opschreef. Met deze papieren keerde hij naar Europa terug, waar het verschrikkelijke lot hem trof, om gedurende de omwenteling in zijne woning, niet ver van Avignon, door eene Fransche roovende bende vermoord te worden. Een gelukkig toeval bragt zijne papieren in de handen zijner bloedverwante, de vriendin en leerling van Gibbon, mevrouw *de Polier*, die eerst voor eenige jaren te Rudolstad overleden is, en die, reeds door vroegere oefening hiertoe voorbereid (men zie de voorrede), dezelve in orde schikte en uitgaf. Geen beminnaar der Indische oudheid kan haren naam zonder vereering en dankbaar gevoel noemen, en het behoort wel mede tot de merkwaardigheden der letterkunde, dat de uitvoerigste en naauwkeurig-

en zijnen leermeester Ramtchund, die voor den Europeaan zoo gepast is, mag ook tevens echt Indisch beschouwd worden, en ook de omstandigheid schijnt voordeelig, dat Ramtchund tot de sekte der Seiks behoorde, die tot de leer van eenen eenigen God terugkeeren en de fabelleer, even als wij, voor een weefsel van dichterlijke verdichtselen houdt. De groote kennis van dezen Bramin aan de mythen is niet te ontkennen; of zij naauwkeurig weder verhaald zijn, zal dan eerst beslist kunnen worden, wanneer wij de bronnen zelve zullen kunnen onderzoeken. Als hoofdbronnen worden de Mahabárat en de Bhaghavat in het algemeen bijgebragt; doch uit welke bron de bijzondere mythen geput zijn, is niet kenbaar gemaakt. In het bijzondere moge eene oordeelkundige beschouwing bij het werk veel aantemerken vinden; over het algemeen heeft het de ontwijfelbare verdienste, van ons van de mythen, zoo als deze in de heldendichten en in de Purana's gevonden worden, eenen veel grooteren rijkdom geopend, en ons tot de beoordeeling van het karakter en der voorregten, zoowel als der fouten, van de Indische fabelleer veel meer in staat gesteld te hebben, dan voorheen mogelijk was. Hiertoe behooren daarvan alleen de hoofdschetsen.

De rij der Indische goden begint, zoo als wij reeds uit het bovenstaande weten, met de drie groote Deva's: *Brahma*, *Vishnoe* en *Siwa*. Maar van deze is Brahma voor de dichtkunst weinig bruik-

rigste Indische fabelleer in eene landstad, midden in het Thuringsche gebergte, door eene vrouw geschreven moest worden.

bruikbaar, dewijl men geene menschwording (*) van hem heeft. Hij bezit eenen tempel Dheira aan den oever der melkzee, werwaarts Vishnoe, verzeld door de andere Deva's, zich begeeft, om zijne godspraken te raadplegen (†). Deze worden door eene stem medegedeeld, die zich eerst na verscheidene dagen, die in overpeinzing en gebeden doorgebragt worden, hooren laat. Wordt hieruit de zoo in het oog loopende verschijning niet opgehelderd, dat Brahma, niettegenstaande hij de eerste genoemd wordt, toch alleenlijk het voorwerp der innerlijke vereering, dat is, van godsdienstige overpeinzing, doch niet van de uitwendige is? Als de volksgodsdienst der Indiërs een godsdienst der dichters is, als hunne goden poëtische wezens zijn, vloeit hieruit dan van zelve

(*) Bij de Europesche schrijvers ontstaat eene verwarring, die onoplosbaar is, uit de gestadige verwisseling der namen *Brahma*, *Brehm*, *Birmah* en *Brumah*, die, nu als gelijkbeduidende, dan als verschillende, gebruikt worden. *Brehm*, zegt Polier *I. p.* 358., is de onzigtbare, de godheid; *Birmah* de scheppende kracht van Brehm. Daarentegen volgens Jones *Works I. p.* 249, 250. is *Brahma* als onzijdig de godheid, en als mannelijk de scheppende kracht. In de *Upnekhat* wordt steeds van Brahma gesproken, als van een zelfstandig wezen, dat bestaat; doch met vele duisterheden en spitsvinnigheden. Men zie *I. p.* 240, 256, 320. Alleen het inzien der Sanskritische werken zelve zal *misschien* deze nevelen kunnen opklaren; maar zoo veel is toch duidelijk, dat de dichters zich om dergelijke onderscheidingen niet bekommeren, en een wezen als Brahma voor *hun* doel niet bruikbaar konden vinden.

(†) Polier *I. p.* 398.

ve niet voort, dat de godheid, die voor de dichters onbruikbaar was, hoe verheven deszelfs rang ook anderzins zijn mogt, toch niet het voorwerp van den volksgodsdienst worden, en dus ook niet, even als de beide andere groote Deva's, eene eigene sekte hebben konde? Ik moet mij vergenoegen met deze denkbeelden aan te stippen, welker verdere toetsing ik den navorscher van den Indischen godsdienst overlaat.

Geheel anders is het met *Vishnoe* en *Siwa*. Naardien de beide hoofdsekten van den Indischen godsdienst naar hen onderscheiden worden, zoo zijn zij ook, doch onder de verscheidenste namen, (die de beoefening der Indische fabelleer niet weinig verzwaren) de hoofdvoorwerpen van den uitwendigen eerdienst. Zij zijn niet minder de hoofdpersonen van het Indische heldendicht, en wel in eenen dubbelen zin, in zoo verre zij, inzonderheid Vishnoe, tevens in menschelijke gedaante op aarde verschijnen. Hunne hemelsche woningen zijn door de dichtkunst met hare schitterendste kleuren versierd; maar toch zoodanig, dat zij van het ideaal, dat de Europesche dichter scheppen zoude, genoegzaam verschillen. De woonplaats van Vishnoe is Baikunt of Vaikonta (*). Hier zit hij op zijnen troon als een schoon jongman, stralende van licht; doch blaauw van kleur en met vier armen. In zijne ééne hand houdt hij eene schelp en in de andere eene lotusbloem, die bij de Indiërs van geene minder gewigtige beteekenis is, dan bij de Aegypte-

(*) Zoo als JONES *Works I. p.* 267. Bij POLIER wordt de naam altijd *Baikunt* geschreven.

tenaars, in de derde eene knods en in de vierde den ring Sudarsun, van welken, even als van het edelgesteente, dat op zijne borst hangt, een licht afstraalt, dat den geheelen Baikunt verlicht. Als hij waakt, is zijn zetel een glansrijke troon; als hij slaapt, rust hij op de slang Seisnang, wier duizend koppen hem tot een hoofdkussen dienen, die zelve een Deva is en met hem de menschheid aanneemt, als hij op aarde verschijnt; even als de adelaar Garud, de vorst van het gevogelte, dat hem draagt, als hij den Baikunt verlaat. Aan zijne zijde staat zijne gemalin Latchemi, de schoonste der Devani's, die insgelijks in eene menschelijke gedaante, als zijne gade, met hem op aarde verscheen. Eene menigte mindere Deva's omringt hem, en twee wachters bewaken den ingang zijner residentie. — Minder schitterend is Kailas Parbut, de woning van Siwa of Mahadeva. Dezelve wordt geplaatst op de toppen van den Himmalaja. Hij is tevens de vader der voortteling en ook der verdelging; daarom draagt hij, als kenteeken van het eerste, den lingam, en, als hij als wreker of verdelger afgebeeld wordt, den drietand. Hij is rood van kleur, met eenen olifantshuid omgord, en zit op een tijgervel. Nevens hem staat zijne gemalin Parbutti (Parvati). Maar zijne afbeeldingen wisselen, even zeer als zijn naam, dikwijls af, dewijl er zich zulke verschillende denkbeelden met hem vereenigen (*). De woningen dezer opperste Deva's, daar zij

(*) Dewijl iedere sekte *hare* godheid bij voorkeur verheft, zoo kan men zich over de schijnbare of wezenlijke verschillen en tegenstrijdigheden niet verwonderen.

zij over het algemeen tot de onzigtbare wereld behooren, hebben voor de verdichting geene zoo ruime ſtof aangeboden, als die van *Indra*, den vorst des Surgs, of van het uitſpanſel, den zigtbaren hemel; niettegenſtaande Indra zelf in de orde en magt der Deva's verre beneden deze ſtaat (*). Hij, de gebieder der mindere Deva's, woont hier in zijn paleis Vaivanti, dat hem door den hemelſchen bouwmeester Biskurma gebouwd werd, omringd door de tuinen Nandana, waar altijd ſtroomende watervallen een eeuwigdurend groen onderhouden. Hier groeit de hemelſche vrucht, Anbert genoemd, die de onſterflijkheid ſchenkt, op den wonderboom Parajati, dien Krishna in de wonderſtad Dwarka verplantte, waarmede hij weder in de zee verzonk. Dezelve prijkt met de ſchoonſte aller bloemen, en wie onder derzelver ſchaduw rust, verkrijgt de vervulling van al zijne wenſchen. Wat de aarde in het algemeen voortreffelijks bevat, dat vindt men hier in den oorſpronkelijken vorm der hoogſte volmaaktheid. De koe Camadeva, die overvloed geeft, het geheiligde paard Saṙam, tot de plegtige offeranden onontbeerlijk, de witte olifant Airavat. Alle deze en andere wezens zijn uit de melkzee, de bron der volmaaktheid, voortgekomen. Als heer van het uitſpanſel regeert Rajah Indra de winden en het weder. Wanneer de aarde regen noodig heeft, dan wendt zij zich tot hem. Hem gehoorzaamt de ontelbare menigte der mindere De-

va's,

(*) Men vergelijke Polier *II. p.* 220. *ſq.* met Jones *Works I. p.* 248. *ſq.* Bij Polier wordt Indra altijd Ainder genoemd.

va's, die 332 millioenen bedragen. In klassen afgedeeld, hebben slechts de voornamen toegang tot den Rajah; aan zijn hof, Muilus, te komen is hier de hoogste trap van zaligheid. Hier zit hij op zijnen troon, als een schoon jongeling met vier armen, en voor hem dansen de Apatchera's, de hemelsche danseressen, die kostelijke en welriekende geuren uitwasemen. Maar bij al dezen luister was toch de magt van Indra eenen geruimen tijd gefnuikt. De Daints (*), of booze Deva's, wier woonplaats in de Patals der benedenwereld is, onder hunnen koning Ravuna, hadden hem beoorloogd en overwonnen, en, om de wereld van hunne heerschappij te verlossen, moest Vishnoe als Rama op aarde verschijnen en die heldendaden verrigten, die de Ramajan bezingt. — Maar offchoon er op deze wijze goede en booze geesten zijn, zoo wordt toch ook hier dit zachte karakter, dat den Indischen godsdienst eigen is, kenbaar. Boetvaardigheid en reinigingen maken alles goed, niet alleen bij de menschen, maar ook bij de hoogere wezens; want op de beden der Deva's zullen ook de Daints eenmaal na eene volbragte zuivering de Patals verlaten en tot hunnen oorspronkelijken toestand terugkeeren. Doch eene veel grootere verrijking verkrijgt de Indische fabelleer hierdoor, dat deze kreits van verdichting van de Deva's en Devani's ook op de meeste andere, zoowel bezielde als onbezielde, voorwerpen der natuur overgedragen wordt. De zon, de maan (beide bij de Indiërs mannelijk), de aarde, de bergen, de rivie-

(*) Zoo worden zij altijd bij Polier geheten; In de Ramajan worden zij de *Rakschuses* genoemd.

vieren enz., even zeer de diergeslachten, de apen, de beeren, de olifanten, het gevogelte enz. worden als Deva's en Devani's ingevoerd, en zijn op deze wijze voor de dichterlijke behandeling bruikbaar. Zoo wordt Hanuman, de aanvoerer der apen, één der hoofdpersonen in de groote heldendichten, en de lessen der wijsheid worden, zoo als in het gesprek van den arend Garuda met de kraai in het laatste boek van de Ramajan, in eenen hoogeren zin, dan in de fabelen van Aesopus, den dieren in den mond gelegd.

Uit deze eerste grondtrekken der Indische fabelleer, welker verdere uitbreiding hier zooveel minder op hare plaats zoude zijn, daar ik de Lezers in dit opzigt naar het meergemelde werk van Polier verwijzen kan, blijkt echter eerst derzelver groote inwendige rijkdom. Voor welke uitbreiding en bearbeiding is deze stof niet geschikt, die zij bevat; en als van honderden van dichters ieder dezelve op zijne wijze behandelde, welk eene oneindige verscheidenheid moest daaruit ontstaan? Vergelijken wij de Indische fabelleer met de Grieksche, dan kan dezelve met opzigt tot den inwendigen rijkdom deze vergelijking ligtelijk uithouden. Betrekkelijk de aesthetische waarde staat zij in een zeker opzigt boven en in een ander opzigt beneden dezelve. Zij is weeldriger en prachtiger, dan de Grieksche. De Olympus met deszelfs godendom verschijnt slechts in eene armoedige gedaante, als wij denzelven met de glansrijke woningen van Vishnoe en Indra vergelijken. Maar daarentegen kan men deze idealen van menschelijke vormen niet bij de Indische goden zoeken, die de Grieksche fabelleer

leer aanbiedt. Het gebrek aan neiging voor het zuiver menschelijke toont zich hier niet minder, dan in het heldendicht. Maar in hoeverre nu de Indische fabelleer voor het heldendicht geschikt is, blijkt van zelve daaruit. Blijkbaar slechts onder de vooronderstellingen, die het eigenaardige van het Indische heldendicht bepalen; alleenlijk in zooverre, als dit zich in het algemeen boven het menschelijke verheft en, even als de verdichtingen van eenen Klopstock en Milton, in de bovenaardsche spheren vertoeft.

Alzins schijnen de onderscheidene soorten van gedichten bij de Indiërs niet zoo stiptelijk van elkanderen afgezonderd te zijn, als dit bij de westelijke bewoners dezer aarde heeft plaats gehad. Het geheele karakter van het Indische heldendicht, de losse zamenstelling der deelen, de menigvuldige episoden lieten het toe, om er leerdichten tusschen te weven; doch de tooneelpoëzij is wederom met het lierdicht zoo zamengesmolten, dan men dikwijls geene grenslinie tusschen beide trekken kan.

Het *lierdicht* der Indiërs schijnt eerst in lofzangen op hunne goden bestaan te hebben, welke met die van Orpheus hierin overeenkwamen, dat zij grootendeels uit bijvoegelijke woorden tot derzelver lof bestonden. Een zoodanige rijkdom van lofvermeldende bijvoegelijke woorden der goden wordt bezwaarlijk in eenige andere fabelleer gevonden, en dewijl deze bijvoegelijke woorden schier even zoo vele bijnamen worden, en dus zelfs als eigennamen plegen gebruikt te worden, zoo ontstaat hieruit ééne der grootste zwarigheden bij het lezen der Indische gedichten, dewijl dezelfde godheid met zoo vele namen

men bestempeld wordt, dat het bijna onmogelijk is die alle te kennen of te onthouden. Maar ook de eigenlijke epische lofzangen konden aan de Indiërs even min onbekend blijven, naardien hunne fabelleer hun daartoe zulk eene rijke stof aanbood, en zelfs zoo vele episoden van hunne heldendichten het kenmerk van epische lofzangen dragen, welke aan die van Homerus gelijk zijn. Wij hebben aan Jones de *navolgingen* van verscheidene dergelijke lofzangen ter eere der goden te danken; doch het zijn navolgingen in berijmde Engelsche verzen, geene overzettingen, en zoo zoude het wel meer dan gewaagd zijn, om hieruit verdere gevolgtrekkingen te willen afleiden (*) Maar afzonderlijke proeven uit dergelijke lofzangen zijn, gedeeltelijk in verscheidene verhandelingen der Engelschen, en gedeeltelijk in de schriften van Paullino, te gelijk in het oorspronkelijke en in woordelijke vertalingen, geheel aan ons medegedeeld; doch niet alleen om het boven gezegde te regtvaardigen, maar ook tevens om de verscheidenheid der vormen van het lierdicht bij deze natie, ten opzigt van de maat en den rijm, te toonen (†). Het lierdicht was bij de Hindo's, even als bij de Grieken, onafscheidelijk van zang en muzijk, zoo als dit ook nog tegenwoordig is; beide werden door hen tevens bespiegelend behandeld, en moesten gelijke vorderingen maken (‡). Maar het Indische lierdicht overtrof het Griek-

(*) Men vindt dezelve in de *Works T. I. p.* 313. *sq.*

(†) Jones *Works Vol. VI. p.* 423. 427. geeft ons voorbeelden van dergelijke lofzangen uit de Veda's.

(‡) Men zie de verhandeling van v. Dalberg, *über die*

Grieksche daarin, dat het tevens de berijmde en rijmlooze verzen kende, en als in dit opzigt het Duitsche daarmede vergeleken kan worden, zoo schijnt toch het oor des Indiërs veel minder door den rijm verwend te zijn, dan het onze.

Bij eene natie, die zoo dichterlijk was als de Indiërs, kon het lierdicht wel niet alleen bij godsdienstige lofzangen bepaald blijven; reeds anderen hebben opgemerkt, dat het lied in het algemeen door haar niet minder beschaafd is (*). Maar haar volksgodsdienst zelf en de feesten, die dezelve voorschrijft, leverden aan het gevoel eene zoo rijke stof, dat bij het lierdicht toch bijna altijd een zamenhang met den godsdienst, of eene betrekking op denzelven, plaats vond. Bij welk volk namelijk heeft het minnedicht meer voedsel in den godsdienst gevonden, dan bij de Indiërs? En zelfs ook deze ernstige soorten van lyrische poëzij, het krijgslied en de zegeliederen, konden zij een ander dan een godsdienstig karakter aannemen bij eene natie, die in de geschiedenis der ondernemingen en der heldendaden harer goden en harer helden leeft?

Intusschen behooren de lierdichten der Indiërs grootendeels tot de soort der elegie. Eéne der schoonste dezer soort hebben wij eerst sedert kort in den *Mega Duta*, of den *Wolken-bode*, van Calidasa, te gelijk in het oorspronkelijke en in eene Engelsche vertaling in berijmde verzen ontvangen.

die Musik der Inder. — Proeven van *berijmde* lofzangen vindt men in de *As. Res. I. p.* 33. 36 *sq.*

(*) v. Dalberg op aangeh. pl. bl. 90, die ook vele zangwijzen van Indische liederen gegeven heeft.

gen(*). — Een Jakscha of Deva, in dienst van den god Cuvera, in zijne woonplaats, de stad Alaca, in het Himmalaja-gebergte, had zich den toorn diens gods op den hals geladen, dewijl hij, tot wachter over deszelfs tuinen aangesteld, dezelve door den olifant van Indra, Aravata genoemd, had laten verwoesten. Tot straf zijner nalatigheid was hij voor een jaar naar het gebergte Ramagiri (het begin van het Ghaut-gebergte) verbannen. Aldus was hij voor dezen tijd van zijne geliefde gade gescheiden. Acht maanden had hij reeds in deze ballingschap doorgebragt, toen de regentijd begon, en hij de wolken van het zuiden naar het noorden, naar den Himmalaja, naar Alaca, naar de geliefde woonplaats zag henen trekken, waar zijne echtgenoote treurt. Eéne derzelve geeft hij zijnen groet aan haar mede. Vooreerst beschrijft hij den weg, dien zij nemen moet, om tot de godenstad van zijne woonplaats te komen. Hier ziet hij het beeld zijner beminde gade, hoe zij weeklaagt en de dagen, die tot zijne terugkomst verloopen moeten, telt. Hij beschrijft hare smart en geeft aan de wolk de troostredenen mede, die deze haar brengen moet. „Ook de dorstige plant ziet tot u naar boven; een zachte regen is uw eenig antwoord!" Is het mogelijk, om meer waar en teederer te dichten?

Intusschen wordt *Jajadeva* door de natie zelve als

(*) *The Mega Duta or Cloud Messenger, a poëm in the Sanscrit language by Calidasa; translated into English verses with notes and illustrations by* Horace Haymon Wilson, *Calcutta* 1813. 4°. 120 *f.* De aanmerkingen bevatten eene menigte kostbare uitleggingen.

als de eerste harer dichters geroemd; die, volgens het berigt van Jones, *zoo als men zegt*, nog vóór Calidas leefde (*). Deze onzekere tijdsbepaling, die hem dus boven de eerste eeuw vóór het begin onzer tijdrekening zou doen opklimmen, is alles, wat wij tot hiertoe over zijnen ouderdom zeggen kunnen. Hij was, zoo als hij zelf zegt, in Cenduli geboren; „hetwelk, gelijk velen gelooven, in Calinga ligt; maar, dewijl er nog eene andere stad van dezen naam in Berdwan is, zoo eigenen de inwoners hiervan den eersten hunner lierdichters als hunnen stadgenoot zich toe, en vieren ter zijner eere jaarlijks een feest, waarop zij den ganschen nacht in vrolijkheid doorbrengen, zijne liederen opzingen en zijne herdersspelen vertoonen.

Doch hoewel het ons nu aan zekere opgaven ontbreekt, om het gouden tijdvak van het Indische lierdicht naauwkeuriger te bepalen, zoo kunnen wij hetzelve toch na dit, één hunner hoofdwerken, eenigermate beoordeelen. Aan de vlijt der Engelschen hebben wij de vertaling van de *Gita Govinda* (†) te danken, het meesterstuk van Jajadeva, waarmede Jones ons beschonken heeft (‡). Zeker één der kostbaarste geschenken, dewijl het geene navolging, maar

(*) Jones *Works I. p.* 462.

(†) *Govinda* is één der menigvuldige bijnamen van Krishna, dien hij als den herders-god draagt; *gita* het lied; dus het lied van den herders-god. *As. Res. I. p.* 262.

(‡) Jones *Works I. p.* 463. Dezelve is in het Hoogduitsch vertaald door den heer v. Dalberg: *Gita-Govinda, oder die Gesänge Jajadeva's, eines alt-Indischen Dichters, mit Erläuterungen, Erfurt* 1802.

maar eene rijmlooze woordelijke vertaling is, (met uitzondering van eenige plaatsen, waar de kleuren in het oorspronkelijke wat al te sterk geschilderd waren). Het oorspronkelijke is in berijmde coupletten. De stof is uit de epische poëzij, uit de Mahabárat, geschept, en het geheel is meer eene Idylle met lierzangen doorvlochten. Maar te onregt noemt men het een herdersspel, dewijl het niets van den dramatischen vorm heeft. Het onderwerp van dit gedicht is uit de geschiedenis van Krishna genomen; hoe hij als herder en jongeling onder de herderinnen, de Gopi's, vertoefde en zich aan het vermaak der liefde overgaf. Radha, de schoonste derzelve, waant zich veronachtzaamd en gering geacht om de liefkozingen, die hij aan andere bewijst. Zij boezemt haar leed uit in klagten; ééne hárer vriendinnen wordt de bemiddelaarster; zij voert Krishna tot haar terug, die met haar de geheimen der liefde viert. Hoezeer het geheel aan den draad ééner handeling geknoopt is, zoo is het toch geen tooneelspel; maar veeleer eene reeks van gezangen, die aan dezen draad geregen zijn. Men leert er volkomen den geest van het erotische lierdicht uit kennen. Het doel der liefde is zinnelijk genot; zij zelve meer begeerte, dan aandoening. Aldus moet ons de weelderigheid der schilderingen, die zelfs de vertalers noopte, om over eenige eenen sluijer te werpen, niet verwonderen (*). Hoe veel bij een lierdicht, in proza ver-

(*) De grenzen tusschen het welvoegelijke en het onwelvoegelijke (in het algemeen zoo verschillende bij de volken van onderscheidene luchtstreken) worden in de In-

vertaald, verloren moet gaan, heb ik niet noodig wijdloopig te zeggen. En evenwel wie kan de Gita Govinda lezen, ook zelfs in deze vertaling, zonder er door geboeid te worden! De eerste opmerking, die zich den Lezer van zelve opdringt, is deze: Dat bij het lierdicht der Indiërs volstrekt niets vreemds bijgevoegd is, en dat alles zuiver Indisch is. Wie gevoelt zich niet aanstonds midden in de Indische wereld verplaatst? En hoeveel moet, dewijl wij van deze geen zoo aanschouwlijk denkbeeld hebben, voor ons verloren gaan? De Indische planten-wereld levert bij voorkeur de stof tot vergelijkingen op. Maar deze welluidende planten-namen, schoon zij ook in de aanmerkingen tot het stelsel van Linnaeus teruggebragt zijn, blijven voor ons toch nietsbeduidende namen, zoo lang wij die niet in de wezenlijkheid kennen. Hoe veel van de waarheid der beelden gaat er dus niet voor ons verloren? Als men met deze het betooverende van maat en rijm wegneemt, hoe weinig blijft er dan overig? Maar de rijkdom der verbeelding, de kracht en de levendigheid van het gevoel gaan daarom niet verloren, en toonen zich vooräl in de groote vatbaarheid voor de schoonheden der Natuur in het algemeen. Zelfs de gloed der hartstogten kan deze niet verdooven. De Indische schilder der liefde is tevens landschapschilder; maar een landschapschilder, zoo als die alleen onder het zachte van het In-

Indische dichtkunst reeds daardoor omvergerukt, dat de gedichten niet voor het vrouwelijke, maar alleen voor het mannelijke, geslacht ter lezing bestemd zijn!

Indische luchtsgestel, en in het midden der weel, drigste groeikracht, zich vormen konde. Doch eindelijk blijkt het uit dit gedicht ook duidelijk, in welken zin het heldendicht bij de Indiërs de moeder van het lierdicht kan genoemd worden. De fabel, waarop het gedicht betrekking heeft, was niet alleen in de Mahabárat, maar ook in de Baghavat-Purana, en wie weet in hoe vele andere latere gedichten, behandeld. Uit deze nam de lierdichter de stof, die hem tot de uitboezeming van zijn gevoel bezielen moest (*).

De Gita Govinda vormt als ware het den overgang tot de *tooneelpoëzij*. De rijkdom der natie aan dramatische gedichten is eerst eene ontdekking der Engelschen geweest. Toen te Calcutta eenige Engelsche schouwspelen ten tooneel gevoerd werden, hoorde Jones van eenen geleerden Bramin Radàkanta, dat hunne *Nataks* bijna hetzelfde waren (†), die men voorheen voor geschiedkundige onderwerpen gehouden had. Hierdoor opmerkzaam gemaakt, vernam hij na de beste derzelve, en op deze wijze werd de ontdekking der *Sacontalà* gedaan.

Of-

(*) De dichter der liefde was echter niet minder godsdienstig dichter. Wij zijn aan Jones ook de overzetting (niet de navolging) verschuldigd van ééne zijner oden aan Vishnoe of Heri, die eene optelling zijner menschwordingen en eene hulde aan dezelve bevat. *Works I. p.* 289. Zoo naauw zijn bij deze volken de gevoelens der liefde en van den godsdienst door elkanderen gevlochten!

(†) Jones *Works VI. p.* 202.

Offchoon dit merkwaardige stuk, waarop wij hier onder aanstonds weder zullen terug komen, ons diepe blikken laat werpen in den aard van het Indische tooneelsdicht, zoo verkeeren wij echter omtrent den omvang en de verschillende takken van hetzelve nog zoo goed als in eene volslagene duisternis. Het is zeker zeer opmerkzaam, dat, in eene zoo gewigtige ontdekking, evenwel juist die klasse der Indische dichtwerken, die, zoo als het schijnt, aan de Europeërs het meeste zou hebben moeten behagen, het meeste veronachtzaamd is. Of nu de Sanskritische poëzij het ernstige drama kent; of het blijspel en treurspel zich van elkanderen gescheiden hebben, en in hoe verre? — dit zijn vragen, welker beantwoording nog te vergeefs gewacht wordt. In de plaats der vroegere schouwspelen zijn, naar het schijnt, thans meerendeels slechts dansen of dierjagten getreden; het drama zonk, inzonderheid sedert het Sanskrit ophield eene levende taal te zijn, met de natie, even als het ook bij andere natiën gezonken is; en vermits de natie zelve het geene genoegzame achting toedroeg, kon het ook niet zoo ligtelijk de opmerkzaamheid der veroveraars tot zich trekken; die zelve welligt in deze zinnelijke vermaken meer behagen schepten, dan in die, welke de geest der dichters hun kon opleveren.

Maar hoe gebrekkig onze kennis van het Indische drama ook is, zoo is toch deszelfs oorsprong in zoo verre niet te miskennen, dat het uit den volksgodsdienst en uit het heldendicht, de bron van den volksgodsdienst, zijnen oorsprong had. De geschiedenissen van goden en helden waren dus

 des-

deszelfs ftof; hierin kwam het, hoe verfchillend ook overigens in ieder ander opzigt, met het Griekfche overeen. Schoon de Indifche regeringsvorm het niet tooliet, dat een blijfpel, zoo als de oude komedie bij de Grieken, ontftaan kon, zoo floot deze daarom toch niet alle foorten van het blijfpel buiten, die gedeeltelijk als volksvermaak wel onontbeerlijk waren. Deze goden- en heldengefchiedenisfen werden, zoo als het heldendicht die bezong, op de feesten in de nabijheid der tempels voorgefteld, en worden dit fomwijlen nog. De gefchiedenis van Rama en de oorlog op Lanka of Ceylon, dien de Ramajan bezingt, leverden vooral eene zeer rijke ftof op. Dezelve wordt meermalen op het feest van Rama voorgefteld, en de voorftelling eindigt, volgens de bevestiging van ooggetuigen (*), met de vuurproef, waardoor Sita, de gemalin van Rama, die door Ravuna gefchaakt was, hare onfchuld bewijst (†).

Uit den aard van het Indifche drama zelve kan men reeds vooraf verwachten, dat het tot in eenen hoogeren ouderdom opklimt, dan men met zekerheid kan bepalen. De uitvinding van hetzelve, zegt Jones (‡), wordt aan Berut, éénen der ingegeeste wijzen, toegefchreven. Maar is het drama eene dochter van het heldendicht, zoo is daardoor ook juist zeker, dat het later dan dit is, en de Indiërs zelve veronderftellen deszelfs volkomene befchaving eerst in een later tijdperk, dat van Vicra-

(*) *Af. Ref. I. p.* 268. (†) Zie boven bladz. 167.

(‡) Men zie voor dit en het naastvolgende de voorrede van de Saconialà in de *Works VI. p.* 204 *etc.*

cramaditya. Ook kennen zij zelve hunne drama's geenen zoo hoogen rang toe, als hunne heldendichten. Zij behooren niet onder het getal der heilige schriften, welker lezing alleen aan de hoogere kasten vergund was; zij worden als volkspoëzij aangemerkt. Ook dragen zij dit kenmerk door de daarin heerschende taal. Zij zijn wel in het Sanskrit geschreven, doch niet enkel Sanskrit. Alleen de hoofdpersonen, inzonderheid de hoogere wezens, die in dezelve voorkomen, spreken Sanskrit; de vrouwen Pracrit, en de lieden uit den minderen stand hunnen volkstongval. De taal rijst en daalt weder volgens den inhoud. Waar deze verheven is, worden alleen verzen gebezigd; in het vertrouwelijke onderhoud spreekt men daarentegen in proza.

Hoe onuitputbaar rijk de bron was, waaruit de Indische drama-schrijvers schepten, blijkt uit datgene, wat boven over de fabelleer en het heldendicht der Indiërs gezegd werd. Aan den anderen kant moest de behoefte zelve, om feesten te vieren, het getal der Indische drama's buitengemeen vermeerderen. De Indische Pandits zeiden, dat derzelver getal niet te bepalen is, en gaarn mogen wij de verzekering van Jones gelooven, dat het Indische tooneeldicht even zoo vele boekdeelen vullen zoude, als dat van eenige natie van ons werelddeel. Meer dan dertig stukken werden, na die van Calidas, den Engelschman als de bloeisem van dezen tak hunner letterkunde genoemd, van welke wij tot hiertoe eerst weinige slechts alleen bij naam kennen (*).

Het

(*) Door Jones worden aangehaald: *Het boosaardige kind*;

Het schitterende tijdvak van het Indische drama is intusschen in zooverre niet twijfelachtig, dat dit het tijdvak van *Calidas* of *Calidasa* is. Hij wordt, naar het schijnt, eenstemmig voor den eersten hunner tooneeldichters verklaard, hoezeer er slechts twee stukken van hem voorhanden zijn (*). Hij wordt als één der negen dichters genoemd, die het hof van den beminnaar der Zanggodinnen, den koning Vicramaditya, den gebieder van Indië, versierden; wiens leeftijd de tijdrekening bepaalt, die met het jaar 56 v. Chr. met zijnen dood begint en, zoo als boven is aangetoond (†), ook in de middeleeuwen in gebruik bleef. Alzoo valt dus het tijdvak van Calidas in dat van Lucretius, niet lang na dat van Terentius. Een stipter bewijs voor de juistheid dezer opgave kan men zeker niet bijbrengen; doch eene tijdrekening, die de heerschende tijd-

kind; de schaking van Uscha; de bedwinging der Dervasa's; de roof der haarlok; Malati en Mandava; benevens vijf of zes andere, welker onderwerpen de gevallen hunner goden, die menschen geworden zijn, behelzen. Van *Maluti* en *Mandava* (een minnend paar, dat reeds door de ouders voor elkanderen bestemd was; doch eerst na vele hindernissen vereenigd werd) van den dichter *Bhurivasu*, heeft WILFORD, *As. Res. X.* 450 *etc.*, ons een uittreksel gegeven. Voor zoo verre wij over hetzelve oordeelen kunnen, schijnt het ons toch ver beneden de Sacontalà te staan. — De vertaling van een ander drama, *Trabodha Chandrodaja by* D. TAYLOR, *Lond.* 1812., ken ik alleen uit aanhalingen.

(*) Behalve de *Sacontalà*, een tweede, *Urvasi* genoemd. JONES *VI. p.* 205.

(†) Zie boven bladz. 106.

tijdrekening eener natie werd, en zulks meer dan duizend jaren bleef, is buiten kijf een duchtig bewijs, en dat de tegenwerping van *Bentley* tegen het tijdvak van Calidas van geen gewigt is, geloof ik boven reeds bewezen te hebben(*). Zoo ver onze tegenwoordige inzigten dus reiken, moeten wij ons voor bevoegd houden, om de eerste eeuw voor Chr. als het tijdvak te beschouwen, dat voor de Sanskritische letterkunde in het algemeen, maar inzonderheid voor het drama, het gelukkigste was. Wie ook het eenige stuk, dat tot hiertoe aan het Westen bekend is geworden, met eenen meer naauwkeurigen blik beschouwt, zal, geloof ik, deze stelling in zooverre daardoor bevestigd vinden, dat het ontegenspreekelijk een stuk is, dat niet zoozeer voor het volk, als voor het hof, en wel voor een zeer schitterend hof, gedicht konde worden. In waarheid mag men het in dezen zin een *koninklijk* drama noemen. Een koning benevens eene heldin zijn de hoofdpersonen. Alles is op de verheerlijking des eersten toegelegd. De handeling valt voor in den kring van het hof, van de heilige kluizenaars (die met de vorsten gelijk staan) en der goden. De toestel, dien de vertooning van het stuk vereischte, hoe men zich deze ook steeds verbeelden mag, is van zulk eenen grooten omvang, dat dezelve alleen op een groot, op

(*) Zie boven bladz. 107. Er wordt nogtans, dat men wel moet opmerken, alleen gesproken over het tijdvak van Calidas en der andere dichters, zijne tijdgenooten; doch niet over het tijdvak van het geschrift *Surya Siddante*, waarover de starrekundigen moeten beslissen.

op een koninklijk schouwtooneel, uitvoerlijk zijn kon.

De *Sacontalà* (*), ook door de Hoogduitsche vertaling den Lezers te bekend, dan dat het noodig zoude zijn, om deszelfs inhoud breedvoerig in hunne gedachtenis terug te brengen, heeft ook in Europa geene geringe opmerking verwekt. Door dezelve ontstond het eerste een juist denkbeeld van de schatten, die de Sanskritische letterkunde bevat. Alzins behoort Calidasa tot de dichters, die niet aan één volk, maar aan de geheele menschheid, toebehooren. Maar des niet te min is het niet te veel gezegd, dat de kring diergene, die hem begrijpen kunnen, slechts klein zijn kan. Eerst als men in de Indische wereld inheemsch geworden is, eerst als men zich de denkwijze en de gevoelens der natie eigen gemaakt heeft, zal men zoo vele der schoonste plaatsen uit dezen dichter volkomen verstaan (†).

Wan-

(*) *Sacontalà or the fatal Ring*; in *Works of* JONES *VI. p.* 209 *etc.* Naar deze bloote vertaling, zonder op de beoordeeling van anderen acht te geven, zijn de aanmerkingen over dit stuk ontstaan.

(†) Om slechts eene enkele aantehalen, herinner ik aan Sacontala's afscheid van hare bloemen en planten, als van hare zusters; aan de vreesselijke verwenschingen van den Bramin Durvasa en derzelver gevolgen, waardoor de hoofdknoop toegehaald wordt; aan Duschmanta's treurigheid en schrikvol voorgevoel van den ondergang van zijn huis en het dooden-offer der voorouders, als hij kinderloos sterft; aan zijne betrekking op Indra, enz. — Men zie de voortreffelijke Verhandeling over dit dichtstuk van Profr. HAMAKER in de *Mnemosyne* II. D., in welke de fraaiste brokken vertaald zijn. D.

Wanneer de natie zelve de Sacontalà voor het eerste harer dichtwerken erkent, dan zijn wij ook bevoegd, om het Indische drama naar dezen maatstaf te meten. Al gaat ook voor ons de geheele bekoorlijkheid der taal en verzen verloren, zoo blijft ons toch in den aanleg en de uitvoering nog genoeg over, om het geheel te waarderen en den aard van het Indische drama daarna te beoordeelen. Dit eigenaardige der Indische poëzij, dat zij met het zuiver menschelijke niet te vrede is, dat zij het goddelijke met het menschelijke zamensmelt, doch zoo, dat het eerste den boventoon heeft; straalt zoowel in hare drama's als in hare heldendichten door. Beider hoofdpersonen zijn van eene hoogere afkomst. Sacontala, wel is waar de dochter van eenen Rajah, maar van eene Devani (*). Dusch-

(*) De geboorte van Sacontalà, even als hare geschiedenis, verhaalt de *Mahabárat*, waaruit Calidas zijne stof ontleende; doch, overeenkomstig het dramatische belang, verder uitbreidde en versmaide. De plaats uit de Mahabárat is door den heer FRIEDRICH SCHLEGEL vertaald: *über die Weisheit der Inder*, *p.* 308. Als zij een bewijs oplevert, dat de Indische tooneeldichters uit de bron van het heldendicht schepten, zoo is het tevens leerzaam om te zien, welk eene vrijheid zij in de behandeling namen. Volgens de Mahabárat was Sacontalà de dochter van den Rajah Wischwa-Mitra, die zich door zijne boetvaardigheid tot eenen Bramin verhief; maar wien nogtans gedurende dezelve de Devani Menuca, door bewerking van Indra, aan wien zijne ontzaggelijke boete vrees aangejaagd had, tot eene omhelzing vervoerde. In het drama wordt hij met eenen anderen naam Causica genoemd, *p.* 222. De groote eenvoudigheid van het verhaal

Duschmanta, de koning, uit den stam van de Puru's, die hun geslacht van de maan afleidden; tevens de vriend en tijdgenoot van Indra, op wiens wagen hij in de wolken verschijnt. Schoon de handeling op de aarde begint, zoo eindigt dezelve toch in de woonsteden der goden. Hoe verkrijgt het geheel hierdoor niet aanstonds een verhevener karakter!

Het is hier de plaats niet, om het weefsel van dit wondervolle kunstwerk te ontwikkelen en te toonen, hoe alles in elkanderen sluit; hoe niets te veel, niets te weinig is; hoe de handeling regelmatig en onophoudelijk voortgaande, van het begin, dat aan eene Idylle gelijk is, die ons de teedere godenmaagd tusschen hare bloemen en planten toont, steeds hooger klimmende tot aan het laatste bedrijf, waar zij met haren gemaal en den zoon, dien zij hem schonk, den jeugdigen leeuwentemmer, weder vereenigd, voor de aan haar vermaagschapte goden verschijnt, als ware het in eene verheerlijking eindigt. De Engelschen hebben Calidas den Indischen Shakespear (*) genoemd, en waarlijk de geestverwantschap der beide tooneeldichters schijnt bijna nog naauwer te zijn, dan die der heldendichters. De handeling van de Sacontalà, hoe eenvoudig op zich zelve, is toch van geenen minderen omvang, dan die der groote werken der Engelschen. Zij worden even min dan deze door

haal in het heldendicht, in vergelijking met dat in het drama, levert een nieuw bewijs op voor den hoogen ouderdom van het eerste, en de verscheidenheid van het tijdvak, waarin het eerste en het laatste gedicht werd.

(*) Jones *Works VI. p.* 205.

door tijd en plaats bepaald; eenheid der handeling is de eenige eenheid, die Calidas ook erkent. Ook hij versmaadt het niet, om tooneelen uit het gemeene leven, daar, waar het onderwerp dit vordert, tusschen de verhevene in te vlechten; doch waarheid en levendigheid in de voorstelling blijft er altijd heerschen, welke tooneelen en welke personen, hetzij goden en vorsten, of visschers en policiedienaren, hij doet verschijnen. Het bevallige en roerende staat hem niet minder ten dienst, dan het verschrikkelijke en verhevene. Maar ook het boertige wordt niet geheel door hem versmaad, offschoon hij het slechts spaarzaam en met voorzigtigheid gebruikt (*). Is de uitdrukking der hartstogten bij hem niet zoo hevig, als bij den Engelschen dichter, zoo vergete men niet, dat de onderdrukking der hartstogten de groote les voor den Indischen wijzen is.

Aldus ziet men het Indische drama door Calidas op eene hoogte geplaatst, waarvan men vóór de ontdekking der Sacontalà volstrekt geen denkbeeld had. Hoe veel moest er vooraf gegaan zijn, alvorens een dichter, zoo als Calidas, kon opstaan, hoe

(*) In een zeker opzigt is *Madhawya* alzins de kluchtige persoon in de Sacontalà. Maar hij is toch niet geheel juist *buffoon*, de nar, in de Engelsche vertaling genoemd. Hij is een geboren Bramin, dus een aanzienlijk man, en van der jeugd af de speelgenoot des konings, *p.* 236. Het is minder zijn vernuft dan zijne platheid, in tegenstelling met den verhevenen Duschmanta, wien hij, zoo als aan het gansche stuk, als ware het, tot zot dient, die het kluchtige voortbrengt.

hoe veel, voor dat de natie eenen zoodanigen dichter begrijpen konde! Alleen naar één zijner twee voornaamste werken kunnen wij hem, kunnen wij de geheele dramatische letterkunde der natie beoordeelen! Hoe beperkt blijft dus onze blik! Hoe geheel anders zoude onze oordeelvelling zijn, als wij ook slechts de dertig stukken, die door Jones als de voortreffelijkste genoemd werden (*), voor ons hadden. Wij beoordeelen het Indische drama omtrent zoo, als wij het Engelsche beoordeelen zouden, indien wij alleen Hamlet kenden. Wij kunnen gissen wat wij nog missen; doch het waarderen kunnen wij niet.

De poëzij geener andere natie draagt zoo zeer het kenmerk van het leerdicht, dan de Indische. Te leeren en zich te laten leeren wordt bij geen ander der Oostersche volken in die mate als het voorschrift en de bestemming des levens beschouwd; hoe kon het anders zijn, dan dat ook dit op hunne dichtkunst terug werkte? Een groot deel der Veda's, de Upanischads, moeten volgens datgene, wat bo-

(*) Volgens Jones *VI. p.* 205. was Calidas niet alleen tooneel- maar ook heldendichter. Men heeft van hem een heldendicht: *De zonnekinderen;* een ander, *de geboorte van Curama*, den oorlogsgod; een paar erotische vertellingen en een gedicht over de dichtmaat van het Sanskrit. „Volgens sommigen," laat hij er op volgen, „was hij de herziener der werken van Valmicky en Vyasa, en bragt dezelve in die orde, als die in de tegenwoordige uitgaven gevonden worden." Deze laatste opgave laat eenen straal in het duister der geschiedenis der Sanskritische letterkunde vallen, die veel kan ophelderen. Weldra zullen wij beneden daarop terug komen.

boven van dezelve gezegd is, als wijsgeerige leerdichten beschouwd worden; doch slechts in dien zin, dat de wijsbegeerte onafscheidbaar met den godsdienst verbonden blijft. Niet anders is het met een groot gedeelte der Purana's gelegen, inzonderheid met de kennis over het ontstaan der wereld en goden, die dezelve bevatten. De vorm van het heldendicht, die, zoo als wij bevorens aangetoond hebben, zoozeer de *episoden* begunstigt, veroorloofde ook den vorm van het leerdicht, en in de twee groote heldendichten is daarvan gebruik gemaakt; zoowel het laatste boek van de Ramajan, als de Bhagavat Gita in de Mahabárat, zijn beide bewijzen daarvan.

De *Bhagavat Gita*, in den vorm van een gesprek tusschen Krishna en zijnen kweekeling Arjun, is eene hoofdbron voor de wijsbegeerte van den Indischen godsdienst (*). Krishna wordt daarin als de opperste godheid, waardoor en waarin alles bestaat,

(*) Wij hebben de volledige en oordeelkundige uitgave van de *Bhagavat Gita* thans van den heer A. W. v. SCHLEGEL, volgens Parijsche handschriften: *Bhagavad Gita, id est, Θεσπέσιον μέλος, sive almi Chrishnae et Arjunae colloquium de rebus divinis, Bharateae Episodium. Poëtam recensuit, adnotationes criticas et interpretationem Latinam adiecit* AUG. GUIL. a SCHLEGEL, *Bonnae* 1818. 4to. Dit is het eerste boek, dat in Duitschland met Devanagarischrift gedrukt is. — De stukken uit hetzelve, die de heer FRANK in zijne *Chrestomathia, Vol. II.*, daarvan gegeven heeft, zijn in steendruk. Van de uitgave van WILKINS, *Calcutta* 1803., met de Engelsche vertaling schijnen naauwlijks eenige exemplaren naar Europa gekomen te zijn.

staat, voorgesteld. Het gedicht is alzins rijk in verhevene plaatsen, die ons aan de lofzangen van Orpheus op Zeus bij Stobaeus herinneren. In hoeverre de dichter van het verwijt van Pantheismus kan vrijgesproken worden, in hoeverre men het overeen kan brengen, dat de godheid nu als één eenvoudig en ondeelbaar wezen (*), dan als zamengesteld, als het heelal omvattende, geprezen wordt (†), mogen de wijsgeeren beslissen. Het ligchaam, als het onbruikbaar wordt, wordt als een oud kleed afgelegd, en de onsterflijke geest wordt in een ander gehuld (‡). De beheersching der hartstogten, de dooding der zinnelijkheid is de inhoud der zedekunde. Wie het hierin tot volmaaktheid brengt, gaat na den dood in de godheid over, zonder op nieuw geboren te worden, en wordt met dezelve vereenigd (§). Veel voortreffelijks en waar wordt hierover gezegd; maar toch ook de stelling, dat de godsdienstige overpeinzing, terwijl men met het geheimzinnige woord *Om* de godheid aanroept, tot den Hoogsten voert (⁎). De zucht naar godsdienstige dweeperij wordt ook hier blijkbaar.

Indien het wijsgeerige leerdicht volgens het geheele karakter der nationale beschaving in de naauwe betrekking tot den godsdienst bleef, zoo schijnt het *beschrijvende gedicht* zich daarentegen daarvan losgemaakt te hebben. Tot deze soort behoort een leer-

(*) *Essentia simplex et individua est summum numen*, p. 155.

(†) p. 153. *Mea natura in octonas partes distribuitur.*

(‡) p. 135. (§) p. 143. (⁎) p. 156.

leerdicht van Calidas, *Ritasanhara* of de *jaargetijden*, dat te Calcutta in het Sanskrit gedrukt werd; doch waarvan Jones in zijne werken alleen den titel en een kort berigt mededeelt (*). „ Met geen sierlijker werk," zegt hij, „ kan men de beoefening van het Sanskrit beginnen. Ieder regel van Calidas is op het uiterste beschaafd; ieder couplet van het gedicht levert een Indisch landschap; altijd schoon, somwijlen met sterke kleuren, doch niet onnatuurlijk." Tot welke verwachtingen de naam des dichters ons regt geeft, is uit het bovenstaande duidelijk; doch wij moeten ons, helaas! met dit weinige vergenoegen. Noch het oorspronkelijke, noch eene vertaling is, voor zoo veel mij bekend is, naar Europa gekomen.

De Indische poëzij bemint inzonderheid den vorm van zamenspraken, en maakt, zoo als reeds bij de Purana's herinnerd werd, daarvan bij het leerdicht gebruik. Doch het is haar eigenaardig, dat zij deze zamenspraken den dieren zoo gaarn in den mond legt; niet alleen om dezelve, even als in de Aesopische fabel, of in Reintje de Vos, volgens derzelver dierlijk karakter, maar als hoogere, als verlichte, of ten minste in het algemeen als verstandige wezens te laten spreken, die lessen van wijsheid en schranderheid uitdeelen. Dit eigenaardige staat met hunne beschouwing der dieren in een naauw verband. Het is reeds vroeger bij vele gelegenheden getoond, hoe in de Indische fabelleer ook dieren een hooger karakter aannemen; hoe zij niet alleen de goden vergezellen, maar zelfs het ka-

(*) *Works VI. p.* 432.

karakter van goden dragen, en deswege benevens de goden ook de menschheid aannemen en op aarde verschijnen. Maar van eenen nog grooteren invloed is hier het geloof aan de zielsverhuizing (*). Volgens de leer der Braminen is alle leven een uitvloeisel der godheid; niet alleen aan de zielen der menschen, maar ook der dieren, ja zelfs aan de planten wordt een soortgelijk leven toegekend. Door eene reeks van verhuizingen door menschelijke en dierlijke ligchamen, die tevens reinigingen voor haar zijn, verheffen zij zich eindelijk weder tot haren oorspronkelijken toestand, terwijl zij tot de wedervereeniging met de godheid geraken (†), hoewel dit ook door ingespannene godsdienstige overpeinzing en boete onmiddelijk mogelijk is. Bij een zoodanig geloof verschijnt de geheele dierlijke schepping in eene andere gedaante; het kan niet meer verwondering baren, te zien, dat aan de dieren, niet alleen aan sommige, als menschgewordene goden, offchoon aan deze in eenen hoogeren graad, maar ook aan de dieren in het algemeen menschelijke inzigten en een menschelijk verstand toegekend worden.

Een

(*) Zou Pythagoras, die het eerste de zielsverhuizing in Griekenland onderwees, ook kennis aan deze leer in Indië kunnen gekregen hebben? Ten minste is zij veel ligter hieruit te verklaren, dan dat die groote man, zoo als Herodotus, Diodorus en anderen willen, tot die leer in Aegypte zoude gekomen zijn, en het *Persarum magos adiit* van *Cicero de Finib. V.* 29. wordt dan hierdoor ook opgehelderd en verklaard. D.

(†) Polier *II. p.* 418.

Een merkwaardig voorbeeld daarvan geeft het evengemelde laatste boek van de Ramajan, dat wij in eene Engelsche vertaling, of liever uittreksel, bezitten (*). De arend Garuda, Vishnoe's medgezel, komt als boeteling, naardien hij zich in zijne gedachten tegen Vishnoe vergrepen had, bij de kraai Bhuschanda, die op den top van het gebergte Neila woonde en, even rijk in deugden als gebreken, van alles onderrigt, wat sedert het begin des tijds was voorgevallen, nu eens in nadenken verzonken over het wezen der godheid, dan weder aanroepingen uitboezemende, het gevogelte des wouds en der wateren den lof van Vishnoe verkondigde. Zij wordt de onderwijster van Garuda, verhaalt hem hare verhuizingen, en onderrigt hem aangaande de grootheid en magt van Vishnoe en Rama, wien zij sedert zijne geboorte toebehoord had. Zij had reeds in het ligchaam van eenen Bramin verkeerd; doch was op de verwensching van eenen Rischi, of heiligen, wien zij tegengesproken had, in dat eener kraai gevaren.

Van grooteren omvang is een ander Indisch werk, dat wij onder den titel van *Hitopadesa* ook in eene Engelsche vertaling bezitten (†). Het is oorspronkelijk hetzelfde, dat onder den titel der fabelen van *Pilpay* in verscheidene oostersche en westersche talen overgebragt, doch ook dermate vervalscht en verminkt is, dat het zijne oorspronkelijke gedaante verloren heeft (‡). Reeds in de zes-

(*) JONES *Works VI. p.* 399. (†) *Works of* JONES *VI. p.* 3—177. Ook van WILKINS, *Lond.* 1810.

(‡) *Hitopadesa* heet de *heilzame*, of ook de *vriende-lij-*

zesde eeuw werd het op bevel van Kosroes Noeschirvan in het Perzisch, uit deze taal naderhand in het Turksch, en vervolgens in het Fransch en andere talen overgebragt, tot dat Jones het weder onmiddelijk uit het Sanskrit vertaalde, waarna het hier beoordeeld wordt. De Hitopadesa is een zedekundig boek, in fabelen voorgedragen, tot onderwijzing van prinsen geschreven. Rajah Sudersana in de stad Pataliputra had ontaarde zonen; hij geeft hen aan de onderwijzing van den wijzen *Vishnoesarman* over, die onder het kleed van fabelen hun lessen van zedelijkheid en schranderheid voordraagt. Het geheele werk is in vier boeken verdeeld, over de *verkrijging der vriendschap* en de *vriendschapsbreuk*, over den *oorlog* en over den *vrede*, als zoodanige onderwerpen, welker overweging voor prinsen hoogst belangrijk is.

Alzins komen de fabelen der Hitopadesa de Aesopische fabelen meer nabij; nogtans geldt ook van deze de bovenstaande aanmerking, dat de dieren niet alleen, volgens het karakter, dat wij hen plegen toe te kennen, maar in het algemeen als verstandige wezens spreken. De fabel is ontwijfelbaar ééne der oudste soorten van de oostersche dichtkunde; doch de Hitopadesa, in hare tegenwoordige gedaante, kan toch bezwaarlijk onder de oudste werken der Sanskritische letterkunde geteld worden. Het tooneel is in de stad Palibothra, die niet tot de oudste steden van Indië behoort. De letterkunde moest

lijke raad. In plaats van *Pilpay* zoude hij *Bidpay* heten, dat volgens Jones een verminkt woord van *Badyapaiya* is, *de vertrouw'de arts.*

moest reeds zeer beschaafd, en de schrijver zeer belezen zijn; want in plaats van lessen, die bij onze fabelen gevoegd worden, worden er altijd plaatsen uit dichters aangehaald, zonder nogtans derzelver namen te noemen. Maar de Hitopadesa kan ook als eene verzameling van fabelen beschouwd worden, die door Vishnoesarman slechts tot een zeker doel aan elkander gehecht werden. Zij kunnen alzoo door zeer verschillende personen geschreven zijn, en wie zou op de gedachte kunnen komen, om den ouderdom van iedere afzonderlijk te willen bepalen?

Volgens deze beoordeeling der bijzondere takken der Sanskritische letterkunde in derzelver vruchten, voor zoo verre die ons bekend zijn geworden, is het tijd tot meer algemeene beschouwingen over te gaan; die ons over de vragen, die wij ons aanstonds bij het begin voorgesteld hebben, zoo wij hopen, eenige opholderingen geven zullen.

De Sanskritische letterkunde is ontegensprekelijk de letterkunde eener hoogst beschaafde natie, die men met regt de beschaafdste van het Oosten mag noemen. Wij kennen, wel is waar, van deze letterkunde alleenlijk eerst eenige weinige stukken, en zelfs de meeste dezer niet eens in het oorspronkelijke, maar slechts in vertalingen; doch deels deze en deels de geloofwaardige berigten van kundige mannen, die in het land zelve naspeurden, waren echter voldoende, om ons zoowel den omvang als ook de waarde dezer letterkunde te leeren kennen. Het is eene wetenschappelijke en tevens dichterlijke letterkunde; doch hoezeer de geest der natie zich ook in zekere takken der wetenschap ge-

oefend heeft, zoo heeft de dichtkunst toch buiten kijf den boventoon, en derzelver vormen zijn zelfs op verscheidene vakken overgedragen geworden, die volgens onze begrippen dezelve niet toelieten.

Voorts is de Sanskritische letterkunde niet alleen eene zeer rijke, maar in eenen zekeren zin ook alzins eene *zeer* oude letterkunde. Alles duidt aan, dat letterschrift van de oudste tijden af in Indië te huis behoorde, en niet slechts alleen voor opschriften, maar ook tot het eigenlijke schrijven gebruikt werd. Wanneer wij het eene zeer oude letterkunde noemen, dan verstaan wij hierdoor, dat verscheidene harer voornaamste werken, volgens derzelver inhoud en wezenlijke bestanddeelen, zeer oud zijn; doch waarmede geenzins beweerd wordt, dat zij in hunnen tegenwoordigen vorm reeds in de oudste tijden aanwezig waren.

De Sanskritische letterkunde had misschien meer dan eenige andere eene oordeelkundige beschouwing noodig, en deze oordeelkundige beschouwing is tot hiertoe zeer gebrekkig gebleven. Toen hare schatten het eerst bekend werden, ontwaakte de geestdrift voor haar en maakte ligtgeloovig. In lateren tijd ging men tot andere uitersten over; men voerde twijfelingen aan omtrent de echtheid van sommige werken, of ook slechts van sommige plaatsen, en wilde, zoo als *Bentley* dit beproefd heeft, terstond alles verdacht maken. De waarheid staat ook hier, zoo als gewoonlijk, tusschen beide in het midden.

Wij hebben boven getoond, hoe de hoofdwerken dezer letterkunde deels uit verzamelingen bestaan, die dus het bestaan van datgene, wat verzameld

werd,

werd, reeds lang vooronderstellen; deels, zoo als de heldendichten wel een geheel vormen en eenen inwendigen zamenhang hebben, maar toch door hunnen vorm inlasschingen buitengemeen begunstigen. Zal dus de vraag omtrent de oudheid der Sanskritische letterkunde beantwoord worden, dan zal men de twee punten van elkanderen moeten onderscheiden, namelijk: Hoe oud deze werken, naar derzelver hoofdinhoud te oordeelen, zijn; en hoe en wanneer zij hunnen tegenwoordigen vorm gekregen hebben? De bijdragen hiertoe zijn boven reeds in het bijzonder gegeven geworden; overzien wij nu het geheel, zoo blijkt daaruit het volgende:

De Sanskritische letterkunde heeft hare tijdvakken gehad. Dit bewijst niet alleen het verhaal der natie zelve, niet slechts de aard harer werken, maar ook de verschillende trappen van de beschaving der taal, die wij volgens de bovenstaande aanmerkingen daarin bespeuren. De Veda's kunnen niet gelijktijdig met de klassike heldendichten, deze wederom niet gelijk met de Sacontalà en anderen geschreven zijn. Het gebrek aan eene zekere tijdrekening veroorlooft niet, om deze tijdvakken naar bepaalde jaren aftescheiden; zij kunnen slechts in het geheel aangeduid worden. Het *eerste* tijdvak zullen wij dat der Veda's noemen. Maar alvorens de Veda's datgene worden konden, wat zij geworden zijn, moest er een lang tijdvak verloopen. De lofzangen en gebeden zijn door zeer verschillende dichters en niet gelijktijdig geschreven; kon het afgetrokkene stelsel, dat de Upnekhat bevat, op eenmaal deszelfs beschaving bereiken? Hoe lang

konden deze ſtukken alzoo afzonderlijk voorhanden zijn, tot dat de verzamelaar kwam, die dezelve tot het geheel maakte, dat zij thans zijn? Hoe belangrijk het ook voor ons zoude zijn, om dit te weten, zoo ontbreekt het ons toch aan daadzaken, om het naauwkeuriger te bepalen; doch dat zulks reeds zeer vroeg moet plaats gehad hebben, ten minſte met de drie eerſte Veda's (want of men de vierde eenen gelijken ouderdom moet toekennen, ſchijnt nog altijd zeer twijfelachtig), dit gelooven wij door de boven bijgebragte gronden bewezen te hebben.

Het *tweede* tijdvak zal ik het *epiſche* noemen. Hetzelve omvat den tijd van het ontſtaan der groote heldendichten, inzonderheid van de Ramajan en de Mahabárat; doch behalve deze ook zeker nog van vele andere. Dat zij later ontſtaan zijn dan de Veda's, toont de veel meer beſchaafde taal; doch dat zij daarom niet minder tot in eenen grijzen ouderdom, dat is, eene aanzienlijke reeks van eeuwen vóór het begin onzer tijdrekening, moeten terug geplaatst worden, gelooven wij door andere gronden buiten twijfel geſteld te hebben. Hiermede is zeker de oordeelkundige geſchiedenis dezer werken nog zoo weinig opgehelderd, als wanneer wij hetzelfde van die van Homerus zeggen. Nogtans, indien de geſchiedenis van deze, die wij toch bezitten, niet enkel in vertalingen, maar in het oorſpronkelijke, voor welker opheldering wij buitendien nog zoo vele andere hulpmiddelen hebben, door alle ſcherpzinnigheid en geleerdheid der navorſchers niet eens tot zekerheid kan gebragt worden, — welke vorderingen kan men

ven dan wel met regt van de navorschers der Indische letterkunde doen? Intusschen even zoo min als ik mij, zoodra ik de *epische* éénheid der handeling in aanmerking neem, bij de gedichten van Homerus overtuigen kan, dat deze uit eene enkele verzameling van geschiedkundige gezangen tot een geheel zouden geworden zijn, even zoo min kan ik dit bij de Ramajan en Mahabárat. Ook in deze heerscht eene *epische* eenheid; hoewel ik alzins toegeef, dat de vorm van het Indische heldendicht nog verre meer de inlasschingen begunstigt, dan die van het Grieksche. Ik voeg hier nog bij, dat de schrijfwijze en de schrijfgereedschappen in Indië zulks nog zeer begunstigden. Men schreef gewoonlijk op palmbladen; die men niet, even als de papyrus- en pergament-rollen, oprollen of inbinden kan; die ten hoogste, en dit nog zelfs niet altijd, (zoo als het nog heden bij de Veda's verboden zal zijn) los zamengeregen worden (*). Hoe gemakkelijk was het dus, om hier iets tusschen te voegen; hoe moeijelijk, ja, hoe onmogelijk was het, om het geheel te rangschikken en zamen te houden? Het onvermijdelijke gevolg daarvan moest zijn, (en wel zooveel te meer, hoe meer deze liederen in den

(*) POLIER *I. preface p. XXI.* Ook werden zij den oversten Polier alleen onder die voorwaarde gegeven, dat zij nooit in leder (het zoude koe-leder hebben kunnen zijn!) maar enkel in zijde mogten ingebonden worden. Men begrijpt nu ligtelijk, hoe het zoo moeijelijk is, om in Indië een *volledig* exemplaar der Veda's zamen te brengen. Eene oordeelkundige beschrijving der schrijfgereedschappen zou zekerlijk een groot licht over de geschiedenis hunner letterkunde werpen. Zie boven bl. 93.

den mond der volksklasse waren) dat zij meer afzonderlijk bleven, dat zij ophielden als een geheel aangemerkt te worden. Maar hun viel een soortgelijk gelukkig lot te beurt, als dat van den Ionischen Bard; ook zij vonden hunnen Pisistratus. Zoo al niet de geschiedenis, het verhaal ten minste, heeft ons daarvan eenige wenken bewaard, die niet moeten veronachtzaamd worden.

Het tijdvak en de regering van den meergenoemden Rajah Vicramaditya, in de eerste eeuw vóór het begin onzer tijdrekening, wordt als dat gene genoemd, waarin dit geschiedde, en *hij* zelf als die geen, die dit zou belast hebben. Het eerste, slechts korte, berigt van hetzelve hebben wij aan Jones te danken (*). „ Volgens sommiger berigten," zegt hij, „ moet Calidas, de tooneeldichter, de werken van Valmiky en Vyasa overzien, en de volledige uitgaven, die thans daarvan in omloop zijn, van fouten gezuiverd hebben. — Polier (†) geeft ons daarvan een uitvoerig verhaal, hetwelk nogtans ook fabelachtige kenmerken draagt. De Rajah Vicramaditya, de beminnaar van letterkunde en poëzij, liet, volgens zijn verhaal, alle Braminen te Benares zamenkomen, en betuigde hun zijn verlangen, om de lezing der oude heilige geschiedboeken aan te hooren. Maar dewijl deze, op bijzondere bladen geschreven, onvolledig waren, het zij door

(*) *Works VI. p.* 205. *He* (*Calidas*) *is believed by some, to have revised the works of Valmiky and Vyasa, and the have corrected the perfect editions of them, which are now current.*

(†) *Mythologie des Hindous, I. p.* 104.

door het verloop der tijden, of door de onachtzaamheid der opzieners, zoo gaf de Rajah bevel, om dezelve bijeen te verzamelen, en droeg dit werk aan den kundigsten der Braminen op. Maar vermits geen hunner zulk eenen zwaren post op zich wilde nemen, zoo nam *Calidas*, de aanzienlijkste onder de Braminen en wijzen van zijnen tijd, dien op zich en maakte eene volledige verzameling van deze werken, die zelfs door de geleerden en Braminen, zijne mededingers, als authentiek aangezien werd (*).

Zeker berust het verhaal slechts op de uitspraak der Braminen, zonder dat ons de verdere bron derzelve aangetoond werd. Intusschen schijnt het geloof aan hetzelve, daar Jones en Polier dit berigten, vrij algemeen te zijn, en bezwaarlijk is het geheel zonder geschiedkundigen grond. Nemen wij nu alzoo de daad ook als waar aan, zoo ontstaat vooreerst de vraag: Wat destijds verzameld werd? Het heet, de geschiedkundige gedichten (dus niet de Veda's); doch de bijvoeging bij Polier, *alle*, kan men toch onmogelijk woordelijk opvatten, zoodra men derzelver menigte kent; en vermits bij Jones de werken van Valmiky en Vyasa uitdrukkelijk genoemd worden, zoo kunnen wij hier bijvoegen, de Ramajan en de Mahabárat; of er nog andere zijn, laat men billijk aan zijne plaats. Doch bij-

(*) De fabelachtige opsiering van dit verhaal, (hetwelk toch bij voorkeur op de werken van Valmiky betrekking heeft) de vervolging zijner mededingers en de zegepraal over dezelve, verhaalt POLIER op eene andere plaats, *I. p.* 185.

bijna nog gewigtiger is de vraag: Wat bij dit verzamelen geschiedde? Was het slechts een verzamelen, of was het de zamenstelling eener oordeelkundige uitgave? Kritiek is anders eene zaak, die het Oosten zoo vreemd is, dat men die niet ligtelijk daar zal aantreffen, en toch schijnt dit de meening van het verhaal der Braminen te zijn, wanneer er gezegd wordt, dat de uitgaven, die nog heden in omloop zijn, van hem ontleend wierden. Wij dwalen gewis niet, indien wij het dus opvatten, dat door Calidas en zijne medehelpers de afzonderlijke gedichten verzameld en gerangschikt wierden; doch dat daarvan uitgesloten wierd, wat volgens zijne inzigten te onregt daarin was opgenomen geworden. — Men ziet, hoe veel hier nog ter navorsching overig is. Doch alleen op de plaats zelve kan deze verdere navorsching geschieden.

Doch hoe de resultaten dezer naspeuringen ook mogen uitvallen, zoo moet in alle gevallen het tijdvak van Vicramaditya als het *derde* tijdvak der Sanskritische letterkunde beschouwd worden. Dat zijne regering eene luisterrijke regering was, kan men hieruit reeds met waarschijnlijkheid afleiden, dewijl de naderhand gewone tijdrekening met het einde van dezelve begon. Doch zij was het niet alleen voor de letterkunde door de herziening der oude werken, maar ook niet minder door nieuwe, die door de dichters en geleerden, die aan zijn hof leefden, geschreven werden. De toenmalige Sanskritische letterkunde schijnt in het algemeen het karakter eener letterkunde van het hof aangenomen te hebben. Het was het tijdvak der fijnste beschaving van taal en versmaat. Boven alle an-

dere foorten van dichtſtukken werd het tooneeldicht begunſtigd, en de groote meesterſtukken, die Indië daarin bezit, nogtans geheel overeenkomſtig met den ſmaak van het hof, kwamen te voorſchijn. Benevens de voortbrengſelen der dichtkundige geniën ook wetenſchappelijke, juist zoo als de aanzienlijke wereld die noodig heeft; zaak-woordenboeken, zoo als dat van Amara-Singha (*). Zeker is het tijdvak van Vicramaditya datgene, dat aan de oplettendheid der navorſchers der geſchiedenis het meeste aan te bevelen is.

Als het *vierde* en laatſte tijdvak der Sanskritiſche letterkunde beſchouw ik de middeleeuwen. Dat vele werken derzelve uit deze tijden zijn, is door Bentley's naſpeuringen bewezen; dat zelfs de Purana's hare tegenwoordige gedaante in hetzelve ontvangen hebben, is boven reeds aangetoond.

Dit alles zijn zekerlijk ſlechts ſchetſen! Hoe veel zullen toekomſtige navorſchers nog aan te vullen, welligt om te werken hebben, indien er eens een helderder licht over dezen tak der Oosterſche letterkunde zal opgaan! Maar men moet met ſchetſen beginnen, en zullen de Lezers na al het bovenſtaande hier meer dan ſchetſen verwachten?

Indien men nogtans uit al het tot hiertoe verhandelde het onvolledige onzer kennis van het oude Indië heeft ingezien, zoo zal men datgene, wat in latere tijden over de Indiſche oudheid niet alleen nagevorscht, maar ook — wat men zich ingebeeld heeft, gemakkelijker kunnen waarderen. Men verliet den weg der geſchiedenis; vergelijkingen met de

(*) Zie boven bladz. 145.

de godsdiensten van andere volken en afleidingen van woorden moesten het geliefkoosde denkbeeld, dat de westelijke wereld een groot gedeelte harer goden, en in het algemeen harer beschaving, van daar verkregen heeft, bewijzen. Hoe ver ik nu ook er van verwijderd ben eenen zoodanigen invloed van het beschaafdste volk van het Oosten op de overige natiën te willen ontkennen, zoo had men toch ten minste de grondstellingen, waarna men uit deze vergelijkingen en afleidingen van woorden gevolgen trekken kan, vooruit moeten vaststellen. Maar naauwlijks hadden de Engelschen de Indische goden eenigermate leeren kennen, of zij begonnen dezelve aanstonds met de Grieksche te vergelijken en met elkanderen te verwisselen. Krishna heette aanstonds de Indische Apollo, zijne Gopi's de Muzen; men vond den geheelen Olympus in Indië weder. Tot welke valsche voorstellingen dit voeren moest, kan zelfs hen niet ontgaan, die eene afstamming sommiger Grieksche goden van de Indische waarschijnlijk vinden. Want hoe veel moest er op dezen verren en langen weg niet anders gewijzigd zijn geworden! Zoo lang nog de hoofdbronnen van den Indischen godsdienst en van de godenleer ons nog zoo weinig toegankelijk zijn, zoo lang wij slechts uit de berigten van vreemdelingen moeten scheppen, die zoo dikwijls slechts door geschilderde glazen zagen, — hoe kan de nasporing dan eenen zekeren gang gaan? En al wierd ons ook zelfs de toegang tot deze bronnen geopend, zoo ligt het toch in den aard van het onderwerp, dat er zeer veel aan de zamenvoeging van denkbeelden moet overgelaten worden, en de vraag een raadsel blijft, dat een ieder

der op zijne wijze zal oplossen. Doch alzins is dit door eenigen onzer laatste fabelleerkundigen met zoo veel tentoonspreiding van scherpzinnigheid en geleerdheid geschied, dat het overbodig zoude zijn hierover nog iets te zeggen, al waren ook de naspeuringen over de godsdiensten aan de tegenwoordige navorschingen, waar wij dezelve slechts in betrekking tot de staatkunde te beschouwen hebben, minder vreemd. Maar nog veel grooter misbruik heeft er met de afleidingen der woorden plaats gehad. Ook hier gaven de Engelschen wel is waar den toon aan; doch hoe veel verder zijn sommige Duitschers gegaan! Zonder van het Sanskrit of het Zend iets meer te bezitten, dan een paar schrale woordenregisters (woordenboeken kan men dezelve niet noemen), wilde men reeds de verwantschap der talen doorgronden, en gelijkvormige geluiden waren dadelijk toereikende, om afstammingen te bewijzen, die men dikwijls geneigd zoude zijn alleenlijk voor scherts te houden! Is nu ook al door eene meer grondige beoefening der Sanskritische letterkunde in derzelver bronnen en de kennis aan deze, een einde aan die dwaasheid gemaakt, zoo blijft het toch niet minder zeker, dat zonder geschiedkundige ondersteuning het bloot afleiden der woorden een spel van het geluk is, waarin voor ééne kans vele nieten komen. Alzoo mag dus, terwijl wij in deze afgelegene gewesten ons wagen, in plaats van deze dwaallichten, liever het zwakke licht der geschiedenis voor ons genoegzaam zijn, al zoude het ook slechts, in de plaats van den vollen dag, eene twijfelachtige schemering verspreiden.

TWEEDE AFDEELING.

FRAGMENTEN UIT DE OUDSTE GESCHIEDENIS, REGERING- EN HANDELKENNIS VAN INDIË.

> Aan de uiterste landen der bewoonde aarde vielen de schoonste dingen ten deel, — doch het uiterste van de bewoonde streken naar het oosten is het Indische land.
>
> HEROD. III. 106.

Indien het opschrift dezer afdeeling slechts geschiedkundige fragmenten belooft, zoo vereischt de vraag, die te voren slechts als in het voorbijgaan aangeroerd is, eene nadere verklaring: *In hoeverre de Indiërs in het algemeen eene geschiedenis hebben?* En zoo wij hun geene doorloopende geschiedenis kunnen toekennen, hoe dit bij eene natie kan plaats vinden, die zich toch beroemt eene ver terugloopende tijdrekening te bezitten?

Indien bij de Indiërs geene geschiedschrijvers in den Europeschen zin des woords zijn opgetreden, zoo hebben zij dit lot met de overige volken van het binnenste van Azië gemeen. Onder deze is er, zooveel wij weten, volstrekt geen, welks kunst van geschiedenis te schrijven zich boven die van jaarboeken verheven heeft. Maar de Indiërs schijnen ook zelfs nog achter de andere natiën van Azië terug gebleven te zijn, terwijl wij ook niet eens jaarboekschrijvers bij hen vinden, door welke, even als bij de Arabieren, Perzen en andere, het

aan-

aandenken der gebeurtenisfen, zoo al niet in derzelver zamenhang voorgefteld, toch naar het vervolg van tijd in ftand gebleven is.

Evenwel zijn zij niet geheel zonder gefchiedkundige berigten. Zij hebben geflachtregisters hunner koningen, die door vele geflachten loopen en eene menigte van namen bevatten. Deze hunne geflachtlijsten worden, zoo als wij aanftonds nader zullen doen zien, in hunne heldendichten en in de Purana's gevonden. Zij moeten, tot dat zij in deze opgenomen wierden, door de overlevering, even als bij andere Aziatifche volken, in ftand gehouden zijn. Hoe meer bij volken aan den ftam en de afftamming verbonden is, zooveel meer vlijt wordt er ter onderhouding van het aandenken aan deze befteed, en hoe minder nog het geheugen met eenen zoo grooten last van andere kundigheden bezwaard wordt, des te eer kan het hierin meer dienst bewijzen, dan wij van hetzelve zouden verwachten. Doch in Indië kwam, zoo als wij in de Ramajan zien, hier nog een ander belang bij. Alvorens eens vorften dochter in het huwelijk trad, moest haar ftamboom in orde gebragt zijn, ten einde hare vorftelijke afkomst te bevestigen (*). Aldus werden de geflachtregisters in de regerende familiën onontbeerlijk.

Reeds *Jones*, in zijne verhandeling over de tijdrekening der Hindo's, deelde ons zulke registers van koningen mede, waaronder bovenal dat der koningen van Maghada of Bahar opmerking verdient. De bron, waaruit deze registers geput zijn, is

(*) *Ramajan I. p.* 580. Hier, aan het hof van Dufcha Rutha, is het de bezigheid van Junuka.

is het werk van eenen destijds nog levenden Indischen geleerden, Rhadacanta, die eene verklaring der Purana's in het Sanskrit geschreven had (*). Uit de onderscheidene Purana's had Rhadacanta, zoo als hij zelf zegt, deze geslachtregisters verzameld. De eerste derzelve verraden reeds door zich zelve hun fabelachtig karakter, terwijl de koningen als de afstammelingen der zon en der maan voorgesteld worden. Ten minste gaan zij in allen geval tot in de fabelachtige tijden terug. Dat bij hen nog geene tijdrekening plaats vindt, heeft Jones reeds opgemerkt. Een meer geschiedkundig karakter heeft de reeks der koningen van Maghada, die in vijf verschillende dynastiën, van 2100 v. Chr. tot 452 v. Chr., geregeerd zouden hebben, en waaruit men alzins met waarschijnlijkheid mag afleiden, dat in deze afgelegene tijden, toen in Aegypte de troon der Pharao's schitterde, een aanzienlijk rijk in deze deelen van Indië, in de landen aan den Ganges, aanwezig geweest is. Doch vragen wij naar de eigenlijke grondlegging dezer tijdrekening, dan moeten wij zoowel bij het begin met den koning Pradiota, 2100 v. Chr., als bij het einde met den koning Chandrabija, die 396 vóór de tijdrekening van Vicramaditya, of 456 v. Chr. stierf, ons met dat gene, wat de Indiërs zeggen, vergenoegen. Zegt dit nu ook zoo veel, als deze opgaven zijn uit de Purana's ontleend; dan vraagt men toch wederom: Uit welke? En dewijl de ouderdom der Purana's zoo verschillend schijnt te zijn, — welken ou-

(*) Jones *Works I. p.* 288. Zijn werk heet: *Puranas Hurprecasa*, of, de verklaarde Purana's.

ouderdom hadden die gene, waaruit zij ontleend zijn? De kritiek tast hier dus altijd in het duister rond, en de vele inwendige onwaarschijnlijkheden, die deze geslachtregisters bevatten en door Jones reeds ontdekt zijn, moeten ons daartegen nog ongelooviger maken (*).

Wilford heeft eene nieuwe proef genomen, om de dynastiën in het rijk van Maghada volgens de Purana's te rangschikken (†). Doch er zijn zoo vele verscheidenheden en willekeurige veronderstellingen, dat de geschiedkundige kritiek, mijns bedunkens, zoo als in het algemeen uit de verhandelingen van dezen geleerden, geen wezenlijk nut trekken kan.

Hoe veel gewigtiger is de eerst voor weinige jaren ter uitvoer gebragte onderneming van *Francis Hamilton*, om de Indische dynastiën, en de tot dezelve behoorende koningen, in geslachtkundige tabellen te brengen, die bij zijn geschrift over dit onderwerp gevoegd zijn (‡)? In de daad slechts op de-

(*) Jones *Works I. p.* 804.

(†) *As. Res. IX. p.* 82. *On the kings of Maghada.* Hij brengt de Vishnoe, Bramanda en Vaja Purānas als de bronnen bij. *l. l. p.* 87.

(‡) *Genealogies of the Hindus extracted from their sacred writings with an introduction and alphabetical Index by* Francis Hamilton. *Edinburg* 1819. 8*vo.* met bijvoeging van: *Genealogical Tables of the Deities, Princes, Heroes and remarcable personages of the Hindus, extracted from the sacred writings of that people.* De tabellen zijn XXVI. in getal. — Zeer nuttig is de alphabetische bladwijzer over de goden, koningen, steden, bergen, rivieren enz., in zoo verre deze in de tabelleer behooren.

deze wijze was het mogelijk, om een eenigzins duidelijker overzigt van deze zoo verwarde opvolgingen te geven. De inleiding van het geschrift bevat, na eenige voorloopige aanmerkingen, de verklaringen over de beide groote hoofdtakken der Indische koninklijke dynastiën, waarmede Jones ons reeds heeft bekend gemaakt, die der maan en der zon. De maandynastie laat zich het eerste eenigermate rangschikken; zij wordt verdeeld in verscheidene takken, inzonderheid die der Pándo's en Coro's, wier strijd de hoofdinhoud van de Mahabárat uitmaakt. Tot dezelve behooren de koningen van Matura, Maghada, Ajudhia, Hastinapur Zij wordt van den koning Atri afgeleid. De dynastie der zon daarentegen van deszelfs tijdgenoot Marichi. Tot dezelve behooren de koningen van Mitila, Kasi (of Benares) en andere. Er zijn in de tabellen alleenlijk de namen der koningen volgens de bijzondere stammen, doch zonder eenige tijdrekening, opgegeven. In het geschrift doet de schrijver eene poging, om de dynastiën volgens de eeuwen te rangschikken; van de twintigste vóór het begin onzer tijdrekening af, en zoo afdalende tot aan het einde der negende, vooräl die der koningen van Maghada, Mitila en Ajudhia, en om te toonen, in hoe verre zij gelijktijdig waren. Bij gebrek aan andere opgaven rekent hij nogtans slechts naar geslachten, vier tot vijf in eene eeuw. Hoe onzeker deze bewijzen zijn, en andere worden er niet gevonden, blijkt van zelve.

De voorname vraag is, welke de bronnen zijn, waaruit deze geslachtregisters geput zijn? en dien aangaande heeft de schrijver ons in de onzekerheid ge-

gelaten. Er zijn er vier: de *Baghavat-Purana*; uit deze zijn de XI. eerste tabellen ontleend; de *Bangha-lata*, vermoedelijk eene andere Purana, waaromtrent wij alle verdere aanwijzing missen; uit deze zijn de vier volgende, XII—XV; de *Haribangha*, eene episode van de Mahabárat, uit deze de negen volgende, XVI—XXIV; en de laatste XXV. uit de Ramajan. Hoe zeer het ook te wenschen geweest was, dat de schrijver ons over eenige dezer bronnen en derzelver gebruik nadere ophelderingen gegeven had, in hoe verre hij die geheel en in het oorspronkelijke las, zoo levert het toch een hoofdresultaat klaar en duidelijk op; de eigenlijke heldendichten en de Purana's zijn de bronnen der geschiedenissen hunner koningen en derzelver geslachtlijsten, en daarna wordt de waarde bepaald, die de geschiedkundige kritiek hun toekennen kan. Zij zal die op eenen gelijken trap met de geslachten der helden en koningen der Hellenen plaatsen, en de hier opgegevene tabellen zullen voor de Indische fabelleer omtrent hetzelfde zijn, wat die bij Apollodorus voor de Grieksche zijn. Wij zullen in dezelve dus geene oordeelkundige, ook geene tijdrekenkundige, geschiedenis verwachten mogen; het is eene geschiedenis, door dichters in stand gehouden en door dichters behandeld, en dus in dezen zin eene *dichterlijke geschiedenis*; zonder dat daaruit volgt, dat zij geheel *verdicht* is. Wij kunnen volstrekt niet gelooven, dat deze geslachtregisters juist door de heldendichters zouden uitgevonden zijn; dit wordt niet alleen door den aard van het oude heldendicht tegengesproken, maar ook door de gesteldheid dezer ge-

geslachtregisters, die bloote namen zonder tijdsbepalingen (*) bevatten; welker tusschenvoeging met den zin strijdig zoude geweest zijn, als zij niet op oude verhalen, misschien ook geschrevene geslachtregisters, steunden. Er waren zeker eens koningen van Maghada, Ajudhia en Mitila, zoowel als er eens koningen van Troje, Theben en Athenen geweest zijn; doch hunne verdere geschiedenis moeten wij nemen voor dat gene, wat zij is, eene fabelachtige geschiedenis.

De tegenwerping tegen deze stelling zoude men welligt uit datgene kunnen afleiden, wat ons van de jaarboeken van Cashmir verhaald wordt. Hier, zegt Abu Fazel in de Ayeen Acberi, heeft men jaarboeken, die tot boven de 4000 jaren opklimmen (†). Toen Acbar de Groote aldaar zijnen intogt deed, hadden de inwoners hem een boek *Ray Turunghea* overhandigd, dat in het Sanskrit geschreven was en dit bevattede; de keizer heeft dit in het Perzisch laten vertalen. Abu Fazel geeft daaruit de namen der koningen, (waarvan er in 4109 jaren, 11 maanden en 9 dagen, 191 zullen geregeerd hebben) in negen tafelen of dynastiën, met het getal jaren van ieders regering, uitgezonderd die der eerste dynastie. Zijne berigten waren tot hiertoe de eenige bron. Uit latere berigten weten wij, dat deze jaarboeken in de Sanskritische taal alzins aanwezig zijn, en wel uitvoeriger dan in

(*) Zoo is het in de geslachtrekening in de Ramajan *l. l.* Zoo ook in de Mahabárat. Zie boven bladz. 174.
(†) *Ayeen Acberi II. p.* 157.

in de Perzifche vertaling (*). Doch wat wij tot heden daarvan weten, bevestigt veelmeer ons gevoelen, dat ook deze jaarboeken uittrekfels uit de heldendichten en uit de Purana's zijn, in welke men eene tijdrekening gebragt heeft, dat dus ook de gefchiedenis van Cashmir niet minder, dan die van het overige Indië, in den bovengemelden zin des woords eene dichterlijke gefchiedenis is. Want in de eerfte plaats hecht zij zich bij haren aanvang onmiddelijk aan het Indifche heldendicht. Na eene korte aantooning van het ftichten der volkplanting te Cashmir en van de reeks der koningen tot op de Coro's en Pando's, opent de fchrijver zijne gefchiedenis en lijsten der koningen met Gonanda (Owgnund in het Perzisch), eenen tijdgenoot van Judister, die door Bulbhader, den oudften broeder van Krishna, éénen der hoofdperfonen van de Ramajan, verflagen wordt. Volgens het eigenhandige berigt van Abu Fazel is het geheel allerwege met fabelachtige verhalen doorweven, waaruit hij flechts datgene aanftipte, wat eene gefchiedkundige ftrekking heeft; zonder evenwel ftof genoeg te vinden, om de fabelen geheel voorbijtegaan. Nogtans zijn er eenige gefchiedkundige daadzaken, die opmerking verdienen. Hieronder behoort de verdrijving der Buddisten uit Cashmir door de Braminen, die in eenen hoogen ouderdom terug geplaatst wordt. Onder de opvolgers van Gonanda, luidt het verhaal, was de eerdienst van Siwa de heerfchende, tot dat een overweldiger Badifatora dien van Bud-

(*) Men zie Colebrooke, *Obfervations on the Jains*, *Af. Ref. IX. p.* 294.

Budda invoerde. Hij regeerde omtrent honderd jaren. Maar zijn opvolger Abymaniah (*) wierp den eerdienst van Budda omver en herstelde wederom de oude leer. — Daartoe behoort voorts, dat, na den dood van den Rajah Heren, Cashmir zich aan den Rajah Vicramaditya van Ougein onderworpen zou hebben (†). Overigens, niettegenstaande de schijnbare naauwkeurigheid in de opgaaf van de voortduring der bijzondere regeringen, zijn deze toch in sommige dynastiën zoo lang, in andere daarentegen wederom zoo kort, dat dit tegen alle geschiedkundige waarschijnlijkheid aandruischt (‡).

Zeker kunnen de tot hiertoe geopperde stellingen alleen op de bronnen der geschiedenis betrekking hebben, die den Braminen en aanhangers van hunnen godsdienst eigen zijn. De vraag blijft dus overig: Of bij de belijders van den Budda-dienst geene geschiedkundige geschriften en jaarboeken gevonden worden? Doch tot heden zijn wij met derzelver schriften zeer weinig bekend. Intusschen is uit één hunner boeken, *Rajavali* getiteld, de geschiedenis van Ceylon uitgetrokken (§). Zeker eene wezenlijke verrijking van de Indische letterkunde, de-

(*) *Nerk* in de *Ayeen Acberi*, *p.* 159.

(†) *Ayeen Acberi l. l.*

(‡) Men vergelijke b. v. Tab. II., waar 21 vorsten 1021 jaren regeren, en geen minder dan 30 jaren, met Tab. VII., waar 10 vorsten 54 jaren regeren. *Ayeen Acberi l. l.*

(§) *Translation of the Cinghalese History of Ceylon, communicated by the Hon. Sir* Alexander Johnston, in de *Annales of the Oriental litterature, Febr.* 1821, *p.* 385 etc.

dewijl dit, zooveel ik weet, tot hiertoe het eenige fchrift der Buddisten is, dat naar Europa kwam. De berigten, die hetzelve bevat, (het werk begint met de fchepping der aarde) zijn blijkbaar uit andere bronnen gefchept, dan uit de Purana's der Braminen; doch de gefchiedenis vindt voor zich zelve in deze nog minder voedfel, dan in gene. Het zijn niet zoo zeer mythen, als wel vertellingen, die ons daarin worden aangeboden; de koningen der eerfte helft regeren duizende jaren, en hebben dikwijls duizende zonen, en als die der laatfte helft ook al korter regeren, zoo komt er toch geen enkele gewigtige hiftorifche daadzaak voor; behalve die van de invallen der Malabaren van het tegenoverliggende vaste land van Indië, die nu eens met meer, dan weder met minder gelukkig gevolg ten uitvoer gebragt en onderfcheidene malen herhaald worden. Zeker waren ook hier de werken der dichters de bronnen, fchoon wij die ook niet naauwkeuriger kunnen opgeven.

Intusfchen federt dat de Indifche oudheden de oplettendheid der Engelfchen tot zich trokken, werd deze ook zeer fpoedig op hunne *tijdrekening* gerigt. Het verband tusfchen de gefchiedenis en de tijdrekening eener natie is, volgens onze begrippen, te naauw, dan dat de nafpeuringen over de éénе van die over de andere zouden kunnen gefcheiden worden. De hoop, om door de tijdrekening van een zoo oud volk een nieuw licht over de gefchiedenis in het algemeen te kunnen verfpreiden, kwam hierbij; doch de navorfchers vonden zich in hunne hoop geheel teleurgefteld. De eerfte derzelve zag zich aanftonds gedrongen tot de

be-

bekentenis, dat de tijdrekening der Indiërs met zulk eene ongerijmdheid begon, dat daardoor derzelver geheele stelsel omver geworpen wierd (*). Zijn opvolger *Wilford* oordeelt hier niet gunstiger over, als hij hun stelsel van tijdrekening voor even zoo ongerijmd verklaart, als dat hunner aardrijkskunde (†). Intusschen bij het naauwe verband, waarin hunne tijdrekening met hunne sterrekunde staat, zou men de zaak met regt nog voor onbeslist kunnen houden, zoo lang sterrekundigen deze navorschlng niet op zich namen. *Davis* (‡) deed dit het eerst, en na hem, buiten kijf met eene scherpere kritiek, *Bentley*. Beider naspeuringen hadden hoofdzakelijk betrekking op het werk, dat de Indiërs zelve als den grondslag hunner sterre- en tijdrekenkunde, en als één hunner oudste werken, beschouwen, de bovengemelde *Surya Siddantha*; doch welker later oorsprong door Bentley bewezen is (§).

Voor de tegenwoordige naspeuringen komt slechts de vraag in aanmerking: Welk voordeel de geschiedenis daaruit getrokken heeft, of trekken kan? Wij konden dit voordeel in het algemeen meer *negatief* dan *positief* noemen. Vooreerst schijnt het zoo goed als bewezen, dat het tegenwoordige tijdrekenkundige stelsel der Braminen geen zoo oud stelsel is, dan zij zelven dit willen doen voorkomen. Het wordt niet gevonden in die werken, welker hooge ouderdom naar de boven opgege-

ve-

(*) Jones *Works I. p.* 295.

(†) *As. Res. V. p.* 241.

(‡) *As. Res. II. No. XV.*

(§) Zie boven bladz. 150.

vene bepalingen niet kan ontkend worden; het is even min uit de Veda's, als uit de groote heldendichten geput (*). Ook de berigten, die de Grieken

(*) Volgens *Bentley* hebben de Braminen tegenwoordig drie tijdrekenkundige stelsels; het eerste, de *Brama Calpa*, voor 1300 jaren door Brama Gupta uitgevonden; het tweede, de *Padma Calpa*, voor 8 tot 900 jaren door Dhara Padma, en het derde, dat de *Surya Siddantha* bevat, en voor 7 tot 800 jaren door Varaha Mihira uitgevonden is. *As. Res. VIII. p.* 199. Behalve deze haalt Bentley nog uit een ander sterrekundig geschrift, *Graha Munjari*, twee oudere stelsels aan, die hij gelooft met elkanderen overeen te kunnen brengen, en daarvan voor de geschiedenis een nuttig gebruik te maken, *p.* 224 *etc.* In de poging tot overeenstemming schijnt mij veel willekeurigs te bestaan; men moet dit bij hem zelven nazien. De toepassing voor de geschiedenis berust op de vergelijking der Purana's met de bepalingen over de vier tijdvakken, volgens het eerste dezer twee stelsels; volgens hetwelk de *Satya Jug*, of het gouden tijdvak, 3164 v. Chr. begon; de *Treta Jug*, of het zilveren, 2204 v. Chr.; de *Dwapar Jug*, of het koperen, 1484 v. Chr., en de *Kali Jug*, of het aarden, 1004 v. Chr., geheel tegenstrijdig met andere stelsels, waar het begin van het laatste 3100 jaren v. Chr. gesteld wordt. JONES *Works I. p.* 318. Het eerste tijdvak heeft niets geschiedkundigs, dan de mythe van den vloed. Het tweede, of zilveren, bevat het begin van het Indische rijk, de dynastiën der kinderen van de Zon en de Maan. De Purana's plaatsen in hetzelve Brigu en zijne nakomelingen Indra, Puru, Dakscha enz. Voorts Vishwa Mitra en zijnen kleinzoon Parasu Rama. In de Dwapar Jug, of het koperen, valt de strijd voor tusschen de Coro's en de Pando's. In hetzelve leefden Vyasa, Causica, Rishyasringa en andere beroemde Rischi's. Doch men vraagt in de eerste plaats: Op

ken bij hunne eerste kennis met de Indiërs hoorden, verklaren dit even zoo. Zij beroemden zich, wel is waar, de rij hunner koningen tot op 6000 jaren terug te kunnen voeren (*), en bevestigen hierdoor de aanspraak, die zij ook nog heden op eenen hoogen ouderdom maken; doch van deze ontzettende tijdperken, die millioenen jaren, en deze bij duizende omvatten, hooren wij destijds niets. Voorts is het hoogst waarschijnlijk, dat de Indiërs tot op de tijdrekening van Vicramaditya geene voortloopende tijdrekening hadden, maar alleenlijk, even als de Grieken zulks insgelijks eenen geruimen tijd deden, hunne tijdsbepalingen naar de ge-

Op welken grond rust dit stelsel? Op geschiedkundigen? Waar zijn de bronnen? Op sterrekundigen? Volgens Bentley zelven hadden de Indiërs vóór Brama Gupta, in de zesde eeuw onzer tijdrekening, geene wetenschappelijke sterrekunde; *p.* 235. En voorts: Hadden de schrijvers der Purana's dit stelsel voor oogen, en mogen wij dus de door hen verhaalde mythen volgens hetzelve rangschikken? Het verdichtsel van de vier tijdvakken der wereld is waarschijnlijk een zeer oud Indisch verdichtsel; doch derzelver bepalingen, het werk van tijdrekenkundigen, zijn van het verdichtsel onafhankelijk. Overigens omvatten ook deze beide stelsels kringen van millioenen jaren, en volgens de bovenstaande aanmerkingen zal men derhalve reeds weinig genegen zijn, om dezelve eenen zeer hoogen ouderdom toe te kennen. Uit het vierde, of eigenlijke geschiedkundige, tijdvak zijn geene gebeurtenissen opgegeven; derhalve kan uit hetzelve voor de geschiedenis geen verder voordeel getrokken worden.

(*) Arrian. *Op. p.* 175. Van Dionysus tot op Sandracottus zouden 6042 jaren verloopen zijn.

geslachten maakten. Want niet alleen, dat wij niets zekers van eene zoodanige vroegere tijdrekening hooren (*), maar de Grieken zelve gaven hunne tijdsbepalingen volgens geslachten op (†). Zal men echter zonder een bepaald tijdsbegin eene geregelde geschiedkundige tijdrekening voor mogelijk houden? Wil men dus de tijd-kringen der Indiërs voor sterre- of dichtkundige kringen, of wel voor beide zamen aanzien, de geschiedenis kan daaruit geen verder voordeel trekken, dan dat zij het waagt, om eenige mythen volgens algemeene tijdvakken te rangschikken. In dezelve moet men zich te vrede houden, om het vroegere en latere als zoodanig te onderscheiden, zonder de tusschenruimten door bepaalde jaargetallen te willen aanvullen.

Bij een volk, dat bij al het gebrekkige van deszelfs tijdrekening, toch ontegensprekelijk eenen hoogen ouderdom bezit, moet de vraag van deszelfs *afkomst* tot diegene behooren, waaromtrent men gissingen opperen, doch niets met zekerheid beslissen kan. Maar wil men aan de Indiërs als een hoofdvolk hunne afkomst aanwijzen, dan dient het toch vooraf beslist te worden, of zij wezenlijk van één volk afgestamd zijn? Eene meer naauwkeurige be-

(*) Vóór de tijdrekening van Vicramaditya zou, wel is waar, dat van Judister komen, dat omtrent 3044 jaren verder terug gaat en met 3100 v. Chr. beginnen zoude. Doch volgens Wilford is men omtrent dit begin slechts als over eenen sterrekundigen kring eens geworden; doch geenzins als een geschiedkundig tijdsbegin. *As. Res. IX. p.* 86.

(†) Arrian. *l. l.*

beschouwing der natie doet daartegen twijfelingen ontstaan, en maakt het veel waarschijnlijker, dat deze eenheid veel meer eene door godsdienst en wetgeving bewerkte staatkundige (*), dan eene eenheid van stam is. De kasten-indeeling klimt bij deze natie zoo ver op, als hare geschiedenis; doch de afstand tusschen de hoogere en mindere kasten is zoo groot, dat men bijna noodzakelijk aan eene verscheidenheid van stammen besluiten moet. Ik behoud het mij voor, om bij de Aegyptenaren te toonen, waarom eene afdeeling der kasten wel niet altijd, en in ieder geval, maar toch meerendeels in haren oorsprong eene verscheidenheid der stammen is; ik bepaal mij hier enkel bij de bewijzen, die de uitwendige verscheidenheid, vooräl der kleur, aanbieden. Volgens Niebuhr's getuigenis (†) hebben de kasten der Braminen en der Banianen zulk eene heldere kleur, dat hij dezelve geheel wit noemt; naardien zij, gelijk hij er op volgen laat, zich van alle vermenging met vreemdelingen geheel zuiver gehouden hebben, dewijl daarentegen het gemeene volk eene donkere, dikwijls bijna zwarte, kleur heeft. „ Het is opmerkzaam," zegt een Engelsch waarnemer (‡), „ dat dezelfde schoone kleur en dezelfde gelaatstrekken de kasten der Braminen door al de verschillende provinciën, van den achtsten tot den twintigsten graad, en volgens alle be-

rig-

(*) In dezen zin verstaan wij de afleiding der vier kasten van Brahma, uit zijn hoofd, zijne armen, zijn lijf en zijne voeten. Zie *hierover* beneden mijne aanm. D.

(†) Niebuhr's *Reize I. p.* 450.

(‡) De kapitein Colin M'Kenzie in *As. Res. VI, p.* 426.

rigten nog verder, van het volk onderſcheiden, die in beide zoo zeer verſchillende zijn; de Tamulen, Telinga's, Canarin's, Maratten en Oria's; de vijf ſtammen, die de oorſpronkelijke bevolking van het ſchiereiland ſchijnen uitgemaakt te hebben, en zich nog heden door hunne verſchillende talen, even zeer als door hunne gelaatstrekken, onderſcheiden." De verdere naſpeuring over de Indiſche kasten zal vele andere gelijkvormigheden bijbrengen, die aan de drie overige kasten eigen zijn, aan die der Braminen, der Ketri's, of krijgslieden, die in hunne oorſpronkelijke gedaante niet meer aanwezig zijn, en der Vaiſya's, of kooplieden en landbouwers, in tegenoverſtelling van de lagere kasten der Soedra's (*) en derzelver verbasteringen, en tevens het verſchil der afſtamming ook door andere gronden bevestigen. Wil men dus met Jones (†) de In-

(*) De *Soedra's* of laagſte der vier hoofdkasten zijn de handwerkslieden, die de overige kasten dienen. Volgens het verhaal der Hindo's zijn de *Braminen* uit den mond van Brahma voortgekomen, de *Ketri's* of *Tſhetri's* uit de ſchouders en armen, de *Vaiſya's* of *Waiſchi's* uit zijn lijf en dijen, en de *Soudra's* uit de voeten van Brahma; alzoo uit het edelſte gedeelte van Brahma ontſtond de wijste kaste, uit het ſterkſte het krijgsvolk, uit de deelen der ſpijsvertering en de ſteunſels van het geheele ligchaam de kooplieden en landbouwers, en uit het laagſte gedeelte de laagſte kaste. Men vindt de opheldering van deze zinnebeeldige voorſtelling in het wetboek van Menu; waar de onderſcheidene verpligtingen van elke kaste worden voorgeſchreven, en waarvan de Schrijver beneden ſpreekt. D.

(†) *Works I. p.* 129 *ſq.*

Indiërs, even als de andere hoofdvolken van Azië, uit Iran afleiden, zoo kan men dit toch slechts van de hoogere kasten bewereu. Maar alzins munten deze, inzonderheid die der Braminen, die eigenlijk slechts nog alleen van dezelve in hare oude gedaante overig schijnt te zijn, zoo boven de lagere uit, dat men dezelve wel als de eigenlijke natie beschouwen kan. En hoezeer men derzelver vaderland met geene geschiedkundige zekerheid kan aanwijzen, zoo pleit alles er toch voor, dat zij zich van het noorden naar het zuiden uitbreidde. In de verhalen van Cashmir worden de Braminen als de oudste inwoners genoemd (*). Maar door de pogingen der Engelschen is hier een helderder licht opgegaan, namelijk de ontdekking van den oorsprong van den Ganges, die hen in het binnenste van het Himmalaja-gebergte voerde (†). Reeds in het jaar 1807 drongen de luitenants Webb en Raper tot *Bhadrinath* (30° 43′) en *Gangutri* (31° 4′) (‡) door; sedert gelukte het in het jaar 1817 den kapitein Hodgson tot 31° 51′ voorwaarts te drin-

(*) *Ayeen Acberi II. p.* 157.

(†) Men zie COLEBROOKE *on the sources of the Ganges*, met het verhaal van RAPER *As. Res. Vol. XI.* en de reis van HODGSON in *Vol. XIV. Journal of a survey to the heads of the rivers Ganges and Jumna by Capt.* J. A. HODGSON. — Dat de Ganges niet, zoo als men anders geloofde, uit het meer Mansarowar in Klein-Tibet ontspringt, is bewezen door de reizen van MONCROLT naar denzelven. *As. Res. XII. p.* 380 *etc.*

(‡) Op de vorige kaart van Rennel is de ligging dezer plaatsen 2 tot 3° te ver noordelijk opgegeven. Men zie COLEBROOKE *l. l.*

dringen tot aan de plaats, waar de éénе hoofdarm van den Ganges uit eene grot onder een ſneeuwgewelf voortbruischt, en waar hemelhooge ſneeuw- en ijsbergen, waarſchijnlijk de hoogſte keten van den Himmalajah, aan wiens voet ten zuiden de Ganges en de Indus met derzelver nevenrivieren, en ten oosten de hoofdrivier van Tibet, de Burramputra of Sampo, ontſpringt, al het verdere voorwaartsdringen onmogelijk maken. Nog heden zijn hier in het midden van dit Alpenland de woonſteden der Braminen, die men naauwlijks anders, dan hunne oorſpronkelijke woonſteden, beſchouwen kan; de tempels hunner goden en de daaraan verbondene priesterſchaar. Ter plaatſe, waar de twee armen van den Ganges zich vereenigen, ſtaat de heilige, door de Braminen bewoonde, ſtad *Deyaprajaga* (30° 8′ d. Br.). Nog gewigtiger is de tempel te *Badri-Nath*. Dezelve is zeer rijk en zal over de 700 bloeijende dorpen bezitten, die onder de heerſchappij des opperpriesters ſtaan. Aan hem behoort insgelijks de koopſtad Mana met 1500 inwoners, geene Hindo's, maar Tartaren, aan den weg naar Cashmir en Klein-Tibet, die alleen des zomers bewoonbaar is, doch in den winter onder de ſneeuw bedolven ligt. Ook bij *Gangutri*, waar de Ganges uit de hooge gebergten, welker binnenſte ſlechts eene ijszée ſchijnt te vormen, ontſpringt, ſtaat zulk een overoude tempel. In alle is de dienst van Siwa de heerſchende, zonder deswege de eenige te zijn. Er zijn heilige plaatſen, waarheen vele duizende van pelgrims bedevaarten doen, en waar ook de handel met den godsdienst verbonden is. Op deze wijze vormden en onderhielden zich in ſtre-

ken, waarin nooit het zwaard des veroveraars doordrong, in tijden, die boven onze geschiedenis opklimmen, priesterstaten, die zich van daar over Indië, misschien zelfs over andere wereldstreken, uitbreidden. In hunne oudste gedichten verschijnen naderhand de Ganges-landen, als de voornaamste landen van Indië; zij zijn de woonsteden hunner helden; van dáár worden de ondernemingen naar de zuidelijke deelen, tot zelfs naar Ceylon toe, ten uitvoer gebragt, en de boven beschrevene keten van heiligdommen boven en onder den grond, gezamenlijk met de beelden hunner goden versierd, schijnt als ware het eene eeuwige kronijk van hunne langzame verbreiding over dit zuidelijke deel te zijn. Even als in Aegypte alles van het zuiden naar het noorden gaat, vindt zulks in Indië in eene omgekeerde rigting, van het noorden naar het zuiden, plaats.

De zekerste daadzaak in de oudste geschiedenis der natie is de voorrang, of, als men het zoo noemen wil, de heerschappij, die de Braminen over de andere takken verkregen. Dit was, wel is waar, geene onmiddelijke heerschappij, in dien zin, dat de priesters zelve koningen zouden geweest zijn. De Rajahs behoorden niet tot dezelve, maar waren, even als in Aegypte, uit de kaste der krijgslieden, of ook uit bijzondere geslachten; doch de priesters beperkten de vorsten, die door godsdienstige wetten gebonden waren, en hen met eenen eerbied bejegenden, zoo als de proeven uit de Ramajan dit getoond hebben. Hadden de Braminen dezen voorrang alleen aan den godsdienst te danken, of waren zij dien aan de magt der wapens ver-

schul-

ſchuldigd? Offſchoon de godsdienst hunne magt bevestigde, zoo zijn er toch in het volksverhaal berigten van eenen hevigen kampſtrijd overig gebleven, waardoor de kasten der krijgslieden en derzelver Rajahs in dezen ſtaat van afhankelijkheid gebragt werden. De overwinning over hen wordt als het werk van Paraſu-Rama, eene zeer vroege menschwording van Vishnoe in het ligchaam van eenen Bramin, afgeſchilderd. Na hen twintigmalen overwonnen te hebben, wilde hij hen geheel uitroeijen, toen de Braminen zelve uit medelijden zich hunner aantrokken, hun eene ſchuilplaats bezorgden en hun zelfs toeſtonden, om aan dezelfde tafel met hen te ſpijzen (*). Zoowel de Mahabárat als de Ramajan maken melding van dezen kampſtrijd. In de Mahahárat vormt het eene epiſode (†). In de Ramajan heeft veel betrekking daarop in het merkwaardige verhaal van den ſtrijd tusſchen Wischma-Mitra, den Ketri-Rajah, eer hij zich door zijne

(*) Polier *I. p.* 288.

(†) Aan het einde des vijfden boeks, volgens eene vertaling van den heer D. Mitscherlich: „ Durdjohn ſpreekt in eene vergadering: en ik wil u eene gebeurtenis verhalen, die met deze overeenſtemt. In Malva was een koning, Herghes genoemd, wiens leger alleenlijk uit Ketri's beſtond; tusſchen dezen en den koning der Braminen barstte een oorlog uit. De Ketri's waren, zoo dikwijls er een ſlag geleverd werd, talrijker dan de Braminen, en des niet te min behaalden deze de overwinning. Eindelijk gingen de Ketri's naar de Braminen en vraagden: wat is de reden, dat gij iedere maal overwint, offſchoon wij talrijker zijn? De Braminen antwoordden: (Hier heeft het handſchrift eene gaping.)

ne boete nog tot het hoofd der Wijzen verheven had, en den vorst der Braminen Vuschishta, wien zijn Raad tot tegenstand opeischt, als de eerste de heilige koe, de schenkster des overvloeds, van hem verlangt en hem dezelve met geweld ontrukt (*).

Offschoon het onmogelijk is, om het tijdperk van dezen kampstrijd volgens jaren te bepalen, zoo is het toch zeker, dat het moet geplaatst worden in tijden, die boven het ontstaan van al de voormelde heilige boeken opklimmen. Want in deze komt de Braminen-kaste doorgaans reeds als de heerschende voor; waartegen de kaste der Ketri's deswege in eene ondergeschikte betrekking staat. Het gevolg der menschwordingen van Vishnoe geeft ook hetzelfde te kennen; want die in Parasu-Rama is de zesde (†) en gaat vóór die, welke de Ramajan be-

(*) *Ramajan I. p. 470 sq.* „De magt der Ketri's is niet grooter, dan die der Braminen. O Bramin! uwe magt is van eenen goddelijken oorsprong en veel grooter, dan die van eenen Ketri."

(†) De Hindo's verhalen tien gedaanteverwisselingen (*avatara's*) van Vishnoe, door welke hij op aarde verscheen, om hulp aantebrengen: 1) De *matya-avatara*, of de verandering in eenen visch; 2) de *kurma-avatara*, of de verandering in een schildpad; 3) de *vahara-avatara*, waarbij hij zich in een zwijn veranderde; 4) de *Narasingha-avataru*, waarin hij de gedaante van eenen leeuw aannam; 5) de *vamana-avatara*, of verandering in eenen dwergachtigen Bramien; 6) de *Parasu-Rama-avatara*, waarbij hij de zoon werd van Jamadagni en Renuki; 7) de *Rama-avatara*, of de verandering van Vishnoe in Rama (zie boven bl. 155.); 8) de *Krishna-avatara*, of de verandering in Krishna (zie boven bl. 174.);

bezingt. Ook wordt zij door de Braminen reeds in het tweede tijdvak geplaatst. Alzins kennen wij deze geschiedenis slechts als eene dichterlijke geschiedenis; doch wanneer wij ons voor gereggtigd houden, om daarbij iets geschiedkundigs te vooronderstellen, zoo heeft zulks plaats, dewijl de naderhand wezenlijk bestaande betrekking der beide kasten hierdoor opgehelderd wordt.

Sedert dat de heerschappij der Braminen in Indië gegrond was, is de oorlog tusschen de Koro's en Pando's het onderwerp, dat het meeste door deze natie in hare verhalen en dichtwerken is gevierd geworden. Dezelve was in dit opzigt voor haar, — gelijk de Trojaansche bij de Grieken, — voor hare

174.); 9) de *Bhadra-avatara*, of verandering in den boom Ravi; 10) *Kalki-avatara*, waarbij hij zich in een paard verandert. Breedvoerig zijn dezelve verhaald in de Bhagavat, Ramajan en Mahabárat; en in het kort bij Dubois, *Descript. of the peop. of India*, *p.* 431. Omdat evenwel van de Parasu-Rama beneden door den Schrijver gesproken, en er een gevolg uit getrokken wordt, zal ik den inhoud dezer avatara kortelijk hier bijvoegen. De reus Kirtaviryanarjana had den vader en de moeder van Parasu-Rama aan zich onderworpen; Vishnoe besluit hierop, om, in de gedaante van Parasu-Rama, dezen hoon te wreken. Hij verslaat den reus en brengt hem bij zijnen vader Jamadagni. De zonen van den reus dooden daarop Jamadagni. Waarop Parasu-Rama niet alleen allen, die aan deze misdaad schuldig waren, aanvalt, maar ook vele andere koningen, die zich met hem verbonden hadden. Eenentwintig aanvallen hielden zij uit; maar in den laatsten wordt hij meester van hunne personen, en doodt allen. D.

re dichtkunde, letterkunde en kunst even gewigtig. Op deze wijze ontstaat dus de vraag: Of dezelve een bloot verdichtsel is, of iets geschiedkundigs ten grondslag heeft? Zeker zouden wij hierop meer bepaaldelijk kunnen antwoorden, als wij het gedicht, dat denzelven vereeuwigd heeft, als wij de Mahabárat bezaten. Alsdan zou het duidelijker blijken, of de verdichting met zoo vele aardrijks- en geschiedkundige trekken doorvlochten is, dat zij in wezenlijke voorvallen hunnen grond moeten hebben. Doch het onderzoek daarover hangt met het meer algemeene zamen, om hetwelk de oudste geschiedenis van Indië zich eigenlijk draait: *In hoeverre in de landen aan den Ganges één rijk of ook meerdere van oudsher gebloeid hebben?* Bij dat gene, wat daarover kan gezegd worden, moeten de Lezers echter nooit het gezigtpunt uit het oog verliezen, hetwelk door de bovenstaande verklaringen reeds vastgesteld werd, dat hier van eene dichterlijke geschiedenis, dat is, van eene geschiedenis, die alleenlijk door de dichters tot ons gekomen is, gesproken wordt.

Het Indische verhaal schildert ons wel Indië, even als het Aegyptische Aegypte, oorspronkelijk als één rijk; de eerste mythische koningen aldaar worden koningen van Indië genoemd, zoo als Menu en andere; doch de beide nevens elkanderen regerende dynastiën der kinderen der Zon en der Maan, de ééne in Ujadhija en de andere in Pratischtana of Vitora, geven toch alreeds het denkbeeld eener scheiding te kennen (*). Eene zoodanige meerderheid

(*) Jones *Works I. p.* 296.

heid van beheerſchers blijft ook vervolgens gewoonlijk in de Indiſche fabelleer; offſchoon somtijds de wijze van voorſtelling ſchijnt te heerſchen, dat één der vorſten als opperkoning verbeeld wordt, van wien al de andere in eenen zekeren zin vaſallen zijn. Dit ſchijnt evenwel alsdan ſlechts voorbijgaande en door geweld verkregen te zijn (*). Want in de Indiſche heldendichten komt Indië gewoonlijk voor als een ſtaatkundig verdeeld land, waarin verſcheidene kleine rijken onder vorſten ſtaan, die onafhankelijk van elkanderen, en zoo niet in magt, toch in rang, gelijk zijn.

Maar als wij van Indië ſpreken, dan wordt hierdoor toch altijd bij voorkeur het noordelijke gedeelte, het eigenlijke Hindoſtan, inzonderheid de landen aan den Ganges, in tegenoverſtelling van Decan, het zuidelijke ſchiereiland, verſtaan. Onder den naam van de landen aan den Ganges verſtaan wij het geheele gebied dezer rivier, van waar dezelve uit het gebergte ontſpringt tot aan de bronnen harer nevenrivieren, inzonderheid van de Jumna, Gangra en den Sonus. Al konde ook de ligging van ſommige ſteden hier twijfelachtig ſchijnen, zoo is het toch onmogelijk, om zich in het geheel te vergisſen, dewijl de mythe van den Ganges en zijne nevenrivieren, zoo als de Ramajan die bevat, deze plaats genoegzaam bepaalt, en de wetten van Menu het nog naauwkeuriger aanduiden (†). Hier lig-

(*) Polier *I. p.* 598 *ſq.* in de mythe van den Opper-Rajah Jeraſchind.

(†) *Ramajan I. p.* 345 *ſq.* Men vergelijke hiermede *Menu's wetten*, *II.* 17—23. en *VII.* 193.

liggen volgens dezelve de landen *Bramaverta*, waar eens de goden zich ophielden, tusschen de heilige rivieren Saraswati en Dhrischadwati (Deva en Ganges), en *Brahmarschi* met Curukschetra of Indraput (Dehli); Matsya, Canja-Kubja (Canoge), en Surasena of Mathura, waar Krishna verscheen (in Bahar), het hoofdland der Braminen; want van de Braminen, in Brahmarschi geboren, moeten allen de heilige gebruiken leeren. Aan dit paalt Medhyadesa, of het middenland, en Ariaverta, dat zich tot aan de oost- en westzee uitstrekt, door waardige mannen bewoond; want alleen in deze landen, en niet in die der Mlecha's of Barbaren, moeten de drie eerste kasten wonen. In deze landen aan den Ganges liggen de gezamenlijke steden, welker lof door het Indische heldendicht bezongen wordt. In de Ramajan komt Ujadhija in het land Kuschula, alwaar Duscha Rhuta regeert, als de hoofdstad voor (*). Zij ligt aan den oever der Suruja. Het is ontwijfelbaar, dat deze de Gangra of Deva is, die, van het N. O. komende, zich niet verre van Sirpur in den Ganges ontlast. In deszelfs bovenste deelen draagt hij op de kaart van Rennel nog den naam van Surjen. Hieruit blijkt dus ook, dat Ujadhija met regt voor het hedendaagsche Oude gehouden wordt, offschoon de grenzen van het oude rijk beperkter schijnen geweest te zijn, dan die van het nieuwe landschap; want slechts drie of vier dagreizen van daar (†) ligt de stad Miti-

(*) Men zie de reeds hier boven op bladz. 156 aangehaalde beschrijving van dezelve, *Ramajan. p. 94 sq.*

(†) *Ramajan I. p. 565.*

tila, in het rijk van Videha, de tegenwoordige provincie Tirhut (*), waar de koning Junuka regeert. Ujadhija nu wordt in de Ramajan als de hoofdſtad van ééne der oudſte Indiſche Staten afgeſchilderd. Het geſlachtregister van den koning Duſcha Rutha loopt door 42 geſlachten tot aan Brahma terug, wiens zevende nakomeling Ischwaku het eerst in Ujadhija regeerde, en van wien Dutſcha Rutha in het zes en dertigſte gelid afſtamde (†). Dit vooronderſtelt alzoo voor het rijk van Ujadhija, reeds destijds, toen Rama als Duſcha Rutha's zoon verſcheen, volgens de gewone bepalingen eenen bijna duizendjarigen ouderdom. Junuka, de koning van Mitila, rekent daartegen *zijn* geſlachtregister tot aan het twee en twintigſte gelid terug. Hoe veel of hoe weinig men ook op deze geſlachtregisters rekenen mag, zoo blijkt er ten minſte zooveel uit, dat het rijk van Ujadhija in het Indiſche verhaal, waarvan het heldendicht gebruik maakte, als ééne der oudſte Staten geroemd wordt, en wij zeggen niet te veel, als wij volgens deze opgaven deszelfs oorſprong anderhalf tot twee duizend jaren vóór Chr. doen opklimmen. — In eene zeer merkwaardige plaats van dit gedicht worden de buitenlandſche Rajahs genoemd, die Duſcha Rutha tot de bijwoning zijner offerfeesten liet uitnoodigen (‡). Er werden genoodigd de gebieders van Caſchi (Benares), de Rajahs van Magada (Bahar), van Sindhu en Surashtra (Sind en Surate), van Unga en Suvira, (waarin men Ava en een gebied

(*) *Ramajan I. p.* 565.
(†) *Ramajan I. p.* 574 *ſq.* (‡) *Ramajan I. p.* 159.

bied aan de Indisch-Perzische grenzen meent te vinden) en de vorsten van het zuiden of Decan. Zij worden als vrienden, gedeeltelijk als bloedverwanten, doch geenzins als vasallen, van Duscha Rutha afgeschilderd; derhalve is het zeker, dat de schrijver van het oudste Indische heldendicht Indië als een land beschouwt, dat in verscheidene onafhankelijke Staten verdeeld was.

Dezelfde wijze van voorstelling heerscht insgelijks, voor zooverre wij tot hiertoe oordeelen kunnen, in de Mahabárat. Het rijk der Pando's wordt wel als het hoofdrijk van Indië afgeschilderd; doch het omvat geenzins geheel Indië volgens deszelfs tegenwoordige bepalingen, maar alleenlijk een groot gedeelte der Gangeslanden, van de noordelijke gebergten tot aan Bengalen. Gedurende de verdeeling tusschen de beide liniën ontstaat er een zuidelijk en een noordelijk rijk; in dit is Dehli of Indraput (*), de zetel van den koning Judister, het hoofd der Pando's, in gene Hastnapur, de zetel van Durdjohn, het hoofd der Coro's, de hoofdstad, die het ook van het geheele rijk blijft, dewijl de deeling niet blijft bestaan, en de kampstrijd, door Krishna's hulp, voor het huis der Pando's beslist. Hierdoor werd dus zeker het rijk der Pando's (†) het

(*) Aindraprest bij POLIER *I. p.* 606. Het is boven reeds aangemerkt, dat Indra steeds bij hem Ainder geschreven wordt. Is ook de naam Dehli eerst later ontstaan, zoo klimt toch de grondvesting der stad, die aan den Rajah Bhagivut toegeschreven wordt, reeds tot de fabelachtige tijden op, POLIER *II. p.* 263, en zij wordt als eene luisterrijke stad beschreven. *I. p.* 606.

(†) Zoo als bekend is, wordt er in het Romeinsche tijd-

het voornaamste rijk in Indië; doch daarom geenzins het eenige. Ook de Mahabárat maakt melding van andere Rajahs; zoo als van dien van Canoge (*), van den Rajah van Mandota (†), en anderen, die wij niet volledig kennen, zoo lang wij de Mahabárat zelve niet bezitten. Hierbij schijnt het geschiedkundige zich nogtans alleen tot de landen aan den Ganges te bepalen. Decan is reeds het fabelland. Hier woont het talrijke volk der apen, onder zijne koningen en legerhoofden; hier de gebieder der beeren, even als de vorst der Rackschusa's op het wondereiland Lanka. Naar het schijnt, bleven de bergachtige streken de fabellanden; de Ghauts niet minder, dan de noordelijke sneeuwgebergten.

Het

tijdvak in Indië bij Ptolemaeus en andere een rijk der Pandions gevonden, hetwelk aan den naam der Pando's herinnert. Alzins schijnt de mythe van hetzelve den Grieken bekend geweest te zijn; waarschijnlijk is het verhaal van Pandaea, de dochter van den Indischen Hercules, de stammoeder der aldaar te huis behoorende koningen, daarvan afgeleid. ARRIAN. *Op. p.* 174. Ook kan de naam Pandion daarvan afkomstig zijn; doch men wachte zich, om het latere rijk van Pandion, dat ten zuiden van Malabar lag, geographisch met het oude rijk der Pando's te verwarren. De naam Pandion werd een titel, die vermoedelijk de afstamming van de Pando's, even als Porus die uit het geslacht der Puru's, beteekent, en deswege, even als deze, gelijk MANNERT, *Geographie, V. p.* 120. 126. 211., door voorbeelden heeft aangetoond, door verscheidene vorsten gevoerd werd.

(*) POLIER *I. p.* 519.

(†) POLIER *I. p.* 546.

Het zoo even gemelde *Canoge* zou, volgens de Mahabárat, zich verheven hebben, toen Ujadhija zonk. Omtrent 1500 jaren lang was Ujadhija de zetel der koningen geweest, toen één derzelve, uit den stam der Suraja's of zonnenkinderen, Canoge bouwde, en hetzelve, terwijl hij den zetel daarhenen verplaatste, tot de hoofdstad des rijks verhief. Dit geschiedde omtrent dien tijd, toen de eenvoudige dienst van Brahma met den dienst van andere goden en helden, die in de kunsten of in den oorlog beroemd geworden waren, verbasterd werd. Tempels en beeldzuilen werden opgerigt; de ijdelheid der vorsten en het bijgeloof des volks versierden Canoge met prachtige gebouwen (*), en de puinhoopen der stad, die nog aanwezig zijn, strekken ten bewijs, dat zij eenmaal de hoofdstad van een aanzienlijk rijk was. Zij schijnt dit gedurende eenen geruimen tijd gebleven te zijn; nog in de zesde eeuw onzer tijdrekening zouden aldaar 30,000 winkels geweest zijn, waar betelnoten verkocht werden, en eerst in het jaar 1018, bij de ver-

(*) Ik herhaal deze berigten uit MAURICE, *History of Hindostan*, *I. p.* 36., dewijl hij dezelve uit de Mahabárat zou ontleend hebben. Hij stelt den oorsprong van Canoge eerst omtrent 1000 v. Chr. Doch de Ramajan maakt reeds melding van Canoge, (bijaldien men het, zoo als de uitgevers willen, onder den naam van Canja-Kubja verstaan moet;) en heeft over deszelfs oorsprong eene andere mythe. *Ramajan I. p.* 230. Maar het kan zijn, dat de verplaatsing der residentie derwaarts als eene tweede bouwing aangezien werd, dewijl de luister der stad daarmede begint, en alzoo hebben beiden regt.

verwoestende invallen der Gasnaviden, ging zij geheel te gronde (*).

Onder de Staten aan den Ganges schijnt het rijk van *Magada*, benevens dat van Oude, alzins één der oudste geweest te zijn. Volgens alle aanduidingen is het het tegenwoordige Bahar (†), vooral deszelfs zuidelijke gedeelte; doch in eenen meer uitgebreiden zin, als een rijk, welks koningen in zeker opzigt de opperkoningen van Indië waren, omvat het de landen aan den Ganges (‡). Volgens de Ramajan werd het bevochtigd door de rivier Sumagody, die naar het oosten stroomt (§). Deszelfs hoofdstad Hastnapur (⁎), de gewone residentie der koningen, is de beroemdste in de fabelachtige geschiedenis van Indië. In de Ramajan wordt zij als gelijktijdig met het rijk van Oude genoemd (**), en in de Purana's wordt zoo dikwijls van dezelve gesproken, dat de rij van derzelver koningen daaruit verzameld en gerangschikt kon worden (††). Het

(*) RENNEL, *Memoir*, *p*. 54. tweede uitgaaf. Volgens dezen schrijver werd zij meer dan 1000 jaren v. Chr. gebouwd.

(†) *As. Res. I. p*. 304. *V. p*. 263.

(‡) WILFORD in *As. Res. IX. p*. 82.

(§) *Ramajan I: p*. 325. vermoedelijk de Sonus.

(⁎) POLIER *I. p*. 539.

(**) *Ramajan I. p*. 159.

(††) Een ander register der oud-Indische koningen, met bijvoeging der jaren hunner regering, doch zonder bepaling der plaatsen, waar zij regeerden, zie men in ANQUETIL DU PERRON *Recherches*; en daaruit in TIEFENTHALER's *Beschreib. v. Hindost. B. II. p*. 32 *sq*. Het is uit het nieuwe Perzische geschrift *Tedzekerat Assalatin* genomen, welks schrij-

Het neemt derhalve alzins in de Indische dichterlijke geschiedenis de eerste plaats in, en welke tegenwerpingen, zoo als wij boven reeds aangetoond hebben, eene oordeelkundige beschouwing ook tegen derzelver geschiedenis in het bijzondere maken kan, zoo mag zij zich toch geenzins het regt aanmatigen, om in eenen hoogen ouderdom het bestaan van een zoodanig rijk te ontkennen, zoo zij niet in het algemeen den ouderdom der Indische natie, als een beschaafd volk, verwerpen wil. Ingevolge de opgaven, ons door Jones uit de Purana's medegedeeld (*), hebben er in Magada 81 koningen-

schrijver dit uit Sanskritische boeken geput heeft. „Dit schrift," zegt WILFORD, *As. Res. IX. p.* 132. „is eene volledige proef, hoe men in Indië geschiedenissen schrijft. Het meeste daarin is het voortbrengsel der vruchtbare genie van den verzamelaar, die voor honderd jaren leefde. Bij alle zoodanige lijsten hebben de schrijvers verder geen doel gehad, dan om een zeker getal merkwaardige tijdvakken te bepalen. Is dit geschied, dan worden de tusschenruimten met de namen der koningen aangevuld, die men anders nergens vindt; of zij laten ook de namen der koningen weg, van welke men niets vindt; of voegen hunne regeringsjaren bij die van andere, die beroemder zijn. Ja, zij maken dikwijls geene zwarigheid, om niet alleen sommige koningen, maar geheele dynastiën, te verplaatsen, ten einde hun opgevat gevoelen te bevestigen" enz. Kan men na zoodanige bekentenissen nog nadere bewijzen vorderen? Intusschen spreekt het van zelve, dat dit alleen op de nieuwe vervaardigers der tijdrekenkundige geslachtregisters betrekking heeft, niet op de heldendichten en oude Purana's, die gewoonlijk slechts geslachtregisters zonder tijdsbepalingen bevatten.

(*) JONES *Works I. p.* 304. *As. Res. II. No. VI.*

ningen geregeerd, wier namen hij aanhaalt. De eerste twintig zonder alle tijdrekenkundige opgaven. De volgende, uit vijf verschillende dynastiën, welker eerste, met den koning Pradiota aanvangende en met den koning Nanda eindigende, zestien namen bevat, volgens Jones van het jaar 2100 tot 1520 v. Chr. De tweede, die van Muneya, welke tien koningen bevat, tot 1365 v. Chr. De derde, die van Sunga, insgelijks van tien namen, tot 1253. De vierde, die van Canna, van vier koningen, tot 908. De vijfde, die van Andrah, van een en twintig koningen, tot 456 v. Chr.; sedert welk jaar, 400 jaren voor de jaartelling van Vicramaditya, men volgens de uitspraak der Pandits geen onafhankelijk rijk van Magada verder kent (*). Aldus in het zelfde tijdvak, waarin Aegypte ook nog verscheidene Staten bevattede, die nogtans, sedert de verdrijving der Hyksos of herderkoningen, onder de regeerders van Memphis tot één rijk vereenigd werden, schijnt ook in Indië een dergelijke toestand plaats gehad te hebben. Doch zoo weinig wij ons in staat bevinden, om in Aegypte de lotgevallen of veranderingen der bijzondere Staten op te geven, even zoo min, of nog minder, kunnen wij dit in Indië, daar, behalve eenige bloote naamregisters, ons geene verdere bronnen ten dienste staan. Maar dat in de landen aan den Ganges in het voormelde tijdvak reeds lang Indische rijken bloeiden, is eene stipte geschiedkundige waarheid, zoo als men uit de berigten der togtgenooten van Alexander en zijne opvolgers bespeurt.

Niet

(*) Jones *Works I. p.* 303.

„ Niet alleen biedt het westelijke Hindostan, gelijk in het onderzoek over Perzisch Indië reeds getoond is, ons wederom den aanblik van verscheidene kleine Staten aan, maar het voornaamste rijk der *Prasii*, met deszelfs hoofdstad *Palibothra*, ligt aan de oevers van den Ganges. Wij treden dus hier uit het gebied der dichterlijke verhalen in dat der oordeelkundige beschouwing der geschiedenis; maar zeker mogen wij hier toch uit den toenmaligen toestand, inzonderheid wanneer wij vernemen, dat er een lang tijdvak van rust voorafgegaan is, tot het naast verloopene tijdvak gevolgtrekkingen maken. Wanneer nu in dien tijd alles ons den aanblik eener natie aanbiedt, die eene beschaving bezit, die niet van gisteren konde zijn, hebben wij dan geenen genoegzamen grond, om in de inlandsche verhalen der natie een fonds van waarheid, al is het ook geene oordeelkundige geschiedenis, te zien?

Maar volgens datgene, wat de Indiërs zelve aan de Grieken mededeelden, was, sedert den togt van Dionysus tot op Alexander, Indië door geenen buitenlandschen vijand aangevallen, ook hadden zij met geene vreemde volken oorlog gevoerd (*). Dewijl dit

(*) Bij hetgene, wat de eerste Grieken, die zich in Indië ophielden, van Indische mythen verhalen, moet men altijd zeer wantrouwend zijn. Alzins schijnen, zoo als wij boven reeds opmerkten, (en hoe kan dit ook wel anders wezen?) eenige der mythen uit de groote heldendichten hun ter ooren gekomen te zijn. Doch onkundig in de taal, zagen en hoorden zij alles als Grieken en legden alles als Grieken uit. Hiertoe behoo-

dit berigt van Megasthenes afkomstig is (*), die hetzelve te Palibothra hoorde, zoo moeten hier altijd bij voorkeur de landen aan den Ganges, en niet de Indische grensprovinciën, verstaan worden, die

hooren zeer waarschijnlijk ook de mythen van de togten van Dionysus en Hercules naar Indië, die men het natuurlijkste door de menschwordingen van Rama en Krishna en derzelver daden, die de beide groote heldendichten bezingen, verklaren kan. Men kan niet twijfelen, dat onder beide wezenlijk Indische godheden verstaan worden; want zij worden niet slechts in het algemeen als voorwerpen van den eerdienst afgeschilderd, maar ook de plaatsen en oorden onderscheiden, waar beider dienst te huis behoorde; men zie ARRIAN. *Op. p.* 174. en STRABO *XV. p.* 489., volgens wien de bergbewoners Hercules, en zij, die in de vlakte woonden, Dionysus meer vereerden. Men zou hieruit ook tot de sekte van den eenen en den anderen kunnen besluiten en aan Siwa en Vishnoe denken. Voor de ééne verklaring zoowel als voor de andere zoude men ook bewijzen vinden; doch die voorzigtig oordeelt, wil niet ieder stuk in het bijzonder verklaren, en het hoofdresultaat, dat de Indische Dionysus en Hercules uit het kwalijk begrepen Indische heldendicht afstammen, blijft in beide gevallen hetzelfde. Men vergelijke MAURICE, *Hist. of Hindost. II. p.* 119, 153. Volgens WILFORD, *As. Res. IX.* 93., zou de stof der Dionysiaca van Nonnus uit de Mahabárat ontleend zijn. Maar dit zoude toch slecht van den togt van Dionysus naar Indië moeten verstaan worden. Doch ook daar, waar het tooneel in Indië is, kan ik in het gedicht niets Indisch ontdekken. Het moest ten minste reeds door vele handen gegaan zijn, eer het in die der Grieken kwam.

(*) ARRIAN. *Op. p.* 171.

die zich aan de Perzen onderworpen hadden. Hoe verre men dit tijdstip nu ook terug wil stellen, zoo is ten minste zooveel duidelijk, dat gedurende eenen geruimen tijd vóór Alexander's togt de natie vrij van buitenlandsche heerschappij en, aan zichzelve overgelaten, ongehinderd van vreemden invloed, zich zelve heeft kunnen ontwikkelen. Zekerlijk eene omstandigheid van niet weinig belang, wanneer er van de vorderingen harer vroegere beschaving en letterkunde gesproken wordt!

De naauwkeurige bepaling van de ligging der hoofdstad Palibothra heeft wel zwarigheden in, die hoofdzakelijk uit de bepaling der rivier Erannoboas, waaraan zij gelegen was, voortvloeijen; volgens de nasporingen van Rennel (*) en Mannert (†) schijnt het intusschen bijna ontwijfelbaar, dat deze rivier de Sonus is, en de stad, daar zij gebouwd was ter plaatse, waar deze rivier in den Ganges stroomde, in of bij het hedendaagsche Patna te zoeken is, waar zelfs haar naam nog in het oord Patelputher leeft, offchoon een ander gevoelen, dat den Erannoboas voor de rivier Cusa houdt, dezelve verder oostelijk, in de nabijheid van Boglipur, heeft willen verplaatsen (‡). Offchoon nu het rijk der Prasiërs als het magtigste van alle aan den Ma-

(*) Rennel *Memoir* p. 50 *sq.* tweede uitgave. Vroeger had hij Canoge voor Palibothra gehouden; doch op de plaats zelve werd hij van het tegendeel overtuigd. Hij toont, dat de Sonus zijnen loop veranderd en eens hier zijnen mond gehad heeft.

(†) Mannert *Geogr.* *V.* *p.* 100.

(‡) Wilford, *As. Res.* *V.* *p.* 272.

Macedonifchen veroveraar werd afgefchilderd, zoo konde het toch bezwaarlijk meer dan een gedeelte der Ganges-landen omvatten. Het ftrekte zich westelijk tot boven de plaats, waar de Jumna en Ganges zamenvloeijen, waar, in de nabijheid van het tegenwoordige Allahabad, het oude Matura, (bij Arrianus Methora genoemd (*)), in die klasfike ftreek, waar Krishna verfcheen en zijne jeugd doorbragt, gevonden wordt. Ten Z. O. wordt reeds het land der Gangariden, in het eigenlijke Bengalen, aan den beneden-Ganges, als onder eenen afzonderlijken Rajah ftaande, daarvan gefcheiden, als deze niet misfchien de fchatpligtige vafal van den magtigeren was (†). Toen het oude rijk van Magada, volgens de berigten der Indiërs, omtrent 456 v. Chr. verdween (‡), moet men vermoeden, dat het rijk der Prafiërs, misfchien na eenigen tusfchentijd, uit deszelfs puinhoopen opgerezen is. Want het omvattede insgelijks Bahar en eenige der daaraan grenzende provinciën. Nogtans daar Alexander zelf aan den oever van den Hyphafis, zeer dwalende van deszelfs grenzen reeds bereikt te hebben, flechts onzekere verhalen van hetzelve hoorde, zoo blijkt hieruit van zelve, dat deze grenzen zich destijds niet zeer verre naar het westen konden uitftrekken.

Na

(*) Arrian. *p.* 174. In het land der *Surafeni.* Men moet dit oude Matura of Madura niet met het nieuwe Madurah op Coromandel verwarren. Eene dwaling, waaraan Langlès zich fchuldig gemaakt heeft. De namen Surafene en Matura zijn ook bij Menu *II. p.* 19. bekend.

(†) Plin. *H. N. VI.* 22. (‡) Jones *Works. I. p.* 308.

Na Alexander's aftogt stond er een veroveraar in Indië op, die onder den naam van Sandracottus den Grieken bekend werd. Hij was van eene geringe afkomst en had nog als jongeling Alexander gezien (*). Hij was de oorzaak en de aanvoerer van den opstand geweest, door welken de Indiërs, na den aftogt van den Macedoniër, het vreemde juk afgeworpen en de stadhouders van Alexander gedood hadden (†). Aldus kwam hij in de westelijke provinciën, als hersteller der vrijheid, aan de spits zijner troepen, werd zelf nu veroveraar en wierp in Palibothra, waar destijds een zwak en gehaat koning regeerde, de heerschende dynastie omver. Offchoon zijne heerschappij zich dus ook over een gedeelte van Panjab uitstrekte, zoo bleef toch de hoofdzetel zijns rijk in de Ganges-landen, die hij ook bij de overeenkomst met Seleucus Nicator behield, en gezanten van dezen koning aan zijn hof te Palibothra of ook te Canoge zag (‡). De Engelschen meenden hierdoor een vast punt in de vroegere Indische geschiedenis gevonden te hebben, dat zij den Sandracottus der Grieken in de Indische geslachtregisters weder vonden. Hij zou *Chandra Gupta* zijn (§), en de gelijkvormigheid van

(*) PLUTARCH. *Op. I. p.* 700.

(†) IUSTIN. *XV.* 4.

(‡) MAURICE, *Hist. of Hindost. I. p.* 38. Het schijnt, dat Palibothra en Canoge beide als hoofdsteden in het rijk der Prasii beschouwd moeten worden; bijna als Agra en Dehli bij den grooten Mogol. Volgens *Maurice* had Sandracottus Canoge weder laten herstellen.

(§) JONES *on Asiatic History*, in *As. Res. VI.*, en FRANCIS HAMILTON *Genealogies, Introd. p.* 14. Volgens dezen laat-

van den naam werd alzins hierdoor nog grooter, dat in de twee oudste uitgaven van Athenaeus de naam niet Sandracottus, maar *Sandracoptus* is (*). Maar zoo al ook de namen dezelfde zijn, zijn het daarom ook de personen? De gelijkvormigheid van den naam is de eenige overeenkomst. De geschiedenis van Chandra Gupta heeft met datgene, wat van Sandracottus verhaald wordt, slechts dit gemeen, dat beide als gebieders van Indië afgeschilderd worden. Chandra Gupta verschijnt niet als een man van eene geringe afkomst, maar als de zoon des konings Nanda, na wiens dood hij zich van den troon meester maakte (†). Hij verschijnt niet als de vijand der Yavans, (onder welken naam men de Grieken of Macedoniërs verstaan wil) maar veeleer als hun bondgenoot en vriend. Doch vervolgt men de geschiedenis van Chandra Gupta verder, dan blijkt het, dat dezelve ook slechts eene dichterlijke geschiedenis is, deels uit epi-

laatsten is Chandra Gupta de tweede uit het huis Maurija, waaruit tien koningen 135 jaren in Magada regeerden.

(*) *Athen. ed.* SCHWEIGHÄUSER, *l. c.* 37.

(†) Men vergelijke het berigt over Chandra Gupta bij WILFORD, *As. Res. V. p.* 264 *sq.* In de registers der koningen bij JONES, *Works I. p.* 306., verscheen Nanda 1602 en Chandra Gupta 1502 v. Chr.; dus de laatste 1200 jaren vóór Sandracottus! Wil men veronderstellen, dat het een andere Chandra Gupta is? Maar hoe komt het dan, dat zijne voorganger ook Nanda heet? — Is het nog verder noodig, om de Lezers wantrouwend te maken tegen hen, die het ondernemen in eene dichterlijke geschiedenis vaste tijdsbepalingen te maken.

epische, deels uit tooneel-dichters geput (*), die dezelve volgens hunne behoeften zoo verschillend behandelden, dat men zelfs zou kunnen twijfelen, of *hun* Chandra Gupta altijd dezelfde persoon, of wel, dat er verscheidene van dezen naam of titel (het beteekent *den door de maan beschermden*) daaronder verstaan moeten worden (†).

Na Sandracottus zinkt de geschiedenis van zijn rijk weder in het duistere terug. Omtrent 200 jaren na hem regeerde in deze zelfde landen *Vicramaditya*, wiens luistervolle regering wij reeds meermalen vermeld hebben. Maar tot heden bezitten wij nog geen uittreksel van datgene, wat in de Purana's over hem geschreven is; eenige hier en daar verstrooide berigten zijn alles, wat wij hebben (‡). Hij wordt de gebieder van geheel Indië ge-

(*) Zij worden bij naam aangehaald door Wilford, *As. Res. V. p.* 262., alwaar uit dezelve de geschiedenis van Chandra Gupta verhaald wordt.

(†) Wilford *l. l.*

(‡) Alzins bezitten wij thans van Wilford, *As. Res. IX. p.* 117 *etc.*, eene wijdloopige verhandeling: *Vicramaditya and Salivahna, their respective Eras*; doch het onderwerp is hierdoor meer verduisterd, dan opgehelderd. „De Hindo's," zegt hij, „kennen slechts éénen Vicramaditya; doch de *geleerden* stellen er vier, ja, volgens de medegedeelde schriftelijke berigten, acht of negen, Wilford *l. l.* Wanneer men de bronnen der Indische koningrijken kent, zal men het dan wel in twijfel kunnen trekken, dat de menigvuldige Vicramaditya's hunnen oorsprong aan de veronderstellingen der tijdrekenaars te danken hebben?"

genoemd (*); zonder twijfel in dien zin, dat hij vele der kleine Rajahs cijnsbaar aan zich gemaakt had. Zijn hoofdrijk was in de landen aan den Ganges, aan weerszijde der rivier; zijne residentie schijnt afwisselend te Palibothra en te Canoge geweest te zijn; hij beheerschte Benares, waar hij de bovengemelde vergadering van Braminen hield; hij besloot de stad Ujadhija, die in de oude geschiedenis der natie zoo beroemd, maar destijds geheel verdwenen was, wederom optebouwen, en bragt dit ten uitvoer (†). Zijne heerschappij strekte zich noordwaarts tot aan Cashmir uit, welker hoofden, na uitsterving van het daar regerende huis, zich vrijwillig aan hem onderwierpen, en waar hij eenen Rajah plaatste (‡). Niet minder had hij eenigen tijd zijne heerschappij ook over het noordelijke Decan, tot aan Tagara, uitgestrekt; doch de Rajahs dier streken verzetteden zich tegen hem en sloegen hem (§). Hieruit blijkt, in hoeverre Vicramaditya de beheerscher van Indië heet, en zijn hof, één der schitterendste, tevens de verzamelplaats der dichters en geleerden van zijnen tijd zijn konde.

Wanneer uit dit alles blijkt, dat de landen aan den Ganges reeds sedert eene lange reeks van eeuwen, waarschijnlijk reeds sedert een paar duizend jaren v. Chr., de zetels van aanzienlijke rijken en schitterende steden waren, zoo zijn daarentegen de lotgevallen van het schiereiland aan deze zijde in eenen duisteren nevel gehuld. Hetzelve verschijnt, zoo

(*) Polier *I. p.* 104. (†) Polier *I. p.* 185.
(‡) *Ayeen Acberi II. p.* 161.
(§) Wilford in *As. Res. I. p.* 374.

zoo als ik reeds vroeger aanmerkte, zelfs in de heldendichten nog als een fabelland. En nogtans is het juist hier, waar deze gedenkteekenen, onder en boven de aarde, de onvergankelijke getuigen der verbreiding dezer zelfde kaste zijn, die in den reeds verklaarden zin als de heerschende kaste in de Ganges-landen verschijnt; en met de twee andere hoogere kasten ook daar eigenlijk slechts, zoo als wij boven aantoonden, volgens de wetten van Menu derzelver woonplaats hebben moest. Als de duistere nevel der eeuwen, die op deze aanleggen rust, het ons slechts vergunt, om gisfingen aangaande dezelve te wagen; — welke gisfing kan natuurlijker zijn, dan dat deze aanleggen uit *die* tijden afkomstig zijn, toen de kaste der Braminen, sedert hare overwinning op de kaste der krijgslieden, hare heerschappij het naaste op den godsdienst bouwde en dezelve door volkplantingen uit de landen aan den Ganges ook in de zuidelijke provinciën poogde te gronden? En waarin konden deze volkplantingen anders bestaan, dan in heiligdommen? In heiligdommen, die, zoo als hunne inrigting en gesteldheid dit duidelijk toonen, tevens de tempels der goden en de woningen der priesters waren? Waarom men verkoos dezelve liever onder dan boven den grond aanteleggen, wordt door de plaatselijke ligging en door de luchtgesteldheid genoegzaam opgehelderd, welke dergelijke aanleggen zeer begunstigde, inzonderheid wanneer de natuur wel-ligt reeds door holen hiertoe vooruitgewerkt had, en gene het verblijf in dezelve hare bekoorlijkheid verleende. Men bespeurt alsdan ligtelijk, hoe de oudste dezer aanleggen, zoo als te Elephante en te

Sal-

Salſette, op eilanden, die digt langs de kust gelegen waren, gegrond werden, waar meerdere veiligheid tegen de aanvallen der ruwe oorſpronkelijke inwoners beſtond. Zoo verklaart zich de langzame uitbreiding en de zorgvuldige verſiering van dezelve, wanneer zij tevens als de middelpunten der heerſchappij aangemerkt worden, die men door alle middelen, die de godsdienst door godſpraken, bedevaarten en feesten, aanbiedt, poogde te gronden en te bevestigen. Hoe veel te meer, wanneer tusſchen verſcheidene zulke aanleggen een wedijver ontſtond; wanneer de één den anderen poogde te overtreffen, dewijl hun aanzien, hun voordeel hiermede gepaard ging; vooräl toen de ijverzucht der ſekten ten ſpoorſlag verſtrekte; toen misſchien de vereerers van Budda aan die van Siwa of Vishnoe, die eindelijk deze eerſte uit het ſchiereiland verdrongen, den voorrang poogden te ontnemen? Aldus kon en moest de kunst allengs meer volmaakt worden; zoo konde men bij eene toenemende veiligheid, ook op de kusten van het vaste land, en eindelijk midden in hetzelve, de grootſte en verwonderingwaardigſte dezer heiligdommen te Ellore aanleggen. Hoe men dan allengs verder tot rotstempels boven den grond en tot gebouwen voortging, en hoe in deze wederom de bouwkunst volmaakter werd, is reeds uit de beſchrijving der gedenkteekens aangetoond; en daarmede, mijns bedunkens, tevens een beter bewijs voor het lange tijdvak, dat hiertoe vereischt werd, en voor den hoogen ouderdom der natie bijgebragt, dan men dit uit de verzamelingen der rijen van koningen uit dichters in bepaalde tijdsopgaven bijbrengen

kan;

kan, offchoon de overeenstemming der dichterlijke verhalen met de gedenkteekens *over het geheel* een duchtig bewijs is. De gedenkstukken hebben ook hunne taal! Is dezelve kort en van éénc lettergreep, zoo is zij daarvoor ook ontegensprekelijk in de oogen dier gene, die haar en de natiën verstaan, die dezelve instelden. De aard van priester-staten zal eerst in de nafpeuringen over Aegypte, dat ons soortgelijke verschijningen toonen zal, in deszelfs volle licht treden. De Indische godsdienst was meer dan ieder andere daartoe geschikt en berekend, om het volk aan heiligdommen te hechten, terwijl zij bedevaarten daarhenen voorschrijft, en aan deze de hoop op tegenwoordig en toekomstig geluk verbindt. Nog heden, nu de natie sedert eeuwen onder den druk van vreemdelingen zucht, vinden duizenden van pelgrims tijd en middelen, om tot de heilige plaatsen en tempels te geraken, en die door hunne milddadigheid te onderhouden en zelfs te verrijken. Hoe mag het in die gelukkige tijden geweest zijn, toen noch de geestdrijverij der muselmannen, noch de winzucht der Europeanen, deze middelen en vrijheid beperkten! Gaan wij van dit gezigtpunt uit, herinneren wij ons tevens, welke veelvuldige genoegens door handel en verkeering deze zamenvloeijing van vreemdelingen aanbiedt, zoo worden deze grotten en zalen als ware het in onze oogen wederom bevolkt, die thans de verblijfplaatsen van ontzettende eenzaamheid, of van verscheurende dieren zijn. Maar hoezeer zulke volkplantingen van Braminen in den geest dezer kaste zijn, toonen de Braminen-steden, die Alexander

der in het noordelijke Indië vond (*); even als die, welke nog heden in het binnenste van het Himmalaja-gebergte verborgen zijn. En is de heilige stad Benares niet nog heden voor de landen aan den Ganges, wat eenmaal, indien niet alle overeenkomst ons misleidt, Ellore en Deoghur voor Decan waren?

Eerst in het Romeinsche tijdvak, in de eerste en tweede eeuw onzer tijdrekening, sedert er uit Aegypte eene regelmatige scheepvaart daarhenen plaats had, treedt het Indische schiereiland, zelfs onder den naam Decan (†), bij den schrijver der scheepreis op de Roode zee en bij Ptolemaeus meer uit het duistere te voorschijn, van wier berigten echter voor vroegere tijden slechts in zoo verre, als zij van deze spreken, gebruik mag gemaakt worden. Decan komt destijds bijna even zoo voor, als vijftien eeuwen later bij de Portugesche ontdekking, als een land, dat onder vele Rajah's verdeeld was, wier residentiën gedeeltelijk dezelfde steden waren, die het tegenwoordig nog zijn. Dit was het geval met *Ozene* (‡), welks naam in Uzen of Ougein is in stand gebleven, en hetwelk, zoo als wij voorheen reeds opmerkten, de magtige Vicrama-

(*) Zie boven I. D. bladz. 372.

(†) ARRIAN. *in Peripl. mar. Erythr. in Geogr. min. I. p.* 29. Volgens de *Ayeen Acberi*, *II. p.* 546., zijn behalve Benares nog heden Ozene, Oude, Mahtra en Maija heilige plaatsen van den eersten rang, waarhenen talrijke bedevaarten geschieden.

(‡) ARRIAN. *l. l. p.* 27. Volgens dezen schrijver was het de *oude* koningsstad; destijds was de residentie des Rajahs naar Minnagara verlegd.

maditya voor eenen tijd lang aan zich onderwierp, thans de zetel van Scindiah, éénen der magtigste Rajahs der Maratten. Maar nog gewigtiger dan dit is *Tagara*; buiten kijf het bovengemelde Deoghur, vlak naast het vermaarde Ellore (*). Volgens het berigt des schrijvers van den Periplus (†) was het de groote hoofdstad van het gebied Ariaca, dat het grootste gedeelte van het latere Subah Aurungabad en het zuidelijk gedeelte van Concan omvattede, welks noordelijk deel, met de eilanden Salsette, Bombay en Elephante, aan den Rajah van *Larika* onderworpen was. Schoon de residentie voor eenigen tijd van Tagara naar Pattan verlegd werd, zoo werd dit toch weder veranderd, en behalve eene kortstondige stoornis was Tagara tot aan de Mahomedaansche verovering, in het jaar 1293, gedurende een paar duizend jaren, ééne der hoofdsteden van Indië geweest. Wij zullen beneden weldra toonen, dat het ook gelijktijdig eene hoofdplaats van den binnenlandschen handel was.

Offchoon het de hoogste waarschijnlijkheid moet hebben, dat de toestand van het schiereiland en deszelfs kusten reeds lang in zoo verre *in het geheel* dezelfde was, als de Periplus ons dien afschildert, dat hier steeds verscheidene rijken gevonden werden, zoo zou het toch voorbarig kunnen schijnen, om van de schildering, die ons hier gegeven wordt, ook in het *afzonderlijke*, gevolgtrekkingen tot den verloopenen tijd af te leiden, de-

(*) Men vergelijke over Tagara de verhandeling van Wilford, *As. Res. I. p.* 369.

(†) Arrian. *l. l. p.* 29.

dewijl in dit opzigt hier alzins veranderingen kunnen plaats gehad hebben; zoo veel te meer, naardien de handel-betrekkingen, die sedert de verovering van Aegypte door de Romeinen zoo levendig geworden waren, dergelijke aan de kusten bijna noodzakelijk moeten voortgebragt hebben. Het is zeer te bejammeren, dat de schrijver dezer zeereis de kust van Coromandel niet even zoo als de westkust zelf bezocht heeft, anders zouden wij omtrent de wonderstad Mavaliporam betere ophelderingen hebben, van welke ons thans weinig meer, dan haar bestaan, uit hare puinhoopen bekend is. Nogtans indien, volgens de bovengemelde aanmerkingen, haar ouderdom ook reeds in een vroeg tijdvak moet terug geplaatst worden (*), dan zullen wij haar ten minste als een bewijs kunnen beschouwen, dat ook dit gedeelte van het schiereiland priester-staten bevattede, die, even als in de overige deelen, onder Rajahs stonden, die een niet onaanzienlijk gebied beheerschten.

Wanneer de omvang en de lotgevallen dezer oudste Indische Staten intusschen in eenen duisteren nevel gehuld liggen, zoo is daarentegen over derzelver regeringsvorm een eenigzins helderder licht verspreid. De Ramajan en de wetten van Menu zijn de bronnen, uit welke men hier scheppen kan. Hoe men ook over de dichterlijke waarde van de eerste mag oordeelen, zoo is zij toch voor den naspeurer van de geschiedenis der menschheid een kostbaar geschenk. Zij verplaatst ons in eene wereld, die ons in alle opzigten vreemd

(*) Zie boven bladz. 58.

vreemd is; zij leert ons dezelve kennen, even als Homerus ons de zijne leert kennen. Niet alleen de regeringsvormen, maar, wat zooveel leerzamer is, de geheele geest der priester-staten ontwikkelt zich voor onzen aanblik. Deze, voor onzen tijd zoo vreemde, verschijning, het overwigt der geestelijke magt boven de wereldlijke, toonde zich hier in al zijne kracht; doch zonder die hatelijke kleuren, die wij volgens den kring onzer ondervinding of herinneringen gewoon zijn dezelve bijtezetten. Het heldendicht smelt zich, als ware het, met de Idylle in een; doch met de godsdienstige Idylle. Niet alleen de koningen, maar zelfs de godenzonen, zien met eerbiedige blikken op de heilige mannen, die, beroemd door hunne boetedoening, zelfs aan de Deva's den rang konden betwisten. De vorsten, aan wier hoven zij verschijnen, achten zich gelukkig; en in het ideaal van den vorst is steeds het beeld van den heerscher en den held met dat van den heiligen op het naauwste verbonden. Men vergelijke slechts, wat de Ramajan ons van den vorst van Ujadhija, Duscha Rutha, ontwerpt. „Duscha Rutha, de afstammeling van Ischwaku, volkomen belezen in de Veda's en Vedanga's; van groote bekwaamheid; bemind door zijn volk; een groot wagenmenner; onvermoeid in het offeren; uitmuntende in heilige gebruiken; een koninklijke wijze, bijna eenen Rischi gelijk; vermaard door de drie werelden; zegevierend over zijne vijanden; een waarnemer der geregtigheid; een heer over zijne hartstogten; in pracht gelijk aan Schukra; een beschermer zijner onderdanen, als Menu, de eerste der vorsten."

ften (*).” De karakters der natie fpiegelen zich misfchien het helderfte in de idealen, die zij van hare gebieders ontwerpen. Ook Indië had het zijne, en zeker was dit niet het flechtfte.

Mijns bedunkens kan men de *regeringsvormen* het best beoordeelen naar het wetboek van Menu, in verband befchouwd met het boven aangehaalde Indifche wetboek (de pandekten). Hoe men ook fteeds over deszelfs ouderdom in zijne tegenwoordige gedaante denken mag, zoo bevat het toch de verzameling der oudfte inrigtingen en wetten voor het openbare en afzonderlijke regt; het zij dat zij hare bekrachtiging aan hare afkomst, of aan hare fchriftelijke opftelling, te danken hebben. Deze wetgeving heeft niet alleen betrekking op bijzondere Staten van Indië; dewijl zij aan Menu, den eerften beftierder dezes lands, toegekend wordt, zoo wordt ook daarin het geheel als één rijk aangezien. Of al derzelver voorfchriften in de bijzondere Staten naauwkeurig nagekomen werden, kan men in twijfel trekken; doch dat de ftaatsregeling en derhalve de grondwetten algemeen waren, blijkt wederom duidelijk uit het heldendicht de Ramajan. Zoo verre de heerfchappij der Braminen zich uitftrekte, was ook in het geheel dezelfde orde van zaken. Dus mogen wij niet aarzelen, om dit onderzoek op Menu's wetboek te gronden.

De grondflag van den geheelen regeringsvorm is *de indeeling in kasten.* In de wetten van Menu komt deze reeds voor als volkomen befchaafd; ook het Indifche heldendicht fchildert ons dezelve als

(*) *Ramajan I. p.* 100.

als zoodanig. Wij kunnen deswege in derzelver beschouwing aan geene grove dwalingen blootgesteld zijn.

Alle inlandsche berigten komen hierin overeen, dat er oorspronkelijk slechts *vier* hoofdkasten waren (*); die der *Braminen*, der *Ketri* (†), der *Vai-*

(*) Reeds de Grieken, Arrian. *p.* 176. Diod. *I. p.* 153. Strab. *lib. XV.* wijken daarvan af en stellen *zeven kasten*; 1. die der *sophisten*, 2. der *akkerlieden*, 3. der *herders*, 4. der *handwerkslieden* en *kunstenaars*, 5. der *krijgslieden*. 6. der *opzieners*, en 7. der *raden*. Zij schepten gezamenlijk uit dezelfde bron, de *Indica* van *Megasthenes*. Dat dit niet de regte Indische kasten-indeeling is, zal ieder toegeven, die eenigermate de natie kent; doch zich ook niet verwonderen, zoo een Griek, die zich slechts eenigen tijd als gezant aan het hof van Sandracottus ophield, een onderwerp niet aanstonds juist overzag, dat, wegens de vele middelkasten en onderdeelen der kasten, zelfs tot heden nog door geenen reisbeschrijver volkomen opgehelderd is. Megasthenes heeft deels kasten van een gescheiden, die slechts ééne uitmaakten, zoo als die der akkerlieden en herders; deels, waarschijnlijk dewijl hij aan het hof zijne berigten inzamelde, klassen van hof- en rijksbeambten voor kasten aangezien, zoo als zijne zesde en zevende kaste; en eindelijk kasten uitgelaten, zoo als die der kooplieden en bedienden. Zijne Sophisten zijn wel alzins Braminen, dewijl zij de heilige gebruiken te bezorgen hebben; zoo als zij op eene andere plaats, Arrian. *Op. p.* 134, uitdrukkelijk genoemd worden. Doch Megasthenes verwarde wederom de boetende of Fakirs, die, zoo als hij zegt, naakt in de bosschen leven en hitte en koude verdragen, (deswege anders *Gymnosophisten* genoemd) met de Braminen, tot

(†) Zij worden bij Menu *Chatriya* geschreven.

Vaisya, en der *Soedra*. Van deze zijn de drie hoogste kasten niet alleen door hare leefwijze, maar ook door een gemeenschappelijk uiterlijk voorkomen, van de vierde of dienstbare klasse gescheiden. Deze drie dragen den gordel of de koord *Zenar* (die bij sommigen nogtans weder verschillend is) (*), en heten deswege gezamenlijk (dewijl de omgording met de koord als eene tweede geboorte wordt aangemerkt) bij Menu *de wedergeborenen*; hoewel deze benaming in het Indische heldendicht toch gewoonlijk bij voorkeur den Braminen gegeven wordt. Voorts komen de drie opperste kasten hierin overeen, dat zij, die tot dezelve behooren, de volle personele vrijheid genieten; doch de Soedra's niet. Verder is het onderwijs in de Veda's, offchoon volgens onderscheidene trappen, aan de drie opperste kasten eigen; doch aan de Soedra's niet, zoodat men haar alzoo gezamenlijk, in vergelijking met de laatste, de heerschende kasten noemen kan.

De onderhouding der zuiverheid dezer kasten hing natuurlijk daarvan af, in hoe verre zij zich door huwelijken vermengden, of niet. De wetten hieromtrent zijn zeer bepaald; doch het is een verkeerd

tot wier kasten deze wel menigmaal, maar toch niet geheel uitsluitend, behooren. Welligt ontsproot hieruit eene nieuwe dwaling van Megasthenes, wanneer hij zegt, dat men uit alle kasten een Sophist zou kunnen worden. Arrian. op aang. pl.

(*) Menu *II.* 37. 42. 43. 44. 169. Men vergelijke hiermede de *Ayeen Acberi II. p.* 510, alwaar de tegenwoordige inrigting beschreven is.

keerd denkbeeld, waarin de Grieken ook verkeeren, dat alleen de huwelijken tusschen personen uit dezelfde kaste geoorloofd zouden zijn. De wetten van Menu vergunnen aan de drie hoogste kasten ook gemengde huwelijken, nogtans eerst bij eenen tweeden echt, zoodat de man uit de hoogere kaste alsdan ook vrouwen uit mindere kasten nemen mag, zonder zich te buiten te gaan (*); doch de vrouw uit eene hoogere kaste mag met geenen man uit eene lagere huwen. Maar de instandhouding van de zuiverheid der kasten bestaat des niet te min, dewijl het eene wet is, *dat alleen de kinderen, die geboren worden uit moeders, wier rang met dien van den vader gelijk staat, tot de kaste behooren;* doch niet uit moeders van eenen minderen rang. De zoon van eenen Bramin moet ook eene Bramine tot moeder hebben, wanneer hij zelf een Bramin zijn zal, en even zoo bij de andere kasten (†); doch de Soedra's mogen alleen vrouwen uit hunne kaste nemen (‡).

Als er op deze wijze, in weerwil der vermenging,

(*) De voornaamste plaatsen zijn bij Menu *III.* 12. 13. *IX.* 149.

(†) Menu *X.* 6 *sq.* De voornaamste plaats, waar ook de namen aller zoodanige middenkasten, die uit deze ongelijke huwelijken zijn voortgesproten, genoemd worden.

(‡) Menu *IX.* 157. Deze vergunning der drie hoogste kasten, om met meisjes uit eene mindere te huwen, behoort echter ook tot de wetten van Menu, die, volgens de aanmerking van Jones, *Instituts of Menu*, *p.* 362, ingevolge het berigt der Braminen, naderhand *afgeschaft* zijn.

ging, nogtans een vaste scheidsmuur tusschen de hoofdkasten opgetrokken bleef, zoo was het echter een natuurlijk gevolg, dat uit dergelijke gemengde huwelijken tusschen-, of middenkasten ontstaan moesten. Men ziet ligt, dat derzelver getal aanzienlijk worden konde, zoo als het dan ook geworden is, waardoór het overzigt der gezamenlijke kasten-indeeling ook moeijelijker gemaakt wordt. Maar de wetten zijn in de bepaling dezer middenkasten zeer zorgvuldig. Zij worden alle bij afzonderlijke namen genoemd en hebben bepaalde bezigheden (*). Verscheidene hunner, die uit de verbindtenis van Soedra's met vrouwen uit andere kasten voortspruiten, zijn onrein, de verachtelijksten der stervelingen, mogen in geene steden wonen enz. (†). Zij schijnen dezelfde te zijn, die men thans Paria's noemt (‡).

De *kaste der Braminen* komt voor als over geheel Indië uitgebreid. Zij heeft alleen het wettig voorregt, om de Veda's niet alleen te lezen, maar ook te *verklaren* (§). Dit is hare hoofdbestemming,

(*) Men vergelijke het geheele tiende kapittel van Menu.

(†) Menu *X*. 50–56.

(‡) *Pariahs* is van het Tamulische woord *Pareyer's* door de Europeanen bij verbastering gevormd. Derzelver aantal is in Indië zoo groot, dat zij ten minste het vijfde gedeelte van de geheele bevolking van het schiereiland uitmaken. Hoezeer zij door de vier voorname kasten veracht worden, zoo verdeelen zij zich ook nog in verscheidene kasten, die elkanderen den voorrang betwisten. Men zie Dubois, *Descript of the peop. of India*, *p*. 454. D.

(§) Menu *I*. 88.

ming, en, vermits de Veda's niet alleen de bronnen van godsdienstige, maar ook van wetenschappelijke, kennis zijn, zoo zijn zij natuurlijk in derzelver bezit. Zij zijn artsen; want krankheden worden als straffen voor zekere misdaden beschouwd, die door boete doening, welke zij opleggen, en door zekere gebruiken genezen worden (*). Zij zijn regters; want wie zoude beter dan zij de kennis der wetten bezitten (†)? Zij alleen zijn priesters en offeren zelve voor zich en voor anderen. Zij geven geschenken; doch zij hebben ook het voorregt, om van andere kasten geschenken te mogen vorderen en aannemen (‡). De milde giften, waarom zij vragen, mogen hun niet geweigerd worden. Braminen mogen ook de werkzaamheden der twee volgende kasten verrigten; zij mogen de wapens dagen en ook handeldrijven, doch niet in alle waren (§). Uit deze verscheidenheid van werkzaamheden ontstaan derhalve de verschillende klassen van Braminen; doch van welke zij, die de Veda's verklaren, de eerste plaats bekleeden (*). Deze worden zelfs door de koningen met den diepsten eerbied bejegend; zij worden als bovenmenschelijke wezens afgeschilderd, aan welke ook bovennatuurlijke krachten ten dienste staan. De landerijen der Braminen zijn vrij van alle belastingen (††); zij zel-

(*) Een register der voornaamste krankheden, alsmede van de heilzame middelen daartegen, vinden wij in dezen zin in de *Ayeen Acberi II. p.* 468 *sq.*

(†) MENU *VIII.* 1. (‡) MENU *I.* 88.

(§) MENU *X.* 80—90. (*) MENU *IX.* 314—319.

(††) PAULLINO *Syst. p.* 230 *sq.*

zelven vrij van doodstraffen; want eenen Bramin te dooden, al ware het ook, dat hij zich aan de grootste overtredingen had schuldig gemaakt, is nogtans de zwaarste misdaad. Alleen met verbanning of geldboete mogen zij gestraft worden (*). Intusschen zijn de Braminen, bij dergelijke groote voorregten, ook aan zoodanige verpligtingen onderworpen, als, de ongehuwde staat uitgezonderd, weinige onzer strengste monniken-orden. Zij moeten, tot dat zij volkomen met de Veda's bekend zijn, eene lange reeks van jaren in de woning van hunnen leeraar (*Guru*) doorbrengen, dien zij als hunnen tweeden vader moeten beschouwen. Dan eerst mogen, of liever moeten, zij huwen en zelven huisvaders worden (†). Hun geheele dagelijksche leven schijnt bijna aan eenen strengen regel verbonden te zijn (‡). De vele gebeden, wasschingen en offeranden nemen een groot gedeelte van hunnen tijd in; dewijl zij zich ligtelijk kunnen verontreinigen, hetwelk alleen door boetedoening kan hersteld worden, zoo vereischt dit de grootste behoedzaamheid; zij mogen met niemand uit eene lagere kaste, zelfs niet met eenen vorst, spijzen; behalve de offerdieren mogen zij niets levendigs dooden, en deswege ook geen vleesch eten, dan alleen offervleesch. In hunnen ouderdom is het een voorschrift, of ten minste een gebruik, om zich in de eenzaamheid te begeven en zich geheel aan heilige overdenkingen te wijden, waardoor

(*) Menu *VIII.* 380. 381. (†) Menu *III.* 1.

(‡) Men vergelijke bij Menu het geheele tweede kapittel.

door men tot de vereeniging met de godheid komt. Eene naauwkeurige inrigting der kaste onder eenen opperpriester enz. komt wel niet uitdrukkelijk voor, doch als wij lezen, dat dikwijls honderden, ja duizenden, tot éénen tempel behoorden, zoo spreekt het toch van zelve, dat tusschen deze eene rangschikking en afdaling moest plaats vinden.

De tweede kaste, der *Ketri* of krijgslieden, was, volgens de uitdrukkelijke bevestiging van Menu, *uit de eerste voortgesproten.* Doch offchoon zij met deze denzelfden oorsprong had, zoo heeft zij toch groote veranderingen ondergaan, gedeeltelijk reeds, zoo als wij boven aangetoond hebben, door den kampstrijd tegen de Braminen-kaste, die voor haar zoo ongelukkig uitviel; bovendien, zoo als dit het lot van iedere kaste van krijgslieden in een land zijn moet, dat voor den inval van vreemde veroveraars bezwijkt, door deze (*). In hare oude gedaante kan in zulk een land eene zoodanige kaste niet blijven bestaan; de storm treft haar noodwendig het eerst; en wanneer ook, zoo als boven werd opgemerkt, de tegenwoordige bewoners van het noordelijke Indië hoogst waarschijnlijk grootendeels afkomelingen der oude kaste der krijgslieden zijn (†), zoo kan men toch ligtelijk inzien, waar-

(*) In het zuidelijke van het schiereiland worden de Nairen, (eene soort van land-adel, doch geene natie) als tot de kaste der krijgslieden behoorende, beschouwd. Of zij willigt het overschot van de verstrooide oude kaste der krijgslieden zijn, is, voor zoo verre mij bekend is, tot heden nog niet onderzocht geworden.

(†) Zie boven bladz. 373 enz. Het spreekt van zelve, dat

waarom zij niet meer als zoodanig beschouwd worden. In dezen zin kunnen de Braminen alzoo beweren, dat de oude kaste der krijgslieden niet meer aanwezig, dat dezelve uitgeroeid is (*). Doch eene andere plaats in Menu geeft ons dienaangaande eene andere oplossing; volgens welke verscheidene stammen der kaste der krijgslieden, dewijl zij de heilige gebruiken veronachtzaamden en geene Braminen zagen, zoo ontaardden, dat zij buiten de kaste gestoten en als rooverstammen (Dasyu's) beschouwd werden (†). Onderscheidene der na-

dat hetgene, wat daar gezegd wordt, alleenlijk van de afkomst, doch niet van den reeds lang verdwenen vorm der kaste der krijgslieden moet verstaan worden. Maar ook volgens de laatste berigten zijn de bewoners van Multan en deszelfs hoofdstad (Malli), waar Alexander den hevigsten tegenstand vond, Radiputs. ELPHINSTON *Account etc. p.* 15.

(*) *Ramajan I. p.* 584. *et ibid. Not.*

(†) MENU *X.* 43. Zij heten Paundracas, Odras en Draviras; Cambojas, Javanas, Sacas; Paradas, Pahlavas, Chinas, Ciratas, Desadas en Chasas. — JONES, in zijne verhandeling over de Sinezen, (*Works I. p.* 99.) verstaat onder den naam Chinas de Sinezen, die volgens de stelling der Braminen van de Indiërs zullen afstammen. Ook de overige namen, die zekerlijk namen van volken schijnen te zijn, geven tot *gissingen* aanleiding. Zijn de Sacas de Sacers? de Pahlavas de Meders, die het Pelvi spreken? de Cambojas, bewoners van het tegenwoordige Camboja, en de Javanas, zoo men wil, Grieken of Macedoniërs? (Zouden het ook de Javanen, de oude bewoners van Java, kunnen zijn? D.) Wie kan uit bloote namen een besluit trekken? Doch zoo veel is duidelijk, dat vele dezer stammen *vreemde* vol-

naburige landen schijnen door hen bezet te zijn, en de sekte der Seiks, die thans een groot gedeelte van Noord-Indië bewoont, kan door den regtgeloovigen Hindo wel in geen ander licht beschouwd worden.

De *oude* kaste der Ketri's had hare woonplaats in het noordelijke Indië. Volgens Menu is hare bestemming om het volk te beschermen, alzoo het gebruik van wapenen. Alleen in geval van nood mogen zij ook mindere werkzaamheden verrigten; doch nooit die der Braminen (*). Zij hebben deel aan

volken aanduiden. Zij zijn, gaat Menu voort, Dasyu's, het zij dat zij de taal der Mlech'has, (dat is, der Barbaren, uitlanders) of der Aryas (verbasterde inlanders) spreken. Eene merkwaardige plaats vindt men in de *Ramajan p.* 326. 327. in de bovengemelde mythe van den strijd van den Ketri-Rajah Wischwa Mitra met den Bramin Vuschischta. Hier komen de Pehlevi koningen voor, welke benaming de uitgevers van de oude Perzen verklaren; de Sakas of Sacers, met welke de Javanas verbonden worden; de Cambojas en Varvaras, (waarschijnlijk de Draviras van Menu,) en de Mlechas. De mythe laat dezelve als hulpbenden van Vuschischta voortkomen uit de deelen der heilige koe, die deze bezat. De verklaring der Javanas door Grieken of Macedoniërs is bij de Engelschen meest algemeen aangenomen; inzonderheid daar zij ook voorkomen in de geschiedenis van Chandra Gupta, die men voor Sandracottus houdt. *As. Res. V. p.* 264. 267. Maar het is nogtans moeijelijk te zeggen, hoe de Indiërs er toe zouden gekomen zijn, om de Grieken en Macedoniërs zoo te noemen, dewijl zij zelven zich niet aldus noemden; het zij dat men den naam van Javan, of van de Ioniërs, wil afleiden.

(*) MENU *X.* 95.

aan de Veda's; zij mogen dezelve lezen of hooren lezen, doch niet leeren. Zij moeten offeren, aalmoezen geven, maar niet nemen, en zich voor zinnelijken wellust wachten (*). Deze bevelen, uitgezonderd het laatste, schijnen zekerlijk weinig geschikt, om het karakter des krijgsmans te vormen, en in deze wetten mag wel een hoofdgrond liggen, waarom deze natie zoo weinig krijgsmoed bezat, en zoo dikwijls en zoo ligt de buit van vreemde veroveraars was (†). Maar over het algemeen zijn de wetten van Menu bij deze kaste zeer gebrekkig. Wij vernemen niets van derzelver verdere inrigting; van hare afdeeling, van hare wapening, kortom niets van dat alles, waardoor zij zich eigenlijk als eene kaste van krijgslieden voordoet. Zeker moest het den Braminen voordeelig zijn, om juist deze kaste het meest in eenen staat van afhankelijkheid te houden; doch de natie heeft daar ook hard voor geboet!

De derde kaste is die der *Vaisya's*, of der handeldrijvenden. Het is verkeerd, als men daaronder slechts kooplieden verstaan wil (‡). Deze zijn alleenlijk eene afdeeling derzelve; zij bevat tevens des land-

(*) Menu *I.* 89.

(†) Over den lateren toestand der Ketri's vergelijke men de *Ayeen Acberi II. p.* 397. 398. „Er zijn," wordt hier gezegd, „over de 500 stammen der Ketri's, (die zich zoo noemen;) doch wezenlijke Ketri's zijn er bijna in het geheel niet meer te vinden."

(‡) De tegenwoordige naam *Banianen*, dien men den Indischen kooplieden buitenslands geeft, beduidt eigenlijk *koornhandelaars* (*Bunnych*), die eene onderafdeeling van de kaste der Vaisya's zijn; *Ayeen Acberi II. p.* 399.

landhuishoudkunde. De landbouw, veeteelt, handel, geld op rente te geven, zijn de middelen tot winst, die haar voorgeschreven zijn (*). Ook zij heeft deel aan de Veda's en aan de offeranden, even als de kaste der krijgslieden. Het lag wel in den aard der zaken, dat deze kaste de talrijkste van alle was.

De vierde kaste, der *Soedra's*, is van de vorige door eene scherpe grenslijn afgescheiden. Zij behooren niet tot de wedergeborenen, dewijl zij niet met de koord omgord zijn; zij heten de eenmaal geborenen (†), en zouden uit de voeten van Brahma voortgekomen zijn. Zij zijn dus wel de minste der vier kasten, doch deswege geene onreine kaste. Maar zij moeten slechts onder elkanderen huwen (‡), en uit de vermenging met hoogere kasten komen hoofdzakelijk de onreinen voort. De Soedra's hebben geen deel aan de Veda's; het zoude eene doodzonde voor hen zijn dezelve te lezen. Zij zijn bestemd om te dienen (§). De Soedra doet het best, wanneer hij den Bramin dient, na dezen den krijgsman, en vervolgens den Vaisya. Vindt hij geene gelegenheid, om te dienen, dan mag hij nuttige handwerken uitoefenen; want

(*) Menu *I.* 59. Veeteelt schijnt de vroegste bestemming der Vaisya's geweest te zijn, die den landbouw en handel ten gevolge had. Men vergelijke Menu *IX.* 327. „De Schepper," staat hier, „stelde het vee onder het opzigt der Vaisya's, even als de menschen onder dat der Braminen en Ketri's. Nooit moet een Vaisya zich onderstaan te zeggen: Ik houd geen vee."

(†) Menu *X.* 4. (‡) Menu *IX.* 157. (§) Menu *IX.* 334.

want hij, die de Braminen trouw dient, behoudt den troost, om bij eene toekomstige zielsverhuizing in de hoogste kaste te komen (*). De betrekking der dienaars tot hunne meesters wordt door de wetten niet geheel duidelijk; in hoe verre zij namelijk als slaven moeten beschouwd worden. De De wetten bepalen de onderscheidene wijzen, waarop men tot de slavernij geraakt, door krijgsgevangenschap, door de geboorte uit eene slavin, door koop en door straf (†). Maar tevens worden de Soedra's toch in het algemeen beschouwd als zich in eenen toestand van slavernij bevindende. Want zelfs de slaaf, die door zijnen meester is vrijgelaten, geniet daarom toch in den Staat geenzins de regten van eenen vrijen man, dewijl de stand van slavernij hem natuurlijk is (‡). Maar de toestand der slavernij laat zoo vele wijzigingen toe, dat men uit zulke algemeene uitdrukkingen geene zekere gevolgen trekken kan. En offchoon het naar deze ontwijfelbaar schijnt, dat de Indiërs van oudsher slaven hadden, zoo konden de Grieken toch ook regt hebben, als zij het tegendeel beweerden (§); namelijk geene slaven volgens *hunne* wijze.

Het getal der vermengde, gedeeltelijk verworpene en onreine, kasten is reeds bij Menu zoo groot, dat zij niet eens allen bij name worden opgegeven (⁎); de opgave van eenen lateren reiziger wordt

(*) Menu *IX.* 335. (†) Menu *VIII.* 415.

(‡) Menu *VIII.* 414. (§) Arrian. *Op. p.* 175.

(⁎) Men zie bij Menu het geheele X. kapittel. Als de laagste en onreinste kasten worden de Suta's, Vaideha's en Chandala's genoemd. Deze laatste zijn de thans zoogenoemde *Paria's.* Menu *X.* 26 *sq.*

wordt hierdoor volkomen opgehelderd, die derzelver aantal op 84 bepaalt (*). Dewijl zekere bezigheden, inzonderheid handwerken, aan deze kaste eigen zijn, zoo kan men de vermeerdering derzelve als bewijzen der toenemende beschaving beschouwen, en derzelver menigte strekt alzoo ook reeds ten bewijs, hoe ver deze, toen de wetten van Menu bijeen verzameld werden, gevorderd was.

Het is dus begrijpelijk, hoe het getal der kasten allengs vermeerderd is. Maar men zal hieruit geenzins de gevolgtrekking willen afleiden, dat de gezamenlijke lage, en ten deele onreine, kasten van gelijken stam als de hoogere zouden zijn. Dat de drie hoogere kasten, die zoowel in hare uiterlijke als in hare godsdienstige en staatkundige voorregten zooveel gemeen hebben of hadden, als de eigenlijke natie der Indiërs moeten beschouwd worden, schijnt mij uit de aangevoerde gronden duidelijk te zijn. Doch Herodotus maakt reeds de aanmerking, dat Indië door *vele* volken bewoond wordt (†); en wie de massa van volken, die men onder den naam van Hindo's kent, in deszelfs bijzondere deelen naauwkeuriger gadeslaat, zal zich van de waarheid der aanmerking van dezen eerwaardigen ouden schrijver gemakkelijk overtuigen. De godsdienst is de eenige band, die deze volken om-

(*) THEVENOT *Voyages p.* 84. *dernière partie.*

(†) HEROD. *III.* 98. *Die ook niet dezelfde taal spreken*, laat hij er op volgen. Dus bij hem reeds een duchtig bewijs, dat geenzins alle, hoezeer ook vele, Indische talen uit het Sanskrit kunnen afgeleid worden, maar dat hier oorspronkelijke verscheidenheden plaats vonden.

omslingert en in eene zekere mate tot één volk gemaakt heeft. Wanneer wij dit ter zijde stellen, zoo geven de verschillende kleur, gelaatstrekken, taal en leefwijze aanstonds al die bewijzen, die anders het verschil der afstamming plegen te bewijzen (*). Ik geloof niet in staat te zijn, om hier eene vaste grenslinie te trekken en bepaaldelijk te zeg-

(*) Niet de doode letter, maar de beschouwing, kan daarvan slechts de overtuiging geven. Konde ik de reeks van afbeeldingen van *individu's* uit de onderscheidene kasten, die in Indië vervaardigd zijn, en die ik aan de mededeeling van den hofraad BLUMENBACH te danken heb, mijnen Lezers voorleggen, zoo zouden zij mij waarschijnlijk de verdere bewijzen schenken. De afstand tusschen de Spaansche kreolen en Peruanen in kleur en gelaatstrekken is niet zoo groot, als tusschen de Braminen en de Paria's. Eene vergelijking, die ik zooveel te liever kies, dewijl de grondvestiging van de heerschappij der Spanjaarden in dit andere werelddeel niet alleen door het zwaard, maar ook door het kruis, welligt het voegzaamste tegenstuk voor de grondvestiging van de heerschappij van den regerenden stam der Indiërs over de oorspronkelijke inwoners zijn zoude, bijaldien wij de geschiedenis daarvan hadden; alzins schijnen de fragmenten daaruit in de mythe van Parasu Rama, den overwinnaar der Ketri's, in stand gebleven te zijn. (Zie boven bl. 263. D.) Volgens POLIER *I. p.* 287. overwon hij de Sanchala's, eene wilde natie, die menschen aten. Volgens eene overlevering in Canara regeerde hier reeds 1450 jaren v. Chr. te Banavassi eene dynastie van 77 koningen, die de Paria's tot onderwerping dwong en hen in dien staat van slavernij bragt, waarin zij heden nog verkeeren. MARK WILKS, *Sketches of South-Hindostan*, *p.* 151.

zeggen, in hoe verre de vierde kaste, die der Soedra's, reeds van eene andere afkomst was. Maar dat in het algemeen deze lagere kasten, die zich door eene veel donkerer kleur onderscheiden (*), de oorspronkelijke bewoners van Indië waren, die bij de uitbreiding der heerschende kasten tevens door den godsdienst en misschien ook door het zwaard aan deze onderworpen en in die betrekking geplaatst werden, waarin zij zich naderhand bevonden, schijnt mij ontwijfelbaar te zijn.

Indien deze indeeling in kasten als de grondlegging van den Staat moet beschouwd worden, zoo

(*) In de *Ramajan I. p.* 493. wordt reeds eene opmerkzame plaats gevonden, die de beschrijving van eenen Chandala of Paria, als eenen mensch van *eene donkere kleur*, bevat. Den Rajah Trischunku werd door de zonen van Vuschischta de verwensching gedaan, dat hij in eenen Chandala veranderd zoude worden. „ In dien „ zelfden nacht onderging de koning eene geheele verandering. Des morgens verscheen hij als een wanstaltig wezen, als een volkomen Chandala. De onderkleederen waren blaauw; de bovenkleederen morsig; „ de oogen ontstoken en koperkleurig; *hij zelf had eene „ afzigtelijke bruine kleur, als de apen.* Zijn koninklijk „ gewaad was in een beerenvel, en zijne sieraden waren „ in ijzer veranderd." Naderhand trof den zonen van Vuschichta een dergelijk lot, toen de verwensching, waarmede zij den onschuldigen koning overladen hadden, hen zelven trof. De verscheidenheid der kleuren bij de kasten was dus reeds dezelfde, als vóór misschien meer dan 3000 jaren, toen de Ramajan gedicht werd, zoo als zij tegenwoordig is. Kan dezelve dus wel in iets anders gezocht worden, dan in de oorspronkelijke verscheidenheid der stammen?

zoo rust dezelve wederom, ten minste in de drie hoogste kasten, geheel op de *familie-regering.* De instandhouding van het geslacht door mannelijke nakomelingen is in deze het eerste en gewigtigste in de oogen der Indiërs; zonder zonen te zijn, een ongeluk, hetwelk door de aanneming van vreemde kinderen verholpen moet worden. Dit alles rust niet alleenlijk op staatkundige, maar ook op godsdienstige instellingen, namelijk de dooden-offers (*). Deze moesten aan de schimmen der voorouders toegebragt worden, dewijl hun anders de ingang in de Surgs, of de hoogere wereld, ontzegd blijft. Aan deze dooden-offers is bovendien het erfregt, en zijn inzonderheid de voorregten van den oudsten zoon verbonden; waarom men dus ligtelijk het gewigt zal kunnen beseffen, dat de wetgeving daarin stelt (†). Welk gebruik de dicht-

(*) Men zie de plegtigheden van deze dooden-offers, die een jaar duren, bij DUBOIS, *Descript. of the peopl. of India*, p. 286.

(†) Men zie bij MENU *IX.* 104 *sq.* Het hooge gewigt der instandhouding van de familie-offers, niet alleen in een godsdienstig, maar ook in een burgerlijk, opzigt, is uit de Grieksche en Romeinsche oudheid bekend. De prijsvraag van *Bunsen*: (thans in Rome) *de iure hereditario Atheniensium*, *Gottingae* 1813., bevat hierover een even zoo grondig als leerzaam onderzoek; dezelve moet hier inzonderheid vermeld worden, naardien derzelver schrijver eene in de daad verrasschende overeenstemming tusschen de Indische wetten, volgens de *Digests of Hindu laws*, *V.* 12., en die der Atheners ontdekt heeft, zoodat deze offers naauwkeurig aan denzelfden graad van verwantschap verbonden waren, en dus ook de omvang der familiën en der geslachten in geregtelijk opzigt bij beide volken dezelfde was.

dichtkunst ook meermalen daarvan maakte, terwijl de verkrijging van eenen zoon het hoofdpunt is, waar zich de handeling, zoowel in het helden- als in het tooneeldicht, om draait, zal uit het bovenstaande reeds duidelijk geworden zijn.

Bij de inrigting van het huislijke leven ontstaat van zelve de vraag, in hoe verre dezelve volgens de oudste Indische wetten op de veelwijverij gegrond is, of niet? Bij eene andere gelegenheid heb ik reeds op de zwarigheid opmerkzaam gemaakt, om deze vraag te beantwoorden. Dat de veelwijverij bij de hoogere kasten door de wetten veroorloofd was, lijdt zeker geenen twijfel (*), en wie een zoo streng denkbeeld over de huwelijksbetrekking, gelijk onze zeden en godsdienst voorschrijven, bij de Indiërs zoeken wilde, zoude zeker dwalen. De koningen en grooten hebben hunne harems, even als elders in het Oosten. Deze worden hun niet slechts door de wetten vergund, maar komen ook in hunne heldendichten (†) en in hunne tooneelpoëzij voor (‡). Ook schijnt het onderscheid tusschen gemalin en bijwijven in Indië niet zoo groot te zijn, als bij andere oostersche volken, offschoon men zeggen konde, dat de wet daar henen duidde (§). En nogtans komt er in

(*) Menu *IX.* 85.

(†) Zoo als in de *Ramajan I. p.* 216. de drie vrouwen van Duscha Rutha.

(‡) Zoo als Duschmanta's harem van 100 vrouwen in de Sacontalà. Jones *Works VI. p.* 251.

(§) In de voorschriften voor den koning omtrent de keuze eener gemalin. Menu *VII.* 77.

in de Indische dichterwereld niet minder dan in de werkelijke zoo veel voor, dat huwelijken met eene vrouw schijnt te vooronderstellen, dat men zich geneigd voelt, om dezelve, zoo al niet als eene algemeene, toch als eene heerschende, gewoonte te beschouwen. In de Indische godenwereld heeft ieder god ook zijne gemalin, offchoon eenige afzonderlijke mythen, inzonderheid van Krishna, hem ook eenen harem toekennen, waarin zeer vele vrouwen zijn (*). In de Indische poëzij wordt de betrekking der echtgenooten op ontelbare plaatsen zoo voorgesteld, dat zij alleenlijk van de vereeniging van éénen man met ééne vrouw verstaan moet worden, en al die teederheid en vastheid toont, die slechts daarmede kan gepaard gaan. Men herinnere zich aan de betrekking van Nalus op zijne getrouwe Damajantha (†); aan de teederheid, waarmede de dichter van den Mega Duta zijne gade bezingt (‡). De Indische wetgeving spreekt daarover ook niet anders. „De man en zijne vrouw," staat er (§), „zijn één persoon; de volmaakte man bestaat uit zich zelven, zijne vrouw en zijnen zoon." De inachtneming van wederzijdsche huwelijkstrouw wordt als een hoofdpligt aangezien (*). Het erfregt, dat den oudsten zoon zoo zeer begunstigt, schijnt op de huwelijken met ééne vrouw gegrond te zijn. De teedere gehechtheid der vrouw aan den man, die haar een tweede huwelijk verbiedt (††), offchoon

(*) Polier I. p. 627.
(†) Zie boven bladz. 278. (‡) Zie boven bladz. 299.
(§) Menu IX. 45. (*) Menu IX. 105. (††) Menu V. 161.

schoon van het verbranden der vrouw met het ligchaam van haren overledenen man noch in de wetten van Menu, noch als een pligt in het Indische heldendicht, iets voorkomt (*), schijnt juist daarop te doelen. Wij mogen het dus wel voor het waarschijnlijkste aannemen, dat de veelwijverij bij de Indische vorsten en grooten het gevolg der weelde en mode was; doch over het algemeen bij de hoogere klassen, waar dezelve plaats vond, hoofdzakelijk uit de noodzakelijkheid tot instandhouding der familiën ook uit eene godsdienstige betrekking ontsproot, die den man, bij de onvruchtbaarheid van ééne, vergunde nog ééne of meerdere vrouwen daarbij te nemen (†). Aan de vierde kaste, die der Soedra's, werd slechts ééne vrouw uit hunne eigene kaste toegestaan (‡). Deswege wordt bij deze inrigting ook geene zoo strikte opsluiting der

(*) In de *Ramajan III. p.* 30. *wil* Kuschulja zich, wel is waar, met het lijk van Duscha Rutha, haren gemaal, laten verbranden, doch het gebeurt niet. Hieruit blijkt dus, dat het verbranden der weduwen, volgens de oudste Indische gewoonte, als eene vrijwillige daad en niet als een pligt beschouwd werd. De latere bepalingen dienaangaande zie men in *Digests of Hindu Laws*, *III.* 451 *etc.* — In 1804 deed men, op bevel van den Marquis Wellesley (nu hertog van Wellington), onderzoek naar het aantal der vrouwen, die in een jaar zich met de lijken harer mans hadden laten verbranden, en men bevond, dat 31,000 weduwen het slagtoffer dezer wreede gewoonte geweest waren. D.

(†) Menu *IX.* 81. Eene onvruchtbare vrouw kan in het achtste jaar tegen eene andere verruild worden.

(‡) Menu *IX.* 157.

der vrouwen bevolen; doch alzins verschijnt de man wettiglijk als heer en meester, en het is eene uitdrukkelijke grondstelling, dat de afhankelijkheid der vrouwen nooit kan ophouden (*).

Indien familie-indeeling en familie-regt de eerste banden der maatschappij waren, zoo werden deze nog naauwer toegehaald door de indeeling in kasten en het regt derzelve. Wie ziet niet, dat de inwendige inrigting en het bestier van familiën en kasten, dat er van zelve ontstaat, de innerlijke band wordt, die het geheel van den Staat zamen houdt? Komt hierbij een gemeenschappelijke eerdienst van zekere goden, die ook reeds uit de godsdienstplegtigheden der familie voortspruit, terwijl de familie-goden bij de uitbreiding des geslachts tot stam-goden worden, zoo is juist daardoor de eerste oorsprong der priester-staten, gelijk de Indische waren, opgelost. Echter schijnen derg lijke Staten hunne volkomene beschaving eerst door volkplantingen van bijzondere afgerukte takken eener zoodanige natie, onder vreemde en ruwe volken, te verkrijgen; waar de medegebragte eerdienst, aan heiligdommen verbonden, en door godspraken en feesten ondersteund, tevens het middel wordt, om zoodanige volken te winnen en de heerschappij over dezelve te bevestigen, hetwelk eene vastere heerschappij is, dan die het bloote geweld in staat is om te gronden. Welke toepassing er van deze denkbeel-

(*) Menu *V*. 148. Men vergelijke daarmede de uitvoerige bepalingen in de *Digests of Hindu Laws*, *Vol. II*. 377 *etc*.

beelden op de Indiërs te maken is, werd reeds getoond, en zal bij de Aegyptenaren nog duidelijker worden. Op deze wijze ontstonden priesterstaten, of Theokratiën, aan welke de vorderingen der beschaving in de vroegste wereld bij voorkeur verbonden waren. De oudste overblijfselen der Indische letterkunde, de Ramajan, en in zekeren graad ook de wetten van Menu, geven ons daarvan een getrouw beeld en verkrijgen juist daardoor hunne waarde, dat zij ons in deze voorwereld verplaatsen, zoo als die aan de oevers van den Ganges was; even als die van Mozes en Homerus dezelve ons in het westelijke Azië en in Griekenland toonen. Er wordt geene groote scherpzinnigheid vereischt, om in te zien, dat in het latere Indië niet alles zoo bleef, als deze oorkonden ons dit schilderen; doch wij houden ons bij voorkeur aan dezelve, dewijl het ons doel is, om den vroegeren toestand der natie voor te stellen.

Volgens de wetten van Menu, zoo als ook in het Indische heldendicht, is de monarchale regeringsvorm de algemeen ingevoerde, en wel de erfelijke volgens het strenge regt der eerstgeboorte (*); maar door eene priesterlijke aristocratie beperkt. Er blijft altijd een afstand tusschen de Braminen en de Rajahs, dewijl de laatste niet uit de kaste der Braminen zijn. Offchoon deze inrigting waarschijnlijk voor het naaste een gevolg der behoefte was,

(*) *Ramajan III. p.* 146. 225. 388. Het gedicht handelt voornamelijk hierover, dat Bharuta, de jongste zoon van Dusha Rutha, het erfregt van zijnen ouderen broeder Rama niet aannemen wil. Zie bladz. 165, 166. D.

was, dewijl de koning een krijgsman zijn moest, zoo zag de kaste over het geheel daarin toch ook welligt het middel tot instandhouding harer magt; want hoe zoude zij eenen Braminen-Rajah hebben willen beperken? Het was wel niet regtstreeks onmogelijk, dat een Rajah in de kaste der Braminen opgenomen werd; maar dewijl de Indische mythe slechts in den dikwijls genoemden Wischwa-Mitra, die het door ongehoorde boete zoo ver gebragt had, het eenige voorbeeld daarvan kende, stelde men het juist om die reden zoo goed als onmogelijk.

De wetten der priester-kaste beperkten den koning, terwijl zij hem zijne dagelijksche leefwijze en bezigheden voorschreven. Hij wone in eene vesting, die eene eenzame ligging heeft. Hij huwe met eene vrouw uit zijne kaste. Met het aanbreken van den dag moet hij van zijne legerstede opstaan. Hij vervoege zich dan tot de Braminen, die in het bezit der drie Veda's zijn. Hij verrigte, met de hulp van zijnen huispriester, zijne offerande en gebeden. Dan wijde hij zich aan de staatsaangelegenheden en beraadslage daarover met zijne dienaren. Des middags begeve hij zich naar zijn vertrek, om voedsel te nemen; echter alleenlijk geoorloofde spijzen, die vooraf door zijne dienaars onderzocht zijn. Ook bescherme hij zich door artsenijen en amuletten voor vergif. Na den maaltijd begeve hij zich voor eenigen tijd in zijnen harem, dan wijde hij zich wederom aan de openbare werkzaamheden en monstere zijne krijgslieden, zijne paarden en zijne olifanten. Na den ondergang der zon verrigte hij eerst weder zijne gods-

dienstpligten, hoore daarop zijne uitgezondene boden, en hij begeve zich dan wederom in het binnenste van zijnen harem, waar hij, onder het genot van eenen matigen maaltijd, door de toonkunst verrolijkt mag worden, tot dat hij zich ter rust begeeft (*). Aldus *moet*, ingevolge de wet, het dagelijksche leven van eenen Rajah voortloopen. Maar dat niet allen, even ondergeschikt, dit opvolgden, dat het persoonlijk karakter van den vorst hier veel besliste — zal wel geene voorafgaande herinnering noodig hebben (†).

Wanneer de Rajah zich zelven tegen den last der bezigheden niet voelt opgewassen, dan staat het hem vrij, zich eenen plaatsvervanger of eersten minister te verkiezen, die geleerd, meester over zijne hartstogten, en van eene voorname afkomst zijn moet (‡). Hij stelle zeven of acht raden aan, belezen in de Veda's, wier vaders reeds gelijke posten bekleedden, en beraadslage met hen over de staatsaangelegenheden. Tot zijnen vertrouweling kieze hij eenen geleerden Bramin, wien hij zijne geheimen ontdekt. Voor de buitenlandsche zaken stelle hij eenen hoogen ambtenaar, belezen in de Sastra's, ervaren en van eene edele afkomst, onder wien de gezanten of verspieders staan, door wel-

(*) MENU *VII.* 75—79. 145. 146. 215—226.

(†) Ten einde zich hiervan te overtuigen, vergelijke men slechts den koning Duschmanta in de Sacontalà, met Dusche Rutha in de Ramajan. Beide vereeren de Braminen; doch hoe veel onafhankelijker is de eerste, dan de tweede!

(‡) MENU *VII.* 141.

welke hij de ontwerpen der buitenlandsche vorsten verneemt (*). Juist zoo als de wetten van Menu dit vereischen, schildert de Ramajan ons het hof van den vromen Duscha Rutha, den koning van Ujadhija (†). „De hofbeambten des zoons van Ischwaku waren uitstekend in voortreffelijkheid, verstandig, en hunnen gebieder zeer getrouw. Acht deugdzame raden des konings bezorgden zijne aangelegenheden. Zijne beide verkozene priesters waren de voortreffelijke Vuschischta en Vamadeva. Na deze kwamen zijne andere raden, zes in getal. Met deze geheiligde Wijzen waren de oude priesters des konings, bescheiden, onderworpen, zeer ervaren in de wet, meesters over hunne begeerten. In het bezit van zulke raden regeerde Duscha Rutha het rijk. Daar hij de geheele aarde (Indië) door zijne verspieders gadesloeg, even als de zon door hare stralen, vond de zoon van Ischwaku niemand, die hem eene vijandelijke gezindheid toedroeg." Een dergelijk tafereel stelt de Sacontalà ons van het hof van Duschmanta voor.

De regering en het bestier der binnenlandsche zaken werd in de wetten van Menu geheel aan de steden of plaatsen (*communes*) verbonden. De ko-

(*) Menu *VII.* 54—64.

(†) *Ramajan I.* 107 *etc.*, en de gebeurtenissen na den dood van Duscha Rutha *III.* 92 *etc.*, waar in de afwezendheid van den opvolger de opperpriester Vuschischta aan het hoofd der regering optreedt. Het afbeeldsel van een Indisch hof, waaronder ook de dichters, de lofzangers, de toejuichers, de gesnedenen en dienaressen behooren, even als het strenge hofceremonieel, is hier op het levendigste en volkomenste afgeschilderd.

koning, heet het (*), plaatst een opperhoofd over iedere bijzondere ſtad en derzelver distrikt, een opperhoofd over tien ſteden, een opperhoofd over twintig, een opperhoofd over honderd, en een opperhoofd over duizend. Voorvallende ongeregeldheden worden door de opperhoofden der afzonderlijke ſteden aan die over tien enz. berigt. De overſte eener afzonderlijke ſtad verkrijgt zijn inkomen uit de opbrengſten der burgers in voedſel, drank en hout, overeenkomſtig de wetten. De overſte van tien ſteden moet den opbrengst van twee, die van twintig dien van vijf, akkers hebben (†); die van honderd de inkomſten eener kleine, die van duizend die eener groote landſtreek. Een hoog ambtenaar moet het opzigt over alle overheidsperſonen hebben. Hij moet in iedere ſtad eenen bevelhebber benoemen, die zelf de plaatſen bezoekt, of wel die zich door verſpieders van het gedrag der overheden laat onderrigten, opdat de koning zijn volk voor kwalijkgezinde dienaars, die toch deszelfs beſchermers zijn moesten, beware, of dezelve met intrekking van hun vermogen en verbanning uit het rijk ſtraffe.

Deze voorſchriften van Menu laten ons diepe blikken in de oorſpronkelijke regering van Indië werpen. Van bijzondere ſtreken met derzelver gebied,

(*) Menu *VII.* 115—120.

(†) Dat is, volgens de verklaring, van zoo veel land, als men met twee, of vijf ploegen, waarvan ieder met 6 ſtieren beſpannen is, bebouwen kan. — Dus blijkt hier reeds voorloopig de hooge ouderdom van den ploeg in Indië uit.

bied, die men even zoo vele kleine Staten noemen konde, schijnt daar alles uitgegaan te zijn, en deze grondwet bleef stand houden, toen reeds verscheidene derzelve, onder de heerschappij van éénen Rajah vereenigd, grootere Staten of rijken vormden. In het noordelijke Indië, inzonderheid in de Ganges-landen, waar de ééne veroveraar den anderen met eenen gelijken spoed, als de ééne golf de andere, opvolgde, moesten de sporen dezer inrigtingen zeker reeds lang verdwenen zijn. In de zuidelijke deelen daarentegen, in Mysore, Malabar enz., waar vreemde veroveraars het minste konden binnendringen, zijn dezelve tot op onze dagen in stand gebleven. Even zulke geloofbare als merkwaardige berigten heeft een later schrijver ons hiervan gegeven, die, zelf op de plaats zijnde, zich van alles onderrigten kon (*). „ Iedere Indische plaats (†)," zegt hij, „ is en was in de daad van oudsher eene afzonderlijke gemeente of kleine republiek, en levert een beschouwend tafereel van den vroegeren toestand der dingen, toen de menschen het eerste, om hunne wederzijdsche behoeften weg te nemen, zich in zulke gemeenten vereenigden. Iedere dezer gemeenten bevat, buiten de grondeigenaars, twaalfderlei medeleden; den regter en magistraat (*Potail*), den registrateur, den wachter over de plaats en de velden, den uitdeeler des waters ter bevochtiging, den sterrewichelaar, ter bepaling van gelukkige en on-

(*) *Historical Sketches of the South of India by Lieut. Collonel* MARK WILKS, *Lond.* 1810. *Vol. I. p.* 117 *sq.*

(†) TOWNSHIP *p.* 119. Op deze wijze verbetert hij zelf de voorheen gebezigde uitdrukking *village*.

ongelukkige dagen en uren, den wagenmenner, den pottebakker, den wasscher der weinige kleedingstukken, die meestal in de familiën zelve vervaardigd, of wel op de naastgelegene markten gekocht worden, den barbier en den goudsmid, of vervaardiger der sieraden voor vrouwen en meisjes; die op vele plaatsen door de dichters (*Rhapsoden*) en schoolmeesters vervangen wordt(*). Deze twaalf beambten ontvangen hun loon, of in land, of ook in eene bepaalde hoeveelheid koorn van de akkerlieden der plaats. Indië is eene massa van zoodanige republieken. De inwoners hangen aan hunnen *Potail*, die tevens magistraat, ontvanger en hoofdpachter is (†), zelfs gedurende den oorlog. Zij bekommeren zich weinig om den val en de verdeeling der rijken; wanneer slechts de plaats met hare jurisdictie, die naauwkeurig door grenspalen afgeteekend is, in haar geheel blijft, is het hun onverschillig, op wien de heerschappij overgaat; de inwendige regering blijft daarom toch altijd dezelfde." Eene hoogstmerkwaardige bijdrage hiertoe heeft *Raffles* ons gegeven, in zijne berigten over het kleine eiland *Bali*, ten oosten van Java, waar met den godsdienst der Braminen ook de oude Indische gemeente-regering met derzelver Potails, die hier Parbakas heten, onder eenen Rajah, met eene

(*) De meesten derzelve komen reeds bij Menu voor; zoo als de goudsmid *IX. p.* 292, de schrijnwerker *X.* 100, de wasscher *VIII.* 396 en elders.

(†) De thans zoo bekende namen van *Zemindars* en *Ryots*, opper- en onderpachters, komen noch in Menu, noch in de Ramajan voor.

eene onbeperkte magt, is in stand gebleven (*). Werpen deze berigten ook niet tevens een helderder licht op den toestand van het noordelijke Indië, toen Alexander het veroverde, en op datgene, wat boven reeds over de republieken in hetzelve gezegd is (†)? Het grootste gedeelte was zeker reeds aan Rajahs onderworpen; doch een aantal gemeenten had nog hare oude vrijheid, zoo als zij dezelve, volgens de aldaar reeds medegedeelde bewijzen, ook nog in veel latere tijden behouden hebben. Maar dit waren en bleven zeker uitzonderingen; en het is boven al opgemerkt, dat reeds in Menu's wetten de monarchale regeringsvorm, nogtans zonder dat daarom de inwendige inrigting der bijzondere gemeenten was veranderd geworden, als de heerschende beschouwd wordt; en de bepaling der regten en werkzaamheden des konings is om die reden een hoofdonderwerp dezer wetten. Dat met dit ontstaan van groote rijken alsdan ook het getal en de trapswijze opklimming van de rijksbeambten vermeerderden, lag in den aard der dingen. Het vroeger vermelde oude opschrift van Munghir in Bengalen, geeft hiervan een merkwaardig bewijs, waar de koninklijke bewilliging tot dertig dezer hooge staatsambtenaren aangetoond wordt (‡); waar-

(*) STAMFORD RAFFLES, *Description of Java*, *Vol. II. App. p. CCXXXVI.* De uitdrukking van *onbepaalde magt* moet hier echter niet in den strikten zin opgenomen worden.

(†) Zie D. I. bladz. 377. Over de grensteekens zie MENU *VIII.* 245 *sq.*

(‡) *As. Res. I. p.* 126. en de aanteekening 3. bl. 130.

waaronder wij den eersten minister, den opperboodschapper, den opperstraffer, den oppertoeziener over de straten, den opperbevelhebber, den opperwegruimer der hindernissen, den opperleermeester der jeugd, den opperdievenvanger, den oppertoeziener over den landbouw en andere vinden, waaronder wij nog den wagenmenner des konings rekenen moeten (*); van welke onze Europesche staatsalmanakken geene melding maken, en die, zoo als van zelve spreekt, wederom alle hunne ondergeschikte lieden hadden.

De hoogste regterlijke magt is in de handen des konings. Hij kan die zelf uitoefenen, nogtans door Braminen vergezeld, die hem hunnen raad kunnen mededeelen (†); of hij benoemt eenen Bramin, kundig in de wetten, en voegt denzelven drie andere Braminen toe, die insgelijks in de Veda's ervaren zijn, tot bijzitters. Deze maken gezamenlijk het hooge geregtshof uit, het beeld van den vierhoofdigen Brahma; zij spreken regt zoowel in burgerlijke als in lijfstraffelijke zaken. De straffen op overtredingen zijn deels doodstraffen en ligchamelijke tuchtigingen, (doch nooit voor Braminen) en ten deele geldboeten. Overtredingen jegens Braminen worden het strengste gestraft; doch de geldboeten zijn bij de kasten ook des te grooter, naarmate deze hooger zijn (‡).

De

(*) Men zie NALUS *p.* 45. 149. De voerman (stalmeester) des konings is één der eerste hofbeambten en genier een bijzonder vertrouwen.

(†) Gelijk Duschmanta in het vijfde bedrijf der Sacontalà. (‡) MENU *VIII*. 338.

De koning is opperbevelhebber over het leger. Het staat hem vrij oorlog te voeren, niet alleen ter verdediging, maar ook ter verovering (*). De wetten zijn hier geenzins overeenkomstig met onze wijsgerige begrippen; het zijn meer regels van voorzigtigheid en schranderheid, wanneer en hoe de oorlog gevoerd zal worden. Vele der oud-Indische Rajahs worden uit dien hoofde ook als veroveraars afgeschilderd, wier heerschappij zich over *geheel* Indië, van de west- tot aan de oost-zee en van de noordelijke gebergten tot aan de zuidelijke, zoude uitgestrekt hebben (†). Maar aan geenen worden buiten zijne grenzen, gelijk aan de Aegyptische en Babylonische veroveraars, groote krijgstogten toegekend. Zelfs in zijne fabelleer blijft Indië bijna geheel eene wereld op zichzelve; uit dien hoofde wordt de aardrijkskunde der natie aanstonds fabelachtig, zoodra zij zich over de grenzen des lands uitstrekt.

Eéne der gewigtigste, maar ook tevens éénе der moeijelijkste vragen is deze: In hoe verre de koning als eigenaar van den grond beschouwd werd, en of er dus voor de landbouwers eigendommen waren, dan of zij alleenlijk als bloote pachters beschouwd werden? Naardien, zoo als wij weten, onder de Mongoolsche regering, zoo verre deze zich uitstrekte, de laatste inrigting, offchoon onder zeer zachte vormen, de heerschende was, zoo is daardoor de voorstelling gewoonlijk geworden,

(*) Menu *VII.* 101 *sq.*

(†) Zoo als b. v. in de bovengemelde oude opschriften te Munghir enz.

den, dat dit ook reeds vroeger, als Indië nog aan zich zelve overgelaten was, het geval geweest is. De overgang van den landeigendom in bloote pacht kan ook zonder formele opheffing van den eersten alleenlijk door bloote verdrukking geschied zijn; wanneer de lasten der grondbezitters zoo groot worden, dat hun eigendom geene waarde meer behoudt; en in hoe verre zulks ook reeds in vroegere tijden het geval in Indië geweest is, moeten wij aan zijne plaats laten. Maar hier is slechts de vraag, in hoeverre in de wetten van Menu en de overige oudste Indische oorkonden deze leer van den algemeenen landeigendom der vorsten gesproken wordt? De bovenstaande verklaringen over de Indische gemeenten toonen reeds duidelijk, dat men onmogelijk van zoodanige voorstellingen konde uitgaan, en de wetten van Menu stemmen hier niet slechts niet mede overeen, maar zeggen zelfs juist het tegendeel. „Wijzen, heet het (*), die den voortijd kennen, verklaren, dat een bebouwd veld *diens eigendom* is, die het hout uitroeide, of het zuiverde en beploegde; zoo als eene antiloop den eersten jager toebehoort, die haar doodelijk wondde." Kan de landeigendom wel duidelijker verklaard worden? Voorts worden in de Indische wetten de vormen, bij den overdragt der landen, zorgvuldig opgeteld (†), en hoe kan deze zonder eigendom plaats vinden? Nergens eindelijk, waar van de kaste der Vaisya's gesproken wordt, die niet alleen de kooplieden, maar ook die gene, die den landbouw en de

vee-

(*) Menu *IX.* 44. (†) *Indian Digest. III. p.* 431.

veeteelt beoefenen, omvat, worden deze als pachters afgeschilderd. Maar alzins moeten de vorsten, zoowel als de tempels en heiligdommen aanzienlijke landerijen als domeinen gehad hebben, waarvan de veelvuldige in leen gevingen van landerijen, waarvan boven reeds voorbeelden gegeven zijn, het bewijs opleveren.

Maar hoewel de koningen volgens de oudste Indische inrigtingen geenzins eigenaren der landerijen waren, zoo veroorloofden de wetten hun nogtans om daarvan belastingen te heffen, die waarschijnlijk het gewigtigste deel hunner inkomsten uitmaakten. De voorschriften dienaangaande, hoe veel de koning heffen mag, zijn bij Menu zeer naauwkeurig te vinden (*). In gewone tijden een achtste gedeelte van den oogst; doch in tijden van dringende behoeften ook wel een vierde gedeelte. Daarentegen moet de opbrengst van roerende goederen nooit meer dan het twintigste gedeelte van de winst bedragen. Overigens worden de belastingen geheel op de handeldrijvende klasse gelegd. De Braminen, dus ook ontwijfelbaar hunne landerijen, zijn vrij (†); die van de dienende klasse, handwerkslieden

(*) Menu *X.* 120. De daarbij gevoegde verklaring zegt: In goede tijden $\frac{1}{12}$, in drukkende tijden $\frac{1}{8}$ of $\frac{1}{6}$, hetwelk de helft is; en alleenlijk in tijden van hoogen nood $\frac{1}{4}$ van den opbrengst. Nog eenige meer naauwkeurige bepalingen vindt men *VII.* 130. 131. over de belastingen van boomvruchten, vleesch, honig, boter enz., van welke van de zuivere winst $\frac{1}{6}$ vergund wordt. Ook de *Ramajan III.* 170. staat den koning $\frac{1}{6}$ toe van den opbrengst des lands.

(†) Menu *VII.* 133. Echter met de bijvoeging: Braminen, die de Veda's verstaan.

den en daglooners, moeten van hunnen arbeid nut zoeken te trekken; doch zij betalen (laat de uitlegger er op volgen) nooit belastingen (*).

Eene andere bron van inkomsten voor de koningen zijn de belastingen van den handel, en de tollen. Om den handel te leiden worden aan de koningen groote aanmatigingen vergund. Hij mag de uitvoering der waren verbieden, of ook aan zich voorbehouden. Hij vaardigt ordonnantiën uit over den koop en verkoop der goederen; hij zet den marktprijs; hem behooren vijf ten honderd van de bij den verkoop gemaakte winst. Over de tollen, zoowel op de rivieren als op de wegen, worden verscheidene bepalingen gegeven; wie den tol ontduikt, moet achtmaal zooveel betalen, als de verkeerdelijk opgegevene waren waard zijn (†).

Wanneer wij den geest dezer oudste Indische staatsregeling en wetten beschouwen, zoo is daarin aan den éénen kant wel eene kiem van republikeinsche gevoelens zigtbaar, die nogtans niet tot eene algemeene staatkundige vrijheid rijpte. De kiem lag in den regeringsvorm der gemeenten; doch dezelve kon zich niet verder ontwikkelen, dewijl de inrigting der kasten dit niet veroorloofde. De magt der vorsten werd alleenlijk door de priesterkaste, doch niet door de natie als natie, beperkt; en het despotismus, schoon ook daardoor verzacht, verraadt zich toch hierdoor, dat ook in Menu's wetten op het strafregt des konings het geheele koninklijke gezag gegrond wordt. „Straf-

fen"

(*) Menu X. 120.
(†) Menu VIII. 400—406.

ten" staat er (*) „ bestieren het geheele menschelijke geslacht en houden het in orde." Ook wordt de anders zoo zachte wetgeving barbaarsch, bij de bepaling van de bijzondere straffen, vooräl bij vergrijpingen jegens Braminen (†). Belettede benevens den kasten-geest ook hier de door veelwijverij anders gevormde huislijke maatschappij de ontwikkeling van vrije staatsregelingen? Hoe men ook steeds hierover denken mag, in den zin des Europeaans kwamen deze ook aan de oevers van den Ganges niet tot rijpheid!

De tot hiertoe gedane navorschingen voeren ons nu van zelve op die over den oudsten *Indischen handel*. Doch het is minder de verkeering met de buitenlanders, waarover deels in de nasporingen over de Phoenicers en Babyloniërs reeds veel gezegd is, deels in die over de Aegyptenaren nog veel gezegd moet worden, maar veel meer de uit eigene kunstvlijt voortspruitende inwendige verkeering, waarover ik eenig licht zoude kunnen verspreiden, hoewel ook de buitenlandsche handel niet ganschelijk kan uitgesloten worden. Het zal echter vooraf noodig zijn, om over de bronnen dezer nasporingen en het gebruik, dat ik van dezelve maakte, het een en ander te bepalen.

De rijkste dezer bronnen, en ook tevens de zuiverste, is ontwijfelbaar de zeereis op de Roode of Indische zee, waarschijnlijk uit de eerste of, op zijn laatste, uit de tweede eeuw onzer tijdrekening, die aan *Arrianus* toegekend wordt (‡); de reis van

ed-

(*) Menu *VII*. 18. (†) Men zie b.v. Menu *VIII*. 270. 271.

(‡) *Periplus maris Erythraei*, in Hudson, *Geogr. min.* Vol.

eenen koopman, die uit Aegypte de westkust van het schiereiland aan deze zijde bezocht, en niet alleen over de zeevaart, maar ook over de waren ons naauwkeurige berigten heeft medegedeeld. In de tegenwoordige nasspeuringen, waar van den Indischen handel vóór het Romeinsche en Macedonische tijdvak gesproken wordt, zoude het alzins ongeoorloofd zijn, om alles, wat van *deze* tijden gezegd wordt, op vroegere te willen overdragen; doch even min kan men ontkennen, dat er van deze bron, nogtans met eene behoorlijke voorzigtigheid, ook voor vroegere tijden kan gebruik gemaakt worden. Het zoude verkeerd zijn, indien men de berigten van Arrianus over den buitenlandschen handel, zoo als die in zijnen tijd was, in deszelfs geheelen omvang op de vroegere wilde overbrengen; en deswege heb ik reeds vroeger, waar hiervan de vraag was, van deze bron geen gebruik gemaakt. Doch het is geheel iets anders, wanneer er van de kunstvlijt en de inwendige verkeering der natie, die hierdoor leven ontving, gesproken wordt. Hier blijkt het reeds gedeeltelijk uit de berigten van den schrijver zelven, dat er veel ver-

Vol. I. De voortreffelijke verklaring van D. VINCENT, van wien sedert gelijktijdig met de zeereis van *Nearchus* eene nieuwe zeer verbeterde uitgave in het licht verschenen is, onder den titel: *The commerce and the navigation of the Ancients in the Indian Ocean, in two vol. Lond.* 1807. 4., wint mij de geographische en vele andere betogen uit, die hier bovendien niet op derzelver plaats zijn zouden, dewijl ik geenzins eene uitlegging over dat werk schrijf.

verre boven zijnen tijd opklimt; en zoo veel komt hier thans in deszelfs volle licht te voorschijn, wanneer wij datgene, wat *hij* ons zegt, met de oude, nu voor ons toegankelijke, Indische bronnen vergelijken. Wij zullen ons dus niet blootstellen aan het verwijt, om de tijdvakken te verwarren, wanneer wij ons deze grondstelling voorschrijven en volgens dezelve den loop van het onderzoek inrigten.

De Indiërs zelve komen in hunne oudste gedichten voor als een handeldrijvend volk; het behoort tot het geluk en den welstand van een land, dat reizende kooplieden met hunne waren in veiligheid van de ééne stad naar de andere trekken (*). Maar er wordt ook in de maatschappij aan de kooplieden een hooger rang toegekend. Bij den plegtigen intogt van Rama in zijne hoofdstad „ trekken alle mannen van rang met de kooplieden en alle hoofden des volks hem te gemoet." Eerst na hen kwamen de krijgslieden en de overige, die eenig handwerk dreven, en de kunstenaars (†).

De inwendige verkeering van Indië kon nooit geheel onaanzienlijk zijn, dewijl dezelve in eenen zekeren graad door de natuur voorgeschreven is. De zandige kusten des schiereilands brengen de eerste behoeften des levens, inzonderheid rijst, niet in eene genoegzame hoeveelheid voort, om geenen toevoer uit de Ganges-landen noodig te hebben. Daarentegen bezitten zij bij voorkeur de specerijen, namelijk peper en, van de kostbaarheden uitgaande, de zoo gezochte paarlen en ook edelgesteen-ten,

(*) *Ramajan III. p.* 97. (†) *Ramajan III.* 245.

ten. De belangrijkste kleedingstof, het katoen, is wel over geheel Indië verspreid en wordt aan de kusten van het schiereiland, even als in de landen aan den Ganges, met gelijke vlijt verwerkt; maar de daaruit vervaardigde weefsels zijn wederom zoo verschillende, dat daardoor een wederzijdsche ruilhandel veroorzaakt wordt. De leefwijze der hoogere standen, inzonderheid aan de hoven en in de steden, wordt ons zoodanig geschilderd, dat zij reeds eene menigte behoeften doet vooronderstellen (*), die zonder eene levendige verkeering niet bevredigd konden worden; en de bestendige ondervinding in Asië, dat de woonplaatsen der vorsten ook de hoofdplaatsen der binnenlandsche verkeering werden, wordt ook reeds in het oude Indië bevestigd. Men vergelijke het tafereel, dat de Ramajan ons van de stad Ujadhija ophangt (†). „Zij was vol kooplieden en kunstenaars van allerlei soort; men vond er overvloed van goud, edelgesteenten en kostbaarheden; ieder droeg hier kostelijke kleederen, armbanden en halssieraden." En op eene andere plaats, bij de treurplegtigheid na den dood

des

(*) Ramajan III. p. 98. In de beschrijving der treurplegtigheid over den dood des konings Duscha Ratha, waardoor dit schitterende leven gestoord werd: „Anders hoorde men in de stad altijd een groot gedruisch van mannen en vrouwen, even als van strijdende legers. De aanzienlijken gingen en kwamen op wagens, op olifanten en paarden. De lusthoven waren vol van bezoekers van vrienden en minnende." In alle soortgelijke beschrijvingen blinkt steeds de stand eener hooge beschaving in het gezellige leven door.

(†) Ramajan I. p. 94.

des konings; „ De offertafels zijn ledig, de winkels, waar men bloemkransen verkocht, zijn gesloten; de geldwisselaars en kooplieden vertoonen zich niet als voorheen (*).” Al stelt men bij deze beschrijvingen ter zijde, wat tot de poëzij behoort, zoo toonen dezelve ons toch, hoedanig de Indiër zich eene rijke en bloeijende stad voorstelde; en hij dacht slechts aan dat gene, wat hij kende.

De menigte van edele metalen, inzonderheid de hoeveelheid *goud*, is het, die billijk onze opmerkzaamheid gaande maakt. Zonder goud- of zilvermijnen (†) was Indië altijd wegens deszelfs rijkdom daaraan beroemd. Zoo was het ook reeds in de vroegste tijden. In de Ramajan wordt het goud dikwijls vermeld als in eene groote menigte voorhanden. Tot een bruidsgeschenk voor Sita wordt eene geheele maat vol goudstukken en veel onbewerkt goud gegeven. Gouden wagens, gouden tuigen voor olifanten en paarden, met gouden schellen versierd, zijn voorwerpen van pracht en weelde (‡); en uit de nasporingen over de Perzen is het bekend, dat de aan hen onderworpene Indiërs

(*) *Ramajan III. p.* 128.

(†) Plin. *IV.* 20. spreekt wel van goud- en zilvermijnen in den berg *Capitalia*, die als de hoogste van het Ghauts-gebergte door hem vermeld wordt, doch ik ken hiervoor geen verder bewijs. Ook de *Periplus*, *p.* 36. spreekt van goudmijnen aan den beneden-Ganges, waar er toch geene zijn; nogtans alleenlijk met een, *men zegt*.

(‡) *Ramajan I. p.* 605, 606. Alsmede in de inleiding van de Mahabárat, Frank, *Chrest.* I. 147.

diërs het eenige volk waren, dat zijne schatting niet in zilver, maar in goud betaalde (*). Deze menigte gouds in Indië levert deswege de zekere gevolgtrekking op, dat hier een aanzienlijke buitenlandsche handel en eene verkeering met goudrijke landen bestond. Waar deze laatste te zoeken zijn, zal hieronder duidelijk worden, als wij de verbindtenis met Tibet en het aan gene zijde gelegene Indië zullen bewezen hebben; hier merk ik slechts aan, dat uit den Periplus blijkt, dat de handel met Indië in het Romeinsche tijdvak, even als naderhand, grootendeels met baar geld moest gedreven worden, hetwelk als een artikel van invoering meermalen vermeld wordt (†). Wie herinnert zich ook niet de klagten van den ouden Plinius, over de sommen, die de handel met Indië jaarlijks verslond (‡)? Hoe is het ook anders te verwachten, dan dat het land, dat bijna alle voorwerpen, zoowel van behoefte als van weelde, voortbrengt, veel geeft en wenig neemt, en deswege de weegschaal bij de omruiling tot zijn voordeel dalen ziet? Het lag dus geenzins in toevallige omstandigheden, maar in den aard der zaken, wanneer Indië, zoodra het eenen buitenlandschen handel had, zich met edele metalen verrijkte.

Dit onderwerp brengt ons van zelve op de vraag:

Of

(*) Zie boven D I. bl. 473.

(†) Bij voorb. *p.* 28. *Δηνάριον χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν*, waarmede zelfs een wisselhandel tegen het *inlandsche geld*, *ἐντόπιον νόμισμα*, plaats vond. De Indische gouden munten heten *κάλτεις*, *p.* 76, de tegenwoordige *kalais*.

(‡) PLIN. *Hist. Nat.* XII. 13.

Of de Indiërs gemunt geld hadden, en hoe hoog de ouderdom van hetzelve opklimt? Dat edele metalen, goud en zilver, maar inzonderheid goud, ruilmiddelen in het oude Indië waren, lijdt geenen twijfel; doch zij konden hiertoe dienen, zonder daarom gemunt te worden. Durfden wij ons geheel op de overzettingen verlaten, dan moest het gemunte geld reeds tot eenen hoogen ouderdom in Indië opklimmen. Het komt uitdrukkelijk in de mythe van Krishna voor; doch het is onzeker, of de plaats uit de Mahabárat, of de Bhagavat, of ééne der andere Purana's ontleend is (*). In de Ramajan worden goudstukken en onbewerkt goud tegenover elkanderen gesteld (†); doch het is daardoor nog niet bewezen, dat de goudstukken gemunt waren. In de wetten van Menu wordt het gewigt der Pana's en Ractica's van koper, zilver en goud, zeer naauwkeurig bepaald; maar er wordt niet gezegd, in hoe verre dezelve gemunt waren. Het boven gemelde register der koningen bij Tiefenthaler geeft tevens berigt over de veranderingen der munten bij sommige koningen; doch ik weet niet, waar deze berigten op gegrond zijn (‡), en hoe weinig geloof zij

(*) POLIER *I. p.* 456. *une grande quantité d'argent monnoyé.*

(†) *Ramajan I. p.* 606. *He also gave a full Ujoota (of pieces) of gold; and a like quantity of unwrought gold.* Ook worden er geschenken van twintig en tien Croren gegeven, *III. p.* 114.

(‡) Ingevolge dezer lijst sloeg reeds de koning *Sarain*, de 35. uit de eerste der 9 geslachten, dat der Pando's, gouden en zilveren munten met het beeld der zon. Rajah *Sernaut*, uit het tweede geslacht, plaatste het eerst zij-

zij verdienen, is reeds boven aangemerkt (*). In den Periplus komen uitdrukkelijk Indische gouden munten voor, Kalti's genoemd, die tegen het Grieksche en Romeinsche geld met voordeel omgezet werden (†). Maar welke zwaarte en welke munt het oudste Indische geld ook mag gehad hebben, zoo moet deszelfs gebruik zeer oud zijn. Dit bewijst de vergunning, om geld op renten uit te zetten, en de naauwkeurige bepalingen, die over de hoogte der renten in de wetten van Menu gevonden worden. In de Sacontalà wordt de wedergevonden en teruggebragte ring met geld betaald (‡), en in de Hitopadesa komen meermalen geldwisselaars voor (§).

Edelgesteenten en *paarlen*, beide inlandsche voortbrengselen, behoorden tot de oudste kostbaarheden en dus ook tot de voorwerpen van den Indischen handel; zij worden zelfs uitdrukkelijk in Menu's wet-

zijnen naam daarop. Rajah *Bempal*, uit het zevende geslacht, plaatste den naam en het beeld eener godheid daarop; en Rajah *Gobentschand*, uit het achtste geslacht, gaf het eerst de tot hiertoe vierkante ropijen eene ronde gedaante. — Van waar weet de schrijver dit alles? Dat deze lijsten geen geloof verdienen, is reeds boven getoond. Zijn er nog Indische munten, die boven onze tijdrekening opklimmen? Mij zijn er geene bekend, van welke dit zeker zoude zijn. Er zijn alzins vele Indische munten met eene zinspreuk; doch volstrekt zonder alle opschriften of tijdsbepalingen.

(*) Zie boven bladz. 271.

(†) *Peripl.* p. 26, 36.

(‡) *Works of* Jones, *VI. p.* 280.

(§) Ibid. p. 27. 44. 47.

wetten, nevens de koralen en gewevene goederen, den Vaiſya's als de beste voorwerpen van denzelven aanbevolen, naar welker prijs zij zorgvuldig vernemen moeten (*). Het ware overtollig hiervoor bewijzen uit geſchriften bij te brengen (†), daar zelfs de oudſte beeldwerken der natie in hare rotstempels daarvan het bewijs opleveren. Ingevolge van den Periplus werden de edelgeſteenten van allerlei ſoort uit de binnenlanden naar de haven van Nelkynda gebragt (‡); ſommige worden diamanten en robijnen genoemd (§). Als men weet, dat de diamanten in Indië te huis behooren (††), zoo zal men daaruit het beſluit trekken, dat eenige der aldaar beſtaande mijnen reeds zeer oud moeten zijn. Op eene andere plaats wordt de onyx vermeld, die uit Ozene, dus uit het Ghauts-gebergte, naar Barygaza gebragt worden, en waarvan ik reeds elders geſproken heb (‡‡).

Offchoon de *paarlen* waarſchijnlijk een even zoo oud tooiſel in Indië als de edelgeſteenten zijn, en niet minder daar te huis behooren, zoo is het toch zoo veel meer in het oog loopend, dat wij de parelviſſcherijen in de tot hiertoe bekende werken der Indiërs,

(*) Menu *IX.* 329.

(†) Wie zulks nogtans wenscht, die leze de Gita Govinda, waar van de thans nog gebruikelijken opſchik der Indiſche meisjes veel geſproken wordt, en de *Ramajan III. p.* 157.

(‡) *Λιθία διαφανὴς παντοῖα ἐκ τῶν ἄνω τόπων.*

(§) Ἀδάμας en ὑάκινθος.

(††) Zie boven D. I. bladz. 99. Cf. Vincent II. *App. p. 6.*

(‡‡) *Peripl. p.* 28. Zie II. D. bladz. 211.

diërs, zooveel ik weet, niet vermeld vinden; daar toch het oord, waar zij waren, dáár, waar Rama, toen hij Ravuna beoorloogde, de beroemde brug sloeg, de eilanden en banken tusschen Ceylon en het vaste land, tot die gene behoort, die in de Indische fabelleer bovenäl beroemd zijn. Maar zeker ligt de schuld daarvan in onze beperkte kennis van de Indische letterkunde; want de mythe, die Arrianus van Hercules verhaalt, dat hij de paarlen gevonden had, en dezelve in de geheele Indische zee liet opzoeken, ten einde zijne dochter Pandaea daarmede te tooijen, was van eenen Indischen oorsprong (*). Dat deze visscherij bóven de tijden van Alexander opklom, is duidelijk, dewijl zijne togtgenooten daarvan reeds spraken (†). Aan den schrijver van den Periplus zijn wij het berigt verschuldigd, dat bij Mannaar, tusschen Ceylon en het vaste land, de paarlen niet alleen gevischt, maar ook op dit eiland geboord werden (‡). Het is wel aan geenen twijfel onderworpen, dat deze inrigtingen reeds gezamenlijk zeer oude inrigtingen waren (§), dewijl de ongeboorde parel niet bruikbaar

is,

(*) Arrian. *Op. p.* 174. Καὶ ταῦτα μετεξέτεροι Ἰνδῶν Ἡρακλέους λέγουσι. Als men in Hercules den Phoenicischen volksstam ziet, zou men het verhaal ook zoo kunnen uitleggen, dat de Phoenicers deze visscherij even zoo goed in de Indische zee gedreven hadden, als zij dit in de Perzische deden.

(†) Arrian. *Op. p.* 194.

(‡) *Geogr. Min. I. p.* 34. Manaar heet hier het eiland van Epiodorus, vermoedelijk naar eenen Griek, die hetzelve ontdekte.

(§) *Peripl. p.* 32.

is, en het boren zelve veel kunst vereischt. In het tijdvak des evengemelden schrijvers was de voornaamste markt voor den parelhandel in de stad Nelkynda, of Nelikeram (*).

Het gebruik en de kunstige bereiding van het *ivoor* tot sieraad klimt in Indië tot even zulke oude tijden op. Oorsieraden en halsketens van ivoor zijn de gewone pronk der godenbeelden op Elephante, zoo als zij het ook nog in Alexander's tijd waren (†). Inzonderheid moet de kunst, om het tot ketens te verwerken, ver gedreven zijn; want deze schijnen als uit één stuk gesneden te zijn.

Weverijen hebben, zoo ver de geschiedenis en zelfs het verhaal reikt, in Indië tot de gewigtigste manufacturen behoort. De natuur verzorgde Indië met de ruwe stoffen, vooräl met katoen, en het verhaal zelve heeft niet eens een berigt nagelaten, wie de uitvinder van den eenvoudigen weefstoel is, die sedert deze onheugelijke tijden in Indië niet van gedaante schijnt veranderd te zijn. De verscheidenheid der stoffen, die voorwerpen van den handel waren, is reeds in den Periplus zoo groot, dat men twijfelen kan, of dezelve sedert nog vermeerderd is. Wij lezen in denzelven van de fijnste Bengaalsche neteldoeken; van grove, middelbare en fijnere, van effenkleurige en gestreepte goederen, van grof en fijn katoen; van veelkleurige gordels en shwals; van fijn en grof purper, zoo als ook van met goud gestikte stoffen, van gesponnene zij-

(*) Ten noorden van Calicut, 12° N. B.

(†) Arrian. *Op. p.* 179.

zijde en van pelterijen uit Serica (*). Indien het zeker is, dat destijds deze menigte van weeffels in Indië gevonden werd, zoo is het reeds op zich zelve waarschijnlijk, dat die ook lang te voren bestaan hebben. Want deze kunstvlijt was niet eerst eene vrucht der buitenlandsche verkeering; voormaals, zoo goed als heden, werden de inlandsche behoeften het eerste daarmede voldaan. Wij kunnen zeker, dewijl wij geene vroegere schriften bezitten, die met den Periplus gelijkstaan, ook geene zoo naauwkeurige optelling der goederen en weeffels, zoo als die hier gevonden worden, verwachten; doch dat zij, over het geheel genomen, dezelfde waren, is niet moeijelijk aan te toonen. De Grieken en Macedoniërs zagen reeds vier eeuwen vroeger hetzelfde, toen zij met Alexander en zijne naaste opvolgers naar Indië trokken. De katoenen gewaden der Indiërs verwekten reeds hunne oplettendheid door derzelver buitengemeene witheid. Zij beschrijven het boven- en onderkleed daaruit, zoo als het nog heden gedragen wordt (†). De berigten bij den profeet Ezechiël geven aanleiding tot soortgelijke besluiten (‡). Dat deze veelverwige en prachtige kleederen, die Tyrus en Babylon uit verre landen ontvingen, gedeeltelijk van Indischen oorsprong waren, zal men na dat gene, wat in het vorige deel van den omvang des Phoenicischen en Babylonischen handels gezegd is, bezwaarlijk in twijfel kunnen trekken (§). Maar de Ramajan geeft ons uit

(*) Men zie *Peripl. p.* 13. 16. 22. 28. 32. 36.

(†) ARRIAN. *Op. p.* 179.   (‡) EZECH. 27. 23, 24.

(§) Zie II. D. bladz. 84 en 214.

uit Indië zelve nog oudere en nog gewigtigere getuigenissen. De veelkleurige kleederen, de gewone dragt der burgers van Ujadhija, werden reeds boven bij de beschrijving dezer stad vermeld (*). Maar eene voorname plaats is die, waar de bruiloftsgeschenken beschreven worden, die de koning van Videha aan zijne dochter Sita geeft (†). Dezelve bestaan in lakens, pelterijen, edelgesteenten, zijde, veelverwige kleederen, heerlijke tooisels en kostbare rijtuigen van allerlei aard. Wat kan men onder lakens anders verstaan, dan de shawls uit Cashmir, die nog heden het pronksieraad zoowel der oostersche vrouwen, als van die van de westersche landen zijn? Alleenlijk de fijnste weefsels dezer soort konden eene koningsdochter, inzonderheid als bruidsgeschenk, waardig zijn. De hooge ouderdom dezer zoo gezochte manufacturen verkrijgt hierdoor een nieuw bewijs. Maar er worden ook grove wollen goederen, of dekkleeden vermeld, die over de wagens gespannen werden (‡). De pelterijen, ook in warme landen, zoo als in Sina, zoo gezocht; daar zij meer tot sieraad dan tot verwarming gedragen worden, konden slechts uit de noordelijke landen komen. De zijdenstoffen mogen welligt in die tijden in Indië het onverwachtste zijn. Doch het is geenzins de eenige plaats, waar zij in de Rámajan voorkomen. Zijden kleederen zijn feestkleederen, zelfs in het binnenste der koninklijke harems. Zoo als bij den eersten ontvangst der vier schoon-

(*) Zie boven bladz. 156.
(†) *Ramajan I. p.* 605.
(‡) *Ramajan I. p.* 201.

ſchoondochters van den koning Duſcha Rutha in Ujadhija (*). „ Kuſchulja, Surmitra, de ſchoone Keikeji, en de andere vrouwen des konings, bereid hare ſchoondochters te omarmen, ontvingen de gelukkige Sita, de hoogberoemde Urmula en de beide dochters van Kuſcha-Dwàja. Alle deze vrouwen, *kostbaar in zijde gekleed*, gingen onder vrolijke geſprekken naar de tempels der goden, om reukwerk te offeren." Waren deze zijden kleederen de ſtaatſiekleederen in de vorſtelijke harems, zoo kan men daaruit reeds verwachten, dat zij buitenlandſche ſtoffen waren, waarop ik in het vervolg weder terug kom.

Maar behalve deze kleedingſtoffen werd in Indië ſedert de oudſte tijden ook *boomſchors* daartoe verwerkt. Zoowel Herodotus als Cteſias maken melding van kleederen, die daaruit bereid werden (†). Uit de Sacontalà blijkt, dat dit de kleederen der vrome kluizenaars en boetelingen waren (‡). Sacontalà droeg eenen mantel van deze ſoort; zij worden uitdrukkelijk tegènóver de prachtige kleederen geſteld, die haar door de Devani's geſchonken werden, toen zij de gemalin van Duschmanta werd (§). Deze koning zelf trok die aan, toen hij een boeteling werd (‖). Men kan dus wel niet twijſelen, dat het de grove kleederen, in tegenſtelling van de fijne neteldoekſche en zijden kleederen, wa-

(*) *Ramajan I. p.* 627. Men verg. III. 204. 282.

(†) HEROD. *III.* 98. ἐσθῆς φλοΐνη. Bij CTES. *Indic.* 22. ἱμάτια ξύλινα.

(‡) *Works of* JONES *VI. p.* 225, 226. (§) Ibid. *p.* 257.

(‖) Ibid. *p.* 283.

waren. Derzelver wijze van vervaardiging vind ik wel niet beschreven; doch merkwaardig is de plaats in de Sacontalà, waar gezegd wordt, dat dezelve in de zon gedroogd worden (*). Zij moesten dus, naar het schijnt, van die der Zuidzee-eilanden onderscheiden zijn, die geen nat kunnen verdragen. Of werden zij bij hunne vervaardiging bevochtigd en dan in de zon gedroogd?

Onder de levensmiddelen staat reeds in de Ramajan de *rijst* boven aan. De onderscheidene soorten derzelve worden opgeteld; en in de gelukkige stad Ujadhija is de *Schali*, of die in het koude jaargetijde gegroeid is, die men voor de beste houdt, het gewone voedingsmiddel (†). Eéne der leerzaamste plaatsen is het register der spijzen en dranken, waarmede de Rajah Vuschichta het welgevoede leger van Wischwa-Mitra ontvangt (‡). Ieder kreeg wat hij begeerde, suikerriet, honig, laja (§), mireja (*), wijn en kostelijke likeuren; allerlei spijzen, in hoopen als bergen, om te zuigen, te lekken, te kaauwen en te drinken (††); toebereide rijst, suikerwerk en gebak, benevens groote vaten vol geronnen melk en hui. Alles over-

(*) *Works of* JONES, *VI. p.* 289.

(†) *Ramajan I. p.* 104.

(‡) *Ramajan I. p.* 463. Men vergelijke hiermede de beschrijving van het feest, dat Bhurdmaja geeft. *III.* 296.

(§) Een geregt van rijst.

(*) Een gegiste drank, uit molassen en water vervaardigd.

(††) De lezer verplaatse zich naar Indië, waar het suikerriet en vele saprijke vruchten uitgezogen, het dikke gelekt en de betel gekaauwd wordt.

overeenkomstig de zes soorten van den smaak (*), en hier en ginds uitgedeeld, in duizende vaten, gevuld met het dikke sap uit het suikerriet." Vooreerst moet hier in het oog vallen, dat, hoezeer er van de voeding eens legers gesproken wordt, nogtans geene vleeschspijzen vermeld worden. Het suikerriet wordt niet alleen in de Ramajan, maar ook in Menu (†) en in den Periplus als een voorwerp van uitvoer vermeld (‡). Het sap wordt gedeeltelijk uitgezogen en ten deele verdikt in vaten bewaard; doch van het rafineren van suiker vindt men geen spoor. Sterke en bedwelmende dranken van meer dan ééne soort waren in het oude Indië bekend; doch derzelver gebruik was niet algemeen. De Ramajan onderscheidt de Sura's, die zich derzelver genot veroorloofden, van de Usura's, die zich daarvan ten eenemale onthielden (§); sekten, die reeds zeer oud moeten geweest zijn, dewijl zij in de zeer oude mythe der nakomelingen van Uditi, (dit zijn de Sura's) en van Diti (de Usura's) voorkomen.

Onder de sterke dranken wordt reeds in de Ramajan zekerlijk meermalen de *wijn* vermeld. Wil men hieronder wijn, uit druiven geperst, verstaan, dan moest het wijn zijn, die van buiten ingevoerd werd; want in Indië werd, zoo verre mij bekend is,

(*) De Grieken onderscheidden acht soorten van smaak, volgens PLUT. *Quaest. Nat. p.* 616.; doch THEOPHR. *Hist. Plant. VI.* 4. geeft nog eene negende op; en PLIN. *H. N.* L. 15. c. 27. telt dertien soorten van smaken op. D.

(†) MENU *VIII.* 341. (‡) *Peripl. p.* 9.

(§) *Ramajan I. p.* 416. *et ibi not.*

is, nooit wijn geperst (*). Ik twijfel er nogtans zeer aan, of daar, waar wijn vermeld wordt, wijn van druiven moet verstaan worden. Doch al werd dezelve welligt ook destijds reeds in Indië ingevoerd, zoo was hij toch wel, even zoo min als heden, een drank voor de legers. Het is veel waarschijnlijker, dat hieronder palmwijn moet verstaan worden. Deze kon overal in Indië zelve bereid worden en werd ten tijde van den Periplus buitendien ook uit Arabië ingevoerd, weshalve hij ook hier gewoonlijk Arabische wijn genoemd wordt (†). Intusschen schijnen de gewoonlijkste sterke dranken in Indië de overgehaalde (gedisteleerde) geweest te zijn. In de Ramajan worden die uit vruchten en uit suikerriet vermeld (‡). Bij Menu worden zij in drie hoofdsoorten afgedeeld (§): in die, welke uit het bezinksel der suiker, uit gemalen rijst en uit het sap der Madhuca-bloem (*) bereid worden. De naam dezer laatste is mij niet verder bekend; doch onder de twee eerste kan men niets anders dan onze rum en arrak verstaan. Alle drie zijn daar den Bramiuen verboden.

Indië is het vaderland der *specerijen;* en dat het westen dezelve sedert onheugelijke tijden van daar ontving, is uit de naspeuringen over den Phoenicischen handel reeds duidelijk gebleken. Schoon zij

(*) In den Periplus komt wijn meermalen onder de artikelen van invoer voor, zoo als op *p.* 22. 28., destijds uit Italië en Syrië.

(†) *Peripl. p.* 21.

(‡) *Ramajan III. p.* 289.

(§) Menu XI. 95.

(*) Zij zal de *Bassia* van Linn. zijn.

zij in de weinige schriften der Indiërs zelve, waarop wij ons tot hiertoe slechts beroepen kunnen, niet bijzonder vermeld worden, zoo zal men deswege aan derzelver gebruik in het land zelve niet twijfelen. Het is toeval; want noch Menu, noch de Ramajan hadden bijzondere aanleiding, om van het kaneel of de peper te spreken. Maar dat de peper als een handelartikel reeds vroeg in de westelijke wereld bekend was, is reeds uit Theophrastus zeker, die zelfs verschillende soorten van dezelve onderscheidt (*). Met deze specerij was ook zijn naam, waarschijnlijk over Perzië, naar het westen gekomen (†). Ik twijfel geenzins, of dezelve kwam uit het zuidelijke Malabaar, Coschin en de nabuurschap, waar nog bij Cosmas, in de zesde eeuw, even als heden, derzelver vaderland is.

Anders is het met de *reukwerken*. Zij zijn van verschillenden aard, gedeeltelijk inlandsche, zoo als het sandelhout, dat meermalen in de Ramajan en en in de Gita Govinda voorkomt (‡), en dat niet al-

(*) Theophrast. *Hist. Plant. IX.* 22.

(†) De Sanskritische naam is *Pippali*, waaruit het *πεπερι*, *piper* enz. gevormd is. W. Hunter *Remarks on the species of Pepper*, in *As. Res. IX. p.* 384.

(‡) *Ramajan III. p.* 125. en meermalen. *Ghita Govinda*, *p.* 58. 65. 84. Dien ten gevolge groeit het voornamelijk op de heuvels van Malaya. Ook wordt eene welriekende olie daaruit bereid; namelijk, wanneer het hout tot poeder gestampt en met olie gewreven wordt. Een geleerd onderzoek over dit hout levert ons Beckmann, *Waarenkunde*, B. II. St. I. p. 112 enz. Dit moet hoogst waarschijnlijk van het *gele* zandelhout, dat het beste op Malabaar groeit, en niet van het *roode* verstaan worden.

alleen het meest gewone reukwerk in Indië, maar ook in Sina is; ten deele uitheemſche, zoo als inzonderheid de wierook. De reukwerken in het algemeen, doch vooräl de wierook, behoorden ſedert onheugelijke tijden niet alleen tot de offeranden, maar waren ook in het huislijke leven, inzonderheid bij plegtige gelegenheden, in Indië onontbeerlijk. Men vergelijke b. voorb. in de Ramajan Bhuruta's intogt in de ſtad zijns grootvaders (*). „ De inwoners hadden de ſtraten bevochtigd, met zand beſtrooid en met net geplaatste vazen met bloeijende heesters bezet. De ſtad was met bloemfestoenen verſierd, en er ſteeg een waſem op van wierook en welriekende reukwerken." De hoeveelheid van den wierook dient inzonderheid opgemerkt te worden, dewijl het geen inlandsch voortbrengſel is, maar uit Arabië herwaarts gebragt wordt. Vele andere inlandſche reukwerken worden in den Periplus vermeld, welker overoud gebruik men ook moeijelijk in twijfel zal kunnen trekken, dewijl zij in het land groeijen.

Het is hier de plaats niet, om al de voorwerpen van den handel, die reeds in de oudſte geſchiedenis van Indië voorkomen, angstvallig op te tellen. Slavinnen ter bevolking der harems (†); verfwaren, zoo als lakka (‡) en indigo (§); benevens de edele ook onedele metalen, vooräl het beroemde Indiſche ſtaal

(*) *Ramajan I. p.* 636.

(†) *Ramajan I. p.* 606. De koning Junuka voegt hier bij zijne andere geſchenken duizend ſlavinnen met gouden halsketens.

(‡) CTES. *Ind. cap.* 21.

(§) Het Indiſche zwart (*μέλαν Ἰνδικόν* in den Periplus

staal (*) en vele andere waren worden vermeld. Maar ook de tot hiertoe aangehaalde zullen reeds voldoende zijn, om eene beschouwing van den omvang des overouden Indischen handel met betrekking tot dezelfs voornaamste voorwerpen te geven.

De natuur van het land bragt het echter ook mede, dat de Indische binnenhandel zich van dien van het overige Azië, ten opzigte der wijze, waarop hij gedreven werd, onderscheiden moest. Hij konde niet en had het ook niet noodig, om hier, zoo als in de uitgestrekte binnenlanden van Azië, door karavanen gedreven te worden. Zij bleven evenwel hier niet geheel ongewoon. Het schoone verhaal in Nalus, alwaar de vlugtende Damajantha zich bij eene handelkaravaan voegt, levert hiervan een voorbeeld op (†); doch de lastdragende dieren zijn hier tam gemaakte olifanten, die dus in den nacht door hunne wilde broeders overvallen en verstrooid worden; en bovendien schijnt deze karavaan niet zoo zeer aan afzonderlijke lieden, dan wel aan den koning, te hebben toebehoord (‡). Het grootste gedeelte des lands, het geheele schiereiland, met gebergten opgevuld, veroorlooft weinig of in het geheel niet het gebruik van kameelen (§).

De

p. 22.), zoo als ook vermiljoen, *p.* 18. Nog heden maakt de indigo (daar Nil genoemd) de hoofdtak van den handel uit tusschen Hindostan en Buchara.

(*) Ctes. *Ind.* 4.

(†) *Nalus ed.* Bopp, *p.* 88 *etc.* Zie boven bladz. 180.

(‡) Zij heet de karavaan van den koning Chandir; *Nalus p.* 91.

(§) De *Periplus p.* 29. merkt uitdrukkelijk aan, dat de wat

De matige afſtanden en de uitgebreide beſchaving verleenen ook den afzonderlijk reizenden veiligheid. Het vervoer der goederen wordt ongemeen gemakkelijker gemaakt door de ſcheepvaart op de rivieren en langs de kusten. De Ganges en deszelfs nevenrivieren zijn de groote handelwegen in het noordelijke Indië; de ſcheepvaart op de rivieren van het ſchiereiland wordt insgelijks vermeld (*); en door de kunst aangelegde wegen, zoo als wij die naderhand tusſchen den Ganges en Indus vinden (†), waren vermoedelijk reeds vroeger aanwezig. De groote heerbanen worden in de Ramajan niet ſlechts meermalen vermeld (‡), maar er komt ook eene bijzondere klasſe van lieden voor, wien het opgedragen was, om dezelve tot ſtand te brengen (§). Maar volgens de berigten van Arrianus werd de handel tusſchen de oostelijke en westelijke kusten gedreven met ſchepen, die in het land zelve getimmerd waren (⁎), en dat zulks reeds ve-

waren uit de binnenlandſche handelplaatſen op *karren* (*ἁμάξαις*) naar de kustſteden gevoerd werden.

(*) *Peripl. p.* 31. Riviertollen bij Menu *VIII. p.* 406.

(†) Strab. *p.* 1010.

(‡) *Peripl. p.* 34.

(§) *High roads*; zoo als b. v. III. 228.

(⁎) De voornaamſte plaats is in de *Ramajan III.* 226. Bij de toebereidſelen, toen Bhuruta zijne reis wilde aannemen. „Er werden lieden ontboden, die de onderſcheidene deelen der wegen kenden; bekwame timmerlieden, gravers, werktuigkundigen, gehuurde daglooners met karren, houthakkers enz." Of men hier aan volkomene door de kunst aangelegde wegen denken moet, wordt wel niet gezegd; deze zijn ook nog heden in Indië niet; doch wel gebaande of gelijkgemaakte heeren-

vele eeuwen vóór zijnen tijd zoo moet geweest zijn, zal niemand in twijfel trekken, zoodra hij zich aan den hoogen ouderdom der parelvisscherij in de straat van Ceylon en aan de toebereidselen, die daartoe vereischt worden, herinnert. Tafereelen, zoo als de karavaanhandel die in de andere Oostersche landen aanbiedt, zouden aan Indië wel vreemd gebleven zijn, hadden niet de scharen der pelgrims en boetelingen daarvoor in eenen zekeren zin overvloedige vergoeding gegeven. Niet enkele, maar talrijke, ja ontelbare, hoopen stroomen naar de heilige plaatsen, waar wel honderd duizend zamenkomen, zoo als in Benares, Jagernaut enz.; en de behoeften eener zoo talrijke menigte menschen brengen van zelve eenen handel voort, die zich met den godsdienst vereenigt (*), en natuurlijkerwijze mark-

renwegen. Volgens *p.* 231. werden er nogtans bruggen gebouwd, rotsen doorgehouwen, kanalen en bronnen aangelegd; de wegen met bloemen en boomen beplant. Op deze wijze versierd gelijken zij aan de wegen der goden." Mijlwijzers, die anderzins in het Oosten niet vreemd zijn, worden niet vermeld.

(*) Als een voorbeeld breng ik slechts het verhaal bij van den kapitein HARDWIKE, *As. Res. VI. p.* 312. van de bedevaart en mis te Hurdwar aan den Ganges, 30° N.B. „ Deze mis," zegt hij, „ is eene jaarlijksche bijeenkomst der Hindo's, ten einde zich in de heilige plaatsen van den Ganges te baden. De vergaderde menigte zoude, matig berekend, op een getal van 2½ millioenen gerekend kunnen worden, volgens het register hunner betaalde belastingen. Offchoon godsdienstige gebruiken hun eerste doel zijn, zoo maakt men zich deze gelegenheid ook te nut, om werkzaamheden te verrigten, en drijft

markten en kermisſen ten gevolge heeft. Alzoo konden deze Tſhoeltri's, welker aanlegging ook hier door den godsdienst tot eenen pligt geſteld werd, en waarin de bouwkunst zich niet zelden in al haren luister ten toon ſpreidde, ſchoon ook niet dezelfde, maar toch eene ſoortgelijke, beſtemming hebben, als de karavanſera's in de Oosterſche landen.

Offchoon de handel niet zoo als anders in Indië een karavanenhandel was, zoo had dezelve toch zekere *plaatſen* noodig, die middenpunten en ſtapelplaatſen van denzelven waren. Deze waren gedeeltelijk in de binnenlanden; doch ook ten deele aan de kusten, en zijn door den ſchrijver van den Periplus opgegeven. Hij noemt *drie* dezer plaatſen op; in het noorden van het ſchiereiland *Ozene*, en binnen in hetzelve de twee plaatſen *Tagara* en *Pluthana*. De eerſte derzelve, Ozene, is, gelijk reeds is aangetoond, de tegenwoordige hoofdſtad van

drijft eenen zeer uitgebreiden handel. Bij deze zamenkomst der volken was het hoogst belangrijk, om de gedaanten, kleedingen en gewoonten der bewoners van zoo vele landen te zien, zoo als van Kabul, Cashmir, Lahore, Tibet, Sirinagur en uit de vlakte van Hindoſtan. Uit eenige dezer afgelegene ſtreken ondernemen geheele familiën, mannen, vrouwen en kinderen, de reis; eenige te voet, andere te paard en wederom andere, inzonderheid vrouwen en kinderen, op groote karren, waarover matten geſpannen zijn, die hun gedurende de mis tevens tot woningen dienen." En toch is Hurdwar geene der heilige plaatſen van den eerſten rang. — Markten en misſen worden uitdrukkelijk vermeld in de *Ramajan III.* 482.

van Scindiah, éénen der magtigste vorsten der Maratten, *Ougein;* hetwelk echter reeds door Arrianus als eene oude hoofdstad, die *voorheen* de residentie geweest was, wordt afgeschilderd (*). Ozene was eerst de stapelplaats voor den binnenlandschen handel, terwijl het omliggende landschap deszelfs behoeften van daar trok; doch voorts ook voor den buitenlandschen handel, terwijl van daar de inlandsche voortbrengselen, onyxen, neteldoeken, grove en fijne katoenen, naar de haven Barygaza ter uitvoering gebragt werden; waarschijnlijk ook nog voortbrengselen uit meer afgelegene noordelijke streken, waarop ik onder zal terugkomen. Van oudsher behoorde Ozene onder de *heilige* steden, en wel van den eersten rang; het land,

(*) *Peripl. p.* 27, 28. Het hedendaagsche Ougein ligt eene Engelsche mijl van het oude. Dit laatste is, waarschijnlijk door eene aardbeving, verplaatst, zoo als het verhaal wil, in de eeuw van Vicramaditya. Op eene diepte van 15 tot 18 voeten vindt men geheele muren van baksteenen, van eene buitengemeene grootte, pilaren, velerlei gereedschappen en *munten*. Zelfs werd er een voorraad van tarwe gevonden. Naast deze ruïne is het *grot-paleis*, dat de mythe aan den Rajah Bhirtuny, broeder van Vicramaditya, toekent. Hetzelve bevat hoven, galerijen en vertrekken, welker wanden met reliefs versierd zijn; doch het is onmogelijk, om dezen geheelen doolhof te onderzoeken, dewijl veel ingestort is. Zie de beschrijving daarvan door WILL. HUNTER in *As. Res. VI. p.* 36. Zeker is Ougein dus ééne der oudste steden van Indië; ook is zij heden nog eene heilige plaats, en alles duidt aan, dat het oorspronkelijk een geheel gelijke aanleg, als die van Ellore, Elephante enz. was.

land, twee kofs in den omtrek, wordt voor heilig gehouden (*). Uit dien hoofde is het een doel der bedevaarten. Jaarlijks, op eenen bepaalden tijd, verzamelt hier eene groote menigte menfchen. Op deze wijze laat het zich ligtelijk begrijpen, hoe het als refidentie en als heiligdom eene hoofdplaats van den binnenlandfchen handel worden konde.

In het binnenfte van Decan worden de beide plaatfen *Tagara* en *Pluthana* vermeld; zij worden uitdrukkelijk de twee *gewigtigfte* handelplaatfen van Decan genoemd (†). Tagara is, zoo als wij boven reeds opmerkten, het oude *Deogur*, de godenheuvel, beroemd door deszelfs aloude pagoden en door het daar naast gelegene, nog meer beroemde, Ellore (‡). Zoo hebben wij hier ook wederom een bewijs, dat de binnenlandfche handel van Indië aan één der beroemdfte heiligdommen, federt duizende jaren het doel der bedevaarten, verbonden was. In den Periplus heet Tagara nog ééne der grootfte fteden; waaruit wij de gevolgtrekking van het groote tijdperk van haren luister kunnen opmaken. Grove en fijne katoene goederen, verfchillende foorten van neteldoeken, en ook andere inlandfche voortbrengfelen, werden van daar langs zeer moeijelijke wegen naar de haven Barygaza ter verdere uitvoering gebragt. Onzeker daarentegen is de ligging van *Pluthana*. Volgens de tegenwoordige lezing van den Periplus moest men het twintig dagreizen ten zuiden van Barygaza zoeken; doch Tagara zou tien dagreizen ten oosten van Plu-

(*) *Ayeen Acberi II. p.* 546. (†) *Perip. p.* 29.
(‡) Zie boven bladz. 38.

Pluthana liggen. Men zoude het eerste aan de plaats Patual denken, die omtrent 30 mijlen westelijk, dus tien dagreizen, zoo als men die met beladene karren (volgens de uitdrukking van den Periplus) door moeijelijke bergwegen afleggen kan, van Tagara verwijderd is; doch de afstand van Patual tot Ougein bedraagt geene twintig, maar ten minste dertig dagreizen. Doch het is blijkbaar, dat er in deze plaats van den Periplus eene gaping bestaat; men moet zich dus bij gissingen bepalen. In allen geval lag dit Pluthana in het midden der Ghautgebergten; want het was de marktplaats voor de onyxen, die van daar, langs even zoo moeijelijke wegen, naar Barygaza gebragt werden (*).

Intusschen had het levendigste verkeer, zoo als het bovenstaande buiten twijfel stelt, in de noordelijke deelen, de Ganges-landen, plaats. Hier liep de koninklijke heerbaan van Taxila aan den Indus door Lahore naar Palibothra aan den Ganges, welke het eerst, voor zooveel ons bekend is, door Megasthenes vermeld wordt, die, naar schoeni (†) gemeten, 10,000 stadiën bedroeg (‡). Het is alzins twij-

(*) *Peripl. l. l.*

(†) *Schoenus* was eene Aegyptische maat en bevattede, ten tijde van Herodotus, eene lengte van 60 stadiën; doch naderhand werd dezelve van 30 tot 120 stadiën bepaald, zoodat de juiste grootte hierdoor zeer onzeker wierd. 10,000 stadiën maken 250 geogr. mijlen. HEROD. *II. 6.* D.

(‡) STRABO *p.* 1010. Casaubonus heeft getoond, dat men 10,000 in plaats van 20,000 stadiën lezen moet. Het is dezelfde weg, waarvan PLINIUS *H. N.* VI. 21. spreekt, en welken WILFORD, *As. Res. IX. p.* 48 *etc.*, benevens eenige andere heeft getracht optehelderen; doch bij welken nu ook

twijfelachtig, of dezelve ouder was dan Alexander, dewijl Arrianus geene uitdrukkelijke melding hiervan maakt, en de uitmeting volgens schoeni niet Indisch, maar Perzisch is. Doch de vaardigheid, waarmede Alexander kon voortrukken, en het menigvuldige gebruik der wagens bij de Indiërs toonen duidelijk, dat het in deze streken aan geene gebaande wegen ontbreken kon. In de Ramajan wordt de reisroute reeds uitvoerig beschreven, die van Ujadhija over den Ganges bij Hastinapur en de Jumna door Lahore naar de stad Giniberaja in het binnenste van Panjab liep, op welke Rama na den dood zijns vaders naar Ujadhija afgehaald werd (*).

Het tot hiertoe behandelde zal ten minste eenig licht op den binnenlandschen handel van Indië werpen. Misschien zal dit nog eenigzins verder opgehelderd worden, wanneer wij daarmede het onderzoek over den *buitenlandschen* handel, nogtans volgens de boven gemaakte bepalingen, verbinden, zoo als die reeds in de tijden vóór de Ptolemaeussen plaats gehad heeft. Wij zullen daarbij volgens dezelfde oordeelkundige grondstellingen handelen, terwijl wij van de latere berigten, namelijk die, welke de Periplus van Arrianus bevat, slechts in zoo verre gebruik maken, als zij op zich zelve reeds tot vroegere tijden betrekking hebben, of, in verband met vroegere berigten, op deze eenig licht werpen. Maar steeds verzoek ik de Lezers zich

ook de vraag ontstaat, vermits wij denzelven eerst uit latere schrijvers kennen, of deszelfs ouderdom zich tot die tijden uitstrekt, waarvan wij handelen.

(*) *Ramajan III.* 105 *etc.*

zich de aanmerking te binnen te brengen, die zeker de tot hiertoe gedane nasporingen bevestigd hebben, en de navolgende nog meer bevestigen zullen, dat de eigenlijke binnenlandsche handel van het Oosten aan weinige veranderingen, meestal slechts kleine verleggingen der wegen, is onderworpen geweest; doch dat deszelfs grootste veranderingen meestal op de veranderde handelwegen naar het westen betrekking hadden.

De gesteldheid van het land en deszelfs voortbrengselen en het karakter der natie droegen beide er toe bij, dat de handel der Indiërs meer passief dan actief was. De Indische voortbrengselen waren altijd de meest gezochte der westelijke wereld; zij hadden dus zelve niet noodig die aan anderen toe te voeren, maar konden wachten, tot dat deze kwamen en die afhaalden. Het karakter der natie bezit deze koene werkzaamheid niet, die buitengemeene ondernemingen zoekt. Zij beminnen het avontuurlijke in hunne verhalen; zij geven den voorrang aan de rust met de stille werkzaamheid, zoo als de ploeg of de weefstoel die vordert, boven de gewaagde ondernemingen. Hun Indië, hun Jambu-Div is hunne wereld. In het noorden werden zij door eenen muur van bergen, die moeijelijk was om over te klimmen, van het overige Azië gescheiden, terwijl de zee de andere zijden van hun land omgaf; en zoo al geene wetten, (Menu's wetboek bevat niets daarover) dan ten minste gewoonte of afkomst sloten hen van de zee uit; wij weten niet, dat de Indiërs ooit zeevaarders waren.

Intusschen moet deze aanmerking slechts van de

na-

natie in het geheel verstaan worden. Zij sluit geenzins uit, dat eenige als kooplieden over de zee trokken, zich in vreemde landen nederzetteden en door den handel rijkdommen verzamelden. De kooplieden, die ter zee handelen en den koning geschenken brengen, worden in de Ramajan uitdrukkeijk vermeld (*). Geene wet heeft dit ooit verboden; veelmeer komen er bij Menu verordeningen voor, die dit stilzwijgend veroorloven, dewijl in den handel alle verbindtenissen, die op het gevaar, dat men loopt bij zee- en landreizen, betrekking hebben, uitdrukkelijk voor wettig verklaard worden (†). Ook verklaart de godsdienst niet, gelijk die der Aegyptenaren, de zee voor onrein. Zij heeft haren bijzonderen regeerder, en volgens eene physische mythe ontstond de zee — de golf van Bengalen — door de uitstortingen van den heiligen stroom, van den Ganges (‡). Het is eenen iegelijk bekend, dat de Indische kooplieden, Banianen genoemd, over de zee trekken en zich in vreemde landen nederzetten. „De handel van Gelukkig Arabië," zegt een nieuw schrijver (§), „is geheel in de handen der Banianen van Guzurate, die van den vader op den zoon zich in het land nedergezet hebben. De regering beschermt deze soort van wereldburgers, en legt hun eene belasting op, die overeenkomstig hunnen vermoedelijken rijkdom is." Hoogst waarschijnlijk is het reeds

(*) *Ramajan III. p.* 237.

(†) MENU *VIII.* 157.

(‡) *Ramajan I. p.* 400.

(§) Uit de berigten des heeren CLOUPET in de *Allgem. Geogr. Ephem.* 1810. *Nov. f.* 235.

reeds sedert zeer oude tijden niet anders geweest. In de Hitopadesa (*) staat: „ Men heeft een schip noodig, om over den oceaan te reizen." „ Twaalf jaren," wordt er op eene andere plaats gezegd (†), „ was een koopman op reis geweest en kwam met eene lading edelgesteenten terug." Het duidelijkste voorbeeld vinden wij in de Sacontalà in het berigt van den koopman Danavriddi, wiens onberekenbaar vermogen aan den koning verviel, dewijl hij kinderloos op eene zeereis omgekomen was (‡). Wil men behalve dit nog een geschiedkundig bewijs, zoo vindt men dit in den Periplus; die nevens de Arabische en Grieksche ook *Indische* kooplieden, Banianen, vermeldt, die zich, uit hoofde van den handel, aan de noordzijde van het eiland Socotora nedergezet hadden (§).

Het tot hiertoe vermelde zal, zoo wij hopen, eenig licht over den aard en de wijze verspreiden, hoe de Indiërs aan den buitenlandschen handel deel namen. Offchoon door hen noch de karavanen gevormd, noch de schepen bemand werden, zoo sloot dit toch geenzins de deelneming van vele, en de reizen van eenige, buiten. Thans is het tijd, om dezen buitenlandschen handel naar deszelfs afzonderlijke rigtingen te vervolgen. Dezelve nu liep naar drie werelddeelen: naar het noorden, naar het oosten en naar het westen. Van ieder moet dus afzonderlijk gesproken worden.

De handel naar het *noorden* heeft betrekking op de

(*) *Works of* JONES *VI. p.* 94. (†) Ib. *p.* 80.

(‡) Ibid. *p.* 292.

(§) *Peripl. p.* 17. Het heet het eiland van Dioscorides.

de verbindtenis met *Sina* (*). Dat ondanks alle hinderpalen, die de natuur door schijnbaar onoverkomelijke bergen en door woestijnen in den weg gelegd had, des niet te min van zeer oude tijden eene verkeering tusschen deze landen plaats gehad heeft, schijnt aan geenen twijfel onderworpen te zijn, vermits wij Sinesche waren in Indië aantreffen. De Ramajan vermeldt, zoo als boven is opgemerkt (†), de *zijden* kleederen, als eene dragt in de harems der grooten. Of de rijke bruiloftskleederen in de Sacontalà dien ten gevolge insgelijks voor zijden moeten gehouden worden (‡), wil ik aan het oordeel van den Lezer overlaten. Maar in den Periplus worden zoowel zijden kleederen, als gesponnene zijde, als voorwerpen van den handel genoemd, die *van buiten ingevoerd* werden (§). Maar dat de zijde een eigendommelijk voortbrengsel van Sina en van het westelijke daaraan palende Tongut, of der landen is, die de oudheid onder den niet altijd naauwkeurig bepaalden naam van Serica verstond, is eene zoo algemeen bekende zaak, dat dezelve niet noodig heeft bewezen te worden. Het is dus maar de vraag, langs welken weg deze handel plaats had, en hoe dezelve gedreven werd?

Ontegensprekelijk heeft er een verkeer tusschen Indië en Sina bestaan en bestaat er misschien nog. Maar

(*) Dat de *naam* Sina Indisch is en uit Indië tot ons kwam, heeft VINCENT *II. p.* 574 en 575 reeds bewezen.

(†) Zie boven bladz. 335.

(‡) *Works of* JONES *VI. p.* 257.

(§) *Peripl. p.* 36.

Maar de nevel, waarmede dit bedekt is, kan niet geheel worden opgeklaard, dewijl bijna geen Europeaan deze reis gedaan heeft. Ik geef deswege eerst de getuigenis van den Periplus op, die deze zaak op zich zelve buiten allen twijfel stelt. Aan de oostkust van het schiereiland vermeldt hij eerstelijk de streek van Masalia, die zich langs een groot gedeelte der kust uitstrekt, en waar vele katoenen stoffen vervaardigd worden (*). De naam, de ligging en de voortbrengselen leeren ontegensprekelijk, dat dit Masulipatan is (†). Verder voert hij ons naar de monden van den Ganges, waar eene handelplaats van denzelfden naam is, waar betel, paarlen en de fijnste neteldoeken verkocht worden. Verderop volgt het eiland (of schiereiland) Chryse, het oostelijkste der landen; (het schiereiland aan gene zijde met Ava, Pegu en Malakka). Ten noorden hiervan, langs den Oceaan, ligt een land, binnen hetwelk de groote stad Thina is (‡). „ Van daar wordt de ruwe zijde, de gesponnene zijde en de zijden stoffen te land door Bactrië naar Ba-

(*) *Peripl. p.* 35.

(†) Men zie daarover VINCENT *II. p.* 253.

(‡) *Peripl. p.* 36. Πόλις μεσόγειος μεγίστη, λεγομένη Θῖνα, ἀφ' ἧς τό τε ἔριον, καὶ τὸ ὀθόνιον τὸ Σηρικὸν, εἰς Βαρύγαζαν διὰ Βακτρῶν πεζῇ φέρεται· καὶ εἰς τὴν Λιμυρικὴν πάλιν διὰ τοῦ Γάγγου ποταμοῦ. Dat het *Thina* van den Periplus in het noorden, dat is in Serica of Sina, moet gezocht worden, blijkt duidelijk uit deszelfs woorden. Ptolemaeus en andere schrijvers plaatsen *hun Thinae* naar Malakka, bij het tegenwoordige Tenasserim. Men zie over deze opgave en derzelver oorzaken MANNERT *V. p.* 234. 275. DORN SEIFFEN, *Aardb. d. O. volken*, Inleid. 32.

Barygaza gebragt. Maar buitendien ook naar Limyrica, langs den Ganges naar beneden." Uit deze laatste woorden blijkt het duidelijk, dat de zijde langs twee wegen, den eersten westelijk, geheel te land over Bactrië, en den anderen oostelijk, langs den Ganges, naar Indië kwam. De stad Thina, hij moge dan Pekin (*), of eene andere der groote steden van het westelijke Sina zijn, was in allen geval in dit land de groote stapelplaats van den zijdehandel. Het is dus in de eerste plaats de vraag, door wien? en voorts, langs welken weg deze handel gedreven werd?

De eerste vraag, *door wien?* wordt op eene waarlijk verrasschende wijze beantwoord, door de getuigenis van *Ctesias*, welke ik als het oudste spoor eener verbindtenis der westelijke wereld met Sina reeds bij eene andere gelegenheid bijgebragt heb (†). „ De Indiërs," zegt hij (‡), „ die de naburen der Bactriërs zijn, trekken in de goudrijke woestijn gewapend bij schaaren van duizend of twee duizend man. Doch naar men zegt komen zij van deze togten eerst in het derde of vierde jaar weder te huis." Dat deze woestijn de woestijn Cobi, en de

(*) Namelijk als men haar voor eenerlei met de *Serum metropolis* bij Ptolemaeus houdt. Anderen houden Setschuen daarvoor.

(†) Zie Deel II. bladz. 217.

(‡) Ap. Aelianum *Hist. An. IV.* 27. Men mist deze plaats in de verzamelingen der fragmenten van Ctesias, vermits dezelve eerst aan het einde des kapittels staat. Doch dat de aanteekening nog uit Ctesias geput is, leert de zamenhang met het voorafgaande duidelijk.

de Indiërs de noordelijke Indiërs waren, die aan den Paropamisus woonden, is boven reeds getoond. Maar deze reizen door de woestijn, met zulke talrijke karavanen ondernomen, en gedurende zulken langen tijd, waarhenen konden die anders geleiden, waarhenen konden zij anders gerigt zijn, dan naar Sina? Het is waar, de schrijver, die slechts van goud gehoord had, tot welks opsporing de reis zoude ondernomen worden, spreekt niet van de zijde, die hij waarschijnlijk niet kende. Maar dat het goud ook door de zijde te winnen was, en dat men het voornaamste voortbrengsel van Sina niet ongebruikt zal gelaten hebben, heeft wel geen betoog noodig. Het waren dus de noordelijke Indiërs, namelijk de bewoners van Kabul en Badagschan, die de voortbrengselen van Sina in talrijke karavanen afhaalden, of, om die zelven verder te vervoeren, of, om die verder te laten vervoeren door hunne naburen, de Bactriërs, in wier land hoogst waarschijnlijk de eerste groote plaats van den tusschenhandel, zoowel voor Medië, als voor het eigenlijke Indië was. In allen geval gingen zij *over* Bactrië naar Indië (*) en naar Barygaza; of geheel over land, of langs den Indus? Dit blijft wel eene gissing, doch dat op den Indus en deszelfs nevenrivieren reeds vóór Alexander's tijd eene levendige scheepvaart moet plaats ge-

(*) Volgens de laatste berigten der Russen is Buchara tegenwoordig de hoofdplaats, waar de karavanen zich vormen, die niet alleen naar Indië, Perzië en naar Russisch Azië, maar ook naar Sina trekken. Wat Buchara thans is, was Bactra voormaals.

gehad hebben, blijkt duidelijk uit den togt van Alexander naar Indië. Hij kon in zulk eenen korten tijd eene zoo talrijke vloot hier zamenbrengen, dat hij het grootste gedeelte zijns legers daarop inschepen en zoo over Pattala, de haven en handelplaats in de Delta van den Indus, tot aan deszelfs monden geraken kon.

De tweede vraag: *langs welken weg* de handel gedreven werd, kan men beantwoorden, in zoo verre men de eenigzins latere berigten dienaangaande, waartoe de aard der zaak ons hier regt geeft, ook op de vroegere tijden toepast. Deze berigten worden gevonden bij *Ptolemaeus* (*), terwijl hij de afstanden van den Euphraat tot aan Serica, volgens de opgaven van Marinus, berekent. Als eene *hoofdstapelplaats* van den handel noemt hij *den steenen Toren*, die onder eene gelijke parallel (42° N. B.) met Byzantium en de hoofdstad van de Seres ligt, en van deze omtrent zeven maanden verwijderd is. Men kwam aan dezen steenen Toren door eenen bergpas, waar de keten van het Imaus-gebergte, die van het zuiden komt, zich met die, welke naar het noorden loopt, vereenigt, dat is, waar aan de westelijke grenzen van Klein-Bucharije de groote keten van den Taurus zich in twee armen splijt, die de uitgestrekte vlakte der zandwoestijn Cobi omgeven.

Eerst sedert kort is over deze opgaaf van Ptolemaeus een nieuw licht verspreid en zelfs bewezen geworden, dat dit, voor de geschiedenis van den handel zoo belangrijke, gedenkstuk nog aanwezig

(*) Ptol. *l. I. II.* 12.

zig is. Wij danken dit berigt aan den heer *Wilford*, die het vernam uit den mond van eenen Rus, Czernischew genoemd, die in het jaar 1780, als slaaf van eenen koopman uit Usbek, de reis van Buchara over Casgar en Jerken naar Cashmir had moeten mede doen, en daarop na het bekomen van zijne vrijheid in Bengalen aankwam. „Deze bergketen," verhaalt Wilford volgens zijne gezegden (*), „heeft naar den kant van Indië en Sina eene ontzaggelijke hoogte; doch kan aan de n. w. zijde het gemakkelijkste beklommen worden bij den *steenen Toren*, de pleisterplaats der kooplieden, die op Sina handelen. De steenen Toren is nog aanwezig onder den naam *Chilsotun*, of de veertig zuilen (†), en is in alle deze landen beroemd. Nog heden is deze plaats de verzamelplaats der kooplieden; zij noemen dezelve *Takt Soleiman*, of den troon van Salomo. Deze steenen Toren staat ter linkerzijde, of ten noorden van den weg, op het vooruitspringende einde eener smalle bergketen, die met eene scherpe punt in de vlakte ten einde loopt (‡). Dit einde, in eene harde rots bestaande, is in eenen regelmatigen vorm gehouwen, met twee rijen, iedere van twintig zuilen. De voorzijde is in eenen zeer vervallenen toestand; de bovenste rij zuilen staat nog, de onderste met hare zoldering is ingestort. Het is een verwonderingwaardig werk en

(*) In *As. Res. VIII. p.* 323.

(†) Zoo als bij de Perzen het paleis van Persepolis Tschil-Minar heet. — Is het ook het heiligdom der Zon in de woestijn bij Ctesias? *Indic. c.* 8. Zie D. I. bladz. 101.

(‡) Onder 41° N. B., 96½° d. L.

en wordt door de inboorlingen aan bovenmenschelijke wezens toegeschreven." De jongste mij medegedeelde Russische berigten uit Buchara bevestigen deze opgaven. Buchara is thans, zoo als Bactra voorheen, de stapelplaats van den Sineesch-Indischen handel. Over de 300 Banianen houden zich in Buchara op; ook loopt nog heden de weg van daar naar Indië over Bactra, dat twaalf dagreizen ver is. De weg van Buchara naar Sina gaat over Samarkand, Cokan, naar Takt Soleiman, of den steenen Toren, nevens de naburige stad Osch, waar men in het gebergte komt.

Deze zoogenoemde toren was, dus een zeer aanzienlijk gebouw; waarschijnlijk eene groote karavansera met een daar nevens staande heiligdom. Nog heden is het, volgens de Russische berigten, het doel van talrijke bedevaarten. Men vindt daar den wondersteen, aan welken eene genezende kracht wordt toegekend (*). Bij den ingang der woestijn was zulk een gedenkstuk onmisbaar; en welligt was ook hier eene niet onaanzienlijke marktplaats. Maar de weg zoowel als de tijd, dien de Indische kooplieden op de reis naar Sina zoek bragten, worden thans duidelijk (†). Als wij Cabul, of ook Bac-

(*) Misschien de steen Yusche? Zie D. I. bladz. 102.

(†) Czernischew ging van Kogend naar Casgar en gaf de volgende pleisterplaatsen op: Van Kogend naar Cucan 2 dagreizen, naar Machalan 1, naar Gheraba en Chasotun 1, den bergpas Hoschan 1, de loodmijnen 1, naar Girrel en den ingang der vlakte 2, naar Casgar 1 dagreis. Op de *kaart*, naar eene Russische teekening ontworpen, *von het land der Kirgizen*, *Weimar* 1810., vindt men

Bactra, als de plaats der afreis aannemen, zoo ging de togt eerst N. O. tot omtrent 41° N. B. Hier beklom men het gebergte, en kwam door den bergpas Hoschan bij den steenen Toren. De weg liep van daar naar Casgar, aan gene zijde van het gebergte, langs de woestijn Cobi; van daar door de woestijn, vermoedelijk over Kotan en Aksu; (oude steden, welker namen men in Casia en Auxasia van Ptolemaeus wedervindt) dan verder door Coschotije naar Setschuen aan de grenzen van Sina; en bijaldien onder de metropolis van Serica, zoo als men dit volgens de opgaaf van Ptolemaeus gelooven moet, Pekin te verstaan is (*), tot aan deze alzins zeer oude stad. Deze geheele weg bedraagt over de 500 mijlen; en als er tot de reis derwaarts, het verblijf aldaar en de terugreis, niet minder dan drie jaren vereischt werden, zal men dit geenzins overdreven vinden (†).

Maar de Periplus kent nog eenen *tweeden* weg, langs welken, terwijl men *den Ganges afzakte*, de zijde tot deszelfs monden en van daar naar Limyrica gebragt werd (‡). Deze weg is wel de kortste,

men de plaatsen: Cucan (Kotschan), Machalan (Murgalan), den bergpas Hoschan (Adjan) en Casgar aangestipt volgens de opgegevene afstanden.

(*) De door Ptolemaeus opgegevene breedte is bijna geheel juist.

(†) Van de nieuwe reizigers heeft de reeds boven (Deel I. bladz. 102.) vermelde zendeling *Goez* de reis gedaan. Zijn weg ging van Cabul over Samarkand, Casgar, Jerken, waar de karavaan van Cabul hare waren met eene andere uit Sina verruilde, naar Pekin. PURCHASE *Pilgrimages III. p.* 312.

(‡) *Peripl. l. l.*

ste, maar ook de moeijelijkste. Dezelve kan geen ander zijn, dan door de hooge gebergten van Tibet, in welker binnenste de Ganges ontspringt. Intusschen welke groote hinderpalen de natuur ook hier in den weg gelegd heeft, zoo is het toch zeker, dat godsdienst en zucht naar winst dezelve overwonnen en ook reeds sedert lang overwonnen hebben. Terwijl de godsdienst van Lama deszelfs belijders bedevaarten tot hunnen opperpriester voorschrijft, die in het binnenste van Tibet zijne woning gevestigd heeft, lokt zij tot de reize daarhenen uit; ook hebben wij eene reisroute van Dalai Lama zelven, van zijne residentie tot aan Pekin, waarheen de keizer Kien Long hem genoodigd had, doch waar hij aan de kinderpokken kwam te sterven (*). Doch met deze, bij naam ons onbekende, steden, zonder vaste aardrijkskundige bepalingen, hebben wij niet veel gewonnen. Doch bij dit alles is het klaar, dat er reeds ten tijde van den Pe-

(*) Deze reis werd ondernomen in het jaar 1780. De schriftelijke berigten hiervan, staan achter Turner, *Account of an Ambassy to Tibet*, p. 443. 457. De voornaamste pleisterplaatsen waren: Ducbu, aan de rivier van denzelfden naam, na 46 dagen, Tuktharing 25 dagen, de stad Cumbu-Gumbaw 19 dagen, waar de verschgevallene sneeuw den grooten Lama vier maanden ophield; de stad Tumdatelu 15 dagen, Nisfaur 9 dagen, Karambu 30 dagen, Tolowar 29 dagen, Singhding 15 dagen, tot waartoe de Keizer den Lama te gemoet gekomen was. Eerst één jaar na het vertrek uit zijne residentie in Tibet kwam hij in Pekin aan. De geschenken des Keizers, zijde, paarlen en pelterijen, zijn nog dezelfde als in de Ramajan.

Periplus, een zoodanige handelweg aanwezig was. Men kan denzelven zeker niet naar pleisterplaatsen bepalen; maar dewijl de waren naderhand langs den Ganges naar beneden gebragt werden, zoo is het toch zeker, dat deszelfs rigting volgens deze rivier en dus uit Sina Z. W. ging. De tegenwoordige weg loopt langs Teschu Lumbo, (30° N. B. 106° d. L.) en daar bij van hier in eene regte rigting den Ganges bereikt, zoo is het des te minder twijfelachtig, dat het de oude weg is. Teschu Lumbo is over het algemeen de plaats, waar de groote handelwegen elkanderen doorkruizen; Turner konde dien naar Sina, naar Cashmir over Ladauk, de voornaamste markt der wol, waaruit de shwals vervaardigd worden, waar ook de weg van Casgar naar Nepal en naar Mongolië zamenloopt, allen uit zijne woning zien (*).

Aan den mond van den Ganges kwamen de waren in de koopstad van denzelfden naam, waarschijnlijk in de nabijheid van Duliapur, Z. O. van Calcutta, aan den middensten arm der rivier (†). Hoe de waren van hier naar de laatste Indische markt, te Limyrica, gebragt werden, zegt de Periplus

(*) TURNER *p.* 296.

(†) MANNERT *V. p.* 232. plaatst dezelve daar. Doch het is niet mogelijk, om hare ligging naauwkeurig op te geven. Zij was niet alleen de stapelplaats der voortbrengselen van Sina, maar ook van Bengalen, inzonderheid der fijne neteldoeken. Wanneer de Ganges met zijne nevenrivieren den grooten weg van het binnenlandsche verkeer vormde, dan is het bijna buiten kijf, dat de koopstad aan deszelfs mond zeer aanzienlijk zijn moest.

plus wel niet, maar vermits de geheele kust van Coromandel bevaren werd, zoo is het wel niet twijfelachtig, dat dit ter zee geschiedde.

Dat de eerst beschreven landweg veel ouder is dan de Periplus, bleek uit de plaats van Ctesias; of de laatste op eenen gelijken ouderdom aanspraak zou kunnen maken, moeten wij onbeslist laten. Maar dat langs éénen der twee wegen, zoo niet langs beide, de zijden stoffen uit Sina naar Indië kwamen, reeds ten tijde dat de Ramajan gedicht werd, kan aan geenen twijfel onderhevig zijn.

Maar zijde was niet de eenige waar, die Indië uit Sina ontving; de Periplus noemt daar nevens nog eene tweede, *de vellen uit Serica* (*). Deze uitdrukking kan op eene dubbele wijze uitgelegd worden; men kan daaronder pelterij, of ook bereid leder verstaan. Hoe men dezelve ook verklaren wil, zoo kwam het uit het land van de Seres. Is het pelterij, dan bewijst het, dat een tak van dezen handel, waarvan wij in het tweede deel bij de Scythen spraken, over Serica naar Indië ging. De inleiding van de Mahabárat geeft ons hiervan de zekerheid (†). Wil men er bereid leder door verstaan, zoo kan het ook niet onwaarschijnlijk zijn, dat de bereiding van het saffiaan en andere fijne soorten van leder, die nog heden — onontbeerlijk voor de naar pantoffels zwemende schoeisels der aanzienlijken van beiderlei kunne — in Azië te huis behooren, dit ook reeds in vroegere tijden waren.

Maar

(*) Δέρματα Σηρικά. *Periplus p.* 22.

(†) Hier worden de *vellen* door *pelles villosae* vertaald. Frank, *Chrestom. Sanscrit. I. p.* 147.

Maar ik houd het voor zeker, dat deze handel verre boven den tijd van den Periplus opklimt en in de grijze oudheid te huis behoort. In de Ramajan vindt men onder de bruidsgeschenken van de prinses Sita, benevens de shawls, zijden kleederen edelgesteenten, en ook dierenvellen (*). Zij behooren dus blijkbaar onder de kostbaarheden en vreemde waren; het zij dan dat men kostbare soorten van leder, of pelterij, daaronder verstaan wil.

Maar de Periplus beschrijft nog eenen derden handeltak, die even zoo merkwaardig als moeijelijk is, weshalve ik hier de geheele plaats nederstel. Er staat: „ Naar Thina (†) kan men niet gemakkelijk komen, en weinige keeren van daar terug. De streek ligt onder den kleinen Beer, en moet aan de Zwarte en Caspische zee grenzen, waar het meer Maeotis zich in den Oceaan ontlast. Aan de grenzen van Thina verschijnt jaarlijks een volk van eene wanstaltige gedaante, met zeer breede aangezigten en ingedrukte neuzen; zij noemen zich *Sesatae* (‡) en gelijken naar wilden. Zij komen met vrouw en kinderen en dragen groote lasten in matten, die aan wijngaardranken gelijk zijn. Dan blijven zij op eene plaats tusschen hunne grenzen en die van Thina. Hier houden zij eenige dagen lang een feest, terwijl zij op hunne matten slapen, en keeren vervolgens in het binnenste van hun land terug. Dan komen de bewoners van Thina,

(*) Deer-skins. *Ramajan I. p.605.*

(†) *Peripl. p. 36, 37.*

(‡) Bij Ptolemaeus *Besatae.*

na, rapen hunne matten op, trekken er de ſtelen uit, de zoogenoemde *betel* (*), rollen de bladeren zamen, terwijl zij ballen daarvan maken, en doorrijgen die met de vezelen der ſtelen. Er zijn nu driederlei ſoorten van, de grootere, middelmatige en kleinere. Dus worden deze drie ſoorten vervaardigd en door hen, die dit doen, naar Indië gebragt. Doch wat verder op (boven Thina) ligt, is onbezocht land, hetzij omdat de koude en de hevige vorst het reizen moeijelijk maken, of dewijl de goden dit zoo gewild hebben." — Uit deze beſchrijving ontſtaan ten duidelijkſte de volgende gevolgtrekkingen.

Vooreerst: De waar, van welke geſproken wordt, is volſtrekt niet te miskennen, al ſtond er de naam ook zelfs niet bij; het is de betel, dat is, de in het betelblad gewikkelde Areka-noot, die, zoo als bekend is, om te kaauwen gebruikt wordt. Al was ook de beſchrijving van derzelver vervaardiging niet geheel juist, dan komen de hoofdzaken toch overeen. De betel is eene ſoort van peperplant; de vrucht groeit aan ranken, welker bladen om de Areka-noot gerold worden.

Ten tweede: Het volk der Seſaten behoort tot den

(*) Πέτρος. Men zal den Indiſchen naam in dezen Griekſchen vorm niet miskennen. De anders gewone naam van de betel in den Periplus is *Malabathrum*, *μαλάβαθρον*, Vincent *II. p.* 735.; maar zoo worden ook hier de gereed gemaakte balletjes genoemd. Want de namen der drie ſoorten zijn: *Malabathrum hadrosphaerum*, *meſosphaerum* en *microsphaerum*. Het is derhalve buiten allen twijfel, dat hier van de bereiding van de betel geſproken wordt.

den stam der Mongolen. Het is onmogelijk die treffender te beschrijven, dan hier geschied is. Zij zijn nomaden, die wegens den handel aan de grenzen van Serica komen; het feest, dat zij vieren, is, zoo als gewoonlijk, tevens eene markt. Zij verkoopen hunne medegebragte waren aan de Seres, en deze zenden die dan verder op naar Indië.

Ten derde: Deze markt nu wordt in eene noordelijke streek gehouden; want Thina heeft over het algemeen reeds eene zoo noordelijke ligging, dat het aan die landen grenst, die wegens de koude niet te bereizen zijn.

In dit laatste punt is echter de zwarigheid gelegen. De betel groeit slechts in heete landen, in Indië, aan deze en gene zijde, op Malabaar en in Arakan (*). Zij kan dus niet uit het verre noorden naar Indië gebragt worden. Ook de uitweg, dien Vincent betreed, terwijl hij die uit Arakan door Tartaren uit Tibet brengen laat, leidt mijns bedunkens niet naar het doel (†). De schrijver ver-

(*) Zoo had de schrijver ook reeds op bl. 32. zeer juist bij Nelcynda gezegd: Het Malabathrum kwam derwaarts uit de binnenste streken, namelijk Malabaar.

(†) VINCENT *II. p.* 527. Onder de Tartaren verstaat Vincent *Tartars of Lassa*, of Tibet. Maar de bewoners van Tibet hebben geenzins de Mongoolsche gelaatstrekken. WILFORD, *As. Ref. IX. p.* 60., geeft eene andere verklaring, volgens welke de Sesaten de Bisaten, eene zwervende stam aan de grenzen van Bengalen, zouden zijn, die van het korvenvlechten leeft. Maar de zwarigheid wordt hierdoor niet opgeheven; dewijl de Sesaten van Arrianus niet in deze, maar in veel noordelijker, streken geplaatst worden. Ik kan deswege mijn vermoeden van eene vermen-

verbeeldde zich klaarblijkelijk deze marktplaats in het diepe noorden, en de Sesaten als inwoners van Midden-Azië, onder eene gelijke breedte met de Caspische en Zwarte zee, en wel aan het noordelijkste gedeelte der eerste, aan het meer Maeotis.

Doch ook dit is niet te ontkennen, dat de schrijver van deze noordelijke landen, die hij zelf niet zag, maar slechts bij geruchten kende, zeer verwarde begrippen had. Zouden wij hem alzoo verongelijken en zondigen tegen de wetten der oordeelkunde, wanneer wij veronderstellen, dat hij twee verschillende verhalen met elkanderen verward en in een gevlochten heeft; het ééne van deze noordelijke marktplaats en verkeering, het andere van den betel-handel, dien hij te onregt daarhenen verplaatste? Ik verstout mij niet hierover te beslissen; doch dat de Sesatae, volgens den schrijver, een nomadische volksstam waren, dit schijnt mij even ontwijfelbaar, als dat men dezelve volgens zijne beschrijving in Midden-Azië, maar niet in het zuidelijke Tibet, zoeken moet. Waren zij misschien, zoo als men volgens hunnen stam en hunne woonplaats vermoeden moet, een tak van de Issedonen van Herodotus, die wij als een handeldrijvend nomaden-volk reeds (*) hebben leeren kennen, zoo wordt daardoor deze handelverkeering door Midden-

Azië

menging, of verwisseling, van twee verhalen door Arrianus niet laten varen. De sleutel tot deze verwisseling schijnt mij ook niet moeijelijk te vinden. Dezelve is zeer waarschijnlijk in de verruiling der namen *Thina* en *Thina* te zoeken, zoo als Sina reeds bij *Cosmas Indopleustes* heet.

(*) Zie II. D. bladz. 308.

Azië tevens opgehelderd; en het was niet meer twijfelachtig, dat eene keten van handeldrijvende volken, van Sina af naar Indië niet minder dan tot aan de Zwarte zee, zich uitstrekte; maar dat wij het regt hebben, om deze berigten van den schrijver van den Periplus niet alleen van *zijnen tijd* te verstaan, dat zij tot veel vroegere tijden opklimmen, dit zal men wel niet in twijfel kunnen trekken. Het gebruik van de betel is een algemeen inlandsch gebruik in Indië. Deze noordelijke verkeering van Indië stond nogtans met de Alexandrijnsche in geen het minste verband, en kon derhalve ook niet eerst het gevolg daarvan zijn.

De *tweede* rigting van den Indischen handel ging naar het *oosten*, dat is, naar het schiereiland aan gene zijde, naar de landen Ava, Pegu en Malakka. Deze namen komen, wel is waar, niet bij de Indiërs voor; maar Unga, van welks magtigen Rajah de Ramajan melding maakt (*), moet, volgens de eenparige verklaring der Pandits, Ava zijn (†), en Yamala wordt door Malakka verklaard (‡). De handel met deze landen kon slechts een zeehandel zijn; doch men had daartoe slechts de korte vaart over de golf van Bengalen noodig. Dat dit ten tijde van den Periplus plaats vond, blijkt ten duidelijkste uit denzelven, dewijl aan de kust van Coromandel zelfs de plaats wordt opgegeven, van waar men naar den overkant, naar Chryse, voer (§).

De.

(*) *Ramajan I. p.* 159.

(†) *Ramajan I. p.* 119. *et ibi Not.*

(‡) WILFORD in *As. Res. VIII. p.* 302.

(§) *Peripl. p.* 34.

Deze naam, die bij Ptolemaeus buiten kijf Malakka beteekent (*), schijnt in den Periplus algemeen het schiereiland aan gene zijde te omvatten. Hoe verre deze verbindtenis intusschen reeds boven den tijd van den Periplus opklom, kunnen wij met geene zekerheid bepalen. Er worden geene waren vermeld, die bepaald dit te kennen geven; als men er het goud niet wil bij rekenen, van welks menigte het schiereiland bij de Grieken den naam van Chryse verkreeg; een bewijs, dat het een voorwerp van uitvoer was. Maar waarschijnlijk sproit de hooge ouderdom dezer verbindtenis alzins ook nog uit andere gronden. Want vooreerst! In Indië zelve werden de schepen gebouwd, waarmede men zoowel de kusten van Coromandel bevoer, als ook naar den Ganges en naar het schiereiland aan gene zijde overstak. Zij hebben volgens hunne grootte verschillende namen (†). Dit bewijst, dat het een oude inlandsche handel was, die niet eerst uit het verkeer met de Grieken ontstond. Maar dan pleiten de handelplaatsen en havens daarvoor, die de kust van Coromandel van oudsher bezat. Masulipatam met zijne weverijen, even als de handelplaats Ganges, boven de monden dezer rivier, hebben wij reeds uit den Periplus leeren kennen, en wanneer deze, offchoon niemand dit in twijfel zal willen trekken, reeds zooveel ouder waren, zoude dan de scheepvaart en de handel aldaar dit ook niet geweest zijn? De kust van Coromandel, vooräl de zuidelijke helft, is bij Ptolemaeus met eene

(*) Men zie MANNERT *V. p.* 242 *etc.*

(†) *Peripl. l. l.* De kleinere soort, welker kiel slechts uit

eene geheele rij van koopsteden bezet. En zoo valt hier ook misschien een lichtstraal op de boven beschrevene puinhoopen der wonderstad *Mavaliporam* (*). Ten tijde van Ptolemaeus heet zij nog, — als wij zijn Maliarpha, dat ingevolge van deszelfs ligging daarmede overeenkomt, er voor willen aannemen — eene koopstad, en de grootheid en pracht van haren aanleg bevestigt dit. Doch in welken zin zij eene koopstad en wel eene groote koopstad zijn konde, duidt hare ligging aan. Was zij eenmaal, in onbekende eeuwen, de *hoofdplaats van den tusschenhandel* tusschen Indië aan gene — en deze zijde, even als Malakka dit in latere tijden was, zoo is daardoor haar luister ook genoegzaam verklaard.

Hetzelfde geldt van het naburige *Ceylon.* Door de togtgenooten van Alexander kwam het gerucht van Taprobane, als het eerste der Indische eilanden, met zijne parelvisscherijen naar Europa. Het klom met den voortgang des tijds. Bij Ptolemaeus zijn

uit éénen balk bestond (μονόξυλα), waarmede men langs de kust van Coromandel voer, heet *Sangara*; de grootere, waarmede men naar Malakka stevende, *Colandiophonta.* De laatste naam schijnt zamengesteld. Zouden zij ook van eenen Maleyschen oorsprong zijn? Dan ware daarmede tevens bewezen, waar ik naauwlijks aan twijfel, dat deze scheepvaart door de Maleyers gedreven werd. In het Maleysche woordenboek van MARSDEN heb ik, wel is waar, niet deze (wat naauwlijks te verwachten is, vermits het termen der zeelieden zijn), maar wel soortgelijke woorden gevonden, die mijn vermoeden bevestigen konden.

(*) Zie boven bladz. 53.

zijn deszelfs kusten niet havens bedekt (†); en als wij het ook niet wagen, om de juiste kennis, die hij niet alleen van deze, maar ook van het binnenste des eilands had, uit Phoenicische bronnen afteleiden, zoo toonen het toch de ontzettende gedenkstukken, die nog op hetzelve gevonden worden, dat er eens een tijd moet geweest zijn, zoo als dit volgens Cosmas nog in de zesde eeuw onzer tijdrekening voorzeker het geval was (†), waarin

(*) Ptol. *VII. c.* 12.

(†) *Cosmas Indopleustes ap.* Montfaucon, *Bibl. Patr. II.* p. 336. De plaats is te gewigtig voor Ceylon en den ouden Indischen handel, dan dat wij dezelve niet hier zouden ter neder stellen. „Taprobane, bij de Indiërs Selandiv, is een groot eiland in den Indischen Oceaan, waar de hyacinthsteen (robijn) gevonden wordt, aan gene zijde van het peperland (Malabaar). In de nabijheid ligt eene tallooze menigte andere kleine eilanden (de Maldiven). Op het eiland regeren twee koningen; de één heeft het hyacinthen- (edelgesteenten) land (het binnenste bergland), de ander de kusten met de havens en handelplaatsen. Uit geheel Indië, Perzië en Aethiopië, in welker midden het ligt, komt eene menigte schepen derwaarts, even als hetzelve die ook uitzendt. Uit het binnenland, zoo als uit Sina (Τζινιτζα) en andere koopsteden, ontvangt het zijde, aloë, kruidnagelen en andere voortbrengselen, en voert die wederom uit naar Malabaar (Μάλα), waar de peper groeit, en Kalliena, van waar het staal en de kleederen komen; want ook dit is eene groote handelhaven. Zoo mede naar Sind, aan de Indische grenzen, van waar de muskus en het bevergeil komen, en naar Perzië, Iemen en Adule. En uit alle deze plaatsen ontvangt het de voortbrengselen en voert dezelve wederom met zijne eigene naar de binnenlanden. Alzoo is Selandiv eene groote handelplaats, die, in het midden van

in dit eiland het middenpunt van den Indischen handel was, waartoe de Natuur zelve door deszelfs ligging en voortreffelijke havens het bestemde.

De

van Indië gelegen, uit alle havens waren ontvangt en die alle verzendt." Uit deze plaats blijkt dus duidelijk, dat Ceylon omtrent 500 jaren onzer tijdrekening de hoofdplaats van den Indischen tusschenhandel was. Hetzelfde was het ook 300 jaren vroeger, ten tijde van Ptolemaeus, zoo als uit zijne berigten blijkt. Maar volgens de berigten van Plinius (*Hist. Nat.* VI. 24.) was het dit niet minder ten tijde van keizer Claudius; doch uit zijn beberigt blijkt ook, terwijl hij zich op de berigten *der ouden* beroept, (*prisci memorant*) dat is, de Alexandrijnsche schrijvers en ook de togtgenooten van Alexander, „ door welke het gerucht van Trapobane, dat het een eiland is, het eerste naar Europa kwam;" dat Ceylon, zoowel ten tijde der Ptolemaeussen, als ook reeds in Alexander's tijd, dit gewigt gehad heeft. En als wij aan hetzelve dat dan ook omtrent anderhalve eeuw vroeger (hetwelk toch nog wel niemand onwaarschijnlijk zal vinden) toestaan willen, zoo komen wij reeds langs den geschiedkundigen weg tot het resultaat, dat Ceylon van omtrent 500 jaren vóór Chr. tot 500 jaren na Chr., dus gedurende duizend jaren, waartoe het door deszelfs ligging schijnt bestemd te zijn, de groote markt van den Indischen tusschenhandel van Adule aan de Afrikaansche kust, Jemen, Malabaar en van Indië aan gene zijde tot aan Sina was. Daarentegen verschijnt in de Indische fabelleer en in de oudste heldendichten Ceylon niet in deze gedaante, maar als het fabelland; en de hooge ouderdom van deze heldendichten verkrijgt ook daardoor weder eene nieuwe bevestiging. — Over de nog aanwezig zijnde oude gedenkstukken op Ceylon zie men bovenal BERTOLACCI, *View of the agricultural, commercial and financial* in-

De westkust van het schiereiland aan deze zijde bevattede ten tijde van den Periplus eene reeks van havens, onder welke *Barygaza* in het noordelijke en *Muziris* benevens *Nelcynda* in het zuidelijke gedeelte de gewigtigste waren. De eerste is Beroach, dat eerst sedert korte jaren onder Engelsch bestier gekomen is, en welks luister in lateren tijd door het naburige Surate verduisterd werd. Muziris in Limyrika vindt men in Mangalore, Nelcynda in Nelikeram weder (*). Ouder dan deze, ten minste Alexander vond het reeds als eene aanzienlijke plaats, schijnt *Pattala*, volgens de ophelderingen van *Pottinger*, niet, zoo als men anders geloofde, Tatta, maar veeleer het tegenwoordige *Hydrabad* (†), in de Delta van den Indus gelegen, onder 25° N.B., geweest te zijn. Indien Pattala, gelijk men wil, in het Sanskrit koopstad beduidt, zoo bewijst het de aloude scheepvaart op den Indus; doch dat er geen minder levendige scheepvaart van Pattala naar Jemen plaats vond, betuigt Agatharchides (‡) reeds drie eeuwen vroeger. Van de overige zij het mij vergund nog Kalliena, het nieuwe Gallian, optemerken, vlak tegen over Bombay en de eilanden Salsette en Elephante gelegen; ten bewijze, dat ook in de nabijheid

interest of Ceylon, Lond. 1817. Inzonderheid over de ruïnen van Mandotta, den reuzenvijver aldaar, en in de streek van Trinkomale.

(*) Men zie de kaart van Vincent. De bepalingen van Mannert wijken eenigzins af.

(†) D. I. bladz. 358.

(‡) *Geogr. Min. I. p. 66.*

heid *dezer* heiligdommen eenmaal de zetel van den handel gevestigd was. Het wordt uitdrukkelijk eene voormaals aanzienlijke koopstad genoemd, die nogtans door eenen koning Sandanes haar gewigt verloren heeft (*).

Van deze en andere plaatsen werd nu de Indische handel naar *het westen* gedreven. Dat het voorbarig zoude zijn, om deszelfs bloeijenden staat, zoo als de Periplus dien beschrijft, op vroegere tijden te willen overbrengen, is reeds boven opgemerkt; doch dit heeft alleenlijk betrekking op de *onmiddelijke* verkeering van Indië met Aegypte, die eerst onder de Romeinsche regering dien omvang verkreeg, dien zij zelfs onder de Ptolemaeussen nog niet gehad had. Maar dat er, onafhankelijk van deze, eene aloude verbindtenis tusschen Indië en Arabië plaats gehad heeft, en middelijk door den tusschenhandel niet minder met de koopsteden aan den Nijl, dan aan den Euphraat en Tiger, dit hebben wij grootendeels in de naspeuringen over de Phoenicers en Babyloniërs bewezen, en zal in die over de Aegyptenaren en Aethiopers nog duidelijker worden. Zonder het reeds gezegde te herhalen, of vooruit te loopen, wat op de laatste plaats gezegd moet worden, laat ik hier alleen nog volgen, dat niet alleen Arabië de voortbrengselen van Indië trok, maar Indië insgelijks die van Arabië. De *wierook* behoort aan dat land als een eigendommelijk handelartikel, schoon dezelve ook gedeeltelijk uit Afrika daar ingevoerd werd. Hoe algemeen het gebruik van den wierook in Indië was,

(*) *Peripl. p.* 30.

was, is boven getoond; volgens de uitdrukkelijke getuigenis van den Periplus ontving Indië dien uit Arabië (*), en heeft dien zeker van oudsher van daar ontvangen, van waar de overige wereld dien insgelijks ontving.

Maar behalve deze verbindtenis van Indië met Arabië, geeft de schrijver van den Periplus ons nog berigt van eene andere, niet minder merkwaardige, met de tegen over liggende kust van *Afrika*, die wij onder de algemeene benaming van Zanguebar, dat is, de Zwarte of Kaffers kust, kennen. Nadat hij namelijk die handelplaatsen tot aan het zuidelijkste, hem bekende, voorgebergte Rhapta, nu Delgado (†), optelt, en den handel daarhenen van Aegypte geschilderd heeft, laat hij er op volgen (‡): „ Ook worden uit de binnenste plaatsen van Ariaka (Concan) en van Barygaza in deze zelfde haven aan deze zijde regelmatig binnengevoerd de voortbrengselen, die daar gevonden worden, als koren, rijst, boter (§), olie uit sesamum, grove en fijne wollen goe-

(*) *Peripl. p.* 18. De hoofdplaats van den wierookhandel aan de Arabische kust was Moecha. Daarhenen stevenden de schepen uit Barygaza en Limyrika, en ruilden wierook van de koninklijke ambtenaren tegen katoenen stoffen enz. De wierookhandel was, naar het schijnt, te Moecha een alleenhandel van het hof.

(†) Onder 10° Z. B. Men zie de kaart bij Vincent, *T. II. p.* 121.

(‡) *Peripl. p.* 8.

(§) *Ghee*, gesmoltene boter, onontbeerlijk in Indië bij de offeranden en spijzen. Ctesias kent dezelve ook. Zijne *olie uit melk*, *Ind. c.* 22., is niets anders. Zoo is het met vele zaken, die men bij dezen schrijver voor onge-

goederen en honig uit riet, dien men suiker noemt. Eenige schepen zijn uitdrukkelijk derwaarts bestemd; andere drijven dezen handel alleenlijk bij gelegenheid en als in het voorbijgaan." Het is in het oog loopend, dat deze scheepvaart met den Grieksch-Indischen handel in het geheel niet zamenhing; maar veeleer op zich zelven bestond, en juist daarom eene veel oudere scheepvaart was. Uit het vervolg blijkt ook duidelijk, dat het Arabieren en Arabische schepen waren, die deze kusten bevoeren, dewijl dezelve wel onder vele kleine hoofden verdeeld, doch die wederom van Arabische vorsten afhankelijk waren (*). Maar het was, zegt Arrianus, eene *regelmatig* ingerigte scheepvaart; die in deze zeeën op niets anders zinspelen kan, dan dat dezelve met de mousons geschiedde. Zoo hebben wij hier dus het duidelijke bewijs van eenen, door de Arabieren onderhoudenen, zeer ouden zeehandel tusschen Indië en de tegen over liggende Afrikaansche kusten; wij zien, hoe en door wien de Indische voortbrengselen naar Afrika kwamen, offchoon een ongelijk sterker invoer van dezelve nog door den tusschenhandel in Gelukkig Arabië kan plaats gehad hebben. „ Hier was," zegt de Periplus, „ Muza (het tegenwoordige Moccha) geheel door Arabieren bewoond, die schippers en zeelieden waren, en die aan gene zijde in Barygaza den handel met de eigene voortbrengselen van hun land dreven (†)."

Het

gerijmde vertellingen verklaart. Zijne *handskoppen* b. v. schijnen de Paria's, of eene andere onreine kaste te zijn.

(*) *Peripl.* p. 10. 18. (†) Ibid. p. 12.

Het is bevreemdend onder deze in den Periplus het goud niet vermeld te vinden. De oostkust van Afrika bevat in het zuidelijke gedeelte de goudlanden; en als wij in het vervolg van tijd zien, dat de ruiling van het Afrikaansche goud tegen de Indische specerijen en manufacturen haren regelmatigen loop had, zoo ontstaat van zelve de vraag, zoo ras wij opmerken, dat dergelijke betrekkingen en inrigtingen op de Indische zee, evenzeer als naderhand, reeds plaats vonden, of deze ruilhandel ook niet reeds tot vroegere tijden opklimt? Ten tijde van den Periplus strekten de volkplantingen, of ten minste de heerschappij der Arabieren, zich reeds uit aan de oostkust van Afrika, tot aan Rhapta (*); even als zij in den tijd van Plinius reeds op Ceylon inheemsch waren en hunnen eerdienst daar ingevoerd hadden (†). Het is bewezen, dat zij de Indische zee bevoeren; — zouden zij geen acht hebben geslagen op de waar, die de zucht naar gewin altijd het eerst gaande maakt? Zekerlijk ontbreekt het ons aan eene bepaalde getuigenis van onmiddelijke handelverbindtenis tusschen Indië en Oost-Afrika. Wil men intusschen de vaart naar Ophir niet tot Jemen beperken, maar zoo als het ons waarschijnlijk voorkomt, tot aan de oostkust van Afrika uitstrekken, zoo hebben wij het bewijs, dat de Afrikaansche goudlanden reeds ten tijde van Salomon niet onbekend waren, en de bewoners van Jemen zich daardoor verrijkten. Op deze wijze konden zij, schoon niet onmiddelijk, toch middelijk naar Indië komen, en de schatten, die dit land in goud

(*) *Peripl.* p. 10. (†) Plin. *Hist. Nat.* VI. 24.

goud bezat, worden daardoor ook wederom opgehelderd.

Hoedanig men nogtans hierover ook denken mag; want ik geef dit voor niet meer, dan eene waarschijnlijke gissing, zoo blijft daarom de vroegere bevaring van den Indischen Oceaan, en de verkeering van deszelfs kustbewoners, in het geheel niet minder zeker. Het gebruik der Indische voortbrengselen in de westelijke wereld, namelijk Aegypte en het westelijke Azië, bewijst dit ontegensprekelijk; en het is evenzeer bewezen, dat van oudsher de Arabieren de tusschenhandelaars waren, die als zeevaarders zich van den handel der volken om de Indische zee hadden meester gemaakt, zoo als zij dien naderhand tot aan de Portugesche ontdekkingen ook ongestoord behielden.

De tot hiertoe gedane nasporingen, terwijl zij op Afrika duiden, brengen ons van zelve op een punt, dat ik tot aan het einde van dit deel verschoven heb, dewijl het eenigermate den grond legt tot den overgang van Azië naar Afrika: De verwantschap, die tusschen de Indiërs en Aegyptenaren plaats vond. Doch onder de uitdrukking verwantschap wil ik enkel de overeenkomst der beide volken verstaan hebben. Het is geenzins mijn doel, om de afstamming des éénen van het andere te beweren. Wanneer ik behalve de veelvuldige gelijkvormigheid ook niet minder het verschillende der beide volken zal aangetoond hebben, zal ik het den Lezer overlaten, of deze vergelijking, al dan niet, tot de gevolgtrekking eener afstamming voert? Maar als ik hier van deze *volken* spreek, zoo merk ik vooraf aan, dat ik hieronder alleenlijk de hooge-

gere klassen of kasten van beide versta, die door het meerdere belang, dat zij door hare beschaving inboezemen, met regt voor het volk zelve mogen genomen worden.

Vele en merkwaardige overeenkomsten dringen zich hier alzins aan den waarnemer op. Vooreerst reeds in het *physieke*, in de kleur en in de gedaante van het hoofd. De lichtere kleur der hoogere kasten in Indië is boven opgemerkt geworden; dat het in Aegypte hetzelfde was, blijkt reeds uit de nog overgeblevene schilderstukken dezer natie, en zal in het volgende deel met ontegenspre-kelijke gronden bewezen worden. Maar ook de vorm van het hoofd. Voor mij ligt de schedel eener mumie en van eenen Bengalees, uit de verzameling van den hofraad Blumenbach. Met betrekking tot den vorm en den bouw der vaste deelen kan men niets gelijkvormigers zien. De bezitter zelf verklaart die voor de meest gelijkvormige van zijne talrijke verzameling.

Maar zeker niet geringer, ja nog veel menigvuldiger is de overeenkomst, die zich ten opzigt van den regeringsvorm, den eerdienst, de kunst, de leefwijze en de zeden aan ons aanbiedt.

De regeringsvorm der oud-Indische en oud-Aegyptische Staten draagt blijkbaar hetzelfde kenmerk. De Staten aldaar zijn priester-staten. De wetgeving met alle wetenschappelijke kennis is in de handen eener priester-kaste, of van eenen priester-stam, die de koningen beperkt, welke niet uit derzelver midden, maar uit de kaste der krijgslieden genomen worden. Het hof dezer koningen is op dezelfde wijze ingerigt. Hunne magt en

en hunne bezigheden zijn dezelfde, even als hunne hofstoet gelijk is.

Het ontstaan der Staten en de uitbreiding der staatkundige beschaving schijnen eenen gelijken loop genomen te hebben. Ook Aegypte bevattede oorspronkelijk verscheidene kleine Staten, die, bij de beperkte ruimte, zich ligter en duurzamer tot één groot rijk vereenigen konden, dan dit in Indië welligt mogelijk was, waar de Natuur, door gebergten, woestijnen en rivieren, aan deze vereeniging bijna onoverkomelijke hinderpalen in den weg gelegd had.

De geheele regeringsvorm rustte in beide landen op eene kasten-indeeling, die, in de hoogere kasten zich gelijk, slechts in de mindere *die* verscheidenheid toont, waartoe de plaatselijke gesteldheid aanleiding geven moest. De onreine kasten worden in Aegypte, zoowel als in Indië, van de reine onderscheiden. De priester-kasten komen in beide landen in vele opzigten overeen. Hare bezittingen en regten zijn dezelfde; hare leefwijze is aan eenen gelijkvormigen leefregel verbonden; hare dragten, hare katoenen kleederen, zijn gelijk. Zij zijn gehuwd; doch er zijn daarom toch geene priesteresſen. Zij bezitten heilige schriften, welker lezing haar alleen geoorloofd is. Zij gronden hare heerschappij op dezelfde middelen, niet alleen als priesters, maar tevens als starrewigchelaars, artsen, regters enz. Dus in het algemeen op hare kennis.

De kasten der krijgslieden schijnen insgelijks in beide landen veel overeenkomst gehad te hebben; alleenlijk dat deze in Aegypte magtiger bleef, dan

dan in Indië; en toch zag zij zich ook daar eindelijk gedwongen om het land te verlaten. Hare kleeding en wapenrusting schijnen gelijk geweest te zijn (*). Zij hadden strijdwagens, doch geene ruiterij; alleén het gebruik der olifanten in den oorlog was bij de Aegyptenaren onbekend.

De mindere kasten zullen zich in alle zoodanige Staten volgens plaatselijke omstandigheden en betrekkingen vormen. Landeigendom vond oorspronkelijk in de Aegyptische steden even zoo goed als in de Indische plaats. Jozef maakte van eenen hongersnood daartoe gebruik, om den landeigendom in den Staat van Aegypte, waar hij leefde, van de bezitters op den koning te doen overdragen.

De vraag: Of de Aegyptische goden van de Indische afstammen, moet ik den navorschers van de geschiedenis van den godsdienst ter beantwoording overlaten. Men zal hier bezwaarlijk meer dan waarschijnlijkheden kunnen vinden. Dat bij zekere Aegyptische goden dezelfde denkbeelden ten grondslag liggen, als bij zekere Indische, kan niet ontkend worden; maar hieruit volgt nog niet, dat het ééne volk die aan het andere medegedeeld heeft. De dienst van den Lingam was in Aegypte zoo goed als

(*) Men vergelijke de afbeelding van twee ketri's volgens eene Indische schilderij bij VAN DALBERG: *Ueber die Musik der Inder*, *Tab. II.* met de menigte afbeeldingen der Aegyptische krijgslieden in de *Description d'Egypte.* Het is opmerkzaam, dat het hoofddeksel dezer beide ketri's hetzelfde is, zoo als dit bij de Aegyptische krijgslieden in de *Descript. d'Egypte*, *Vol. II. Pl.* 10. gezien wordt. Zie D. II. bladz. 820.

als in Indië inheemsch; maar kon ieder volk dien niet voor zich uitgevonden en ingevoerd hebben?

Maar opmerkelijk zijn de vele gelijkvormigheden, die in den uitwendigen eerdienst kenbaar zijn. De eerdienst is aan zekere heiligdommen en aan zekere plaatsen gebonden. Bloedige en onbloedige offers zijn voorschriften van den godsdienst bij beide volken. Zij waren dit intusschen ook bij andere. De godsdienst verlangt bedevaarten; van hier de ontelbare menigten bij de feesten. Deze zijn met boetvaardigheden, ja met opofferingen, verbonden. Niet alleen het baden in de rivier, maar ook het verdrinken in dezelve, geeft de heiligheid (*). De processiën zijn in sommige opzigten aan elkanderen gelijk. De beelden der goden worden niet alleen gedragen, maar ook op ontzaggelijke stellaadjen, op wagens met vier wielen, van den eenen tempel naar den anderen gevoerd (†). De dienst der dieren vindt in beide landen plaats; doch is bij de Indiërs niet zoo algemeen en niet zoo beschaafd geworden, als in Aegypte. Men vereert, wel is waar, den stier Nundi zoo goed in Indië, als den Apis in Aegypte, en de koe is in beide landen een heilig dier, en mag aan den Nijl even zoo min geofferd worden (‡), als aan den Ganges. Doch van eenen eerdienst, die andere dieren bewezen werd, hooren wij echter in Indië niets, en de gansche voorstelling van de dierenwereld was ook hier, zoo als uit het bovengemelde genoegzaam blijkt, geheel anders dan in Aegypte.

De

(*) Herod. *II.* 90.

(†) Herod. *II.* 63. Zie boven bladz. 78.

(‡) Herod. *II.* 18.

De voorstellingen van de lotgevallen na den dood zijn bij de beide natiën bijna dezelfde. De leer der priesters neemt de zielsverhuizing aan. In het volksgeloof heerscht eene gelijke voorstelling van den Hades. Ja, zelfs het beroemde Aegyptische doodengerigt vindt men bij de Indiërs met eene waarlijk verrasschende gelijkvormigheid weder (*).

De kunst heeft bij beide volken in het algemeen zigtbaar eenen gelijken loop genomen. De bouwkunst was de heerschende kunst, aan welke de beeldhouw- en schilderkunst bij beide natiën slechts tot gezellinnen strekten. De Aegyptische bouwkunst is zeker geenzins naauwkeurig dezelfde als de Indische bouwkunst; doch een gelijke loop schijnt bij beide toch niet te kunnen ontkend worden. De Indische ontstond klaarblijkelijk uit de aanlegging van grotten. De Aegyptische draagt ook een soortgelijk kenmerk. De inwendige inrigting der groote tempels, de deelen, waaruit dezelve bestaan, de zuilenzalen met platte daken, door eene groote menigte zuilen ondersteund, de piramidale vorm der groote ingangen of pylonen, herinneren onwillekeurig den beschouwer der ééne aan de andere (†). In de sieraden heerscht dezelfde smaak en dezelfde wijze van behandeling. Ko-

(*) Men zie bij Polier *II. p.* 426. *Jamray*, de doodenregter, heeft ook hier twee helpers, wier ééne de goede, de andere de booze, handelingen optelt. De overeenkomst is in de daad zoo groot, dat men de eerst sedert kort bekend gewordene afbeeldingen der Aegyptische doodengerigten bijna geheel daarna verklaren konde.

(†) Zie boven bladz. 72. In vergelijking met de nasporingen over de Aegyptenaren.

Kolossale beelden van goden en dieren, reliefs aan de gestukodoorde wanden, en deze wederom met kleuren afgemaald (*); de ingangen der heiligdommen bij feestelijke gelegenheden met vlaggen versierd (†); dit alles ziet men in Indië, zoo als men het in het oude Aegypte zag. Maar alzins ook wederom met verscheidenheid. Alleen het karakter der kunst was *over het geheel* in beide landen hetzelfde. De verdere beschaving draagt in het ééne zoowel als in het andere den stempel der plaatselijke gesteldheid. Bij voorb. de sieraden der kapiteelen zijn in beide landen van inlandsche planten genomen. Daarbij kwam nog een ander zeer gewigtig onderscheid. De grotten waren in Indië, waar men de ligchamen verbrandt, de woningen der levendigen; in Aegypte, waar men alles aanwendde, om dezelve in stand te houden, de woningen der dooden. Welken invloed dit op de kunst moest hebben, zal eerst onder bij de naspeuringen over de Aegyptenaren duidelijker worden. Bouw- en schilderkunst schijnen bij de beide volken omtrent denzelfden trap bereikt te hebben. Beide ondernamen het, om in verheven beeldwerk het groote zamengesteld aftebeelden, en welligt werden de Indiërs hierin nog door de Aegyptenaren overtroffen. De schilderkunst bleef bij beide zonder vermenging van kleuren en zonder doorzigtkunde.

Beide volken hadden eene letterkunde; doch de Aegyptenaren, zooveel ons bekend is, geene zoo rij-

(*) *As. Res. VI. p.* 389.

(†) *Ramajan III. p.* 209. 212. In vergelijking met het titel-vignet van het II.D. II.B.

rijke, ten minste geene zoo rijke dichtkundige litteratuur, als de Indiërs. Naar het schijnt, zoo ontbrak hun het heldendicht, waaraan de volksbeschaving der Indische natie in zulk eenen hoogen graad verbonden was. Hoe zoude ook in het enge Nijldal, aan weerszijden door woestijnen ingesloten, eene dichtkunst hebben kunnen gelukken, zoo als in de weeldrige Indische wereld? Het ontbrak hun, zoo verre wij weten, aan alle andere groote soorten van gedichten; en schoon zij ook aan de boeken, aan Hermes toegeschreven, heilige schriften hadden, zoo schijnen deze toch niet in eenen gelijken graad als de Veda's de bron van eenen priester-godsdienst geweest te zijn. De geschiedkunde, zonder vaste tijdrekening, bepaalde zich in beide landen tot geslachtregisters van koningen en tot verhalen der ondernemingen van sommige derzelve. Doch de Aegyptische was veel meer aan gedenkstukken verbonden, dan de Indische.

Maar het grootste verschil der beide volken verschijnt in hunne schrijfkunst. De Aegyptenaren hadden hunne hieroglyphen; bij de Indiërs is geen spoor van dezelve te vinden. Zij hebben, zoo verre wij weten, alleenlijk letterschrift gehad. De Aegyptenaren nu hadden dit ook wel; maar derzelver gebruik kon bij hunne veel meer beperkte letterkunde niet zoo omvattend worden, als bij de Indiërs. Welken invloed heeft echter niet de beeldspraak, niet alleen op de letterkunde, maar ook op de geheele beschaving, zoowel de wetenschappelijke, (men denke slechts aan de starrekunde) als op de godsdienstige, en op den eerdienst bij de Aegyptenaren gehad? Stonden de Indische en Aegyptische eer-

diensten in zulk een naauw verband, als eenige onderzoekers geneigd zijn te veronderstellen, — zouden dan de Veda's in Aegypte, en zouden de hieroglyphen in Indië, vreemd en onbekend hebben kunnen blijven?

In de leefwijze en zeden der beide volken heerscht die overeenstemming, welke bij de verscheidenheid der hen omringende wereld daarin heerschen konde. De landbouw was de bezigheid van beide. De voornaamste voortbrengselen van den landbouw, tarwe en rijst, zijn dezelfde. Beide verbonden daarmede eene kunstvlijt, waartoe andere voortbrengselen van hun land, vooräl het katoen, hen als ware het schenen uit te noodigen. Weverijen, bij beide meer het werk van mannen dan vrouwen, klommen ook bij beide tot eenen hoogen ouderdom op. Het eenvoudige Aegyptische weefgetouw is hetzelfde als het Indische; gelijk ook de oud-Aegyptische ploeg, zoo als wij dien thans op de gedenkstukken van Boven-Aegypte afgebeeld vinden, veel overeenkomst met de Indische schijnt te hebben. Het huislijke leven had bij beide volken dezelfde inrigting. Veelwijverij was geoorloofd, offchoon zij daarom niet algemeen was, en zoo moesten ook zoo vele hunner wetten, die daarmede in verband stonden, aan elkanderen gelijkvormig blijven.

Deze vergelijkende schets der beide volken geeft den Lezer stof tot eene menigte overwegingen, en moest voorafgaan, alvorens wij den grond van Afrika betreden. Het zij verre van ons, om hier onzen gezigtskring reeds vooruit te willen beperken, en eene *afstamming* der Aegyptenaren van de Indiërs te willen beweren. Ik geloof geenzins daar-

aan.

aan. Maar als de overoude verkeering van de volken der zuidelijke wereld uit het bovenstaande reeds bewezen is, en uit het volgende nog duidelijker blijken zal, dan heeft toch het gevoelen niets onwaarschijnlijks, maar is veeleer overeenkomstig met de Indische gewoonten, dat Indische kolonisten, familiën van Banianen, naar Afrika overgestoken zijn, en hunne kunstvlijt, welligt ook hunnen eerdienst, medegebragt hebben. De toepasfing, dat de Indiërs geen zeevarend volk geweest zijn, bewijst niets daar tegen. De Aegyptenaren waren dit nog minder, en toch weten wij, dat er volkplantingen van hen naar Creta en Griekenland gingen. Zoowel als zij dit waarschijnlijk met Phoenicische schepen deden, konden het de Indiërs met Arabische doen. Welk gewigt men ook aan het Indische verhaal en aan de uitdrukkelijke getuigenis van Eusebius hechten wil (*), die de verhuizingen van den Indus naar Aegypte bevestigen, zoo ligt ten minste in de zaak zelve niets onwaarschijnlijks, dewijl de zucht naar winst hiertoe moest uitlokken. Hoe zoude in het algemeen ook een zoo volkrijk en in sommige deelen zoo ligt een te veel bevolkt land, als Indië, zonder de uitzending van volkplantingen in stand hebben kunnen blijven, al hadden ook geene binnenlandsche onlusten — men heeft slechts noodig om zich de verdrijving der aanhangers van Budda te herinneren — hiertoe aanleiding kunnen geven.

Maar al ware ook eene afstamming der Aegyptenaren van de Indiërs geschiedkundig bewezen (†), het-

(*) Men zie MARSHAM *Chronicon*, *p.* 335.

(†) Men kan niet aannemen omgekeerd, de Indiërs van de

hetwelk zij niet is; en bezwaarlijk ooit zijn zal, zoo zoude daarmede de eigendommelijke loop der Aegyptische beschaving geenzins ontkend zijn. Alleenlijk de kiem zoude overgebragt zijn geworden, die, in eenen anderen grond en onder eenen anderen hemel, zich geheel anders ontwikkelen moest, dan in den Indischen. Want de Lezer moet nooit vergeten, dat hier niet van het tijdvak van ééne, maar van vele, eeuwen gesproken wordt. Ook uit Aegypte werden zulke kiemen weder naar Griekenland verplant; en hoe geheel anders waren de vruchten, die zij hier droegen, dan aan de oevers van den Nijl?

Niet met beperkten, maar onzijdigen, blik verlaten wij alzoo Azië, om de verschijningen naar waarde te beoordeelen, die *Afrika* ons voor de vorming der Staten en de verkeering der volken aanbieden zal. Mogt het ons gelukken ook hier inheemsch te worden, zoo als wij zulks in Azië beproefden te worden, dan zal ook de nevel, die op hetzelve rust, zich verdeelen en nieuwe en leerzame uitzigten aan onze beschouwing aanbieden!

de Aegyptenaren. Dat de Indische beschaving in de landen aan den Ganges zich ontwikkelde, meen ik bewezen te hebben. Doch Aegyptische volkplantingen konden zich aan de oevers van den Ganges niet nederzetten. Hunne woonplaatsen zouden op de Malabaarsche kust geweest zijn.

BIJ-

BIJLAGEN.

I.

OVER DE BRONNEN DER AARDRIJKSKUNDE VAN PTOLEMAEUS, OF ZIJ VAN EENEN GRIEKSCHEN OF PHOENICISCHEN OORSPRONG ZIJN? (*)

(Bij het II. D. bladz. 4.)

De vraag over de *bronnen der aardrijkskunde van Ptolemaeus*, is door den te vroeg gestorven D. Brehmer in Lubek, in zijn werk: *Entdeckungen aus dem Alterthum, Theil I. II. Lubeck* 1822. het eerst geopperd en op eene nieuwe wijze beantwoord geworden. Men nam stilzwijgend anders aan, dat deze bronnen enkel van eenen Griekschen oorsprong waren. *D. Brehmer* werpt daartegen de stelling op, dat, zoowel van het werk van Ptolemaeus, als van de daartoe behoorende kaarten, die aan eenen zekeren Agathodaemon, die in de vijfde eeuw te Alexandrië zal geleefd hebben, toegeschreven worden,

(*) Het volgende opstel is een uittreksel uit de verhandeling, die aan de Kon. Maatschappij van Wet. den 17 Julij 1824 werd voorgelegd: *De fontibus Geographicorum Ptolemaei, tabularumque iis annexarum; num ii Graecae an vero Tyrtae originis fuerint?* en kan tevens aangemerkt worden als een bijvoegsel tot de *Historische Werke*, Th. III., die gegevene uittreksels der Genootschaps-verhandelingen van den Schrijver zijn. De verhandeling zelve zal in *Commentat. Rec. Vol. VI.* verschijnen.

den, de oorsprong Phoenicisch of Tyrisch is. Ptolemaeus namenlijk, of eigenlijk zijn voorganger Marinus van Tyrus, die kort vóór hem leefde en schreef, en wiens werk hij slechts verbeterde, heeft een *oud Tyrisch werk met kaarten*, dat in verscheidene bladen of kaarten, (waarschijnlijk even zoo vele, als er thans bij het werk van Ptolemaeus zijn, die 26 in getal zijn) de geheele wereld, zoover die aan de Tyriërs bekend was, voorstelde, voor oogen gehad en daarop zijne beschrijving en zijne kaarten gegrond. Dit oud-Tyrisch werk met kaarten is eene vrucht der zee- en landreizen der Phoenicers geweest, die zij wegens den handel ondernamen, en die de ontwerping van zoodanige kaarten natuurlijk ten gevolg moesten hebben, dewijl zij eene bijna onontbeerlijke behoefte werden. Het werk en de daarbij behoorende oude kaarten waren dus eigenlijk eene aardbeschrijving van den Phoenicischen handel. Hierdoor zoude alzoo een geheel nieuw licht op dit onderwerp en tevens op den geheelen zeer ouden tijd terug vallen; de wereldkennis en wereldhandel dezes volks zou daardoor op eens uit den duisteren nevel te voorschijn treden, waarin zij tot hiertoe gehuld waren.

Alvorens wij de gronden dezer stelling voorleggen en zoeken te toetsen, zal het noodig zijn over het werk van Ptolemaeus en deszelfs kaarten eenige aanmerkingen te laten voorafgaan. In de acht boeken, die het bevat, geeft de schrijver in het eerste eenige narigten over de aanleiding en het doel zijns werks, benevens eene aanwijzing ter vervaardiging van landkaarten. De zes volgende bevat-

vatten bijna enkel registers van steden, bergen en rivieren; echter altijd met bijvoeging van derzelver lengte en breedte, volgens de drie werelddeelen en de daarin gelegene landen; het achtste en laatste eindelijk is een register van 350 steden, met bijvoeging, hoe lang de langste dag duurt, tot de bepaling van hare breedte, en den afstand van Alexandrië oostelijk of westelijk, volgens de tijdsopgaaf, tot bepaling der lengte. Volgens het eigene berigt van Ptolemaeus werd hij tot deze onderneming door het werk van zijnen voorganger bepaald, den voormelden *Marinus van Tyrus*, die in het begin der tweede eeuw van onze tijdrekening moet geleefd hebben, zoo als Ptolemaeus in het midden derzelve. Deze Marinus had drie, altijd verbeterde, uitgaven zijner aardrijksbeschrijving vervaardigd, waarvan de twee eerste met kaarten voorzien waren; die voor de derde had hij niet meer kunnen leveren. Volgens de verzekering van Ptolemaeus was dit werk met de meeste vlijt bearbeid, dewijl Marinus van alle berigten uit nieuwe en oude reizigers gebruik gemaakt en daarna zijn kaartenwerk (πίναξ γεωγραφικός) vervaardigd heeft. Intusschen pasten de kaarten der tweede uitgaaf niet bij de zeer verbeterde derde, bij welke hij geene kaarten meer leveren konde, en dit heeft tot vele dwalingen aanleiding gegeven, terwijl de leerlingen van Marinus deze kaarten bij de derde uitgaaf hadden willen voegen. Maar ook in deze derde uitgaaf is intusschen uit latere berigten nog veel te verbeteren. Hij, Ptolemaeus, wilde dus het werk van Marinus op sommige plaatsen, waar het noodig was, verbeteren; doch hem overigens volgen, en te-

tevens in het laatste boek eene aanwijzing tot het teekenen van kaarten geven (*). — Hieruit zal dus de betrekking blijken, waarin het werk van Ptolemaeus tot dat van Marinus staat. Het is alleenlijk het, op sommige plaatsen verbeterde, werk van den laatsten; het eerste en laatste of achtste boek uitgezonderd, die buiten kijf geheel aan Ptolemaeus toebehooren.

Het werk van Ptolemaeus is nu in vele opzigten naar betere handschriften, waartoe inzonderheid één in de keizerlijke bibliotheek te Weenen, en een ander in de bibliotheek van St. Markus te Venetië behooren, met eene *menigte oude landkaarten* voorzien, 26 in getal, waarvan er tien aan Europa, vier aan Afrika, en twaalf aan Azië gewijd zijn. Deze kaarten worden in de handschriften aan eenen zekeren *Agathodaemon* toegeschreven; er staat aan het einde: Ἀγαθοδαίμων μηχανικὸς Ἀλεξανδρεὺς ὑπετύπωσε. Deze Agathodaemon was dus een werktuigkundige te Alexandrië. Dit is alles, wat wij van hem weten. De gewoonlijke stelling, dat hij in de vijfde eeuw zou geleefd hebben, berust enkel op de veronderstelling, dat hij dezelfde als de grammaticus Agathodaemon is, aan wien door Isidorus Pelusiota eenige brieven geschreven zijn. Doch dit gevoelen is niet alleen geheel ongegrond, maar ook hoogst onwaarschijnlijk, dewijl de werktuigkundige bezwaarlijk te gelijk taalkundige was. Evenwel kan hij zeer goed onder de tijdgenooten van Ptolemaeus, en zijn helper bij de vervaardiging der kaarten, geweest zijn. Want dat Ptolemaeus zelf zijn werk met kaar-

(*) Ptol. *Geogr. I. cap.* 6. 17.

kaarten heeft willen verrijken, wordt uit vele zijner gezegden ontwijfelbaar zeker (*). In onze uitgaven zijn deze kaarten nogtans niet onveranderd gebleven, offchoon de daarin vervatte kopiën naar dezelve zijn. De eerfte, met kaarten voorziene, uitgaaf is de Romeinfche van het jaar 1478 (†), die in die van het jaar 1490 wederom afgedrukt zijn. De tweede is, die te *Ulm* gedrukt is in het jaar 1482, en met de kaarten van *Nicolaus Donis*, eenen Benedictijner monnik uit het klooster Reichenbach, voorzien is. Het is eene dwaling, om te veronderftellen, zoo als gewoonlijk gefchiedt, dat *alle* kaarten in onze uitgaven van Nicolaus Donis afftammen; want aan de twee uitgaven, die te Rome in het licht gekomen zijn, heeft hij geen deel gehad. Hoe veel in deze kaarten is veranderd geworden, zal eerst eene nadere vergelijking met de kaarten in de handfchriften leeren. Die in de Romeinfche uitgaven fchijnen het minfte veranderd te zijn. Nieuwe namen zijn er niet aangeteekend, maar alleen in fommige gevallen uit Ptolemaeus zelven er bij gevoegd. Ook de fchetfen en gedaanten der landen, waar dezelve gebrekkig waren, fchijnen onveranderd gelaten te zijn.

De

(*) Inzonderheid *Lib. I. cap.* 19.

(†) Eene vroegere van 1475, de *editio princeps*, (want dat de zoogenoemde van 1462 te onregt dit jaargetal draagt, is reeds door Fabricius en andere opgemerkt) is zonder kaarten. Zoo als bekend is, geven alle oude uitgaven de Latijnfche, dikwijls veranderde en verbeterde vertaling, van Jacob Angelus. De eerfte *Griekfche* uitgaaf verfcheen door Erasmus te Bazel bij Frobenius, 1533.

De nadere bepalingen hierover moeten wij aan den toekomstigen bewerker van Ptolemaeus overlaten. Wij komen thans aan de gronden, die *D. Brehmer* voor zijne stelling bijbrengt.

De eerste grond wordt *uit de eigene verklaringen van Ptolemaeus* genomen (*). De schrijver bepaalt zich bij de plaats, waar staat: „ Marinus heeft van meerdere reisberigten gebruik gemaakt, dan vroeger bekend waren. Hij heeft de schriften van bijna al zijne voorgangers doorgeloopen; heeft datgene, wat deze, of hij zelf, verkeerdelijk geloofd hadden, verbeterd. Dit blijkt uit het berigt van verscheidene uitgaven van deze verzameling van *kaarten*, (*πίνακος γεωγραφικοῦ*) (†)." — Maar het hier vermelde werk met kaarten is immers dat van Marinus, van hetwelk hij bij herhaling verbeterde uitgaven volgens het bovenstaande bezorgd had. De plaats bewijst dus niets voor het gevoelen van D. Brehmer; dezelve spreekt hem veeleer tegen. Want daarin worden de oude en nieuwe reisberigten uitdrukkelijk als de bronnen van zijn werk genoemd; doch geenzins een oud Tyrisch werk met kaarten.

Een *tweede* grond van *D. Brehmer* voor zijne stelling is deze: *Het was onmogelijk geweest, na de enkele naamregisters en opgaven van Ptolemaeus, de kaarten, die zich bij zijn werk of dat van Marinus bevinden, zonder een leidend voorbeeld zoo juist en overeenkomstig met de natuur te teekenen, als zij thans vóór ons liggen* (‡). Daar de schrijver niet naar

(*) Brehmer *Entdeckungen*, *I. S.* 23.

(†) Ptol. *I.* 6.

(‡) *Entdeckungen I. p.* 37.

naar de kaarten der handschriften, die hij niet inzag, maar naar die der uitgaven oordeelde, zoo zoude het alzins eerst door derzelver vergelijking moeten uitgemaakt worden, of, en hoe veel in de laatste veranderd is geworden. Doch ook dit ter zijde gesteld, willen wij den schrijver zeer gaarn toestemmen, dat er zonder voorbeelden geene in zoo verre juiste schetsen der landen hadden kunnen gegeven worden, als deze oude kaarten aanbieden. Maar wij twijfelen er ook niet aan, dat er reeds vóór den tijd van Marinus landkaarten geweest zijn, waarvan hij zich bedienen konde. Wij moeten het zelfs hoogst waarschijnlijk vinden, dat de Phoeniciers pogingen ter ontwerping van wereldkaarten in het werk gesteld, en zelfs afbeeldingen van sommige landen gemaakt hebben. Wij weten immers uit Herodotus, dat de Aziatische Grieken, hunne naburen en handelvrienden, dergelijke bezaten (*). Dat hier geene berigten van voorhanden zijn, is geen verwijt; want *waar* wil men die zoeken? Deze pogingen kunnen allengs verbeterd zijn geworden, en in zoo verre Marinus tot voorbeelden verstrekt hebben, dat door de hulp *zijner* verbeteringen daaruit deze tamelijk juiste, maar toch altijd nog onvolledige, schetsen van landen en kusten voortkwamen, zoo als wij die op de oude kaarten vinden. Marinus, die uit Tyrus was, en wien ook wel buiten twijfel de Alexandrijnsche schatten ten dienste stonden, kon daarin de hulpmiddelen voor het teekenen zijner kaarten vinden. Maar dat en reeds een zoo volkomene zeer oude atlas, als de on-

(*) Herod. *V. cap.* 49.

onmiddelijke vrucht van den oudften Tyrifchen land- en zeehandel aanwezig geweest is, dit is ten minfte eene veronderftelling zonder noodzakelijkheid.

Voorts, zegt de fchrijver, *vele der namen*, die bij Ptolemaeus voorkomen, *verraden hunnen Phoenicifchen oorfprong.* — Zekerlijk zijn er vele namen in de oude aardrijksbefchrijving van eene Phoenicifchen afkomst. Maar volgt daaruit, dat zij uit een zeer oud werk met kaarten genomen zijn? Moesten zij niet, als zij reeds eenen geruimen tijd in omloop waren, ook door de Grieken in hunne registers en kaarten opgenomen worden?

Maar de gewigtigfte grond, dien de fchrijver voor zijn gevoelen aanvoert, is nog te melden. Hij leidt dezen af *uit den ongewonen omvang der wereldkennis van Ptolemaeus*, als men deze met die zijner Griekfche voorgangers, Eratosthenes en Strabo, vergelijkt. Dit onderfcheid is alzins in den hoogften graad opmerkelijk. Eratosthenes leefde en fchreef in Alexandrië; hij was zelfs opzigter der bibliotheek aldaar. Wij moeten dus aannemen, dat de hulpmiddelen, die dezelve bezat, hem ten dienst ftonden. Strabo, die zich ook eenen tijd lang te Alexandrië ophield en van de fchatten, die zich daar bevonden, gebruik kon maken, treedt bij de afgelegene landen en wereldftreken in zijne voetftappen, en heeft met eenige uitzonderingen, waarvan de bronnen in onze vroegere onderzoekingen aangewezen zijn (†), de zaak niet veel verder ge-

(*) Bremer *Entdeckungen*, *I. p.* 24.

(†) *Commentationes de fontibus Strabonis*, in *Commentationes Rec. Soc. Gotting. Vol. V.*

gebragt. Strabo heeft van het noorden van Azië nog in het geheel geene kennis; de Caspifche zee is bij hem een boezem van den grooten Oceaan; zijne aardrijkskunde van Indië is in den hoogften graad beperkt. In Indië aan deze zijde kent hij naauwlijks een paar fteden bij naam; van Taprobane alleen oude verhalen; van Indië aan gene zijde niets. Het weinige, wat hij meer van Arabië weet, was meest uit de mondelinge verhalen van den veldheer Aelius Gallus geput, waarmede hij in Aegypte bekend was. Van Aethiopië kent hij weinig meer dan de kusten; in Libyë ftrekt zijne kennis zich niet boven Ammonium uit. Hij bekent zelf, dat hij van het noordelijke Europa, van de Elve tot aan de Caspifche zee, niets weet. Hoe geheel anders is dit in Ptolemaeus! In het oosten onzer aarde treedt hier Indië uit deszelfs duisteren nevel te voorfchijn. En offchoon de gedaante van hetzelve niet wel geteekend is, zoo vinden wij toch eene genoegzame kennis, niet alleen van de kusten en fteden aan de kusten, maar ook van de binnenlanden. Op Taprobane alleen kent hij toch over de twintig plaatfen, fteden en havens! Ook Indië aan gene zijde verfchijnt hier voor de eerfte maal. Arabië is vol namen, zoowel aan de kusten als in de binnenlanden. Niet minder uitnemend is zijne kennis van het noorden dezer aarde. Hij kent (fchoon ook geen Zweden en Noorwegen) toch het fchiereiland Jutland en deszelfs bewoners. Niet alleen de volken van Germanië, maar ook die van het hedendaagfche Polen en Lithauwen tot aan de Oostzee zijn hem bekend, welker dikwerf bedorvene namen door eenen overledenen Geleerden

al-

alhier verbeterd en gerangschikt zijn (*). De Caspische zee is bij hem niet meer eene golf. Hij weet, dat er ook nog ten noorden van dezelve landen zijn.

Zoo ontstaat dus de vraag: *Of in den tusschentijd, die tusschen Strabo en Marinus, en wederom tusschen Marinus en Ptolemaeus verliep, dus omtrent in de eerste anderhalve eeuw onzer tijdrekening, de aardrijkskunde zulke groote vorderingen gemaakt heeft, dat de zoo verwijde omvang, waarin zij in de werken dezer mannen verschijnt, daaruit verklaard kan worden?* Bij het gebrekkige onzer berigten, inzonderheid uit de laatste helft van dit tijdvak, dat der Antoniussen, zullen wij deze vragen zeker altijd onvolledig kunnen beantwoorden; maar het is nogtans zeker, dat zoowel de oorlogen, als de handel te water en te land, veel daartoe bijdroegen.

Oorlogen reeds ten tijde van Augustus. De Germaansche oorlogen; zoowel in het noordwestelijke Germanië, als de verbindtenis met Marbodus in het zuidoostelijke, uit welker geschiedenis Strabo reeds zijne berigten over Germanië puttede (†). Na de tijden van Augustus en Tiberius de oorlogen in Britannië, die onder Claudius begonnen en tot Domitianus voortduurden, en niet alleen de onder-

(*) Gatterer, *an populorum Letticorum origines liceat a Sarmatis repetere? Commentatio III.* in *Commentat. Soc. Gott. Vol. XII. p.* 210 *etc.* Bij de verhandeling is ook eene verbeterde kaart der Lettische volken volgens Ptolemaeus gevoegd.

(†) Zie de verhandelingen van den Schrijver.

derwerping van het zuidelijke Britannië, maar ook het omvaren van het noordelijke door Agricola ten gevolg hadden, zoo als wij uit Tacitus weten. Naderhand onder Nero; ten deele de oorlogen tegen de Parthen, ten deele de oorlogen, die sedert de verovering van Mauretanië zelden ophielden op de grenzen met de volken van het binnenste van Libyë, de Garamanten en andere, tot aan de groote woestijn. Reeds ten tijde van Domitianus namen de oorlogen aan den Donau tegen de Dacers eenen aanvang. Hoe deze door Trajanus zegerijk geëindigd, en Dacië zelve tot eene provincie gemaakt werd, is uit de geschiedenis bekend. Maar ook zijne Aziatische veldtogten, zoowel tegen de Parthen als tegen de Arabieren, moesten de kennis aan landen en volken niet weinig uitbreiden. Waarbij dan eindelijk, ten tijde van Ptolemaeus, de Marcomannische oorlogen kwamen, die ook ten noorden van den Donau eenen aanzienlijken omvang verkregen.

Maar nog meer, dan deze oorlogen, droeg de *handel* in deze tijden tot de uitbreiding der wereldkennis bij. Dat door denzelven de landen van den Donau tot aan de Oostzee bekend werden, is reeds door eenen vroegeren geschiedschrijver aangetoond (*). Doch inzonderheid was het het zuiden van den aardbol, dat in dit tijdperk steeds meer uit den duisteren nevel te voorschijn trad. De inneming van Aegypte door de Romeinen legde den grond daartoe. Wij weten uit Plinius, dat sedert dien tijd eene zeer levendige en regelmatige ver-

(*) Gatterer *l. l.*

verkeering tusſchen Aegypte en Indië geopend werd, (die onder de Ptolemaeusſen ſlechts middelijk over Arabië ſchijnt plaats gehad te hebben;) terwijl jaarlijks uit Myos Hormus, aan de Arabiſche golf, geheele vloten met de mouſons naar Indië gingen, die het ſchiereiland aan deze zijde en Taprobane bezochten (*), van waar reeds onder Claudius een gezantſchap naar Rome gezonden werd (†). De Indiſche oceaan met zijne kusten en eilanden trad in het tijdperk, waarvan wij ſpreken, daardoor op eene ſoortgelijke wijze uit het duister te voorſchijn, als in de laatſte vijftig jaren de groote oceaan.

Maar zeker zijn in dit tijdperk, inzonderheid in de laatſte helft van hetzelve, dat der Antoninusſen, en dus ook van Ptolemaeus, de zuidelijke landen van Azië, Arabië en Indië, in derzelver binnenſte door land- of karavanen-reizen niet minder ontdekt geworden, dan de kusten door zeereizen. Dit geldt vooräl van den tijd der regering van Antoninus Pius. Een ongunſtig noodlot heeft gewild, dat juist de regerings geſchiedenis van den edelſten monarch, die welligt immer eenen troon beklom, bijna eene geheele gaping door het verloren gaan van bijna alle geſchiedſchrijvers vormt. Doch het is zeker, dat deze tijden voor de uitbreiding van den wereldhandel, en dus ook van de aardrijkskunde, hoogst gewigtig waren. Dewijl Hadrianus bij het begin zijner regering niet alleen den vrede met de Parthen ſloot, maar ook de veroveringen, die door zij-

(*) Plin. *Hist. Nat.* VI. 24.
(†) Plin. VI. 26.

zijne voorgangers gemaakt waren, aan hen weder gaf, zoo volgde thans onder hem en Antoninus Pius een veertigjarig tijdperk van vrede in het binnenste van Azië. Hoe gewigtig nu deze voor den toestand dezer landen was, leeren, bij het verloren gaan der schrijvers, zoowel de nog overige gedenkstukken, die gedeeltelijk eerst in de laatste tien jaren uit het duister te voorschijn gekomen zijn, als de puinhoopen der steden dezer landen, niet alleen de reeds vroeger bekende van Palmyra, maar ook die aan de Syrisch-Arabische grenzen van Gerasa, Petra en andere. Niet alleen het karakter der bouwkunst, maar ook vele opschriften strekken tot een ontegensprekelijk bewijs, dat het schitterende tijdperk dezer steden, offchoon zij reeds ouder waren, toch in het tijdperk der Antoninussen valt; en uit welke andere bronnen zouden zij, in onvruchtbare landen, gedeeltelijk zelfs midden in woestijnen gelegen, haren rijkdom hebben kunnen scheppen, dan uit den Indisch-Arabischen handel, welks wegen destijds, en nog eenen geruimen tijd later, door dezelve liepen.

Wanneer deze opgaven toonen, dat in het algemeen, in de eeuw vóór Marinus en Ptolemaeus, de wereldkennis door oorlogen, handel en reizen, zoo vermeerderd was, als wij die door hen voorgesteld vinden; dan moeten wij hier nog bijvoegen, dat de *schrijvers* ook niet werkeloos waren. Het werk van Plinius den Ouden geeft hiervan reeds een bewijs. Welk eenen grooten rijkdom van aardrijkskundige aanteekeningen bevatten niet de zes eerste boeken van zijn werk, wanneer men dezelve met Strabo vergelijkt! Wij leeren daaruit tevens,

welke metingen reeds ten tijde van Augustus, inzonderheid op bevel van zijnen schoonzoon M. Agrippa, gedaan (*) en ook gedeeltelijk nog onder Nero in de landen boven Aegypte voortgezet werden (†). Doch wat hier vooräl in aanmerking komt, zijn de reisberigten, zoowel van zeereizen (peripli) als van landreizen. De *Periplus der Indische zee van Arrianus*, zonder twijfel een koopman, die de kusten van Indië aan deze zijde bevoer, en wiens verhaal òns uit dit tijdperk is overgebleven, geeft het bewijs, hoe zulke reizen destijds reeds geschreven werden. Dat dit zeer gewoon was, kunnen wij uit Ptolemaeus zelven bewijzen, als hij ons zegt, dat Marinus uit zulke bronnen zijne berigten geput heeft (‡). Zelfs de herhaalde verbeterde uitgaven van het werk dezes aardrijksbeschrijvers bevestigen dit; want waaruit anders, dan uit nieuw aan het licht gekomene reizen, zou hij zijne herhaalde verbeteringen hebben kunnen ontleenen? Doch wij tasten hier ook niet geheel in het duister rond; want Ptolemaeus zelf heeft ons eenige reisbeschrijvers genoemd, van welke Marinus gebruik gemaakt had (§). Bij de kust-landen rondom de Indische zee waren deze inzonderheid *Diogenes*, *Theophilus*, *Alexander* uit Macedonië, *Dioscurius* en „ vele andere (*)," zoo als hij zelf zegt. Bij het binnenste Libye *Septimius Flaccus* en *Iulius Maternus* (**). Bij den weg

(*) Plin. *III.* 3.
(†) Plin. *VI.* 35.
(‡) Ptol. *I.* 6.
(§) Ptol. *I.* 9. 14.
(*) Ἐξ ἄλλων πολλῶν. Ptol. *I.* 14.
(**) Ptol. *I.* 8.

weg naar Serica de berigten van *Titianus*, die ook *Maës* heet, uit Macedonië (*), de zoon eens koopmans, die door zijne bedienden de reis had laten doen. Deze allen waren bronnen, die Marinus gebruikte. Maar vragen wij verder, waarop dan Ptolemaeus zijne verbeteringen van Marinus gegrond heeft, zoo zegt hij zelf ons, dat dit uit nieuwere hem medegedeelde reisberigten geschied is (†). Betreffende de bepalingen der breedte en lengte, vooräl ook in het achtste boek van de lengte van den langsten dag en den afstand van Alexandrië, naar den tijd gerekend, zoo zal men niet willen aannemen, dat deze *alle* op wezenlijke waarnemingen, maar grootendeels op berekeningen, gegrond zijn, die volgens de door deze reisbeschrijvers opgegevene afstanden der plaatsen de eene na de andere gemaakt werden.

Uit dit alles schijnt ons zooveel te blijken, dat wij het ons over het geheel wel voor den geest kunnen stellen, zonder tot eenen oud-Tyrischen atlas onze toevlugt te nemen, hoe Marinus en na hem Ptolemaeus die uitgebreide wereldkennis hebben konden, die wij in het werk van den laatsten vinden, zoodra het bewezen is, dat de landen en zeeën, die zij ons beschrijven, in hunne eeuw waarlijk bereisd en bevaren werden. Het is dan ten minste klaarblijkelijk, dat deze kennis even zoo goed uit gelijktijdige, als uit zeer oude Phoenicische, bronnen geput konde worden. Maar alzins is hiermede de vraag nog niet beantwoord, welke hulpmiddelen bij alle *afzonderlijke* deelen zijns

(*) Ptol. *I.* 11. (†) Ptol. *I.* 19.

zijns werks, en bij de daarbij zijnde kaarten, aan Ptolemaeus ten dienst ſtonden? Maar dit onderzoek vooronderſtelt eerst eene oordeelkundige bewerking van den tekst van Ptolemaeus, volgens de beste Griekſche handſchriften, en eene getrouwe en onveranderde afbeelding der oude kaarten; hetwelk wij den toekomſtigen uitgever van dit gewigtige werk moeten overlaten. Maar ook zelfs dan is het bij het verlies van al deze ſchriften bezwaarlijk te hopen, dat men deze bronnen daaruit afzonderlijk op eene voldoende wijze zal kunnen aantoonen.

BIJ-

BIJLAGE II.

OVER DE OUDE HANDELWEGEN VAN AZIË.

In de kaart, bij het tweede deel gevoegd, heb ik voor de eerste maal beproefd, om de oude handelwegen van Azië, zoo wel die te *land*, of de karavanenwegen, als de *zeevaarten* met eene oordeelkundige naauwkeurigheid op te geven. Wel is waar, dat er van sommige ter behoorlijker plaats in het werk zelve reeds rekenschap is gegeven; doch wij gelooven, dat een kort algemeen overzigt derzelve, telkens met aanhaling der bewijsplaatsen, vooräl deswege aangenaam zal zijn, dewijl men daarbij aanstonds zal kunnen opmerken, in hoe verre zij zeker, of slechts waarschijnlijk zijn. Als een aanhangsel geef ik ook het beloofde overzigt (*) van de wegen, die door D. Brehmer op zijne kaart van Azië geteekend zijn. — Alzoo eerst volgens *mijne* naspeuringen.

LANDWEGEN.

I. PHOENISCH-ARABISCHE KARAVANENWEGEN.

Derzelver rigting gaat op *Petra* in N. Arabië en van daar naar Phoenicië.

1. *Weg van Gelukkig Arabië naar Petra.* Deze is zeker uit *Strabo*, die zoowel deszelfs rigting als het getal der dagreizen bepaalt (†).

2. *Weg*

(*) D. II. bladz. 113. aant.

(†) *Pag.* 1127. Ed. *Cas.* — Zie D. II. bladz. 108.

2. *Weg van Gelukkig Arabië naar Gerra.* Dezelve is ook zeker uit Strabo op gem. pl. door het getal der dagreizen, die hij op geeft. *Albus pagus*, waarover dezelve loopt, draagt volgens *D. Seetzen* (*) den naam naar de witte kleur der bergen. Ik heb overigens wel dezen weg van Mariaba of Saba, als de hoofdstad des lands, laten uitloopen, intusschen blijkt het uit de aangehaalde plaats van *Ezechiël* en andere profeten duidelijk, dat men met alle plaatsen dezes lands, die afzonderlijk vermeld worden, in handelbetrekking stond.

3. *De weg van Gerra naar Tyrus.* Van dezen weg ontbreekt ons, wel is waar, eene naauwkeurige opgaaf, doch dezelve kan niet wel in twijfel getrokken worden, naardien Gerra deels als eene rijke koopstad geschilderd wordt (†), deels de uitdrukkelijke getuigenissen over zijnen landhandel in het algemeen, zoowel bij *Agatharchides* (‡) en *Strabo* (§), als bij de profeten *Ezechiël* en *Jesaias* (*), over den handel met Tyrus, voorhanden zijn; zoodra men het bij den laatsten als bewezen aanneemt, dat hun *Daden* één der naburige eilanden van Gerra in de Perzische golf, waarschijnlijk één der Baharein-eilanden, was (**). Over de rigting van den weg van Gerra naar Tyrus hebben wij geen ze-

(*) *Monatl. Corresp.* 1813. *Jan. p.* 75.
(†) Zie D. II. bladz. 231.
(‡) *Geogr. Min. I.* 60. (§) *P.* 1110.
(*) Ezechiel 7. 15. Jesaias 21. 13.
(**) Zie D. II. bladz. 237.

zeker berigt. Ik heb de regte rigting op de kaart opgegeven, die midden door de groote woestijn van Arabië loopen zoude; en welligt kan men uit de plaats van *Jesaias* het bewijs afleiden, dat dezelve door zulke ſtreken liep. In het nieuwe Arabië loopen thans de handelwegen uit *Hedſchar* door het vruchtbare *Netſched* juist westelijk, naar *Mekka*, of het oude *Macoraba*. Volgens *D. Seetzen* (*) duurt die weg 30 dagreizen voor karavanen, en loopt door verſcheidene plaatſen; die op Medina daarentegen door eene woestijn. In dit geval zou de weg zich hier met dien uit *Jemen* vereenigd hebben, en daardoor wel langduriger, maar minder gevaarlijk, geweest zijn.

4. *De weg naar Aegypte*, inzonderheid naar Memphis (†), heeft geene nadere opheldering van nooden, dewijl de verkeering tusſchen Phoenicië en dit land aan geenen twijfel onderhevig is.

5. De weg, langs welken de Phoeniciërs hunnen handel met *Armenië* en *de landen aan den Caucaſus* dreven (‡), is nergens bepaald. Dewijl hier echter alleen bewoonde en bebouwde landen waren, zoo waren er zeker meerdere algemeene wegen; ook de afzonderlijke reiziger kon hier zijnen weg naar verkiezing nemen.

(*) *Monatl. Corresp.* 1813. *Sept. p.* 244.
(†) Zie D. II. bladz. 125.
(‡) Zie D. II. bladz. 129.

II. BABYLONISCH-PERZISCHE KARAVANENWEGEN,

A. *Wegen naar het westelijke Azië.*

1. *Weg van Lydië naar Susa in Perzië.* Deze weg is niet twijfelachtig, dewijl hij door *Herodotus*, zoowel volgens zijne rigting als het getal der pleisterplaatsen, is beschreven (*). Intusschen moet er bij Herodotus eene fout hebben plaats gehad. Want hij stelt het geheele getal der pleisterplaatsen op 111, daar derzelver aantal volgens de afzonderlijke opgaven maar 81. beloopt. Zou hij zich zelven bij het opsommen verteld hebben? Of is het de schuld der afschrijvers? Deze vraag zal tegenwoordig wel niet te beantwoorden zijn.

2. *Weg van Babylon naar Phoenicië.* Dezelve is nergens bepaaldelijk opgegeven, misschien waren er verscheidene. Doch dat dezelve over *Palmyra* liep, is uit twee gronden waarschijnlijk. Want vooreerst was het de natuurlijkste weg, als men of eenen niet zeer grooten omweg naar het Noorden, of ook eene reis door de groote en geheel waterlooze woestijn doen wilde; ten andere weten wij, dat Palmyra eene zeer oude stad is, die volgens hare ligging oorspronkelijk wel geene andere bestemming hebben konde, dan de rustplaats der karavanen te zijn (†). Vervolgens liep dezelve naar *Thapsacus*, de gewigtige handelplaats aan den Euphraat, dien men daar bij Circesium overtrok, en

(*) Zie HEROD. *V.* 522. D. II. bladz. 221.
(†) Zie D. II. bladz. 125.

en ging dan zuidelijk door den Medischen muur naar Babylon,

3. *Weg van Babylon naar Syrië.* De weg is bepaaldelijk door Strabo opgegeven (*). Het was, eigenlijk gezegd, een karavanenweg; want alleen door dezulke kon hij bereisd werden, dewijl dezelve midden door de woestijn van Mesopotamië en daar rond zwervende rooverhorden liep, van welke men den doortogt koopen moest. Dezelve liep door Syrië naar *Anthemusias* aan den Euphraat, waar men deze rivier overtrok. Vervolgens over Bambyca naar Edessa, en van hier op eenen afstand van drie dagreizen van de rivier midden door de steppe, die de Sceniten of Nomaden bewoonden, en waar men eenige waterputten vond, naar de stad Scenen aan de grenzen van Babylon, 18 schoeni (= 27 Geogr. mijlen) van Seleucia naar den Tiger. Welligt werd deze weg ook reeds door de Phoenicers gebruikt; maar dewijl Strabo zijne getuigen niet bijbrengt, zoo is het onmogelijk deszelfs ouderdom te bepalen, offchoon hij op zich zelven aan geenen twijfel onderhevig is.

B. *Wegen naar het oostelijke Azië.*

1. *Weg van Babylon en Susa naar Indië.* Men kan den weg uit beide hoofdsteden als éénen aanzien. Tusschen dezelve was eene sterke verkeering, en de weg van de ééne naar de andere liep geheel en al door een zeer bewoond en bebouwd land

(*) *P.* 1084.

land (*). Doch de wegen van deze ſteden naar de landen aan den Indus konden niet in eene regte rigting naar het Oosten loopen, dewijl men anders de groote woestijn tusſchen Perſis en Medië had moeten doortrekken. De groote handelweg naar Indië liep veel meer altijd noordelijk van deze woestijn door Medië, en deze weg is dus aanvankelijk dezelfde met de groote koninklijke weg aan de linker zijde van den Tiger, die naar Klein-Azië leidde, en dien wij reeds uit Herodotus hebben leeren kennen. Doch aan de Mediſche grenzen liep hij met den Indiſchen weg in elkanderen, dien wij uit *Strabo* en *Plinius* volgens deszelfs voornaamſte pleisterplaatſen kennen. Maar beide ſchrijvers putteden hunne opgaven uit oudere, Strabo uit Eratosthenes, Plinius uit de reisgenooten van Alexander, *Beton* en *Diognetus*, de aardrijksbeſchrijvers (†) bij het leger des Konings. Men kan dus noch den loop noch de oudheid dezer wegen in twijfel trekken; doch het is dikwerf moeijelijk, om de ligging der afzonderlijke plaatſen *naauwkeurig* te bepalen, dewijl de getallen bij de ſchrijvers zoo dikwijls bedorven, en onze kaarten van die ſtreken nog zoo gebrekkig zijn. Maar het komt hier op zulke naauwkeurige bepalingen ook niet aan, en ik verwijs mijne Lezers uit dien hoofde bij voorkeur naar het werk van *Mannert* (‡).

Wanneer de weg uit *Meſopotamië* kwam, zoo liep

(*) Arrian. *III.* 16. Zie D. II. bladz. 209.

(†) Βηματισταί, *itinerum dimenſores.*

(‡) *V. Th. II. Abth.*

liep dezelve omtrent onder de 36° N. B. juist oostelijk op *Ecbatana*, de hoofdstad van Medië (*), en zoo verder in eene gelijke rigting over *Rages* naar de *Caspische bergpassen* (πύλαι Κάσπιαι). — Alles wat uit het westelijke Azië naar het Oosten trok, moest door deze Caspische Poorten, dewijl verder noordelijk de weg door het gebergte van Hyrcanië en deszelfs bewoners gesloten werd, en verder zuidwaarts de woestijn haar begin nam. Zij zijn dus het eerste hoofdpunt, welks bestemming zeer gewigtig is. Maar over derzelver ligging is ook geen verschillend gevoelen. Zij waren in de Caspische bergketen, die hier Medië van Aria scheidt, 35° d. B. 71° d. L., daar, waar zij op de kaart geteekend zijn (†). Volgens *Plinius* (‡) was het een zeer smalle weg ter lengte van acht Romeinsche mijlen = 2 uren, die door de rotsen gehouwen was.

Van de Caspische Poorten liep dan de weg over de volgende plaatsen: *Hecatompylos* in Parthië, *Alexandrië* in Aria, *Prophthasia* in het land der Drangae, *Arachotus*, *Ortospana* en van daar naar den *Indus*. In de bepaling dezer pleisterplaatsen komen de opgaven van Eratosthenes bij *Strabo* (§) en van Beton en Diognetus bij *Plinius* (⁎) naauwkeurig overeen, maar niet altijd in de opgaven van den

(*) PTOL. *I.* 22.
(†) MANNERT *VI.* II. 175., in vergelijking met de kaart van RENNEL.
(‡) *Hist. Nat. VI.* 17.
(§) *P.* 782 *en* 1053. (⁎) *Hist. Nat. VI.* 17. 21.

den afſtand dezer pleisterplaatſen van elkanderen, en deswege is het dikwijls zoo moeijelijk, om de ligging der afzonderlijke plaatſen naauwkeurig te bepalen. In de opgaaf der geheele lengte van den weg, van de Poorten tot aan den Indus, is het onderſcheid intusſchen van geen belang. De afſtanden van de Caspiſche Poorten af worden door beide op de volgende wijze opgegeven:

	Plinius.	Strabo.		
Hecatompylos	133 R. M.	1960 Stad.	=	245 R. M.
Alexandrië in Aria	566 ——	4530 ——	=	566¼ ——
Prophthaſia	199 ——	1600 ——	=	200 ——
Arachotus	515 ——	4120 ——	=	515 ——
Ortospana	250 ——	2000 ——	=	250 ——
Alexandria .	50 ——			
Peucela aan den Indus	227 ——	1000 ——	=	125 ——
	1940 R. M.	15210 Stad.	=	1901¼ R. M.
	= 388 Geogr. M.			= 380 Geogr. M.

Dit onderſcheid is zoo gering, dat het niet eens in aanmerking kan komen; intusſchen kan men er niet veel op bouwen, daar Plinius reeds opmerkt, dat de opgaven in de handſchriften van elkanderen afwyken, hetwelk de nieuwe handſchriften ook leeren (*). Ook ſchijnt de ſom van 380 mijlen eenigzins te groot te zijn, dewijl zij volgens de ligging der plaatſen op de nieuwe kaarten ſlechts iets meer dan 300 Geogr. mijlen bedragen zoude. Doch onze landkennis is hier nog zoo naauwkeu-rig

(*) Men zie Salmas, *Exercitat. Plin.* p. 556.

rig niet, dat men alle afstanden juist zou kunnen bepalen.

De eerste pleisterplaats is *Hecatompylos*, de hoofdstad van Parthië. Bij het verschil der berekeningen kan men hare ligging slechts omtrent bepalen. De naam *honderd poorten* is blijkbaar Grieksch en had volgens *Polybius* (*) zijnen grond hierin, dat er zoo vele wegen zamen liepen. Het moet dus eene zeer gewigtige plaats voor den transito-handel geweest zijn.

De tweede hoofdpleisterplaats is *Alexandrië* in *Aria*, en tot daartoe liep, zoo als Strabo (†) uitdrukkelijk berigt, de hoofdweg onverdeeld voort; doch hier werd dezelve verdeeld, terwijl de één naar Bactrië liep (waarvan weldra onder), doch de andere met eene *zuidelijke kromming* naar Indië. Het was te wenschen, dat men de ligging van dit Alexandrië *naauwkeurig* konde opgeven, maar wij hebben alleenlijk de bepalingen, dat de stad 566 Romeinsche mijlen (oostwaarts) van Hecatompylos, en dat zij *aan de rivier Arius* lag (‡), die zich in het meer van denzelfden naam (thans *Zere*) ontlast. Zij moet dus ten N. of N. O. van het meer; en wel, daar Strabo (§) den weg tot daartoe als *regt voortloopend* beschrijft, omtrent, zoo al niet naauwkeurig, in eene evenredige breedte met de Caspische Poorten gelegen hebben, en was dan eenerlei met Artakoana, de oude hoofdstad en het tegenwoordige Herat. Hier boog nu de weg zuidelijk en liep naar de derde pleisterplaats, *Pro-*

phtha-

(*) *X.* 28. (†) *P*, 1053.
(‡) PLIN. *Hist. Nat. VI.* 23. (§) *P.* 1083.

phthasia in het land der Drangae, of het tegenwoordige *Zarang*, of ten minste in deszelfs nabijheid. Volgens beide schrijvers bedroeg de afstand daarhenen omtrent 40 mijlen, en men kan dus niet veel dwalen.

De volgende pleisterplaats is de stad *Arachotus* in het land van denzelfden naam, die nog heden in *Arokage* in stand gebleven is; doch waarvan men de ligging niet zoo naauwkeurig kan bepalen, even zoo min als men zonder eene meer juiste kennis van het land en van deszelfs bewoners de reden kan opgeven, waarom de weg tot hiertoe zulk eene sterke kromming naar het zuiden nam. Intusschen verloor hij die hier, terwijl hij nu noordelijk naar *Ortospana* en het slechts eenige mijlen van daar gelegene *Alexandrië* liep. Dit laatste Alexandrië is de stad van dezen naam aan den voet van het gebergte Paropamisus, van waar zij den bijnaam van *Alexandrië aan den Paropamisus* draagt. Men hield anders deze stad gewoonlijk voor het tegenwoordige *Candahar;* doch het is door nieuwe aardrijkskundigen zeer waarschijnlijk gemaakt, dat Ortospana het oude Alexandrië is; hetwelk dien ten gevolge omtrent 10 mijlen ten zuiden van Candahar ligt (*). Het was eene gewigtige pleisterplaats voor den handel, dewijl hier de weg van Bactrië inviel, en drie wegen zamenliepen (ἡ ἐκ Βάκτρων τρίοδος), waarop ik weldra onder terugkom. Van hier liep dan de Indische weg verder over de rivier Choes naar Peucela en Taxila, waar men gewoonlijk over den Indus trok en Indië binnentrad.

2. WE-

(*) Men zie MANNERT *V.* II. *p.* 85.

2. WEGEN NAAR BACTRIË EN SAMARKAND.

1. *Weg uit het westelijke Azië naar Bactrië.* Het was dezelfde als die naar Indië, tot aan Alexandrië in Aria. Hier week hij ter zijde en liep naar *Bactrië*, een weg van 3000, of volgens eene andere wijze van lezen van 2870 stadiën (96 of 75 mijlen), van waar hij verder over Marakanda tot aan den Iaxartes (den Sirr) 5000 stadiën (125 mijlen) verder liep, tot aan de grenzen van midden-Azië of groot Tartarijë, het land der Issedonen of Massageten (*).

2. *Weg van Bactrië naar Indië.* Bij Strabo (†) wordt deze weg alleenlijk als een vervolg van den voorgaanden beschouwd, zoodat hij ook door diegene gekozen werd, die van Medië af door de Caspische Poorten tot aan Alexandrië in Aria getrokken waren en geen lust hadden, om den zuidelijken, door deszelfs krommingen langeren, weg af te leggen. Van Bactrië liep de weg zuidelijk over het gebergte Paropamisus en liep bij *Ortospana* met den anderen Indischen weg in elkanderen, waarom deze plaats ook *het trivium van Bactrië* af genoemd werd. Men kan dit zoo verstaan, dat, behalve de twee wegen naar Indië en Bactrië, nog een derde naar den zuidelijken Indus liep (‡). Doch dit zoude eene bloote gissing zijn, en ook zonder deze ontstaat te Ortospana een *trivium*, wanneer men het

(*) STRABO *p.* 782.
(†) *P.* 1053.
(‡) Zie D. II. bladz. 211.

het als het middelpunt der drie wegen naar Indië, Bactrië en het westelijke Azië beschouwt.

3. *Weg van Bactrië naar Klein-Bucharije en Serica.* Deze weg berust op de plaats bij *Ctesias* van de Indische karavanen uit Klein-Tibet, die in het tweede Deel (*) aangehaald en opgehelderd is. De menigvuldige verkeering tusschen de Bactriërs en deze Indiërs, die buitendien naburen waren, is echter ook uit deze plaats zoo duidelijk, dat er geen nader bewijs noodig is, en de weg als een weg van Bactrië af met regt op de kaart is opgegeven. De weg van Indië ook daarhenen liep met dezen zamen; en de voornaamste pleisterplaats voor beide was bij den *steenen Toren* (†). Intusschen heb ik den weg van Serica naar den Ganges slechts naar gissingen kunnen opgeven.

C. *Handelwegen door Midden-Azië.*

Deze weg, die van de Grieksche handelsteden aan de Zwarte zee door de steppe van Astrakan over den Ural tot aan de Argippaeërs of Kalmukken in Groot-Tartarije liep, berust op de berigten van *Herodotus* (‡). Wij hebben denzelven op de kaart over de grenzen der Issedonen laten doorloopen, dewijl boven reeds getoond is, dat dit groote, tot aan Serica uitgebreide en handeldrijvende, volk hier de grensnaburen der Seres waren, met welke eene

(*) Bladz. 218. (†) Zie boven bladz. 357.

(‡) Inzonderheid op de plaats *IV*. 24. die in het II. D. bladz. 293. genoegzaam door mij is verklaard geworden.

eene ſterke verkeering plaats had. Hieruit blijkt dus genoegzaam, hoe hier eene ruiling der waren, zoo wel van het oostelijke als van het zuidelijke Azië, konde plaats hebben, dewijl de Isſedonen zich, zoo wel oostelijk tot aan Serica, als zuidelijk tot aan den Iaxartes, uitſtrekten, waar de uit Strabo boven aangehaalde karavanenweg uit Indië eindigde. Hoe zou Herodotus ook anders die juiste kennis van de vele volken, die in Sogdiana een nomadenleven leidden, hebben kunnen verkrijgen, bijaldien daar geene verkeering plaats gehad had?

ZEEREIZEN.

De togten van dien tijd op de zeën van Azië, zoo ver wij dezelve hebben leeren kennen, bepalen zich tot de *Arabiſche* en *Perziſche golf* en tot de *Indiſche zee*. De twijfelingen aan derzelver uitvoerlijkheid vallen weg, zoodra men de omſtandigheden in aanmerking neemt; vooreerst, dat het bijna alleen vaarten langs de kusten waren, of ten minſte zijn konden; ten andere, dat de afſtanden ſlechts matig waren, en eindelijk, dat zij door de halfjarige pasſaatwinden onderſteund werden. De rigtingen van deze, zoowel in de deelen der Indiſche zee, waarvan hier alleen kan geſproken worden, namelijk zuid-westelijk in den zomer en noord-oostelijk in den winter; zoo als ook op de Arabiſche en Perziſche golf, die onderling overeenkomen, namelijk noordelijk in den zomer en zuidelijk in een gedeelte van den winter, zijn op de kaart aangeteekend en zullen toonen, hoe zeer de heen- en wederreis naar het ſchiereiland aan-

deze zijde van Indië in de verfchillende jaargetijden daardoor begunftigd werd. De bijzondere zeetogten: 1. op de Arabifche golf, 2. van Gelukkig Arabië naar Indië, 3. van de Perzifche golf naar Indië, zijn op de kaart aangeteekend. Bij datgene, wat reeds in het werk zelve aangehaald is, moet ik hier nog flechts bijvoegen, dat ik als het doel in Indië de haven *Barygaza* (Beroach) opgegeven heb, die ten tijde van den Periplus de voornaamfte haven was. Maar buitendien fchijnt ook *Pattala* in de Delta van den Indus reeds van oudsher eene gewigtige plaats geweest te zijn, en komt als zoodanig in Alexander's tijden voor. De verdere fcheepvaart tot naar *Taprobane* of Ceylon, en ook van de oostkust van het fchiereiland tot aan den Ganges, was zeker meer dan eene vaart langs de kusten, en had derhalve op de kaart niet noodig, om aangeteekend te worden. De overvaart naar Chryfe is volgens den Periplus opgegeven.

Offchoon wij ons, volgens de gronden, die in de eerfte bijlage van dit deel opgegeven zijn, geenzins bevoegd kunnen houden, om de handelwegen, door *D. Brehmer* in zijne *Geographifchen Entdeckungen* uit Ptolemaeus opgegeven, terwijl hij dezelve volgens de rij der fteden van dezen fchrijver rangfchikt, zulk eenen hoogen ouderdom toe te kennen, als hij wil, zoo zal het toch nuttig zijn, volgens de *Kaart van Azië*, die bij zijn eerfte deel gevoegd is, een overzigt in vergelijking met de onze te geven. Deze wegen zijn in derzelver rigtingen en volgens hun laatfte doel in het geheel dezelfde, die reeds op mijne vroegere kaarten, uit andere bronnen, aangewezen en opgeteekend zijn.

Al-

Alleenlijk zijn zij door hem vermenigvuldigd en wijken in sommige krommigen af; een natuurlijk gevolg, dewijl hij zich enkel aan Ptolemaeus hield. Ik geef dezelve in die orde, als ik de mijne bijgebragt heb.

1. *Arabische handelwegen.* Jemen, Gerra en Petra zijn ook bij *D. Brehmer*, even als bij mij, de voornaamste punten van den Arabischen landhandel, en staan ook met de door mij opgegevene wegen in verband. Nu laat hij nog meer dergelijke door het binnenste van Arabië loopen, naar de steden, door Ptolemaeus opgenoemd, zoo als Carnan, Itala, Thumna, Macpha en eenige andere, voor welke ik in mijne bronnen geen bewijs vond.

2. *Babylonische handelwegen naar Arabië en Phoenicië.* Dezelve loopen bij hem in eene regte oostelijke rigting van Petra op Babylon, Teredon en Gerra; en in eene noordelijke rigting van Petra op Palmyra, Thapsacus en Trapezus aan de Zwarte zee. Voorts van Babylon naar Gerra. Onmiddelijk van Tyrus en de andere Phoenicische koopsteden, zijn in het geheel geene handelwegen opgemerkt.

3. *Babylonische handelwegen naar het oostelijke Azië.* Die van Babylon en Suza over Ecbatana en de Caspische Poorten, als ook die naar Aria, Ortospana enz. komen meestäl met de mijne overeen. Daarentegen voert hij ook nog handelwegen door Carmania naar Gedrosië, waarvoor ik geen bewijs vond.

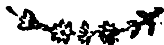
 4. *De*

4. *De weg door Midden-Azië* gaat bij hem van de ſtad Tanais door de landengte tusſchen de Caspiſche zee en het meer Aral op Maracanda en Bactra.

5. *Indiſche handelwegen;* van Bactra op Taxila; van Ortoſpana op Taxila; van Ortoſpana op Pattala. Voorts van Pattala op Barygaza en Soana aan den Ganges. Van Taxila op Dehli. Van Bucephala aan den Hydaspes op Uzene, Tagara, Pluthana naar Maſalia (Maſulipatan op Coromandel).

6. *Wegen naar Serica.* Weg van Bactra over Taschkent naar den ſteenen Toren. Van Taxila regt noordelijk naar dezelfde plaats. Een derde van den Ganges insgelijks noordelijk daarhenen; van welke evenwel ſlechts een gedeelte aangeduid is.

7. *De zeewegen* uit de Arabiſche en Perziſche golven, gene van Jemen, deze van de Baharein eilanden, komen met de mijne overeen. Naar Indië aan gene zijde zijn geene wegen aangeteekend; maar alleenlijk de plaats van de afvaart der ſchepen naar Chryſe opgegeven, zoo als op mijne kaart.

Digitized by Google